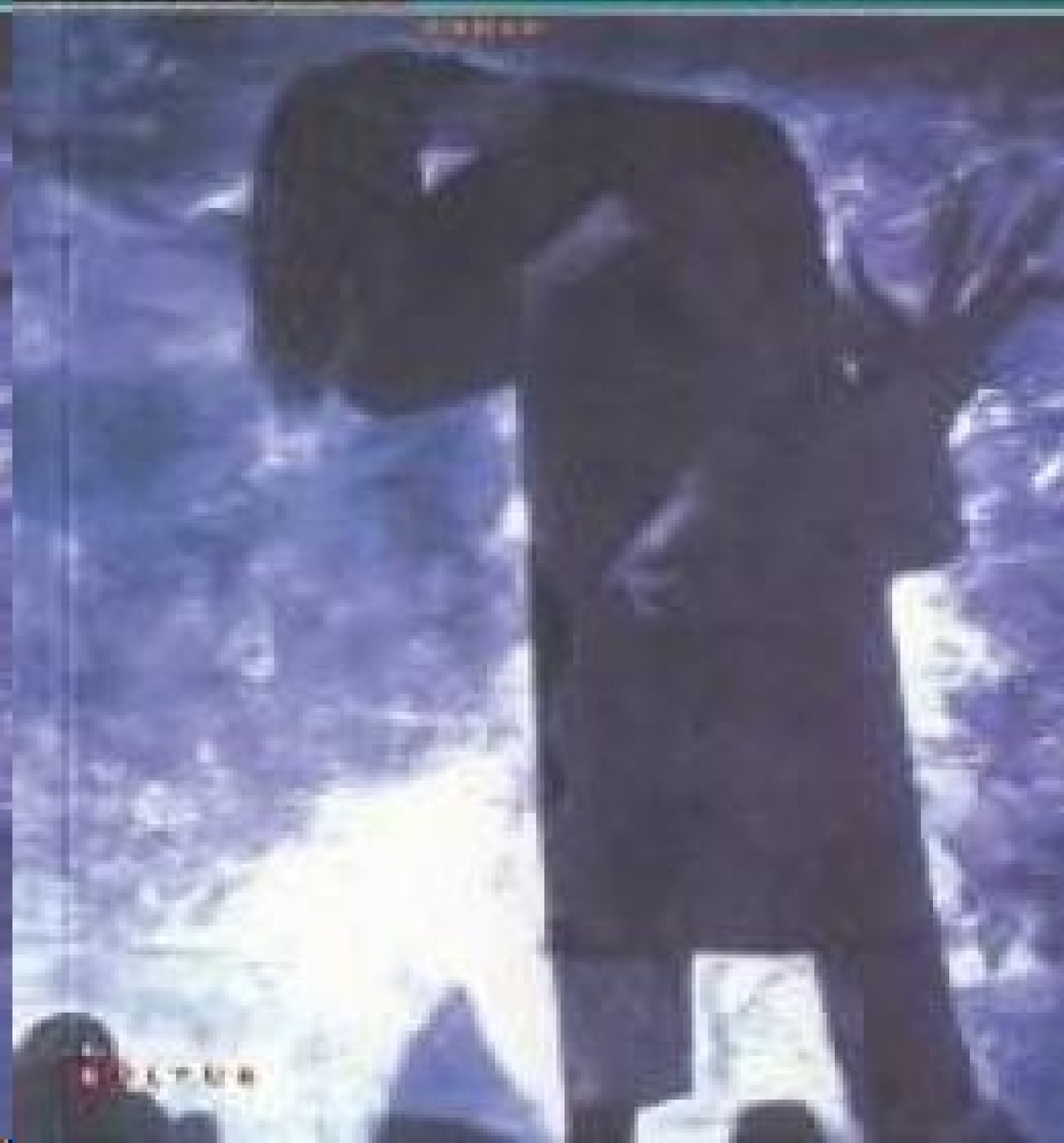
VEDAT TÜRKALİ

TEK KİŞİLİK ÖLÜM

Vedat Türkali
Tek Kişilik Ölüm

Vedat Türkali;

1919’da Samsun’da doğdu. Asıl adı Abdûlkadir Pirhasan’dır. Ortaöğrenimini Samsun Lisesi’nde yaptı. Yüksek öğrenimini 1942’de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde tamamladı. Maltepe ve Kuleli Askeri Liseleri’nde edebiyat öğretmenliği yaptı. 1951’de siyasal eylemlerde bulunmakla suçlanarak tutuklandı. Askeri mahkeme tarafından dokuz yıl hapis cezasına çarptırıldı. Yedi yıl sonra koşullu olarak serbest bırakıldı. Rıfat Ilgaz’la birlikte Gar Yayınları’nı kurdu. 1960’ta Dolandırıcılar Şahı ile ilk senaryo denemesini yaptı. Otobüs Yolcuları, Üç Tekerlekli Bisiklet, Karanlıkta Uyananlar gibi önemli filmlerin senaryolarını yazdı. 1965’te senaryosunu yazdığı Sokakta Kan Vardı ile yönetmenliği de denedi.

Kurgusu, anlatım tekniği ve gerçekçi yaklaşımıyla çağdaş edebiyatta bir aşama olarak nitelendirilen Bir Gün Tek Başına’yı Mavi Karanlık izledi. Yeşilçam Dedikleri Türkiye ve Tek Kişilik Ölüm’le roman uğraşını sürdürdü.

Vedat Türkali, Dallar Yeşil Olmalı adlı oyunu ile TRT 1970 Oyun Ödülü’nü, Bir Gün Tek Başına ile Milliyet Yayınları 1974 Roman Yarışması’nda Birincilik Ödülünü ve 1976 Orhan Kemal Roman Armağanı’nı kazanmıştır.

Dolandırıcılar Şahı, Otobüs Yolcuları, Üç Tekerlekli Bisiklet, Şehirdeki Yabancı, Karanlıkta Uyananlar, Bedrana, Kara Çarşaflı Gelin’in senaryolarını yazdı. Sokakta Kan Vardı, Korkusuz Aşıklar ve Kopuk filmlerinin ise senaryolarını yazarak yönetmenliğini yaptı.

Senaryolarını yazdığı Karanlıkta Uyananlar (1965) ve Kara Çarşaflı Gelin (1977), Antalya Film Şenliği’nde En İyi Senaryo Ödülü’nü almış; yine senaryolarını yazdığı Bedrana ve Güneşli Bataklık filmleri de Karlovy Vary Film Şenliği’nde Cidale ve İşçi Sendikaları Özel Ödülü’nü kazanmıştır.

Vedat Türkali’nin yayımlanmış başlıca eserleri: Bir Gün Tek Başına (Roman,1974), Eski Şiirler, Yeni Türküler (Şiir, 1979), Üç Film Birden (Senaryo 1979), Mavi Karanlık (Roman 1983), Eski Filmler (Senaryo, 1985), Bu Gemi Nereye (Yazılar, 1985), Yeşilçam Dedikleri Türkiye (Roman,1986), Tek Kişilik Ölüm (Roman,1990), Ölmedikçe (Yazılar, 1999), 141. Basamak (Oyun) ve Güven (Roman,1999).

Tek Kişilik Ölüm

Yeni Seri: 237
Türk Edebiyatı: 31

Gendaş Yayınlarında 1. Baskı: Ekim 2000
2. Baskı: Nisan 2002
3. Baskı: Ekim 2003
ISBN 975-308-216-9
Kapak Resmi: Kornet Kapak,
İç Baskı ve Cilt Kaya Matbaacılık (0212) 656 62 20
GENDAŞ A.Ş.
Çatalçeşme Sk. No: 19 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 512 33 86 – 512 94 67 (Pbx) Faks: 520 82 12
e-posta: gendas@ixir.com

Salt düşlemeye dayanmayan bu romanda, gerçek kişilerle ilgili olaylar, konuşmalar aslına tastamam bağlı kalınarak, belge niteliğinde verilmeye çalışılmıştır. Bol belgesel kullanılmış bir film deyin isterseniz.
Vedat TÜRKALİ

Cezaevinin Duvarları

Kar serpiştirmeye başladı. Martın son oyunu bunlar. Bozuk asfaltta, göllenmiş çamurlu suları iki yana savurarak geçen boz bulanık asker kamyonları, uçuşan karların soğukluğunu taşıyor çevreye. Cezaevi karşıda, kırmızı kiremitli çatıların lekelediği sis bulutu altına sinmiş tekdüze kışla yapılarında. Nöbetçilerin dolaştığı tel örgülü bahçe kapısındaki görüşmeciler, gelip geçen minibüslerin ara sıra duralayarak kadınlı erkekli birilerini bırakmasıyla kalabalıklaşıyor. Bazıları kapının yanındaki barakaya girdi, birkaçı sundurma altında. Ankara otobüsünden sabah sekizde inip de, Topkapı'daki terminalden doğru buraya gelince, karşıki kapıda o da dolanmıştı bir süre. Görüşme onda başlayacakmış. Barakadan çıkıp minibüse giden yaşlı bir kadın bu kahveyi gösterdi; en iyisi burada beklemekmiş. Büyük camın dibindeki masada, garsonun ikide bir getirdiği sıcak çayı yudumluyor. Araçların koşturduğu çamurlu yola, kışla yapılarını çevreleyen kırlara bakınıp duruyor, bunca yıl sonra oğluyla görüşmek için cezaevi kapısında beklemenin, yerleşip kalacakmış gibi çöken ağırlığını sürekli bir dirençle dağıtmaya çalışıyordu. Dün gece ara sıra başını önüne düşüren sayıklamalar dışında, sarsıntılı yol boyu, içinde gezinen, düş mü düşünce mi, bir türlü ayıramadığı bulanık nesneler, birer ikişer sokulup boş masanın çağrısız konukları olmuşlardı şimdi de; söyleşiye girmek tatsızdı onlarla. Saatine baktı, daha epey var. Bulutu aralamış şaşırtıcı bir güneş vurdu camdan, sonra gene gölgelendi. Kalkıp kapıya gitsem, görüşmecilere mi karışsam? Böyle uzaktan gözlemek daha iyi geliyordu. Belki Doktor Hanım da ordadır! Gelmeyeceğim demiş, gelmez. Yadsımaya çalıştığı bir kırgınlıkla Doktor Hanım dediği Doktor Gülşen, Levent'in, cezaevindeki oğlunun annesiydi. Yirmi yılı geçiyordu, ayrılalı beri görüşmemişlerdi bir. Tek tük aklar daha o günler vardı kapkara saçlarında, artık iyice ağarmıştır. Boyatmıyorsa. Boyatmaz!... Böyle tez, kesin yargıya varmasına takıldı gene. Ya boyatıyorsa? Boyalı saçları permanantda yaptırmıştır!., -takma kirpikleri, ojeli tırnakları, moda giysileriyle Doktor Gülşen... Olmaz'ı varsaymakla bile, içinde bir şeylerin yıkılır gibi olduğunu duyumsuyordu.

Kırık dökük de olsa yıkılan şeyler, yüreğine kök salmış Doktor Gülşen saygısından alıp götürecekleriyle, sanki bir mutluluk kaynağıydı. Bir tür öç alma duygusuyla mutluluk kaynağı... Olamaz mı?

Yılların silip yok edemediği, düşmanlıktan da öte bir şeyler var aramızda. Levent var! Yirmi yılı aşkın ayrılık serüveni, cezaevi kapısında da bitmemiş; belleğinden sürüp atmak istediği ne varsa, önlenemez bir akışkanlıkla bu soğuk kışla cezaevi karşısındaki kahvede dolup duruyordu yüreğine. Oğluna, Levent'e, yıllar yılı uzak durmasının Doktor Gülşen'den kaçmak olduğunu söylerken kendini suçlu saymaktan da bir türlü kurtulamamıştı. Yadsıyabilirsin, saklayamazsın. Sürüp giden yaşamın baş döndüren doğurganlığında bir şeyleri sonuna dek örtbas etmeye kimin gücü yetiyor ki? İyice yoruldum artık. Geçmişte yitip kalmış acılı günleri bile buruk bir özlemle anımsıyordu. Ölçüler yamuluverdi; yaşlılığın göstergesi bunlar olsa gerek. Gülşen acımasızdı, katıydı. Kaskatıydı. Bir süre özendim ben de. Parçalandım. Bunu bugün söylüyorsun. Yo, o günler de biliyordum. O yüzden yitirdim ne yitirdimse. Gülşen benden her vakit güçlü oldu; doğruydu anlamına da gelmez bu. Ona sorarsan hayının biriyim ben. Öyle miyim? Peki, niye soruyorsun? Maltepe paketini çıkarıp bir sigara yaktı. Kalp yetmezliği tanısıyla yattığından beri, doktorların da baskısıyla, iyice azaltmıştı sigarayı. Çok dayanamazsa yakıyor, bu da günde beşi altıyı geçmiyordu. Tam bırakmak da istemiyordu, borçlulukla bağlıydı sigaraya! Bu zıkkım olmasaydı çıldırırdım ben o günler. Derince çekip dumanı bütün ciğerlerinde duymanın doyumuyla gevşedi, soluğunu boşalttı ağır ağır.

Cama doğru yayılan duman bulutuna takılıp kaldı. Sorgulama, hesaplaşma yeri mi burası? Yine mi sorgulama, hesaplaşma; yirmi yıl önce gene cezaevi kapısında başlamadı mıydı? Sesli sessiz sürüp geliyor o günden beri.

Doktor Gülşen güçlü olabilir, hiç kuşkum yok ki ben yenilmedim. Tuttuğum yoldan da mutluyum, yaptıklarımdan da; bu da yetiyor bana. Yetmediği olmuyor mu? Eksiksiz olan ne ki? Aslında yenilen onlar. Taptıkları kişilerin pislikleri, çirkinlikleri ortaya apaçık dökülünce çelişkiler yumağına dönen içleriyle hesaplaşmaları gerekirdi. Eski pullar devrildi, yenisini yaratmanın uğraşındalar. Onların devrimciliklerine... Nasıl savunduğunuzu görmek isterdim Doktor Hanım! O savunur mu? Savunmak biz hayınlara düşer!.. Birkaç kez üst üste çekip bastırdı sigarayı. Yağacaksa yağsın şu kar da. Sundurmanın altında toplananlar çoğalmaya başladı.

Gitsem mi ben de? Dönüp kahveye, masalarda bekleşenlere baktı. Devrimcilerin görüşmecileri mi bunlar da? Çoğu taşralı görünümlü kadınlar, erkekler. Belli belirsiz mırıltılı bir bekleyiş içinde herkes. Tek görüşmecim ablamdı benim. Keşke hiç uğramasaydı o da; yükümü ağırlaştırıyordu sadece. Yüreğinin yükünü?.. Evet, yüreğimin yükünü. Ben karara o yükle varmadım. Gene de kızıyordu ablasına. Her görüşmede yineleyip durduğu kaygılarının, saldırganlığa varan abuk sabuk uyarılarının bir ölçüde etken olduğunu... Hayır, hiç kimse diyemez böyle bir şeyi. Sen de diyemez misin? Belki bazı günler düşündüm bunları, şimdi kesin söylüyorum ki, ev, birkaç kez ağbim, özellikle ablam bitmez tükenmez saldırılarıyla bunalttılar beni; o kadar. Onun için de Levent'e karışmadım; karışmam. Karış istersen!.. Seninle görüşmeye çıkacağından bile güvenli değilsin daha. Sağalmayan bar yaranın acısını duydu birden. Ne denli örtbas etmek istemişsen izleri o denli derin oluyor. Açıklığa varmak da o denli güç. Sorunlarla birlikte doğmuştu Levent. Başka bir soruna da gerek kalmadı! Gülşen'den acılarla kopuştan sonra, çökmüş yürekle dolanıp durduğu ilk yıllar, oğlunu pek seyrek anımsadı. Ablasının, Levent'in halasının Bostancı'da, denize yakın evinde, bir iki yaz tatili oğluyla birlikte geçirdiği sayılı günler de hiçbir iz bırakmadan geçip gitmişti sanki. Sessiz bir ilkokul öğrencisiydi daha Levent; halasının evinde iyice çekingendi. Sonra da pek birlikte olmadılar. Ayrıldıklarında Gülşen, çocuk için bir istekte bulunmamıştı, istese neyini alacaktı ki? O da biliyordu bunu. Kültür Bakanlığı'na bağlı bir yan kuruluşun kitaplığına atanıncaya dek parasız, umutsuz dolaştığı günler, Doktor Gülşen, yanında bebeği Levent'le zorunlu hizmet gereği Doğu'da doktorluğa başlamıştı. Çeşitli kentlerde, sağlık ocaklarında epeyi de sürdü bu görev, İstanbul'a döndüklerinde ilkokula girecek yaşa, yedi yaşına basmıştı Levent, baba oğul ilk kez Bostancı'daki hala evinde karşılaştıklarında oğluna bir yazlık pabuçla bir mayo alarak ilk harcamasını yapmıştı. Sonraki yıllar, daha çok hala aracılığıyla ufak tefek yardımlar etti gene; ara sıra para gönderdi oğluna. Lise'de, daha sonra bitiremediği Teknik Üniversite'deki öğrenim yıllarında da sürdürdü yardımlarını.

Kendini yitirircesine dalıp gittiği uğraşları, çalışmaları, araştırmaları arasında oğluyla ilgili ne olup bittiğinin, neyi yapıp neyi yapmadığının ayrımında bile değildi. Sanatsal incelemelere vermişti kendini. Kayarak düştüğü pis yaşam ırmağının çamurlu, bulanık sularında boğulup gitmemek

için bir şeylere tutunması gerekti. Önce küçük kaçışlar olarak başlayan, sanata, özellikle resme, görsel sanatlara, giderek sinema sanatına duyduğu ilgi, daha ilk yılların coşkulu birikimiyle yakındaki bir yola taşmış gibi, minyatür, tezhip, eski ciltçilik, hattatlık, sedef işlemeciliği, oymacılık türünden eski Türk sanatlarının nitelikli ürünlerine yönelik bir arama, araştırma tutkusuna dönüşmüştü. Seccadelerde, halılarda, eski bir kumaş parçasındaki bir renk, bir biçim, bir örgü ustalığının mutluluk düşlerinde, saatler, bazı günler boyu yitip gidebiliyordu artık. Çok geçmeden tanındı. Önce yakın çevrede, sonra iyice yaygınlaşan ünüyle, dergilerde, gazetelerin sanat köşelerinde yazıları ilgiyle izlenen, aranan, gerektiğinde güvenle dinlenen yetkili bir kişi oluvermişti alanında. Birlikte işyeri açmak önerilerine uymadı; birkaç yıl önceki emekliliğine dek kitaplıktaki görevinde kaldı. Aylığından daha çok, alanındaki uzmanlığından kazanmıştı. Özellikle Doğu kilimlerinden getirip seçerek sattıkları da küçümsenmeyecek gelir sağlamıştı. Tökezleyerek geçirdiği ilk birkaç yıl dışında sıkıntısı olmamıştı pek. Bir katı, bankada birkaç lirası, biraz altını bile vardı.

Yirmi yıl önce bir cezaevi kapısında bırakıp gittiği sorun, işte yine bir cezaevi kapısında dikilivermişti karşısına. Yaşamın tatlı akışıyla yıllar boyu güçlenen unutma çabası, içindeki minik kara taşın serpilip gelişmesinden başka şeye yaramamıştı demek. Siyasal kavganın en acımasızına atılıveren oğlunu ilk duyduğunda da önce şaşkınlığa, giderek öfkeye kapılmıştı. Üniversitede okuyan bir delikanlı oğlu olduğunu o zaman anımsadı! Silahlı eyleme atılmıştı levent. İçinde yıllar yılı pusuda bekleyen kara çekirdeğin çizdiği yazgıydı bu; öç alma oyunuydu! Peki annesi, Doktor Hanım da mı bu yolu tutuyordu? Hiç sanmıyordu. Onun kılı kırk yaran akılcı tutumuyla bu kanlı serüvenci yolun ortak yanlarını düşündü; açık seçik, kuşkudan arınmış bir sonuca varamadı bir türlü. Olabilirdi de... Niye olmasın? Bunlar da dinamitle oynayan bir tür Stalinciler değil mi? Oğluyla lise son sınıftayken tartıştıklarını anımsıyordu. Pek tartışma da denemezdi. İçine kapanık, az konuşan bir delikanlıydı Levent.

Nasılsa Ankara’ya gelip babasında kaldığı bir gece, raftaki kitaplara bakmış, Marx’in, Lenin’in bir iki yapıtını karıştırırken, “Gene okuyor musunuz bunları?” demişti. “Her şeyi okurum ben.” Bu tür bir savunmaya kalkışmasından bugün daha çok utanç duyuyordu. “Okuduğunu unutmamak gerek” demişti Levent, “unuttu mu çakıyor insan.” Üstünde bıyıkların

terlediği dudak kıvrımındaki sinsi gülücükle kabaca açıklık kazanıyordu sözcükler. Karşısında Levent'i değil annesini görür gibi olmuştu. Bir ara oturup uzun uzun konuşmayı düşünmüştü o gece; oğluna her şeyi anlatmayı. Birkaç kez başlayacak gibi olmuş, götürememişti. Neyi, nasıl anlatacaktı? Hem niye anlatacaktı? Levent de pek istekli görünmüyordu dinlemeye. Annesinden bellediklerinin bozulmasını ister mi? Bozmaya da nasıl gücüm yeter? Görünüşe bakarsan hayınlık etmiş biriyim. Arkadaşlarını ele vererek cezasının dörtte üçünden kurtulmuş dönek bir devrimci!.. Levent okuduklarını unutup sınıfta çakmış biriyle konuşmaya niye katlansın? Birkaç yıl boyunca söylendiği gibi içinde duran sözlerin nasıl yakıcı bir küçümseme taşıdığını, Levent'in katıldığı eylemler gazetelerde yer almaya başlayınca, asıl o zaman kavrayabilmişti. Yüreği, umarsız başkaldırmayla asıl o zaman sarsıldı. Bir sigara daha yaktı. Derince çekip doldurdu ciğerlerini. Üfleyip boşaltırken içindeki bütün karaltıların uçuşan dumanlara karışıp gitmesini yanık bir özlemle düşledi. Kazısan da gitmez! Abarttığını çok iyi biliyordu. Hayınlık ettiğine inanmıyordu ki... Salt yüreklice atılımla bir yanlışı düzelmişti, o kadar. İlk acılı günlerden sonra kendini ikircilikten kurtarmış, çoktan varmıştı bu kesin sonuca. Öğrencilik yıllarının coşkulu saplantısıyla göremediklerini cezaevinin somut insan sergisinde apaçık, biraz da iğrenerek algılayan biri için, yanlışta diretmek, kendini beş altı yıl daha zindana kapattırmak değil miydi asıl hayınlık? İlle de kahraman olacaktım, pisliklere de gölge düşürmeyecektim! Bunu yapacak kadar ne aptal, ne de yüreksiz olmadığım için mutluyum! Gerçi her vakit böyle kesin söylemiyordu ya, özünde kuşku duymuyordu davranışından. Ne çok bakış açısı, ne çok yanı var doğruların. Güncel yaşamda bu çeşitlilik bitmez tükenmez acıların kaynağı, sanatta yaratma sonsuzluğunun! Sanata tutkuyla bağlılığı acılardan kaçmak için, bilinçli bilinçsiz sığınmaydı biraz da. Biliyordu; bu yüzden suçlamıyordu da kendini. Çirkinliklerden güzele kaçış bu. Kaçış diyorsun! Biten sigarasını yenilemek geldi içinden; güç tuttu kendini. Döndü, masalara bakmaya başladı. Niye geldim buraya? Levent'le konuşmanın getireceği ağırlığı taşımak da var. Yaşam bu! Hep bir şeyler taşıyacaksın; ezilmeyeceksin yükün altında. Asılması isteğiyle yargılanan yirmisindeki delikanlının babası olarak da ezilmeyeceksin! Her şey boş, anlamsız geldi birden. Geçen asker kamyonları, kahvedeki dumanlı uğultu, masada ordan oraya tek başına konup kalkan, nerden çıktığı belirsiz kış sineği, karşıda, sundurmada

birikmiş kalabalık, daha bir sürü ıvır zıvır; basık çatı gibi çökmüş gökyüzünün altında sıkıntılı bir bekleyiş tümü de; ne ilgisi var bunların benimle? Olmaz olur mu? Şu yorgun sinek gibi tek basmayım burda!.. Yıllar önce verilmiş kesin sözüm var benim: Yakın sıcak ilişki yok çevreyle, benden başka her şey benim dışımda olacak! Bu doğru, tüm insanlar için geçerli aslında; ben acılıkla ayrımına vardım. Dışardakilerle ilişkimi de ben düzenlerim. Güzeli bulup ölçülere vurmaktan başka da... Levent'i asacaklarsa bir gün... Tökezliyordu bu noktaya gelince. Yıllardır ilkesiyle başbaşa sürüp giden yaşamının en beklenmedik günlerinde kemente takılmış bir yerini kurtarmaya çalıştıkça daha da sarılıyordu ipler. Boğazıma da dolanacak mı? Levent'i astıkları gün! Gerçek göremiyordu böyle bir olasılığı. Ne kadar genci astılar; gerçek değil miydi onlar? Gerçek olmaz mı; biliyordu gerçek olduğunu. Bilmek yetmiyordu ki inanmak için. Birini ya da birilerini öldürmek çılgınlığına nasıl kalkışabilmişti Levent? Devrimci annesi Gülşen'den mi öğrendi? Niye oturup konuşmayız bu kadınla biz? En aşağılayıcı sözlerle sövüp sayarak kovduktan sonra beni, yıllar geçti diye, karşı karşıya geçip çocuğumuzu konuşacağız! Yapabilecek misin? Niye olmasın? Benim dışımda bütün bunlar! Doktor Hanım'ın içindedir, çıkmaz bir daha... O aptalın da dışında oysa!.. Levent'in birilerini öldürmesini ister miydi o? Bizim dışımızda olmayan ne var ki? Çocuklarımız mı?..

Asılmak için ortaya atılması, Levent'in bizden öç almak için düzenlediği bir oyun belki de!.. Ortak yanımızı bulup çözmeye ikimizin de gücünün yetmediği bir kördüğümle bağladığı bizi!.. Kurtulun birbirinizden!.. Hiçbir bağınız kalmayacak beni asarlarsa!.. Boğazı kurumuştu. Çay getirsin diye el etti garsona. Ortadaki direğin dibinde tek başına oturmuş bir kız çarptı gözüne. Yoktu bu, yeni gelmiş. Kocasını, belki ağbisini babasını belki de, görmek için bekliyor. Mavi blucini, karışık saçları, parka benzeri kısa paltosuyla öğrenci belki de. Gözlerini dikip de bakmaya başlayınca, kız da ona dönmüştü; duyumsadı sanki.

Başlasa artık görüşme. Çayını yudumlarken içindekileri yeniden ele geçirmeye, daha doğrusu hepsini dışına atmaya çalıştı bir süre. Olmuyordu. Kazısa da yapışıp kalan bir şey vardı. Gözü gene blucinli kıza takıldı. Ocağın yanındaki masadan kalkan kadınlara baktı. Gencecik onlar da. Acılı, eski bir türkü gibi her şey! "Muzıka çalınır düğün mü sandın. Al yeşil bayrağı gelin mi sandın. Yemen'e gideni gelir mi sandın." Gözleri yandı

yanacak, çevirdi başını. İtelemeye çalıştığı son dizeler çakılmıştı içine. "Dön gel ağam dön gel dayanamirem. Ağam öldüğüne inanamirem." Nedir çilesi bu ülke insanının? Şimdi de gencecik kadınlar cezaevi kapılarında. Al kızıl bayrağı gelin mi sandın?.. Cezaevine gireni çıkar mı sandın? Hiç mi bitmeyecek bu acı türküler? Artık yoktu bunlar benim için; işte yine cezaevi önündeyim! Toplumu kurtaracak gücüm mü var benim? Kimin var ki? Levent'e karşı içinde kabaran kızgınlık taşma noktasına vardı birden. Çekip gitmeyi düşündü. Diretti, elinden geldiğince gevşemeye bıraktı kendini. Hep anlamaya çalışıyordu oğlunu. Öğrencilikte, bu ölçüye varmasa da, o delilik günlerinde, saplantılı öğreti tutkusuyla kitaplardan tümceler bulup çıkararak coşkulu sözlerle en yakınlarına bile saldırdıklarını, korkaklıkla, en azından kaytarmacılıkla bağıra çağıra suçladıklarını anımsadıkça anlayışla karşılamaya çalışıyordu Levent'i. Nasıl bir çıkmazdadır genç adam, bilmem mi? Biliyordu aslında, kendi çıkmazıydı bu. Savunduklarının doğruluğunu, yanlışlığını değil, direnemediğini biliyordu. Doğrusu yanlışı var; ama içine düştüğümüz koşullar var bir de. Acılara batmış tek başına bir kişi neyin savaşını yürütecek? Yürüttü, neyi, nasıl kazanacak? Soruların yanıtlarını bulup vermek de değiştirmiyordu durumu. Kendini tek başına duyumsuyorsun, yanlış yoldasın demek. Kendini yalnız bırakmışsın! Cezaevine girip de örgütü yönettiği bilinen kişileri görünce nasıl düş kırıklığına uğradığını hiç unutmuyordu. Biz bunlarla mı devrim yapacağız? Ayağı suya ermişti! O zaman anladım ki... Hiç de öyle olmamıştı oysa!.

Gerçi cezaevinde görüp tanıdıklarının yarattığı düş kırıklığı küçümsenemezdi; ama bu muydu asıl neden? Dört yanın duvar; ranzaya kapanıp da özlemiyle iliklerine kadar titreyip sarsıldığın geceleri... Boşuna karalıyorum kendimi! Ben hiçbir gün çevremdekiler kadar saldırgan olmadım kimseye karşı. Devrimci yayınları susuzlukla okuyordum, doğru. Gene de hiçbir gün öyle gözü kapalı... Şu anda kimbilir nerde, bir sürü genç arkadaşının, birbirlerini en kırıcı sözlerle aşağılayıp suçlamalara kalkışmaları bugün de gözlerinin önündeydi. Onaylamıyordu ki onları. Gülşen de bağırıp çağıranlardan değildi. İçtenlikle yumuşak...

Öyle sanmıştım! Kapaklanıp gittin onun için de. Sertliği yüreğindeymiş onun! Her şeyiyle nasıl özlüyordun! Bitmiş gitmiş; kurup da bu saçma anılarla nereye varacağım? Vakit mi geldi? Gişe gibi pencerenin önünde sıralandılar sundurmanın orda. Görüşme başlıyor mu ne? Kahveden de kalkıp gidiyorlardı. O da kalktı toparlandı, paltosunu giyip yürüdü.

Müslim'i yakalamayacaklar mıydı ben söylememiş olsam? Kapıya çıkıp da yüzüne ıslak, soğuk karlar serpiştirince içinde temiz, yeni bir sayfa açılmış gibi oldu. Göründüğü kadar temiz değildir, leke yapar bu karlar! Önü sıra yürüyüp çamurlu yolu geçenlere baktı. Bekleyenler epeyi kalabalıkmışız burda. Müslim'in ele geçmesi değildi sorun. Bir dönemeçteydim. Yürekli bir adım atmam gerekti, attım. Kuyrukta mı bekleyeceğiz şimdi de? Yetmemiş beklediğimiz! Upuzun sıraya girip de bezdirecek bir ağırlıkta pencereye doğru yaklaşırken kalabalıkla içiçeydi.

Yalnız yakınlarına, anne, baba, kardeşlere, eşlere, çocuklara izin varmış şimdi. Bizi isteyenle görüştürürlerdi. Özellikle asker cezaevinde görüşmeler bayağı şenlikli olurdu ilk günler. İçerde kavgalar başlayıp yönetimle ilişkiler gerilince kısıtladıkça kısıtladılar ya, gene de bu kadar değildi. İşkencede ölen olmadı bizde. Siz kimi öldürmüştünüz? Çevresinde kalabalığın yoğunlaşmasıyla arttıkça artıyor gibiydi yalnızlığı.

Ürküyle umarsız bakınmaya başladı yöresine. Kurtulamamıştı; bunlardan biriydi işte. Kurt tuzağının sivri çelik dişlerine o da, yıllarca unuttuğu bir yanını kaptırmıştı. Bu tuzak yazgımız mı oluyordu şimdi? İstediğin kadar yum gözlerini, açtığında gene ordasın. İçinde dolanıp duran acılı başkaldırma, geçmişte yaşanmış olayların sessiz akışına bırakmıştı yerini. Şu saçları kıvırcık kadın -eğilmiş pencere ötesindeki askere kimliğini uzatıyor- ablası değil miydi? Evi aramaya geldiklerinde eni konu kafa tutmuştu polislere. Komiser yardımcısıyla takıştılar. Kurmay albay olan Enişte Beyimizden güç alıyordu. Komiser yardımcısı da ileriye o nedenle gidememiş olmalıydı. Oysa en tedirgin olan kurmay albay Enişte Bey'di. O yıl yükseliş yılıydı; general olmamaktan korkuyordu bizim yüzümüzden! Niye korksun, adam Mit'de çalışıyordu. Ya da yakın arkadaşları vardı orda. Mah mı neydi adı o zaman? Olsun! Onlar korkmaz mı?

Bir profesörün evinde bir yüksek bürokratın söyledikleri takılıp kalmıştı kafasına. Gizli servisin en yüksek başını görmeye gitmiş katına. Yakını olurmuş. Adam eliyle susmasını işaret edip yandaki odaya almış bunu. "Allah kahretsin demiş, benim orayı hep dinlerler. Bağışla. Hoş geldin! Burda konuşalım." Havadan sudan, konuşmaları da. İnsanlar hep bir şeylerden korkuyorlar. Enişte Bey'i korku kurtaramadı! Genel Kurmay Başkanlığına doğru gidiyordu ki emeklilik zarfını masasında buldu daha tümgeneralliğinde. Hem de dışarda Nato'da görevdeyken. Ağlayıp durmuş

günlerce. Kötü adam değildi aslında. Bazı acı acı güldürerek ne tatlı anlatırdı Doğu'daki teğmenlik, üsteğmenlik, yüzbaşılık anılarını. Yol yok, iz yok o zaman Doğu'da. Katır sırtında dağlarda beklerken geçip gelen hasta binbaşı ile ailesinin öyküsünü aynı tatla iki kez dinlemişti Enişte Bey'den. Binbaşı mide kanamasından oluvermiş. Üzülerek gömmüşler adamı. Karısı tutturmuştur ille de mevlit isterim diye. Olmayacak şey! Dağ başında nerde bulacaklar mevlitçiyi? Kadın öylesine dayatmış ki, sonunda komutanın emriyle bu okumuş mevlidi! Olayı bir alaylı anlatışı vardı, değme oyuncuya parmak ısırtır. Asker okuluna gireceğine oyunculuğu seçeydi başından, tiyatro için önemli kazançtı belki de. Tutmaları gerekli yolu niye bulamıyor insanlar? Sen de yanlış başladın! Doğru başlayıp doğru götüren kaç kişi var? Geç de olsa yolunu bulmuş olmanın mutluluğunu duyuyordu içinde. Bu kalabalıktan ayırıyordu yolu onu. Raslantı sonu kesişmeydi şimdi olan; bir süre sonra bitip gidecekti nasıl olsa! Kendi asıl yöresine kavuşup, yıllardır Ankara'da Küçükesat'da gönlünce yerleştiği katında sereserpe çalışmasına kavuşmak için tedirgin kalabalıktan bir an önce sıyrılıp kurtulmaktı sorun. Kalabalık da eni konu bastırmıştı. Dönüp yola arkalara baktı; sürekli inenler vardı minibüslerden. Üşümüştü.

Kar gene aynı serpintili kar. Rüzgâr mı arttı? Öndekiler de yürümüyor!

Ankara'da tutuklandığında da böyle rüzgârlı, soğuk bir gündü. Daha dün gibi. Bin yıl önceydi oysa! Dünyada, Türkiye'de neler değişti, neler akıp gitti yeryüzünün yuvarlak sırtından! Yığınla kişi gene bekleşip duruyor bu kapılarda! Hem de birbirlerini kıyasıya vurup öldürerek geldiler buralara! Ben yokum aralarında, bunların içinde işim ne benim? Bıyık altı, sinsi gülüşüyle Levent bakıyordu karşıdan. Unuttu mu çakıyormuş insan! İt! Anneden aldın sen o sırıtan yüzü! Dönüp gitmekti en iyisi ya, yapamıyordu. Görüp de ne olacaktı o oğlanı? Ah bu babalık duygusu! İnsan diretemiyor işte. Doğuştan yenikiz doğaya. Dışardaki o sinsi gülüşlü oğlandan da içerde ne kaldı bakalım? El yumruğunu yiyince aklı başına geldi belki de! Gelmez! Onlar, ana oğul... Gömülü bir duygu ağılı, ince bir yılan gibi süzülüp gelmişti derinlerden. Ben de babasıyım Levent'in. Bunu derken, çok eski, bir günler içini yakıp kavurmuş bir kuşkunun, gölge gibi de olsa, karşısında belirivermesiyle şaşalamıştı.

Müslim'le arkadaşlıkları üniversitede başlamıştı ya, ta çocukluklarından beri birlikte büyüdüklerine inanacaklardı nerdeyse.

Gülşen'le ilişki kurduğunda, büyük coşkuyla alıp götürmüştü Müslim'i. İşte bu herif!.. Gülşen'le Müslim'in hemen başlayıp gelişen arkadaşlıkları daha ilk gününden çentik açmıştı yüreğinde. Kıskandığı anlaşılacak diye de korkuyordu. Uzun süre kendi kendinden bile saklamıştı. Saklayabildiği kadar! Sonra bir gün eve geldiği bir gece... Ne olmuştu ki eve geldiğim gece! Yeni evlenmiştik; Gülşen'i kıskanmadığım ne vardı ki? Pek de öyle olmayan bir yanı vardı işin! Ne vardı? Poliste çıktı ortaya ne olduğu! Nerden bunlar da şimdi? Geçmiş bitmiş şeyler!.. Bitmemiş demek ki, sürüp gidiyor işte! Sadece Müslim için bitti! Evet, hem de işkencede bitti. Müslim için bitmesiyle başlamıştı onun için başladıysa! Yadsısa, unutmaya çalışsa da bilmekten de öte biliyordu bunu. Birinin ölümüyle kurtularak başladık mı; ne denli kıyısında dursan akan ırmağın, böyle ara sıra bak istersen; demek sen de düştün düşecek oluyorsun suların karaltısında. İrkiliyordu. Yıllar önce günler, geceler boyu yaşadığı bitip tükenmeyen karabasanlar yeniden birer birer karşısına mı dikilecekti? Niye yakasını bırakmıyorlardı? Yokum demişti. Ta içinden demişti, yokum ben bu işlerde artık. Bu acılı kalabalığa niye itilmişti gene? Üşüyordu. Dışında uçuşan karlı esintiden mi geliyordu üşüme, içindeki soğuk lekelerden miydi? Yılların artığı kara benekler, bir dönem patlayıp sönmüş yanardağın donuk kalıntıları güçlenebilir mi böyle? Hasta mı oluyorum? Yanardağ sönmemiş miydi? Yanardağ benzetmesi üzerine düşünmeye başladı. Kendisi değil, gençlik yıllarında çevresiydi yanardağ belki. Bir yanıyla öyle iyi anlıyordu ki bu çocukları.

Türkiye hep yanardağ olagelmişti. Gençlik de yanardağ. Hep genç, hep delikanlı bu ülke! Ne delikanlı! Hem sarsak yaşlı, hem de delifişek!.. Bir yere varılacağına inanmıyordu bu kavgalarla. Gençlik düşleri acımasız, sert kayalara çarpıp parçalanınca önce sarsılmıştı. Sonra sonra durulmuştu yeni umutlarla. Gene emekten yanaydı. Halktan yanaydı. Aynı yoldaydı aslında; daha doğrusu çıkar yolu bulmuştu bu karanlık ormanda. Ayağı yere basan duygulara dayanıyordu yeni tutkuları.

Yapabileceği, giderek en iyisini yapabildiğini kanıtladığı bir uğraşa öylesini vermişti ki, hiç gereği yokken yemden duvara çarpmanın şaşkınlığından nasıl kurtarabilirdi kendini? Ne işim var burda benim? Yıllar önce acılarla koptuğum bir kadının tuzağı belki de. Doktor Hanım, Levent'i doğurduğu gün kurmuştu sana tuzağını! Vura kıra dünyayı değiştirmeye kalkışanların arasında oğlun var!.. Kıstırdılar, asacaklar onu. Dönüp dolaşıp

aynı yere varmanın umarsızlığında gene bir süre anlamsız bakınıp durdu çevresine. Karışık ipler arasında bir türlü bulamıyordu ilmeğin ucunu. Oğlunun bu öldürme çılgınlığına Gülşen'in katılıp katılmadığını çözmek de bir sorundu. Bu tür bireysel, hem de kanlı bir iş ona da ters düşmeli değil miydi? Toplumun koca bir yaşam boyu sürüp giden umutsuz durağanlığı onu da mı böyle bir yola sürmüştü? Pek izlemese de, duyup işittiği, kırk parçaya bölünmüşler deniyordu bunlar da aralarında. Tekti, bütündü eskilerde. Kaç kişiydi ki topu topu. En kalabalık dönem sayılmıştı; iki yüze bile varmıyorduk biz. Biraz özenti, biraz da yukarıya yaranmak için "Torçkist"lere sövülürdü ara sıra; öyle birileri de pek yoktu ortalarda. Şimdi on binler; yüz binler belki. Birbirlerini de kırıyorlarmış kıyasıya. Levent'in kimlerden yana olduğunu bilmiyordu. Silahlı soygunlar yaptıklarını, biri polis dört kişiyi öldürdüklerini yazmıştı gazeteler. Levent'in de resmi vardı, tanımadığı kızlı oğlanlı birilerinin ortasında; elebaşıymış çetede! Ankara'da tanıdığı bir avukatla konuşmuştu hemen. Adam atlayıp İstanbul'a gelmişti. Levent görüşmeye bile yanaşmamış onunla. Avukat istemiyormuş; varmış onların avukatları. Doktor Gülşen'le de ancak telefonla konuşabilmiş adam. Ben bilmem, karışmam demiş o da! Her şey gizemli! Ne gizemi, ortada; ilişki kurmak istemiyor, kendilerinden başkasına güvenleri yok. Kendileri derken, anayı mı, oğlunu mu düşünüyordu; ayıramıyordu. Ayırmalı mıydı? Önündeki son adam da çekilince kendini yerden biraz yüksekteki pencerenin önünde buldu. Kimliğini alıp giriş kartı verdiler.

Bir er önündeki deftere kimliğini işleyip bir yanını imzalattı. Sundurmadan çıkıp yapının içindeki koridorumsu bir hole geçti. Koridorda subaylar, astsubaylar, kadın erkek resmi giysili polisler gelip gidenleri gözetliyorlar, yandaki kapılardan bir yerlere girip çıkıyorlar, ara sıra bağırmaya varan uyarılarda bulunuyorlardı. Kadınlı erkekli birikmiş kalabalıkça görüşmecilerle ilerdeki bir kapıya yürüyüp büyükçe bir salona girdiler. Hemen tümü dolmuş tahta kanepeler vardı salonda. Bakındı, ilerde, pencere dibinde aralıklıca oturmuş yaşlıca bir kadınla, iki orta yaşlı adam yaklaştığını görünce, toparlandılar. Köşeye büzülür gibi oturdu. Epeyce üşümüştü dışarda. Görüşmeye çağrılıncaya kadar elleri cebinde sıkışıp beklemek iyi gelecekti. Solukla ısınmıştı içerisi. Kahvedekinden kalabalıktı; uğultulu bir bekleyiş içindeydi herkes. Anadolu'da bir istasyonun ikinci mevki bekleme salonu; treni bekliyorlar! Getirdiği yolcuları uzaktan, şöyle bir göstererek alıp götürecek treni... İçerde görüşmecileri beklerken nasıl

eziklik duyarsın yüreğinde. Çıkıp göreceksin şimdi; onlar gidecek, sen kalacaksın; bir düşten uyanır gibi. Bunlar öyle değiller belki de. Çok katılarmış. Avukat da demişti. Aylarca görüşmeye çıkmadıkları oluyormuş; açlık grevinde ölüyorlar ikide bir... Kan döküyorlar; başka nasıl olacaklardı? Ankara'da kurdukları gizli hücreyi, heyecanla yürüttükleri eylemleri düşününce aşağılanmış gibi oluyordu. Gülünce kaçan çocuksu şeylerdi aslında. Ama o zaman... Yo, o zaman da ayrımındaydı bunun. Gizli gizli buluşup okudukları, daktiloyla yazılmış üç beş sayfalık bildiriler, ara sıra gelen bültenler, şanlı partimizin gelecekteki utkusu üzerine hep aynı şeyleri yineleyen konuşmalar, konuşmalar... Ödenti diye topladığımız üç otuz parayla ne örgütü olacaktı ki. Bugün kocaman daireler, konaklar kiralıyorlarmış gizli çalışmaları için; iş yerleri açıyorlarmış. Onca gelirle niye yapmasınlar? Silah kaçakçılığından banka soygunculuğuna, çevirmedikleri yok!.. Gazeteler yazıyor. Polis de biliyor demek. Polis hangi zaman bilmedi? Kurmay albay Enişte Bey, Kızılay'da parklarda gizli hücre buluşmaları yapan gençlerden söz etmişti bir gün yemekte bıyık allı güler gibi. Çocukça, aptalca buluyordu yaptıklarını. Değil miydi? O gün yemekte ürperir gibi olmuştu duyunca. Kızarmış, terlemiş; başını yemeğe eğmişti belli etmemek için. Sanki biliyor da ona taş atıyordu Enişte Bey. Göz ucuyla yokladı çekinerek.

Konu değişmişti; pek öyle iğneli söz etmişe de benzemiyordu adam. Daha birkaç saat önce Güven Parkı'nda hücre buluşmasındaydı biri kız, iki fakülte arkadaşıyla. O günden sonra hücre toplantılarını atlatır olmuştu. Kız karşısına dikildi fakültede; gülmeye vuruyor, geçiştirip gidiyordu onu da... Keşke öylece bitseydi. Her şeye yeniden başlamıştı Gülşen'le tanışınca bir de Müslim girince... Görüşmeye çağırıyorlar. Kapıya yakın toplanıyorlardı. Kalktı o da, bir iki adım atıp dinledi. Başka koğuşları diyorlar. Beşinci koğuştu Levent'inki, bize var daha... Bir asteğmenin ardından koridora çıkıp gidenlere baktı, döndü. Duvarlardaki resimlere takıldı gözü. Yağlıboya, suluboya irili ufaklı tablolar, desenler... Küçük etiketlerle ederleri yanlarında. Satılıyor demek! Neymiş bunlar? Kim alıyor? Bazıları pek kötü değil. Şunda renkler uyumlu... Soyut özentisi bu da. Altlarında imzalar da var. Benzer resimler öteki duvarlarda da asılıydı. İlgisi can sıkıntısına dönüştü. Köşedeki yerine geçti. Demin oturanlar kalkmış, yanı boşalmıştı. Anlamsız bakındı çevresine. Sıkıntısı artar olmuştu.

En iyisi başka şeyler düşünmektir bu durumda. Bankanın bastırdığı Osmanlı minyatürlerinden seçmeler albümüne yazdığı önsöz basımevindeydi; yaptığı düzeltmeleri atlayacaklar, yanlışlarla çıkacak diye kaygılıydı. Yetişebilse iyi olacaktı. Bekleyeceklerdi basımevinden. Ankara'dan ayrılırken "İyi" demişti Genel Müdür Fehmi Bey "Hem de basımevine uğrayıp yeniden bir gözden geçirirsiniz". Demese de aklındaydı... Yazısının yanlışlarla çıkması sinirlerini iyiden iyiye bozacaktı. Fehmi Bey'in inceliklerle dolu anlayışlı, sanat konularında, yalnız sanat mı, her konuda insancıl yardımcı yaklaşımı gerçekten saygı uyandırmıştı tanıdığı günden beri; isteği, uyarısı da önemliydi. İnsanlara pek güven duymuyordu. Bu dönen çarkın içinde ufalanıp duran yaratıklardı tümü. Tek tük de olsa gene de bazıları kişilikleriyle kalabiliyorlardı demek.

Fehmi Bey bunlardan biriydi. Çok yardımını görmüştü. On beş yıl kadar önce Ankara'da açtıkları bir kilim sergisine gelip kilimler, cicimler yapmışlardı. O gün bugün sürüp gelmişti yakınlıkları. Pasaport almasını da o sağlamıştı ilk. Değil de, çabuklaştırmıştı. Devrim sözcüğünden bile ürken -ürken mi? Tiksinen biriydi Fehmi Bey. Azeri kökenliydiler; Karabağ'da epeyce varlıklarını ellerinden almış Sovyet devrimi. Fehmi Bey için devrim demek insanlığın sonu demekti bir ülkede! Önceleri tepki duymuştu adama karşı içinde. Sınıfsal çıkarların kölesi, gericinin gericisi biri diye düşünmüştü. Sonraları, daha doğrusu somut olaylarla tanıdıkça birer ikişer dökülüp gitmişti bu yargılar. Adam değişmemişti, -Ben de değişmedim- daha nesnel bakabilmeye başlamıştı adama. İnsanlar ille de ideolojilere bağlı olarak iyi ya da kötü olmuyorlar ki, bir de kendi özbenlikleri var işte!.. Siyasal, insancıl büyük savlarla çıkan nicelerini görüp tanımamış mıydı? Bolşevik devriminde ne pislikler etmişlerdir kimbilir Fehmi Beylere. Kendi yoldaşlarına bile neler ettiklerini biliyoruz bugün. Cezaevinde karşılaştığı, parti yöneticisi diye başa geçmiş kişileri düşünüyordu. Ellerine bir olanak geçsin de gör bu herifleri!.. Yasaya konan özel maddeden yararlanıp da cezasının dörtte üçünün kalkmasını sağlayacaklara kuşkuyla, tedirginlikle bakıldığı günlerde bunlardan biri, en siliklerinden biri. - Arkadaş, demişti, belli et yerini de bilelim artık!

Yayvan, hımhım sesi bulaşıp kalmış gibiydi kulağında, iyi demişti o da... "Senin gibiler nerdeyse onun karşısındaki yerdeyim ben!" Hep de öyle kalmaya çalışmıştı. O silik herifin yasaya sığınmadan gidip sekiz yıl yatmasını da budalalığının kanıtı diye, biraz da önleyemediği bir kızgınlıkla

düşünüyordu. Biz hayın, böyleleri yiğit!.. Kişiyi bu pisliklerden kurtaran güçlü şey, sanat uğraşı, tutkuya belki de o yüzden dönüşüyor! Yaşanmaya değer ne var dünyada sanat olmasa!.. İki yıldır düşünüp tasarladığı İtalya gezisini ertelemek zorunda kalması da içinde takılı duran ayrı bir sorun olmuştu. Michelangeloları, Leonardo da Vincileri, Raffaelloları, Botticellileri gidip kendi ülkelerinde, yerlerinde görmek düşlerine giriyordu. Her şeyi güzelce düzenliyorum sandığınız anda yaşam oyun ediveriyor! Sesli oynayan filmin sesinin kesilmesi gibi salona sessizlik çöktü birden; resim donmuş gibiydi. Şaşkınlıkla duralayıp bakınırken derinden bir uğultu duyulmaya başlamıştı. Cezaevinden geliyor! Ürperti dolaştı içinde. Duran film mırıltılarla ağırdan ağıra devinime geçti yeniden. “Yeşiller de katılıyormuş bu sefer!” Dönüp baktı; yanına oturmuş yaşlıca bir adamdı. Konuşmak, bir şeyler anlatmak için sokulganlıkla bakıyordu. Ne konuşacağız seninle? Çevirdi başını. Öyle de merak etmişti ki... Yeşiller ne demek? Bizans’ta değil miydi? Yeşillerle bilmem neler vuruşurlardı? Nika ayaklanmasında Teodora, Jüstinyanüs’ü diretmeye zorlayıp otuz bin kişiyi hipodromda öldürmüşler diye yazar. Derinden derine yankılanan uğultu da yeşillerle kızıllar demek!... Bu hipodromda da öldürüyorlar mı? Ne haykırış!..

- Sizin hangi koğuşta?

Duymazdan gelmek istedi. Olmayacak. Döndü, isteksizce yanıtladı.

- B 5’teymiş...

Adamın bakışları değişti gibi. Gözleri daha saygılı parlıyordu!..

- Asıl onlar yürütüyorlar!..

Ses çıkarmadı. Neyi yürütüyorlar? Tuzağına düşmekten korkuyor gibiydi adamın. Bir yakalandın mı dinle artık! Salonda, gerilim içindeki mırıltılı sessizlik derinden derine yankılanıp duran uğultuyu daha da görkemli kılıyordu.

- Sizin kiminiz var beyefendi?..

Kulağının dibinde fısıltıya benzer soru çivi gibi batmıştı. Dönüp baktı adama.

- İlk kez geliyorsunuz sanırım.

- Evet... Susup dönecekti.

- Biz her hafta burda herkesi tanır olduk artık... Kabakoz’dan birilerini getirmişler gene. Sizinkinin neydi demiştiniz?

Umarsız duralayıp baktı, dönerken,

- Levent, dedi yavaşça.

- Levent Durak...

- Haa, dedi adam, Doktor Hanım'ın oğlu. Siz...

Çekingen duralayıvermişti sanki.

- Ben babasıyım, dedi, aranın uzamasını önler gibi.

- Eveeet!..

Sessiz kaldı adam. Ne anlamaydı ağzında genişleyip uzayan evet? Uğultu da kesildi. İçeri gelen bir asteğmenle gene ayağa kalkıp yaklaştılar yöresine. Koğuş numaralarıyla adlar okundu. Kalabalıkça birileri daha çıkıp gittiler asteğmenin peşi sıra. Yanındaki adam da gitmişti onlarla. Görüşme sürüyor. Bize ne vakit sıra gelecek? Yeni görüşmecilerle salon sürekli doluyordu. Mırıltılar yükselmiş, gürültüye dönüşmüştü. Böyle daha iyi; tek başına kalabiliyorsun... Adam da gitti. Eveeet deyişi?.. Ben babasıyım deyince, "Eveeet"!.. Gülşen Hanım oğlunun babasını mı anlattı bunlara? Dönek, hayının biridir babası!.. Hepsi birbirini tanıyormuş!.. Eveeet, seni de biliyoruz!.. Sesinde apaçık o vardı herifin.

Canı öyle sigara istemişti ki... Ağzı acıydı, içi eziliyordu. Açlıktan. Saat da on bire geliyor. Salonda, karşıda kantin gibi bir yerden bir şeyler alıp yiyenler vardı. Kalkıp isteksizce yaklaştı. Paketlerde bisküviler, gofretler filan. İki er bakıyor. İçi çekmiyordu hiçbir şeyi. Bir küçük torba tuzlu kraker alıp döndü. Yerine birileri oturmuştu. Bir an şaşalar gibi kaldı. Bakındı. Boş yer görünmüyordu. Ortadaki direğe yaklaşıp ayakta söyleşen birilerinin yanı sıra dikeledi. Torbayı yırtıp minik krakerleri ağır ağır alıştırmaya başladı. Doktor Hanım her hafta geliyordur. Oğluna çok bağlı olduğunu duymuştu. Bu haftaki görüşmeyi bana bırakmakla ne özveride bulundu kimbilir!.. Bir iki telefon konuşmasından sonra bu hafta görüşmeye gelebileceğini onların avukatları evvelsi gün bildirmişti Ankara'ya. Görüşme de beş dakikaymış. Levent'e ben ne diyeceğim beş dakikada? Uzun olsa ne diyecektin? Blucinli kız değil mi orda oturan. Tek başına. Bu gürültü de insanı sersem ediyor. Herkes yüksek perdeden başladı gene. Beş dakikalık sürenin hafta boyu özlemiyle koşup gelenler önce birbirlerine karışmanın çağıltısıyla mutlu oluyorlar! Ne karmaşık sorunları vardır şu bir avuç insanın. Ülkenin bütün dertlerini yüklenmeye kalkışmış cezaevi dolusu deliler sürüsünün kamburu bu zavallıların sırtında! Bu düşüncesini yadırgadı birden. Bir savaş yürütenlere deliler sürüsü diye bakan biri olmak, yakışmıyordu kendine. Kimbilir ne değerli kişiler vardı içlerinde,

yadsıyabilir miydi? Toplumu değiştirmeye kalkışıyorlar; yapabilseler keşke. Bu yolla mı? Peki, yolu ne? Tam bilmiyorsunuz, sezinliyorsunuz da, size ne ödeteceklerini apaçık biliyorsunuz. Öyle acılı biliyordu ki. Yerinde nedenler de vardı bu acıdan kaçmak için; acıyı göze alanlara deli demenin ağırlığı da... Yasadaki maddenin özel fıkrasından yararlanarak cezasının dörtte üçünü kaldırmamın yollarını anlatan asker yargıca bir süre sessiz bakıp durduğunu, ne düşündüğünü bilmeksizin dakikalar boyu düşündüğünü -ya da düşünür gibi donup kaldığını- hep dün gibi anımsardı. Karısı ağır ateşle yatıyordu bir tanıdıklarının evinde. Asıl Müslim'in peşindeydi polis. Ona şöyle bir sorup geçmişlerdi; yakınlıklarını pek bilmiyor olmalıydılar! Polis için sorun örgüt ilişkileriydi, o da Müslim'de yoktu aslında. Yıllar önce, Fakülte'de, yeniden kurulan örgüt ilişkilerinde öndeydi, hep daha ataktı Müslim. Ağır ödettiler!.. Böylesine canavarlaşacaklarını nerden bilirdim? Kırımlar, kıyımlar mı vardı o günler? Tatsız bir saklambaçta sayım suyum yok deyip çekildim. Saklananları da ele vermedim aslında. Ötekiler her şeyi benden önce anlatmışlardı alındığımda, ben de uydum onlara... Duruşmaya çıkınca da her şeyi yadsıyacaktım örgütün emriyle, bunu istiyorlardı! Örgüt dedikleri de... Yıllarca cezaevinde sürünüp duracaktık! Müslim'i söylemen ayrı bir konu. Gerçekten ayrı bir konuydu Müslim'i söylemesi. Tam adını koyamadığı bir yanı vardı işin. Ankara'da gözaltına alınıp karanlık hücreye atıldığında çok renkli bir dünyada buldu kendini. Yıllardır biraz korku, daha çok da merakla konuşup düşündükleri gelip çatmıştı işte. En ağırına karşı koyacak güçte buluyordu kendini. Sonra nasıl olmuştu da kafasının içindeki ışıltı bulanıvermiş, parlak biçimler eğri büğrü karaltılara dönmüştü? Derinden gelen çığlıklarla uykusuz, günler, geceler boyu karanlık hücrede, sorguya alınmak için kapı şimdi açılıverecek diye beklemek, yüreğini içten içe bir ivmeyle didikleyip çürütüvermişti sanki. Korku muydu bu? Değildi! Daha kötüsüydü belki de... Sımsıkı sarıldığını sandığı ne varsa ellerinden kayarak gitmiş, giysisiz, yapayalnız kalmıştı hücrede. Asıl şimdi tek başınaydı işte! Ateşler içinde bıraktığı Gülşen, giderek tutkuya dönüşen ışığa çıkma özleminin odağını oluşturuyordu. Örgütteki arkadaşlarının tümü tutukluydular. Bir iki kız arkadaşının alındığını da duymuştu; Gülşen'in adı ortalarda değildi, atlatmıştı belki de! Niye olmasındı? Kızların tümü de sorgulamada yaman diretmişler deniyordu. Diretmeseler ne yaparlardı ki, birbirlerini ele vermekten öte.

Bizim yaptığımız gibi... Kilit adam Müslim'miş! Niye "miş"? Öyle olduğunu bilmiyor gibi! Güya bilmiyordu; gizliydi! Bilmeyen mi vardı? Bizim örgüt gizliliğimizi!.. Önemli bir iş yürüttüğüne inandı mı, hiçbir şey yapmasa gizemli suskunluğu ele verir adamı! Herkesin bilip birbirinden sakladığına da giz derler!.. Önemli bir işe koşulduğu sezilse bile, tam ne yaptığının bilinmesi çenesini tutup tutmamaya bağlıdır gene de. Zevzekliklerin acısını da poliste çıkarırlar adamdan. Müslim için de geçerli miydi bunlar? Niye olmasın? Yalnız Müslim'in alçak gönüllülüğü...

Bir sigara yaktı. Yanı başındaki direğin ardında yer boşalmıştı. Geçip oturdu. Sigarasını çekti. Müslim'i düşünmek karabasana bir düşe mi dönüşecekti gene? O günden bugüne öyle değişti ki, çok eskilerde anlatılmış masal gibi her şey. Unutma, acıyla birlikte başlıyor. Öyle olmasa nasıl dayanılırdı? Bazı duygularımızı abartıp acıya dönüştürüyoruz; anlamsızlığını anlayınca da kurtuluyoruz ondan!.. İçinde ağırdan birikenleri dağıtma çabasıyla geçmişine yukardan, biraz da alaylı bakmaya çalışıyordu. Eskilerde başarıyla denediği bu yöntem içine düştüğü bu gerilimli ortamda pek güven vermiyordu; aksıyor gibiydi. Uçuşan karlar camları örttü; tutacak bu kar. Marta güvenilmez derler. Kadınlara güvenmeyeceksin! Neye, kime güvenilir bu dünyada!.. Yaşamına girip çıkan kadınlar içinde tek yargıladığı Gülşen'di. Tek güvendiği kadının da o olduğunu biraz utanarak, daha çok da kızgınlıkla düşünmekten kendini alamamıştı bir türlü. Oysa nasıl delice, kızı bezdirecek kadar kıskandığını anımsadıkça utancı artıyordu. Gülşen'in hiçbir konuda açık vermeyen, yarasız, beresiz, saydam kişiliğini, coşkulu gençlik günlerinde değil, ondan ayrıldıktan sonraki anımsamalarıyla, yazık ki ancak o zaman değerlendirebilmişti. Tanışmalarından kopmalarına kadar geçen altı yıl içinde, onun en anlamadığı, daha doğrusu ters anladığı süre, iki yılı aşkın evlilikleri olmuştu. Evlenmek bana göre değil demek ki... O yüzden de evlenmemişti bir daha. Saliha'yla uzun süren ilişkilerinde, değil evlenmek, birlikte oturmaya bile yanaşmamıştı. Yaşamına girip çıkan üç beş kadın içerisinde Saliha'dan başkasıyla da yakınlık kurmamıştı. Çeşitli aralıklarla yinelenip durmuş geçici cinsel bağlardı, 'bağ' denirse. Çok bilmiş Zekiye'yle daha ilk günden kavgaya varan tartışmaları, ne denli örtbas etse, derinlerde kımıldayıp duran Gülşen özlemini dışa vurur olmuştu her seferinde. Etiyle istiyordu Gülşen'i. Gene böyle bir tartışmadan sonra yattıkları bir gün kalkıp giyindi, bırakıp çıktı kızı; bir daha da aramadı. Oysa yaptığı yontular bir şeye benzemese de cıvıltılı, biraz ukala (Zekiye

öztürkçeci olduğu için “çokbilmiş” diyordu ukala yerine; kız da gülüyordu kızacağına!) aslında iyi kızdı. Biraz da ondan kaçmıştı; böyle iyilerle evlenilir! Evliliğe karşı mıydı? Yoo, ona göre değildi sadece. Önceleri böyle başlamıştı; çevresindeki evlilikleri görüp, geçmişteki denemesi üstünde uzun uzun düşününce de iyice artmıştı direnci. Hep burun buruna kaldığın birine hesap vermekle yükümlü olacaksın. Niye? O iş bitli benim için; o sınavı kötü verdim ben! Daha cezaevi kapısında buzdan yontu gibi karşısına dikilen Gülşen’e bir şey diyemeden utanca boğulup... Evli olmasak da dikilirdi. Haklıydı demek! Düşünmek istemiyordu bu konuyu. Evliliğin, kişiyi bir çember içinde, mum gibi eriten -çürüten daha doğru-, bunaltıcı -evlilikleri süresince bunaldığını hiç anımsamıyordu. Sonradan düşününce varmıştı bunalması gerekliliğine!-, kapalı kutu yapısı, düşünebilen kişinin doğasına aykırı bir kez! İnsan hiç tek başına olmak, yapayalnız olmak da mı istemez? Hesap vermeden! Yalnız Gülşen’e mi hesap vermekle yükümlüydün? Evet! Sen ona hesap soracaktın sözde! Yanılgıdan kurtuldun mu acılar başlıyor. Sorunun ne olduğunu sonradan anlamıştı. Örgütle yeniden ilişki kurarken Gülşen’i kazanmaktı asıl istediği. Bunu bugün, daha doğrusu. Gülşen’i yitirdiğinden beri sadece kendine de olsa açıkça söyleyebiliyordu. Neyi, neden savunduğunu gerçek nedenini algılayıp tam bilincine varmak önemli sorun; en güç sorun belki de. Söylediklerinin temel kaynağını, neye varıp, kime, kimlere yaradığını düşünüp kestirebilen çok mu kişi var? Yanlış yapmaya yazgılı doğmuşuz bir kez; ne gelir elimizden? Korku içinde yaşayıp gitmeye bağımlı kaldığının ayrımına vardığı da oluyordu bu tür baktığı için; dikelmeye kalkışıyor, biraz şaşkın, biraz beceriksiz aranmalarından sonra sanatsal eylemin arı, duru doğasına bırakıyordu kendini. Üstüne yapışmış çamurlardan kurtulmak için ılık bir göle atılır gibi... Asıl yaşamın gölün dışında olduğunu unutsan da taş gibi olaylar öyle bir anımsatır ki... Levent’i unutabilir miydi? Etliye sütlüye karışmadan yaşayıp giden ta ilkokuldan arkadaşı, tarih öğretmeni Zekeriya’nın olaysız evlilik yaşamı, büyüyüp duran iki kızı, kızların saçlarına özenle örgü yapıp, kurdele bağlayan anneleriyle, ılık gölden karaya bakınca gözüne çarpan ilk şey oluyordu. Bu mutlu yuvaya öteberi taşıyan, apartman merdivenlerinde ikide bir rastladığı, kolunda sepetiyle bakkalın, manavın çırağı bir de. Karşı daire onlarındı; oturduğu katı da Zekeriya bulmuştu. Üstelemelerine dayanamayıp da kırk yılda bir yemeğe gitse boğulacak gibi olduğunu belli etmemek için biraz daha boğulmaya

katlanması gerekiyordu. Reçel kaynatıp salata yapan böyle bir karım mı olacaktı benim de!..

Evlilikte değil asıl bende var! Onda ne olduğunun da gizemli bir yanı yok ki, belliydi, kurtulmanın yollarını arıyordu sadece. Sanatsal sorunlara kaptırdın mı, çevrenle iletişimin, giderek ilişkin kesiliyor; yitip gidiyorsun! Yabancılaşmak bu işte. Bu pis çamurlu kara parçası bize yabancılaşmış, biz ona değil!. Dönek mi oluyoruz şimdi? Ne ilgisi var; kurtulmuş oluyorsun!.. Özellikle ilk yıllar, neden kurtulması gerektiği üstünde çok düşünmüştü. İnsanları seviyordu (Hangi insanları?), kurtulmalarını istiyordu (Hangilerinin?) ama kendi kurtuluşunu niye onlara bağlamalıydı (Hangilerine?)? Yanıt veremeyebilirdi; sormadan duramıyordu. İçinin bilip tükenmek bilmeyen gelgitiydi bu. Bir yaşam biçiminden başkasına sığınmanın kaçınılmaz uyumsuzluğu belki de. Benim diyebildiklerinin tümünü isteyecekler; bir özveriyle sunmaya kalkışıp kopmanın ne güç olduğunu anlayınca şaşkın yıkılıp kalacaksın. Devrimciyim diye çıkıp dönek damgası yedin mi... Mart ayında yolları örten şu kar gibi bir şey. Geçen ılık günlerin erken baharları yanıp gidecek. “Cehennem yerinde hiç ateş yoktur. Kişi ateşini bile götürür!” Dize, olanca yakıcılığıyla derinden derine yankılanıyordu. Ne hücredeydi ne de ürpererek beklediği bir soruşturmaya çıkacaktı.

Gizlemek ya da açıklamakla tutacağı yolların ayrımında dikilip kalmış gibi yöresine bakındı. Tren belki de hiç gelmeyecek, kimseleri getirmeyecekti bu uğultulu bekleme salonuna. En doğrusu onun da buralara hiç uğramamasıydı. Oyuna geldiğini söylemek de boş. Böylesine yoğun ancak burada düşünür olmuştu Doktor Hanım’ı. Oyun onun oyunu! Müslim bir gün... Asteğmen göründü; sıra bize mi geldi? Adları okuyor. Adlar değil de, soyadları pek çeşitli. Adlar zaten belli! Ahmet, Mehmet, Ali, Veli... Aydın kesimin adları pek öyle değil... Ertan, Özkan, Ergün, Ural, Sanlı... Bir de neler! Hacı, Ökkeş, Durbaba, Mirza, Beşir. Doğulu adlar bunlar. Hacı diye ad duymamıştım hiç. Doğulusu, Batı’lısı, Orta Anadolulusu, Güneylisi, Kuzeylisi, binlercesi toplanmış karmakarışık olmuş gençler... Müslim de Elazığlıydı. Köylüklerinden. Kürt müydü? O günler Kürtlük sorun değildi pek. Biraz Doğu’luya çalıyordu dili belli belirsiz. Başkalarına yapılan “Kürt” şakası ona yapılamazdı. Kürt Mahmut vardı. O zaten, ben Kürdüm derdi. Sonra Kasım. O da Kürt’tü. Asteğmen topladı, gidiyor. Daha bekleyeceğiz burda. Kahrolası... Bir sigara yaktı gene. İyice kaçırdık

ölçüyü; bu kaçıncı sabahtan beri? Ağzı ağı gibiydi. Müslim de çok sigara içerdi. Müslim'in adını söylediği anda anlamıştı yanlış yaptığını. Cezaevine getirilirken olayların şeridiyle bulanık başının içinde sancıyan yerdi. Sonra, Müslim'in yakalanıp sorgulamada öldüğü haberi... Sancıyı da duymaz olmuştu artık. Çürüyen bir yerdi beynindeki. Karanlık hücredeki ilk günler gecelerde çürüyen yer yoktu kafasının içinde. Işıldıyordu bile. Cezaevinde anımsar olmuştu ışıldadığını da... Kararma sonradan başlamıştı. Hem de birden! Arkası gelecekti belki de. Sonradan anladığı; ağbisinin, ablasının başvuruları, araya birilerini koymalarıyla bir kıyıya alınıvermişli. Çözemediği düğümün ilmeği de o kıyıcıkta takılmıştı yüreğine. Karanlık hücrede Gülşen'di tek sayıkladığı. Kimseyi ele vermemişti. Savaştan yenik düşmeden çıkmak gerekti. Korkulu bir sevinçle düşlüyordu Gülşen'i. Kurtulacak mıydı? Birlikte gidebilecekler miydi dışarıya? Uzmanlık için dışarda çalışmayı kurardı Gülşen, İngiltere'de psikiyatri yapsam derdi hep.

Ben ne yapacaktım İngiltere'de, sigarasını yandaki küllüğe attı. Salonun kalabalığı da, uğultusu da bitmiyordu hiç. Karşıda gene bir şeyler satın alıp tıkınanlar. İnceden bir bulantı dolanıyordu içinde. Yüreğine hüzün bastı birden. Toparlanmaya çalıştı. Oğlum asılacak; ben surda beklemeye dayanamıyorum daha! Bütün yadsımalarına, örtbas etmelerine karşın, kendini zaman zaman öyle çok suçlamıştı ki öyle çok nedenle, etkisini de yitirir olmuştu artık. Güçsüzdü. Yıkılan bir yerini onaramıyordu. Gene düşüp kalmıştı. Kalktı birden. Arkadaki pencereye doğru yürüdü. Ayaküstü dikilen birilerinin yanından sokulup camın önünde durdu. Kar örttü örtecek her yanı. Bir yerlerden güneş ışınları geliyor. Erir gider bu karlar. Dün gece Bolu Dağı'ndan geçiyorduk, orası karlıydı asıl. O da erir!.. Sonra bahar, sonra yaz, sonra kış... Dolaş dur bu dönme dolapta!. Ama güzel gene de. Hiç durmadan dönüp duruyor. Güzelliği de burda. Duran, tökezleyen, biz. Sonra düşen, yitip giden... Penceredeki şu serçecik de öyle... Serçe bilmiyor bunu; biz biliyoruz. Biliyoruz da ne oluyor?.. Serçe gibi mi olsaydık biz de?.. Açlığı da benim gibi duymuyor mu bu serçe? İçim kazınıyor gene. Surdan gidip bir şeyler alabilirim. Almıyorum. O durabilir mi? Sen ne kadar durabilirsin? Kavgalarla yürütülen açlık grevine katılmaması... Niye katılacaktım? Sevmediğim, inanmadığım kişilerin arasındayım. Kavgayı bırakmışım; bana neydi açlık grevinden? Bu açık yürekli açıklamayı solduran böcek içinde dolanıyordu gene. Kızıp baş kaldırmaya kalkışınca gücünü yitiriyor, beceriksizleşiyordu. Açlık grevi dediğin aç kalıp ölümü

beklemekti. Yadsıyamadığı bir korkuyla bakmıştı; hep de o korkuyla anımsıyordu. O güç yok bende. Olması için güçlü neden yok da ondan... Her şey o güçlü nedende bitiyor. Ya da başlıyor! Bu takıntılarla geçinerek yaşamak zorunda olduğunu biliyordu. Kimseye de bir kötülüğüm yok! Olmadı da... Yetti!.. On ikiye geliyor... Gene bir sessizlik çökmüştü salona. Derinlerde yankılanan uğultu vardı. Slogan atıyorlar!.. Nedir bağırdıkları?.. Vurucu söz çook! İstediğin düşmanla inatlaşmaksa... Patlamaya benzer bir haykırışla irkilip kaldı.

Koridorda bir karışma olmuştu. Erler bir kadını çekip götürmeye, ya da susturmaya mı çalışıyorlardı? Çığlık çığlığa bağırıyordu kadın: “Bulgar yapmaz sizin yaptığınızı, Bulgar... Öldürün isterseeez!.. “ Salon homurtuyla koridora yönelmişti. Polisler, subaylar çevresine, doluşmuştu kadının. Bir subay “Bağırma!” diye bağırıyordu. Ondan güç almış gibi daha da haykırmaya başlamıştı kadın. “Öldürün isterseez, ne duruyorsuuz, öldürün! Yavrumu...” Sözcükler karışıvermişti... “Yavrumu... Ben...”

Kadını yandaki bir odaya çekip almışlar kapıyı da kapatmışlardı.

Koridora doğru doluşan gergin kalabalık önce sessiz duralamış, sonra artan mırıltılarla yeniden salona dönmüştü. Kalkanlar sinirli bir gerilemeyle ağır ağır gelip yeniden oturmuşlardı yerlerine. Yalnız emekli görünümünde yaşlıca bir adamla birkaç kadın, polislerle alt perdeden tartışıyor gibiydiler koridorda. Cezaevinin derinlerinden gelen görkemli ses de kesilmişti. Sustular! Savaşta cephedeki askerleri tedirgin eden sessizlik bu. Eziklik yüreğine daha da bastırıyor gibiydi. Çevresinde sabırla bekleyip duran şu kişiler, aynı ezikliği duyuyorlardı kuşkusuz. Hem de yıllardan beri, her hafta. Çekilir şey mi? Şu insanların birbirine ettiği... Deminki yürek yırtan çığlığı o kadının. Çınlaması sürüyor daha!.. Analar haykırır böyle... Neydi acaba? Odaya çekiverdiler. Kötü bir şey yapacaklarını olası görmüyor ki pek üstlerine gitmedi bu kalabalık! Durmazlardı yoksa! Kadını kandırıp yatıştırmışlardır! Salona bir kez daha baktı. Gizli bir anlaşma içinde gibi görünüyordu mırıltılarla bekleyen herkes. Ürktü birden. O aralarında olamazdı bunların. Şimdi bir olay çıksa surda; copla saldırsa herifler... Artan biçimde içi çekiliyordu. Korktuğundan düşünmüyordu ki bunları. Biliyordu, olasılığı zayıftı. Aklına geliyordu sadece; gelince de ne denli anlamsız olduğu daha iyi beliriyordu burda bulunuşunun. Buraya Doktor Hanım gerekli!.. Peki, niye sen değil? Baba olarak payına düşen acıdan değil, sindiremediği bir yükümlülükten kaçmaktı bu; tuzaktan, oyuna

düşürülmekten kurtulma çabasıydı. Yargılamaya getirdiler beni buraya! İnanmadığım şeyler için cezalandıracaklar. Ne yargılatırım kendimi ne de cezalandırmalarına izin veririm. En iyisi dikilip karşısına, yüzyüze konuşmak o kadınla; damgacının dibinde bekleyen oğlunun annesinden baba olarak hesap sormak. İşte bu günleri getirdiniz sonunda! Oğlumu da astıracaksınız karlar altında!.. Camdan uzaklara bakmaya çalıştı. Minibüsler, serçeler, insanlar... İyice gülünç olacaktı Doktor Hanım'ın karşısında. Bu kar tutmaz. Akşama erir belki de. İçimdeki buz da. Üşüdüğünü ayrımsadı birden. Ürperir gibi olmuştu, iyice soğumuş burası. Kadının çığlığından sonra...

Dönüp baktı salona aranır gibi. Göstermiyorlar mı, yoksa oğluna bir iş mi ettiler kadının? Cezaevlerinde çok ölüm olayı var diyorlar. Herkes canavarlaştı. Cezaevlerinde pek olmazdı bizde. Sorgulamada... Müslim hastaymış zaten. Biz yaşıyoruz da ne oluyor!.. Daha da sıkıştı yüreği. Hele bir yakının ölümü karşısında ne yakışıksız, bayağı utanmazca sözlerdi bunlar. Kimselere kötülük etmek istemem bir şeyi değiştirmiyor işte. Kötülük nedir? Neye diyoruz kötülük? Yırtık bayraklı bir gönder kakılmıştı içine. Dört bir yandan esip savuran yellerle bayrak paramparçaydı. Kırmızı bezin arasına karalar da karışmıştı!.. Esen yellerde mi, bayrakta mı kötülük? Ya gönderin kırıldı kırılacak tahta sopası? Kurtlar didik didik etmiş. Tümü de boşuna; çirkin bile bu benzetmeler. Kara rengin ulaşmadığı yer var mı? Güneşte bile kara lekeler oluyormuş! Bayrağı tutan el de gevşer; el bu!.. Yükselen sesleri ayrımsadığında salondaki tartışma kavgaya dönüşür gibiydi. Araya birilerinin girmesiyle uzaklaştırılmış iki kadındı, bağrışan. Çekiştirilerek oturdukları kanepelerden atışmayı sürdürüyorlardı.

- Bir dilim ekmek için yerlerde süründü seninki...

- Başımıza her türlü bela mı sizden geliyor zaten.

- Sizden iyi bela mı olur!... Utanmanız da kalmamış... Birden susuverdiler. Salona iki resmi giysili polis, subay, astsubaylar girmişti.

- Ne oluyor?

Astsubay'ın tepeden sorusu birden bastıran sessizlikte daha batıcı olmuştu. Neydi olay; pek anlaşılmamıştı ya, salonla birlikte kadınların suskun kalmaları bir korku değil, içeri gelen polislere karşı onurlu bir dayanışma, inatlı bir direniş izlenimi veriyordu. Birbirini acımasızca suçlayan iki yanı da onurlu bir aklama vardı bu suskunlukta. Uzakça kanepelerde karşılıklı oturan kavgacı iki kadından biri, üste çıktığını

kanıtlamak ister gibi ters yana çevirdiği başını yapay biçimde dik tutmuş boşluğuna dikmişti gözlerini. “Bir dilim ekmek için yerlerde sürünen” kim idi ise, onun yakını olmalıydı bu. Belki annesi. Suçlama onur kırıcı biçimde ağır. Yerlerde sürünmeyen mi var bir dilim ekmek için!..

Sorun neydi acaba? Öteki kadın, güvenli biçimde çevresine bakıyor, saldırıyla kazandıklarına yeni destekler arıyor gibiydi. Polisler salondan çıktıktan sonra da suskunluk sürdü. Kimse hiçbir yana destek vermeye niyetli görünmüyordu. Yeğleme yapılmasını zorunlu kılacak bir durum yok demek!.. Kavgacı iki kadın aslında nasıl da benziyorlardı birbirlerine!.. Giysilerine, başörtülerine, ellerindeki torba benzeri çantalarına varıncaya dek... Yalnız pabuçları ayrı; biri çizmeli, ötekinde yarım topuk iskarpin. Her yanını kaplamış çamurları aynı ikisinin de... Başörtülerinden sarkan aklanmış saçları da aynı. Acıları da!.. Soğuk, gergin yüzlerinde donup kalmış acıları... Bu çatışmalar, nasıl parçalayıp gereksiz çıkmazlara itiyor insanları. Önemli sayılacaklar da var belki ya; çoğu hiç yüzünden! Önemlisiyle önemsizini nasıl ayıracaksın? Herkesin kendi ölçüsü önemli. Ortalarda buluşmayı önerdin mi sevimsiz olur çıkarsın. Kuşkuyla bakarlar. En iyisi kafayı takmamak. Şimdi şu salonda birbirine güvensizce bakan, içten içe ağır biçimde suçlayan kaç kişi var kim bilir? Nasıl “Eveeet!” demişti deminki adam! Doktor Hanım’ın suçladığı gibi! Hiç yüzünden bile kavgalar etmedik mi Gülşen’le? O zaman da mı hayındım?.. Çok yakın olmayacak insanlar! Sürtüşme, giderek hırlaşma kaçınılmaz. İçteki kördüğümler çözülmeyi bekliyor. Birine boşalacaksın kurtulabilmek için. Patlayıp akacak içinin irini, cerahati... Cinsel boşalma da bir türü bunun!.. Kördüğümler nasıl oluşuyor, cerahatler nasıl toplanıyor içerde? Ne bileyim ben? Çözümsüzlükler içinde kıvranarak... Peki, çözümsüzlükler? Satış yapılan yere doğru yürüdü. Bir şey alacağından değil, alanlara bakmak istemişti! Başına oturdu oturacak ağrıdan kaçmak için bir de! Kişinin içini açar yer değiştirmek! Ne de yer değişikliği ya! Yaşlı bir kadın bisküviler, paketlerde başka bir şeylerle yüklü kucağını torbaya boşaltıp yerleştirirken, yanındaki adama söyleniyordu bir yandan da. Dişleri mi yoktu ne, sözleri tam anlaşılmıyordu. Ağır ağır baş sallıyordu adam da,

- Öyle, dedi bir ara. Hepsi kurtulmalı...

Kadın öksürmeye başladı birden. Hırlar gibi sesler çıkarıyordu. Tuttu kendini. Yüzü kızarmıştı, gözleri akıyordu. Anlaşılmaz bir şeyler dolanıyordu ağzında. Ne diyor bu? Önemli bir şey diyor! Öyle bir dikilme

çabasında. “Hepsi” mi diyor? Evet “Hepsi...” Ne olmuş hepsine? Biraz daha sokulunca çözer gibi oldu. “... bizim çocuklarımız”... Paketlerle önünden geçerlerken daha iyi anlamıştı gerisini. Ayrım yapmıyor, tüm tutuklu gençleri kendi oğlu sayıyordu. Adam da katılıyor buna. Söylemesi güzel. Kolay da... Gene de en çok kendi çocuğuna üzülürsün. Sende öyle, iyi yürekli yaşlı kadın. Baş sallayan adam, sen de öyle. Ben de hepsine üzülürüm, ama Levent olmasa ne işim vardı burda? Ne işim var benim burda? Tanıdık sözdü. Anımsamıştı tümceyi. Cezaevinde ilk aydığında söylemişti. Ne işim var benim burda? Yabancılaşmanın karabasana dönüşmesindeki anahtar tümce, içinde, yerleştiği yerinde ağırlaşmıştı. Unutmamış olmasına kızıyordu. Sanki artık çirkindi tümce; çarpılmış, biçimi, anlamı değişmiş gibiydi. Buna kızıyordu. Bu bir iki sözcükle mi belirlenmişti yaşamının yönü, doğrultusu? Nerden alırız direnme gücümüzü? Bizi sürekli itip yönelten bir minicik nokta var içimizde. Bir şeye dayanıp dayanmamamızı da o belirliyor. O nokta nasıl oluşuyor peki? Çok mu gizemli? Niteliği niceliği değişiyor mu? Tanrının içimize yerleştirdiği bir şey olmasın! Yazgımızı belirleyen!.. Tanrı varsa işi başından aşkın!.. Tam anlayamadığımız bir şey var içimizde. Sözümüzü geçiremediğimiz bir suçlu ararız olup biteni üstüne yıkmak için. Dışımızdakiler yetmiyorsa içimizde... Aslında... İt Necmi’nin terbiyesizce iğnelemeşini hep böyle anlarda anımsıyordu nedense. Hem de kadınların yanında söylemişti. “Kalın geldi fakire müslümanlık ya Resûlüllah.” Neyzen’inmiş. Neyzen’i de sevmezdi. Göklere çıkarır kimileri!.. Sanata bulaşmış lümpen pisliği. Tam it Necmi’lere göre. Bu oğlan da solcu geçinir. Ne halt ettiği bilinmez. Ne çok karışık insan var? Polis derlerdi zaten. Sana da dediler! Ona da demişlerdi, biliyordu. Sevmiyordu bu sözcüğü. Nasıl polis olur insan? Polise yardımcı olursun. Biz de savcıya yardımcı olduk bir anlamda, ama öyle bir isteğimiz de yoktu. Yani ben savcıya yardımcı olayım diye değil... Bize yardımcı olsun da... O da değil. Yasaydı. Yasadan yararlandık. Pisi pisine dört yıl yatacaksın... “Kalın geldi fakire... “ Terbiyesizlik. Çirkin... Uğraşmayacaksın bu pis heriflerle. Bildiklerini söylesinler. Ne olacak söyleyecekler de? Hem kimler? Doktor Hanım bile belki!... Bir sigara yakmamak için güç tutuyordu kendini. Yirmi kişi kadardırlar yasadaki indirim maddesinden yararlanıp cezalarının dörtte üçünü sildirenler. Bilmem kaçta kaçını da yargıçlar düşmüş, birden askeri cezaevinin kapısında bulmuştu kendini. Yeni yaşamı o kapıda başlamıştı.

Ötekilerin hiçbirini görmemişti sonraları. Yalnız biri yazılar yazıp kitaplar yayınlamaya kalkışmıştı. Solculara saldırıyor, içyüzlerini açıklıyordu eski yoldaşlarının! Yazdıklarını okumamıştı ya, bildiği çok şey olmamalıydı onun da. Uyduruyor demişlerdi. Böyle biriyle geçmiş bağlılığını anımsaması da hep ağırına gitmişti. Sokakta, bir iki toplantıda karşılaşınca ya yolunu değiştirmiş ya da usulca bir yana kayıvermişti. Kitapların gazetelerdeki yaygaracı duyuruları pat diye karşısına çıkınca da içi kararıyordu. Adamın duymadığı “vicdan azabı” da onun yüreğine yükleniyordu sanki.

Kendini bir gün sevinirken de yakalamıştı! Asıl hayın bu! Çabası da bizi gündemden düşürmemek sanki... Vicdan azabından söz etmek de ağırına gidiyordu. Yok yere suçlamaktı kendini. Çevrenin etkisine kapılıyor insan. Savunma için suçlamalardan söz etmen gerekiyor. Suçlaması kolay da savunması güç. Her konuda öyle değil mi? Beğendiği bazı yapıtlara yöneltilmiş yersiz eleştiriler karşısında hem susmak istemediğini hem de söyleyeceklerini yeterli bulmadığını anımsıyordu hep. Beğenmediğini savunmak zorunda kalmamak en iyisi. O da o kadar güç ki... Yaşam zorluyor, sürekli bir yerlere itiyor insanı. İsteyerek yaptıklarınla yapmak istemediklerin, bir bakıyorsun, yer değiştirmiş.

Bu dünya karmakarışık. Hep de böyle gidecek. Düzeltmeye kalkan biraz daha bozuyor! Öyle değil mi? Bir yenilmişlik duygusuyla baktı çevresine. Görmeden bakıyordu. İçine çökmüş kara toz bulutu ardındaki biçimsiz nesnelerin, geçmiş yıllar boyu yüreğine çekilmiş kalın perdenin aralanmasıyla, yöresine üşüşüp en gizli yanlarını ele geçirmelerinden ürküyor gibiydi. Bu umacılara baş eğiyor, bizi gönüllerince sürüklemelerine izin veriyoruz sonunda. Vardığımız nokta bu! Hep birileri var bizim dışımızda, bizden güçlü. Ne kazanabiliyoruz başkaldırmakla? Önünde sonunda oturup içimize, eziyorlar bizi. Ezenler değişiyor belki. Bu mu değişmek? Kimsenin değiştiği yok aslında. Bir aldatmaca bütün olup biten. Mutluluk değişmemek belki de! Onun için mutluluk yok. Tam ele geçirdiğinde bir bakıyorsun kaçıp gitmiş, tersine dönüvermiş her şey. Ölüm de pusuda; yörende dolanıp durur. Tutunabildiğimiz tek güzellik sanat; onun da mutluluk umrunda değil! Mutluluk bizim kuruntumuz!.. Bütün çabamız acılardan kaçmak. Kaçtıkça batıyoruz. Bir yanılsama içinde şaşkın dolanıp duruyoruz işte. Müslim’in Jale’de olacağını nerden biliyordum ben? Rastlantı. Polisin gidip onu eliyle koymuş gibi bulması rastlantı asıl. Şunu

ya da bunu bilmenin, şöyle ya da böyle söylemenin bir anlamı yoktu ki benim için. Bütün kapılar kapanmıştı. Müslim dışardaydı... Gülşen de dışardaydı... Hastaydı ama, iyileşecekti nasıl olsa... Bu olasılıktı dayanamadığın! Buluşacaklar... Sonra da...

Böyle miydi gerçekten? Kesin demiyordu eskisi kadar. Kuşkular girmişti araya. Gülşen'i hep kıskanmıştı. Yıllar sonra, -Gülşen'siz yıllar bunlar- bugün yitip gitmiş duygularla kendini yargılamaya kalkışmak aptalca geliyordu. Olayları birbirine bağlarken bulunan nedenler çoğu kez aptalca olmuştur zaten. Yani ben Müslim'i ele vereyim diye mi söyledim bir şeyler! Söyleyince de her şey solup gitmiş, önemini yitirmişti benim için. Yakamı bıraksınlar... Cezaevinden kurtulup çıksındı da, kimler ne olacaksa olsun! Tek başıma olmak isliyordum yalnızca. Gülşen'i hasta bırakmıştım. Onu mu ele verecektim!.. Onu Müslim ele verebilirdi. Kimseyi ele vermedi o da. Öldü. Ölümünü duyunca bir kızgınlık ateşiyle kavrulmuştu yüreği. Öldüğü için bağışlayamıyordu Müslim'i! En ağır biçimde alçaktı beni. Öç aldı! Yaşamın asıl dönüm noktası o andı işte. O da bir şeyler söyleyip cezaevine gelseydi önümüzde uzanıp giden bambaşka bir yol olacaktı belki de. Kire bulaştın mı niye sakınacaksın artık!.. Kirlilik dediğim de söz gelimi. Niye kirleneyim; arındım daha doğru. Nereye varacağımı, nasıl varacağımı hep bilerek yürüdüm ondan sonra. Kahramanlığın peşini bırakmakla da çok iyi bir iş yaptım. Yolum buymuş benim. Sonunu gördüm o yolda diretenlerin de. Hem kendi baskıları, hem karşı yanın baskısıyla yamru yumru oldular. Neye yarar senin özverin, direttiğin şey boşsa? Müslim kahraman mı? Ben de hayın! Onun gibi kahramanlığa kalksaydım ben de yoklum belki bugün.

Neye yarayacaktı? Yaşıyorum. Yaşamın kimilerde çekilmez ağırlığını duysan da yaşamak yaşamaktı. Kendini bile anlayamadığın olmaz mı? En çok o olur! Tümüyle doğrulara varmaya gücümüz yetmiyor demek. Gülşen'e o denli düşkünlüğüm çocuksu bir tutkuydu belki de. Niye "belki de"? Hangi gerçek sevginin özünde çocuksuluk yoktur? Sanatı sanat yapan o duygu değil mi? En güzel dünya çocuklarla delilerin dünyası! Kural kaygısından arınmadıkça ortada olanı yineler durursun.

Sevgide de sanatta da oyunu bozacaksın! Oyunu da çocuklar bozar. Bencilliğimizle birlikle doğuyoruz. Matisse, Vlamink, Braque, Duly niye "vahşi hayvan" olup çıktılar? Gülşen'e sevgim bütün pırıltısıyla özbeöz çocuksu bencillikti. Onun kaskatı yüreğini ısıtamadı. Müslim'in evimize

benden habersiz girip çıktığını poliste söylediklerinde yapamayacağım ne vardı ki?.. Bugün de anlıyorum bu duygumu. Hem de saygım eksilmedi. Ancak bazı yanlışlara düştüğünü de anlaması gerekiyordu. Onu da biliyordu. Uğrak yeri diye Jale'nin evini söylerken Müslim'le Gülşen'in ilişkisini temize çıkarmayı mı kurmuştu? Öyleydi belki de. O olayları hep bulanık perde arkasında anımsıyordu. Açık seçik düşünebildiği pek az şey vardı o eski günlerden. Ona vurmamışlardı. Bu, ablasının etkili birilerini arkaya koymasından; bir de... Vurmalarına kaldı mı? Koridorda sürükleyerek götürdükleri birini görmüştü, daha Birinci Şube'nin kapısından girer girmez. Ölü mü, diri mi belli değil; kan içinde... İçeri sokan polisi tersleyip onu hemen yandaki bir karanlık odaya itivermişlerdi. Sonra aldıkları hücrede o gece, daha sonraki bir gün derinden gelen iniltiler, çığlıklar, bağırıp çağırmalarla karman çorman olmuş sinirleri, neyi doğal karşılayabilirdi? İlk sorgulamayı atlatmıştı gene de. Şöyle bir adı geçmişti Müslim'in. Eski arkadaş, fakülteden tanırım, görüşmeyiz, falan filan... Sizin eve gelir mi? Hayır gelmez! On gün kadar sonra bir kez daha alıp da, Müslim'in evlerine girip çıktığını söyleyen komisere ne yanıt vereceğini şaşırınca öyle yüklenmişlerdi ki... Gülşen'i sormuşlardı. Karın şimdi nerde? İstanbul'a gitti, teyzesine. Şehremini'deki adresini vermişti teyzenin. Numarayı yanlış söylemişti; sokağın adını da...

- Demek sen yokken geliyordu Müslim sizin eve; kapıya kasketi asıyordu!... Komiserin sesindeki vurgu, kurduğu savunma düzenini hiç beklemediği biçimde altüst etmişti. Parmağını uzatmış, bir akşam evde karşılaştığı Müslim'in gülerek bakışındaki alayı açıklıyordu komiser! Oysa Jale'nin çatı katında, Ankara Kalesi'ne bakan odasına gider Müslim. Jale kocasından da ayrıldı. Bunu mu düşündüm ben? Neyi düşündüğünü bugün bile lam bilmiyordu. Niye açık açık söylemiyordu kendisini böylesine darmadağın edenin, canını yakacaklarından korkması olduğunu? Açık seçik düşününce de yaramıyordu o bilince, belki de! Varsa ne olacaktı? Bir bakıma da, bütün bunların, tümünün birden yapay gerekçeler olduğuna inanıyordu. Baştan yanlışa gitmiş, ilk sınavda da gerçek yolunu bulmuştu; buydu işin doğrusu! Zorunlu çözümdü bu. Ne çeşitli adları vardır yanlışların! Ya doğruların? Yanlışla doğru ikizdir, kim kolay ayırabilir ki?..

- Siz Nazif Bey'siniz değil mi? Levent'in babası.

Uykudan, silkinerek uyandırılmış gibi döndü. Şey değil mi bu kız? Oydu. Kahvede de görmüştü daha önce, blucinli kız. Demin de... .

- Evet...

- Ben arkadaşıyım, Yurdagül benim adım.

Elini uzatmıştı. O da uzatıp biraz da şaşkın sıktı kızın elini.

- Sevindim, dedi kekeler gibi.

Soğuk izlenimi veren gülümseme vardı kızın gözlerinin içinde. Mavi hem de...

- Şöyle oturmak ister misiniz?

Karşı çıkmasını önlemek ister gibi ekledi,

- Biraz konuşmak istiyordum da... Duraladı,

- Sizin için... Şeyi yoksa, dedi, ürkütmüş olmaktan çekinir gibi.

Neyi olacaktı ki? Keşke sormasaydı. Aklına bir sürü "şey" üşüşmeye başladı birden. Salona baktı. Gidenler, yeni gelenler. Kızın gösterdiği pencere altına baktı, boşalmış gibi. Bir anda paketler filan... Nedenini tam açıklayamadığı bir tedirginlikle ağır ağır yürüdü kızın peşi sıra, yanına oturdu Şimdi ne olacak? Bakalım neymiş? Bir şeyler toparlıyormuş gibi başı önde sessiz kalmıştı kız. Saçları buğday sarısı, kıvırcık. Başını kaldırdı,

- Ağbim var benim, dedi. Hastaneye göndermişler. Açlık grevindeydi onlar; kanama yapmış midesi.

Kız gene duraladı. Benden bir şey isteyecek bu! Gözlerini de kaçırıyor. Asteğmen de yok ortalarda. Bir türlü sıra gelmedi bize de! Beni nerden tanıdı bu kız? Levent'in babası olduğumu kim söyledi buna? Anımsadı; kahvede de gözleri üstümdeydi!

- Geçmiş olsun, dedi. Hangi hastaneye kaldırmışlar?

- Bilmiyorum. Haydarpaşa dediler ya, yalan belki de. Araştıracağız. Elle tutulur bir sessizlikten sonra,

- Daha kötü bir şey değilse, dedi yavaşça.

Daha kötü bir şey, ölüm yani!.. Çok varmış öldürülen; ara sıra gazetelere de yansıyor. Kıza baktı; soluk benzinin durgunluğunda gizlediklerini bulup çıkarmak hiç de kolay görünmüyordu. İçine yerleşti yerleşecek ürkek çekingenliğe direnmek için konuşmak isteğiyle arandı, söyleyeceğini bir türlü bulamadı. O konuşacaktı; dese ne diyecekse. Kız anlamış gibi baktı,

- Sizi yukarda kahvede tanıdım, dedi. Gülşen Hanım demişti bu hafta görüşmeye geleceğinizi...

Dudak kıvrımlarında, gözlerinin iki yanındaki yumuşak, sevimli karışıklıklardaki gülümseme çabası gözbebeklerindeki hüznü belirliyor

gibiydi. Demek Gülşen Hanım... Birilerinin bizi konuşmuş olduklarını duymak -Birileri değil. Gülşen Hanım'la bu kızın! Yurdagül müydü? ikisi de gül!- konuştuğunu duymak ılık bir yel gezindiriyor insanın içinde! Niye ılık oluyor? Belki de buz gibi! Başka neler duydunuz benim için Gülşen Hanım'dan? Hayın olduğumu söylese bu kız bana sokulur muydu? Sokuldu mu? Bir zorunlukla yaklaştı. Söylemekte de ikircikli görünüyor!.

- Sizi resminizden tanıdım.

İyice şaşaladı. Resmimden mi? Nerden benim resmim?..

- Levent göstermişti. Bir sanat dergisinde. Silik eski bir şey. Hiç değişmemişsiniz...

Silik, eski... Hiç değişmemişim! Yaşayan Geçmiş'teki resim olacak bu. Zaten kaç resmin çıktı? Levent nerden bulmuş? Yüreği okşanmış gibi oldu. Toparlandı. Levent için bu tür düşlere kapılmasının saçmalığını biliyordu. Kimbilir, nasıl bir rastlantı?.. "İşte benim hayın babam!" demek için saklanmıştır!.

- Fakülteden mi arkadaşınız? Bulabildiği ilk sözdü.

- Yo, dedi kız hemen. Ben iktisatlaydım Biraz duraladı,

- Şimdi atıldık, dedi açıklama gereği duymuş gibi. Doğal görünmeye çalışan bir sesle ekledi yavaşça,

- Levent'le birlikteydik biz. Gene duraladı.

- Siz biraz uzaksınız, dedi. Ankara'da...

Evet, uzaktayım. Daha da uzakta olmak istiyorum. Birlikteydik ne demek? Levent'le birlikte yaşıyorlardı demek. Güzel kız. Oğlumuzun kadını da bu! Hep bir yük allında ezilmeme çabasında! Bir de ağbisi... de kendisi de belki. İnceler gibi baktı kıza. Bu da onlardan. Yüzünün gergin, sinirli derisi, acılı kıvılcımla yanıp sönen gözbebekleri, kıvırcık saçlı başının güvensizce kımıldanışı bile, kimliğini açıklıyor.

- Sizi tutuklamadılar iyi ki...

- Tutukladılar.

Şöyle bir bakıp eğdi başını,

- Geçen ay çıktım, dedi. Yargılama tutuksuz sürüyor...

- Ne kadar kaldınız?

- İki yıl filan... Kanıt yok. Salıverdiler şimdilik.

Salıvermişler şimdilik. O da biliyor bunun bir oyun olduğunu. Salona baktı. Herkes kendi derdinde görünüyor. Kimbilir nasıl gözetliyorlardır bunu.

- Evet, dedi. Konuşalım demiştiniz.

- Şunları, dedi kız. Yana itilmiş iki paketi gösteriyordu. Levent'e götürmenizi isteyecektim.

Tedirgin bir duraksamadan sonra sürdürdü,

- Çamaşır var, dedi. Gömlek filan... Öteki paket de pantolon.

Onun zaten. Gülşen Hanım yolladı. Çamaşırlar ağbimindi. Geri götürmeyeyim... Bakarsınız döner hastaneden. Yakın koğuştalar.

Sustu. Ne de doğal söz ediyor! Gülşen Hanım yolladı! Götürmek de bana düşüyor!.. Bir sürü kara çizgi kesişivermişti yüreğinde. Şimdi ne diyecekti?

- Olur, dedi sesindeki gerilimi gizlemeye çalışarak. Gene de biraz sinirli miydi sesi? Toparlandı,

- Bir engel çıkarmasınlar da, dedi. Son tümceyi daha doğal söylemişti.

- Sanmıyorum. Niye çıkarsınlar?

Yanıtı biraz yadırgamış gibi baktı kız. Sustu. Uzadıkça ağırlaşıyordu suskunluk.

- Açlık grevi demiştiniz. Sürüyor mu?

Kız sessizce önüne bakıyordu. Bir süre kaldı düşünür gibi; yavaşça kaldırdı başını,

- Ben de sizinle onu konuşacaktım, dedi.

Onu mu konuşacak benimle? Bakışından belli değil mi? Sinsi! Söylesene neymiş?

- Burda bitti grev. Geçen hafta kestiler. Yalnız iki koğuş sürdürüyor.

Kız gene duralamıştı; söylese mi, söylemese mi gibi!.. Aldı birden,

- Sağmalcılar'daki arkadaşlar yeniden başladılar. Bunu lütfen bir biçimde iletir misiniz Levent'e?

Gözlerini üstüne dikmiş, tepkisini ölçer gibi ayırmadan bakıyordu kız. Ne diyor bu? Ne diyecek eylem öneriyor sana! Bir biçimde... Bu kız benden ne istediğinin ayrımında mı? Sen ayrımına vardıktan sonra! Beklemediği anda üstüne bir şeyler devrilmiş gibiydi, ezilmese de. İçindeki ürküyü sarsan, onurlu bir kıpırdama bile duyumsadı. Bir şey isteniyordu ondan; güveniliyordu!

- Nasıl biçimde?

- Bilmiyorum. Konuşma arası filan... Gardiyanın anlamayacağı biçimde... Kızın umutla üstüne diktiği gözleri önünde ne diyeceğini bilememenin ağır durgunluğuyla kalakalmıştı.

- Peki sonra? Ne olacak, Levent duyacak da?..

Bu sertçe çıkış kızı sarsmış gibiydi. Dikelir gibi yanıtladı hemen.

- Belki onlar da yeniden başlayacaklar greve...

Bir an göz göze bakışıp kaldılar. İçinde kabaran kızgınlığı bütün yakıcılığıyla kızın üstüne boca edivermekten güçlükle tuttu kendini.

- Adınız neydi sizin?

Beklemediği soruyla şaşalar gibi oldu kız. Yüzü çekingen bir gülümsemeyle aralandı,

- Yurdagül, dedi.

- Bağışlayın. Kafam biraz karışık da... Bakın Yurdagül Hanımın, bu tür işlere aracı olarak kullanılmak istemem, izin veremem böyle bir şeye...

Gözlerini bir üstünlük duygusuyla yeniden kızın üstüne dikti.

- Umarım beni anlıyorsunuz!..

- Hayır anlamıyorum...

Bu saldırıyı nasıl karşılayacağını aranıyordu ki kız aldı gene,

- Sizden izin isteyen de yok, kullanmak isteyen de...

- Peki, ne istiyorsunuz benden?

Kızın, karanlıktaki kedi gözü gibi üstüne dikilmiş par par yanan bakışlarıyla bir şey diyemeden tıkanıp kalmış gibiydi.

- Size sadece bir soru sordum ben. Levent'in babasısınız diye.

- Babası olduğum için yapmıyorum bende.

Birden söyleyiverdiği bu sözle güven kazanmış, üste çıkmış buldu kendini. Sürdürmeliydi.

- Açlık grevi dediğiniz şey zarardan başka ne getirir? İnatla ölmek... Bunu mu götüreyim Levent'e?..

Savaşın kuralları da, kişilerin yerleri de belliydi artık. Alanı kolay kolay bırakacaklardan değildi kız. Daha saygılı bakmaya başlamıştı yalnız! O da daha yakın bakıyordu kıza. İyi dedim. Sonuna kadar götürmeliyim. Götürebilirim de...

- Anlıyorum, dedi kız. Oğlunuzu düşünüyorsunuz. Ama ona neler yaptıklarını biliyor musunuz? Yalnız ona değil, herkese... Kaç kişiyi öldürdüler işkencede... İçerde dayak, baskı, her türden aşağılama sürüp gidiyor. Kimse durduk yerde grev yapmaz. Açlıktan ölmeye razı olmaz. İnsanlığınızı çiğniyorlar; ne yapacaksınız?..

Kız kötü vurmuştu! Sersemletti! Ne diyecekti şimdi buna? Deminki kızgınlığını bir usturayla kesip akıtmış, ince bir sızıyla doldurmuştu

yüreğini. Bu acıyla konuşma gücünü de almıştı elinden. Nasıl yalnız, nasıl umarsız duyumsuyordu kendini. Bir şeyler yapabileceğine inanıyordu bu sıska kız!

- Ne yararı oluyor peki? Etkisi?

- Böcek gibi ezemeyeceklerini gösteriyoruz. Kendi istencimizle neler yapabileceğimizi kanıtlıyoruz.

- Sadece kendinize!..

- Olsun, az şey mi bu?..

Gözleri bir yerlerde -Kızla göz göze gelmek istemiyordu- durgun sessiz kaldı. Tartışmayı sürdürse açıkça yenik düşeceğinden korkuyordu. Az şey olur mu kendimize kanıtlamak? Her işin başı belki de! Yıllardır kendime kanıtladıklarımı bu kız yakıp geçemez. Levent'e işkence yaptıklarını bilmiyor muydu? Böyle açık açık söyleyen olmamıştı.

- Size de işkence yaptılar mı?

Niye sormuştu? Konuşmayı başlatmak için. Yakınlık duyduğundan da değil, öyle gelivermişti! Kız sessizdi. Gene önüne bakıyor. Övünürler de... Başını dikçe kaldırdı,

- Bunları konuşmayalım, dedi kız. Bağışlayın...

Birkaç sözcük önünde çarpım yanlışına düşmüş gibi duraladı. Levent'i de mi konuşmayacağız?

- Cezaevinde niye yapıyorlar işkence? Durduk yerde mi? Tümcedeki gizli taşı duyumsatmak için sözcüklere bastırarak söylemişti. Kız donuk baktı,

- Haklı neden mi arıyorsunuz işkenceye? dedi. Abarttığımızı sanıyorsunuz belki de...

- Yo, dedi. Hiçbir şey sanmıyorum... Yalnız...

Durdu. Niye durmuştu? Niye "yalnız" demişti? Tamamlamalıydı.

- Ne de olsa anlamakta güçlük çekiyor insan.

Yalandı dediği. Öyle iyi anlıyordu ki... Yalanını kendisinden de saklamaya çalışıyordu! Anlayan kişinin sorumluluğuna yadsıyamadığı yılgınlık duyuyordu. Utanılası bir şey bu yılgınlık. Gücüm bu kadar, ne yapabilirim? Sigara paketini çıkardı, uzattı kıza.

- Alır mıydınız?

Aldı kız. Kibrit çıkarıp yaktı sigaralarını. Koridorda toplanmaya benzer bir devinimle o yana yönelecek gibi baktı.

- Size daha var, dedi kız. Bir saat sonra filan...

Sıkıntıyla çekti sigarasını. Ciğerlerine dolan nikotinli dumanla gevşer gibi olmuştu. Daha bir saat ne yapacaktı bu kızla? Sigara içmesi özenti. Yeni alışıyor! Üflemesinden belli. İyi bir şeye alışsa ya. Levent de içiyor mu acaba? Sorsana! Onu mu konuşacağız? Oğlan ne durumda kimbilir?

- İşkencenin haklı nedeni olamaz, dedi, biliyorum. Öyle bir yere saplandı ki Türkiye, neyi kimden soracaksın? Levent'in birilerini öldürdüğü de yalan geliyor bana!.. Çıldırır insan...

Yarıladığı sigarasını yere atıp çiğnedi kız. Gözleri karşıya saplanmış suskun kaldı. Dalmış, bir şeyler düşünüyor gibiydi. İyidir, düşün! İşler hiç de yalınkat değil. Yatıverin gitsin açlık grevine; ne kolay! Köşeli ayraç içine tıkıştırdınız mı olup bitiyor değil mi? Ya onun dışında kalanlar? Gözlerinizle sadece bakıyorsunuz; kafanız arada sıkışıp kalmış! Kimi suçlayacağım ben? Suçlamak yetiyor mu? Siz de beni suçluyorsunuz. Oğlum söylemedi mi babasının hayın olduğunu?

- Beni yanlış anladınız!

Dönmüş dimdik bakıyordu Yurdagül. Yanlış mı anladım?

- Bir savaş bu, dedi. Sizinle onu tartışmıyorum. Acındırmak için de söylemedim heriflerin yaptığı pislikleri. Doğal onlar için. Başka ne yapacaklardı? Biz de elimizden geleni yapıyoruz. Kavga!.. Sizden istediğim, oğlunuza bir çift söz söylemenizdi. Siz bilirsiniz.

Kızın kesin bildirisiyle dışlanıvermişti. Üşür gibi oldu. Ah bu aptal gençlik! Kızın gözbebekleri kaynıyor! Öldürür bunlar!.. Onlardan değilsem karşı yandan sayacak beni. Hangi yandasın peki? İlle de bir yanda mı olmam gerekiyor? Savaş başlamışsa, dediği gibi, başka yolu var mı? Benim savaşım değil bu; yokum ben. Hangi savaşta oldun ki? Senin savaşın salt kendi kendinle; onda da yeniksin her seferinde.

- Bir şey getireceğine inanmıyorum bunların ben. Umursamaz gibi başım çevirdi kız. Kalkıp gidecek mi? İstemiyordu gitmesini.

- Levent size babasını tanıtmıştır!..

Bu yürekli atılma kendi de şaşırmıştı. Yanlışlarımı seviyorum; yol gösteriyor bana onlar!...

- Levent pek konuşmaz. Sizden uzun boylu söz ettiğini de anımsamıyorum.

Kuşkuyla baktı kıza. Doğru diyor bu kız! Niye yalan söylesin? Yüreğindeki gergin tel gevşeyivermişti. Demek bilmiyor bu! Bilse sokulup

öneride bulunur muydu? Levent ne yüzle söz edecekti babasından? Yeniden bir taş oturdu içine. Bırak kendinle uğraşı da bir şeyler öğren.

- Demin takıştı bunlar bir ara. Kavgaya kalkışıyorlardı. Uzatmasına kalmadı; gösterdiği yana bakmadan yavaşça başını salladı Yurdagül,

- Boş yere, dedi. Sinir bozukluğu biraz da... Bu açlık grevi yüzünden ikilik doğdu içerde.

- Bölündüler demek? Yüzü kararır gibi oldu,

- Bölünmesek burda mı olurduk? dedi... Az güç mü bu?.. Cezaevleri tıklım tıklım... Hiçbir ayrılığa düşmeden birleşebilsek... Dert anlatmak öyle güç ki...

Kızın sert, soğuk tepkisi sıcak yakınmaya dönüşmüştü. Sokulur gibi! Olmayacak bir şey söyleyip uzaklaştırmaktan korkmuştu; uygun sözler aramaya çalıştı. Sessizliği Yurdagül bozdu gene,

- Bir haber belki de birleşmelerini sağlayacak!..

Bak sen! En iyisi anlamazdan gelmeliydi. Aklınca baskı yapacak dolaylı biçimde! Ben de özeneceğim!.. İnceler gibi baktı yine. Pek oralı değil; ya da çok sinsi, belli etmiyor, içten görünüyor. Dediği yanlış da değil. Bir haberle birleşecekler açlık grevinde. Birleştirme onuru da beni bekliyor! Çocuksu bir oyun gene de. Belki de benim yorumum çocuksu. Kız dalmış gene. Önemli sorunların çözümü peşinde! Değil mi? Kendi sorunlarını çözebilse! Kim çözebilmiş kendi sorunlarını? Beni kandırmaya da kalkmasın!..

- Demek bu kadar kolay birleşmeleri?

Yurdagül dönüp uyanmış gibi baktı. Anlayışsızlığına mı şaşmıştı? Biraz da zorunluydu açıklaması.

- Geçici birleşme bu, dedi. Cezaevine karşı. Şu anda önemli ama. Aileler bile gerginlik içinde kapışacaklar, gördünüz. Siz içeriyi bilmiyorsunuz.

Ne bakışında, ne sesinde yapay bir şey yoktu kızın. Niye kışkırtıyorum sanki? İçeriyi bilmezmişim! Biliyor musun? Yeşiller, kırmızılar... Nerden bileceksin?

- Sloganları duydunuz değil mi? Merakını örtbas edemiyordu. Biraz duraladı,

- Pek anlayamadım, dedi. Derinden uğultulu bir bağrışma...

- Evet, dedi kız.

- Kesildi.

- Evet, kesildi, dedi. Coplarla, sopalarla saldırmışlardır içeriye... Ama gene başlar!.. Birilerini almaya gelmişlerdir belki de...

Ürkek bir yakınlık duyuyordu kıza. Abarttığı filan yok bu kızın. Neydi, Yurdagül müydü? Adları da tutamaz oldum. Kimin nesi bu? Niye ilgilendiriyor beni? Oğlumun... Oğlun pek mi ilgilendiriyordu? Biraz daha sokuldun mu korkuyla baktığın kavganın ortasına düşeceksin! Seni oraya sürüklemek istiyor bu kız da... Korkuyla ne demek; bakmak bile istemediğin... Bakmaktan kendini alamıyorsun ama. Önce Levent kıyıya çağırdı, seyircisi yaptı seni, bu kız da ortaya çekiyor! Levent'i şimdi copluyorlar belki de.

- Size bir şey soracağım; doğruyu söyleyecek misiniz bana? Şaşalamış gibi baktı Yurdagül, gülümsedi ilk kez,

- Yalan söylemem için bir neden var mı? dedi.

- Gerçekten birilerini öldürdü mü Levent?

Yüzündeki gülümseme solup dağılıvermişti kızın. Gözlerini kaçırır gibi başını döndürdü,

- Bunu ben bilemem, dedi. Bilsem de... Duraladı, anımsamış gibi aldı gene,

- Babası bile olsanız bunu sormamanız gerekir. Sessizliği gene o bozdu.

- Polisin öğrenmek istediği de bu. Levent değilse kim?..

Birden çöken ağır suskunluk salonun uğultusunu bastırmış gibiydi. Levent değilse kim mi? Kim olursa olsun! Bana ne? Senin değil, ama onların sorunu. Levent'de bulunduğu söylenen tabanca (Avukat'tan duymuştu) iki kişiyi öldürmüş silahtı. Levent'in öldürdüğünü kanıtlar mı bu? Ağılı kuşkudan acılı umuda geçmenin mutluluğu var. Geçebilirsen.

- Kendisi ne diyor? Soruşturmada filan...

- Tabanca benim değil diyor.

Kızın dudak kıvamındaki sinsi kımıltıyı yakalamasa hemen inanacaktı. Atlatacaklar akıllarınca. Kimbilir nasıl oyunlara getiriyorlar bunları.

- Siz ne derseniz deyin, ne bulsalar yetiyor onlara.

Gene şaşkınlıkla bakmaya başladı. Yakınmıyor kız, gösteriyor sadece. Suçladığı filan da yok. Bu yaşta, nasıl katılaşma bu? Bunca olayın dışında kalmak için diretmedir katılaşma. Başını döndürüp geçmeye bakıyorsun. Senin yüreğin ezilmiyor mu? Ya bu kızın acıları? Kendinden söz etmek

istemiyor. Ürkek serçe gibi bir yerde duramayan mavi gözleri, kıvırcık saman sarısı saçları, incecik gövdesiyle ne çok şey yüklenmiş! Nasıl taşıyacaksın kızım? Bu yük zamanla ağırlaşır da... Değişir mi sanıyorsun? Benim gözlerim kararıyor. Sen benden güçlü müsün? Nasıl? Nerden alıyorsun gücünü? Saplantılarınızdan. Nereye varacağınızı sanıyorsun? Sonunuz ya ip, ya cezaevlerinde çürüyüp gitmek. Sallandığına bakıp kanmayın, kolay kolay sökemezsiniz bu paslı çiviyi! İçi kavrulur gibiydi. Levent'e söylese bütün bunlara, tepkisi ne olurdu? Ben mutlu muyum böyle düşünüyorum diye? Hadi ben korktum, hayınlığa düştüm, bunların yürekliliği ne kazandırdı? Acılar, acılar, acılar, bitmeyen acılar. Benim acılarım bana yetmiyor sanki! Durulmaya çalıştı. Artık bir şey sormak istemiyordu kıza. Öğreneceğim nesi var? Yeni dönemin Doktor Hanım'ı da bu. Öyle yalnız buluyordu ki kendini, insanlar bu durumda ağlar işte. Ben ağlayamam da. Gülşen nasıl şaşmıştı gencecik kardeşimin trafik kazasıyla ölümünde. Bir damla bile yaş gelmiyordu gözümden. İçim kavruluyordu oysa. Levent'i asarlarsa da ağlayamam; ölürüm belki de. En iyisi de o. Yetti. Yaşa yaşa, hep aynı! En iyisi bitmesi belki de. Floransa'yı, David heykelini görebilseydim; öteki Rönesans ustalarını, Roma'yı... Tilian'ın Venüslerini; Urbino Venüsü'nü, Aldatan Venüs'ü, Venedik'te Pieta'yı. Görecek öyle çok şey var ki yeryüzünde, sonu yok. Görmek güzel. Güzel şeyleri görmek güzel. Biz niye böyle acılara batmışız? Bütün o güzellikler ne acılarla çıktı ortaya. Biz umutsuz acılara düşmüşüz. Yaratıcı acılardan korkup kaçtığın için. Ben mi? Neyi yaratabilirim ki? Suçlayarak da olsa yeniden yol açmaya çalıştı kendine. Durulmuştu biraz. Yurdagül de bir çekingenlikle, suskun bu değişimi bekliyor gibiydi. Güzellikler yaratmak hepimizin elinde! Bu kız da onun kavgasını veriyor! Ama, çirkinlikler çıkıyor ortaya... Şu cezaevinin duvarları kimbilir ne yaratıcılıkların üstüne çekilmiş. Geleceğin tohumları gömülü. Resimler de güzel diye yapılıp konmuş oraya! Çok kötü şeyler. Yurdagül'e duvarı gösterdi,

- Biliyor musunuz, nedir bu resimler?

- Yönetime sığınanların yaptıkları şeyler. Satılacakmış burda! Göstermelik. Demek çürük tohumlar sergileniyor şimdilik! Dostoyevski gibi dehalar çıkıyor bazı o hayın çürük tohumlardan. Umutsuzluğa kapılman için neden yok! Yeteneğimin sınırı belli benim, hayınlıktan öteye geçemem!.. Bu zavallılar da öyle görünüyor. Gene de şu kıza sormam gerekir.

- Nereye varacak bu iş?

Yurdagül, beklemediği soru karşısında anlamamış gibi baktı önce, sonra gene dönüp gözleri bir noktaya takılı kaldı bir süre.

- Halkın savaşı kazanmasına bağlı, dedi. Al sana kitaplar dolusu yanıt!

- Halk nerde?

Sesindeki güvensizlikten kendi ürkmüş gibiydi. İşine geldi mi halk... Kilimleri, cicimleri, çorapları, heybeleri yapanlar, tahtayı, bakırı oyan, taşı kesenler, halıya ilmek atan, nakış döken, toprağa, çamura biçim verenler; bunlar halk değil miydi? Yıllar yılı kolayından övgüler düzüp gönlünü kaptırdığını söylediğin bütün bu insan yığınlarını, önüne cezaevi duvarı dikildi mi yok sayacaksın!.. Halkı yadsıyan kim? Bunlarla birlik olmadığını söylüyorum. Her işi yapacaklar, halk adına yapacaklar; peki, halk nerde?

- Onu diyoruz biz de, dedi Yurdagül. Halk bir ortaya çıksa bütün gücüyle, görkemiyle, sorun kalmaz... Sürecek yoksa.

Tartışmaya mı gireceğim bu kızla? Yapsınlar bakalım ne yapacaklarsa halk adına! Halk ortaya çıkmıyor işte! Ara sıra homurdanıp durur, o da ateş bir yerine değerse. Sizler cayır cayır yanarsınız; analarınız, babalarınız bir de... Ah bu ülkenin umutsuz çıkmazı!.. Halk sürünür. İnsanlar acılara batar; herkes bir yol arar, kimse bulamaz! Ülkeyi kurtarmaya şimdi de bunlar çıktı. Kendilerini bile kurtaramayacaklar.

- Bize düşen görev bu!

Dönüp baktı; karşı koyar gibi gözlerini dikmişti kız, sürdürdü,

- Halka yolunu göstereceksin. Her vakit böyle olmuş...

Umarsız baktı kıza. Biliyordu, ne söylese boştu. Isınmaya bile başlamıştı yüreği. Ah zavallı çocuklar, acımayacaklar size. Sizlere acımak da bize düşüyor! Onlara acıdığını duysa bu kız... Acınası durumda kendimiziz aslında. Nesine acıyacağım onların? Acımıyorum. Levent'i de kurtaramam şu çirkeften. Ölümden kurtulsun yeter. Ona dayanamam. Bunca genç asıldı, öldürüldü; onların anaları, babaları nasıl dayandılar? Bilemem; onlar benim oğlum değildi. Tutamamıştı; sigara paketini çıkardı, boştu. Canı sıkkın buruşturdu paketi. Yurdagül kalktı,

- Benim de bitmiş, dedi.

Bir koşu gidip kantinden aldığı iki paketin birini uzattı,

- Sağolun. Paket olunca çok içiyorum. Yasak bana. Kızdan bir sigara aldı. Dalgın, bir iki çekiştirip attı hemen.

- Sizin işiniz filân?

Arkadaşlarının muhasebe bürosunda çalışıyormuş Yurdagül. Durgun bir tanışma söyleşisi başlamıştı artık. Annesi öğretmen, babası astsubay emeklisi. Ağbisi avukatlık stajı yaparken tutuklanmış. Karısını da arıyorlarmış, yokmuş ortada. Onbir aylık bebelerine Yurdagül'ün annesi bakıyormuş. Bir katları varmış Ziverbey'de, orda kalıyorlarmış. Bulabilirlerse, beri yanda bir eve geçmek istiyormuş arkadaşlarıyla. Kız arkadaşları yani. Belli etmemeye çalıştığı bir özenle vurguladı arkadaşlarının kız olduklarını! Erkeksiz kalabilir mi bu genç kadınlar? Erkek isteğine ne kadar diretir bu genç, güzel kadın? Kadın mı? Belki de... Levent'le birlikteymişler dedi ya! Dediyse? Ne bileyim; onu mu sorayım şimdi. Duru mavi gözleriyle gerçekten güzel kız. Bir yanı hüzünle yoğrulmuş gibi! Kaynanasıyla ilişkileri nasıl acaba? Anlaşabiliyorlar mı? Şunları Gülşen'le yanyana görmek, konuşurlarken dinlemek ne ilginç olurdu! Ya Levent'le konuşmaları? Mahkemelerde görüyormuş Levent'i. Duruşmalar başlamadan, bir yıl kadar görememişler birbirlerini. Levent gizlideymiş bir ara.

- Niye evlenmediniz?

Pat diye sormasını yadırgamamıştı kız; bekliyordu demek.

- Bilmem, dedi gülümseyerek. Vakit olmadı... Alay yolluydu sözleri.

- Şimdi?

- Bilmiyorum, dedi. Ciddileşmişti.

- Bunları düşünmeye şimdi de vakit yok, dedi çabucak geçiştirme çabasıyla. Konu atlamak için bir şeyler aranır gibi salona bakındı; kalktı,

- Bir dakika, dedi. Benim şu teyzeyle görüşmem gerek. İzninizle... Kapıya yakın bir yerde oturan yaşlıca bir kadının yanına gidip ilişti.

Kadın, kızı bekliyormuş gibi, yüzünde bir değişiklik olmadan, başını sallayarak konuşmaya başlamıştı. Bütün hesapları bozarak ortaya çıkan yeni durumla salondaki uğultu da kıpırdayıp bastırıvermişti. Konuşacak bir sürü şey vardı daha; gitti kız. Alışmıştım demek. Sürekli gergin devinim içinde koşturan, soluk blucinli bu karanlık kıza nasıl alışırım ben? Bizim kıskançlıklarımız, güvensiz, kuşkucu davranışlarımız cinsel doyumsuzluktan kaynaklanıyordu. Bu kuşak nerden anlayacak bizi? Bunların sorunları olmadığını nerden biliyorsun? Diretebiliyorlar! Saçma! Gülünç de! Yalnız benim değil; hepimizin ortak gülünç yanımız! Karmaşık içtepilerine dayanan bu yorumlarına da pek güven duymuyordu aslında.

Geçmişteki yıkımın beceriksiz savunmalarıydı; biliyordu. Gülşen'i kıskandığı için mi çıkmıştı Müslim olayı, yoksa olaydan mı kaynaklanıyordu kıskançlığı?.. Yumurta mı, tavuk mu öyküsü!..

Bu kuşaklar bizden güçlü. Ben yıkıldım; niye? Bunlar nasıl dayanabiliyorlar? Levent belki de işlemediği bir cinayetin altında suskun bekliyor ölümü. Örgütte birilerini kurtaracak! Bu çocuk delirmiş!.. Kız çok şey biliyor. Ne yapayım, ne yararı var bana bilgisinin? Levent'i asacaklarını bile bile susacak! Öldüren Levent belki de. Öldürdükleri? Faşist katilin tekiymiş biri, öbürü de... Kim olursa olsun! Oğlumu asarlarsa... Soru bu benim için. Bu soğuk duvarların dibine Levent çekip getirdi beni. Ölen, öldüren o kadar çok kişi var ki Türkiye'de, elimden ne gelir? Açıkçası umursamıyorum da arlık! Herkesi düşünmek benim işim değil. Şu paketleri götürüp oğluma vereceğim; bir de ne diyecekmişim? Sağmalcılar'da grev var! Burası da karışacak. Kıza göre, içerde çatışmalar bitecek, bura da düzene girecek! Açlık grevinde öleceklerin sorumluluğu biraz da bana yıkılmayacak mı? Bu, Levent de olabilir! Gardiyanlardan gizli söylerken bir de anladılar... O pek önemli değil!.. Değil ama, tatsız gene de... Ne yapacakları belli mi olur? Örgüte yardım suçundan haydi bir de gazetelere! Ne olurum ben? O kadar da değil belki, ama gene de bir şey. Korktuğumdan filan da değil... Niye bulaşayım? Bir yararı da yok, belki zararı var Levent'e. Kravatını gevşetti. İnceden bir ter basmıştı. Burası ısınmadı ya; hastalanıyor muyum? Sinirsel gerilimden kaçmam gerekmiş! Hangi ülkede yaşıyoruz Doktor? Geberip gideceğiz bu pislikte... Gözlerini kapattı, onları unutmaya, iyice kararmaya yüz tutan içini, güzel düşlerin pırıltısında ısıtmaya çalıştı. Gauguin'in LA ORANA MARİA sında kadınlar... Edirne'de Rüstem Paşa medresesinin orta avluları... Olmuyordu. Gereğinde başvurduğu bu kaçıp sığınma yöntemini uygulayamıyordu bir türlü.

En çok da, karşısına daha demin çıkmış kızdı engel olan. Kaskatı istenci, kesin yargılı, soluk mavi bakışlarıyla çakılmış gibi dimdikti karşısında. Ürküyle anımsadı; yıllar önce gene bir cezaevi kapısında karşısına dikilmiş Doktor Gülşen'di bu! Oyun iyice belliydi artık! Ayrımına varmıştı!.. Babası da olsanız sormamanız gerekir diyor. Levent'in öldürüp öldürmediği, daha doğrusu kimin öldürdüğü, polisin de öğrenmeye çalıştığı şeymiş! Başka nasıl olacaktı? Görevleri. Bulup çıkarsınlar gerçek katilleri. Sen de yardımcı olur musun? Hayın derler, polisle işbirliği yaptı! Desinler. Demiyorlar mı zaten!.. Avukatla konuşmalıyım bunu. Hangi avukatla?

Oğlan senin tutacağın avukatı istemiyor. Anası olacak... Asıl onunla konuşmak gerek. Oğlunu asacaklar; işlemediği bir suç için belki de. Sen anaysan... Bir şey denemez o kadına! Yurdagüller de bunların ürünü. Diktiler karşımıza. O sade, o damıtılmış, soluk mavi bakışlı güzelliğin altında nasıl acımasız canavar yüreği taşıyor kız. Gözlerini açtı; Yurdagül bir şeyler anlatıyordu kadına. Kadın gene ağırdan baş sallıyor. İşte böyle sürekli baş sallayanlar gerekli size!.. İstediğiniz kadar sınavlardan geçirir, köşelere sıkıştırın, yeni yeni oyunlara kalkın, kesin yeğlememi yaptım ben; sizin yanınızda olmayacağım. Yanlarında olmanı isteyen kim? Sokarlar mı yanlarına? Enayi bir ulak gibi kullanmaya bakarlar. Evet akıllarınca... Gardiyanlardan gizli ben Levent'e... Yurdagül kadının yanından kalkmış geliyordu ki kendi yaşlarında, öğrenciye benzer gençten biri kesti yolunu. Ayaküstü konuşmaya başladılar. Pek uzakta değildiler; salonun uğultusu olmasa duyabilirdi. Öyle merak ediyordu ki. Bir ara pek belli etmeden ona baktılar gibi. Sonra bir yaşlı adam yaklaşıp katıldı konuşmalarına. Köşedeki yerinden kalkıp yaklaşan bir kadın daha... Yurdagül'ü dinliyorlardı daha çok. Pek uzamadı, konuşma sonuca varmış gibi ayrıldılar. Yurdagül gelip yerine oturdu. Bekletmeden aldı. - Oben'le Gürbüz'ün annesi Makbule Hanım, dedi. Karşıda oturan kadın olmalı.

- Çocukların ikisi de çok ağır işkence gördüler. Ruhsal çöküntü geçiriyordu Gürbüz. Hastaneye götürmüşler güya... Bir hücrede zincirliymiş. Uzaktan göstermişler şöyle. Dilekçe vermiş. Oben de hasta. Ciğerinde leke varmış. Kaburgaları kırık.

Kızın kırık dökük anlattıklarını, vurgulamasına bakılırsa, ayrıca acılatmasına gerek olmadığının bilinciyle konuştuğu öyle belliydi ki. Kanıksamaktan öte, gördüklerini ustaca kullanmasını biliyor. Etkiliyor da... Etkilenme istersen!., iki oğlu da gitmiş kadıncağızın elinden. Yalnız burası mı, dünya acılarla dolu. Oğlum da ölümü bekliyor. Surda benim beklemem daha mı az acı? Kimseler için dertlenecek durumda değilim.

- Sorunlar öyle çok ki, dedi Yurdagül; herkese söz anlatmak da ayrı bir sorun!...

Niye demişti bunu? Bu soruya bekliyormuş gibi ekledi.

- Akşam Kabakoz'dan, Hasdul'dan gelen çocukları kötü dövmüşler koğuşlara sokarken. Toplu dilekçe verilmiş. Sanki bir işe yarayacak! İmza toplayacakmışız da...

- Niye dövmüşler?

Yurdagül dönüp biraz şaşkın baktı.

- Bir neden mi gerekli? dedi. Sonra biraz da alaylı bir tonda,

- Bağışlayın ama, dedi, olan biteni siz daha tam kavramamış gibisiniz... Türkiye'deki savaş burda da sürüyor. Her şeye ayrı bir neden ararsanız...

Sustu. Doğruydu belki de. Bir savaş başlatmış bunlar; yürütsünler!.. Savaş başladı mı durur mu, istemeyenlere de sıçrar.

- Savaşı başlatmayacaktınız!

Yurdagül döndü, gözlerini bir iki sinirli kırpıştırdıktan sonra, dikti üstüne, çakılmış gibi bir bakışla,

- Savaşı biz mi başlattık? dedi. Siz Türkiye'de yaşamıyorsunuz galiba!.. Döndürdü başını. Kızgınlıkla ağır bir şeyler demekten kendini zorla alıyor gibiydi. Kısık bir sesle,

- Biz adını koyduk belki, dedi. Gençleri öldürmeye başlayan onlar... Hemen açıklama gereği duymuştu,

- Yakınmıyorum, dedi. Yıllar yılıdır sürüp gidiyor savaş. Halk başta türlü uyanmaz. Elinden geleni yapacak herkes... Yanlış nedenlere takılıp kalmak en tehlikelisi. Yanlış sonuçlara varılıyor sonra...

Gene istemediği olacak, bir iki söz daha etse tuzağına düşecekti şu kızın. Bunlarla tartışılmaz! Nerdendi şimdi? Otuz yıl öncesinden sesler, derinden çınlamaya başlamıştı kulağında! Gizli gizli marş söyledikleri günler... "Hayat denilen kavgaya düştük -Demir adımlarla yürüyoruz - Biz bu karanlık yolun sonunda - Doğacak yıldızı görüyoruz - Fabrikalarda biz - Tarlalarda biziz -Biziz hayatı yaratan..." Acı bir gülümsemeyle gözlerini dikmişti kıza. Kavgada demir adımlarla siz de yürüyün bakalım!.. Acı, tatlı anılarla gizliden de olsa sürüp gidiyor demek; tam unutamıyor insan!.. İçindeki sesin yavaşça çözülüp dağılmasıyla bir yeri boşalmış gibi kaldı. Kendi sesini de yitirmişti. Bağırıp çağırmak, kovmak istiyordu şu kızı. Vurgun yemiş istenciyle donakalmıştı ortada! Demir adımlarla biz... fabrikalarda... doğacak... yıldızı... yaratan... Yırtık pırtık sesler... Bir de o pis komiser karşısında parmağını uzatmış. Deli bunlar!...

- Söylemek istemiyorum... Leventleri geçen hafta bayıltıncaya dek dövmüşler. Neden mi? Hazırol'a geçmemişler...

Uyanması için suratında patlamış tokat gibiydi Yurdagül'ün çekingence mırıldanarak söylediği sözler.

- Nedeni diyorsunuz...

Hayır demiyorum!. Hiçbir şey demiyorum. Bayıltıncaya dek dövmüşler Leventleri mi? Leventler kim? Levent içerde. Bir “ler” ekiyle duvarın ardındakileri çoğaltıp benim yalnızlığımı taşınmaza çevirdi mi iyice mutlu olacak bu kız!.. Hem de bayıltıncaya dek... Hazırol’a geçeceğiz demek... Acımasızca dövülüp kanlar içinde yerlere yıkılmış Levent’i görmüştü; hangi filmdeydi!.. Kalın topuklu asker çizmelerinin amorsunda, patlamış dudakları, kan çeşmesi burnu, şiş gözkapaklarıyla yakın yüz çekimi Levent’in!..

- Sindirecekler akıllarınca!...

Yurdagül’ü duymamış gibiydi. Bayıltıncaya dek... Sonra, peki? Kötü film bu! Sonunda o yerdeki adam kalkıp tek tek öcünü alacaktır. Ya da yakınlarından biri!.. Levent şimdi ne yapıyor acaba? Ezikleri, şişleri, yaralarıyla? Sonra da asacaklar. Ne sıcak burası!.. Uzun süren sessizliği kendince yorumlamış olmalıydı Yurdagül. Ürkütmekten çekinir gibi gene yavaş sesle.

- Belki biz de katılacağız, dedi. Açlık grevi tek silahımız!.. En güçlü dilekçemiz belki de.

Sözü buraya getireceği belliydi bu kızın! Oyun değil belki de, ama istedikleri sürüp gitmesi savaşın. Bizleri de alacaklar yanlarına... Ne kadar çok kişi katılır da, burda da topluca açlık grevi cezaevi kapılarında dilekçe gibi kurnaz bunlar... İşte adam da geliyor!.. Koridorda görevli astsubaylardan biriydi gelen. Gözlerini üstüne dikerek yaklaştı, dalgın önüne bakan Yurdagül’ün koluna dokundu, başıyla koridoru göstererek.,

- Seni komutan istiyor, dedi.

Bir anlık şaşkınlıktan sonra hemen toplanıp kalktı Yurdagül. Yürüyen adamın peşinden giderken dönüp paketleri gösterdi,

- Çamaşırları biliyorsunuz, dedi.

Yanıt beklemeden astsubayın peşi sıra yürüdü. Niye söylemişti çamaşırları, dönmeyecek miydi? Doğruca gelip çağırdığına göre astsubay bunu tanıyor demek. Salonun uğultulu kalabalığında, kız sessizce astsubayın peşi sıra koridora dalarken bir yerlerden kalkan kızlı oğlanlı gençten birileri de koridora doğru mu gittiler? Kuruntu belki de!.. Istediğince serinkanlı olmaya çalış, ürkü bastırıyor.

Niye çağırdılar bu kızı? O da kalkıp gitti hiçbir şey söylemeden. Çamaşırları söyledi ya. Dönmeyeceğini biliyor demek! Gözlüyorlardı!.. Konuşmalarımızı da dinlediler belki de! Öyle aygıtlar varmış ki... Beni de

çağırırlar belki! Çağırsınlar; ne dedim ki? Kıza bir şey yaparlar mı şimdi? Sindirecekler akıllarınca değil mi? Sindiremezler mi? Kaç kişiyi sindiremezler şu salonda? Sindiremezlerse bir şey mi olacak? Bunlar da olmayacaktı sana göre çeyrek yüzyıl önce. İste, isteme; bir gün gelip bu ülkede de böyle şeyler olacağına inanıyor muydun? Biz de katılacağız açlık grevine! Doğru mu Levent'i acımasızca dövdükleri? Niye söylemek istememiş önce? Bu incelik yakışıyor mu şimdi bu kıza? Duygularımı sömürmek istemediğini anlatmaya çalıştı!.. Leventleri düşüneceğim! Asıl duygu sömürüsü bu. Gidip baksam mı şu kızı niye çağırmışlar? Ne diye soracağım? Nesi oluyorsun diyecekler? Oğlumun... Hazırol'a geçmemiş. Beni de sille tokat çeksinler içeriye!.. Demek ki korkuyorum ben aslında. Utanılası bir şey de değil korkmak. Bu canavarlık ortamında nasıl korkmazsın? Öyle değil; seninki yılgınlık. Evet, yılgınlık; ne yapayım, benim gücüm bu kadar. Bunlar yılmadan sonuna kadar götürsünler, görelim. Kapılar bir bir açılsın bu keskin devrimcilerin on yıla varmadan kaçta kaçı kalacak bakalım? insanlar böyle!.. Sen kapı açılmadan yıkılmıştın. Umarsızlıkla salona baktı. Kendisiyle takışmakla bir yere varamayacağını biliyordu, ilerde kanepede dalgın oturan, iki oğlunun derdindeki yaşlı kadına çok uzak buluyordu kendini. Şu salonda kime yakın buluyordu ki?.. Salonun dışında koca ülkede, koskoca yer yuvarlağında peki?.. Kişi yalnızdır. Sanatın ana kaynağı da bu yalnızlığımız değil mi?.. Önce tek kişiyiz. Benim şu salonda olduğum gibi. Etine kızgın demir vurulan adamın acısını ne denli paylaşabiliriz? Yaşama da, ölüme de tek başımıza bağımlıyız. Ölürken de tek kişiyiz, yaşarken de... Bu kalabalık, uğultulu salonda öyle iyi duyumsuyorum ki bunu...

Çentiklerle dolu iç yapısıyla kuytuya büzülmüş, ürkek, yabancı bakıyordu her şeye. Yurdagül'ün gizemli çağrılışı, bir de şu kanepede yanı sıra duran paketler olmasa oğlunu takıntılı bekleyişi bile yalnızlığının bir parçasıydı sadece. Bu iki küçük paketle kız ilmekler atmış, çekip gitmişti sonra da! Kara bir şimşek çaktı birden. Paketlerde ne olduğunu biliyor muydu? Ya içlerinde... Kızın kim olduğunu bile bilmiyordu. Açıp baksa mıydı? Daha kötüsü, saklanmış şeyler geçerse eline! Ya kız, açarken döner de...

Paketleri bırakarak kalkıp uzaklaşmak geldi birden. O da yapılacak şey değil. Utanır gibi oldu ürkekliğinden. Diretmezse kurmacalar içinde çöküp gitmekti bu. Uzandı, usulca yokladı paketleri; yumuşacıktı. Gizli bir

şey yapmıştı sanki, çevresine bakınırsa göze batacaktı! Niye yaptığını bilmeden kalktı, yürüdü, karlı yollara baktı pencereden. Ara sıra geçen araçlarla görünüp kayboluveren kuşlar olmasa karla donup kalmış gibiydi bütün devinim!

Ak karların ortasında, taşıtların kirli çizgiye dönüştürdüğü yolda çok uzaktan biri geliyordu. Tek sürekli devinim şu kımıl kımıl gelen kişi. Upuzun yolu yürüyüp bitirecek. Bitirecek de ne olacak!..

Salona dönüp baktı; yanında küçük kız çocuğu, bir kadın oturmuştu yerine. Paketler yanda duruyordu. Koridor gelen gidenlerle dolu, Yurdagül yok. Bakıp kaldı bir süre. Nasıl istiyordu kızın görünüvermesini. Bir sürü şey çözümleniverecekti sanki. Deminki yerine oturan kadın, kara gözleri fıldır fıldır kız çocuğunun mızıldanmasını sinirli itelemeyle bastırdı. - Hinci çâricekler, dedi.

Şimdi çağırmasalar! Yurdagül gelsin bakalım neymiş? Karşıki yaşlı kadın, ne hanımdı, o da kalkmış. Onu da mı götürdüler bir yerlere? İrkildi birden. Ortalığı çınlatan sesle sessizlik çökmüştü salona. Bir erdi bağıran. Ufak tefek gençten biri yürüdü, yanından geçti. Asker yineledi bağırmasını,

- Evet, burdayım. Dönüp baktı er,

- Komutana, dedi. Seni istiyor...

Salonda ısı daha da düşmüştü sanki. Çağırılan gençten adam, erin peşi sıra koridora girip kayboldu. Mırıltılarla yeniden kımıldadı salon. Yerlerinden kalkan birileri koridora doğru gittiler. O da bitti, eski beklenti başladı gene. Niye çağırır komutan? Düştüğü gerilimden kurtulma çabasıyla ağır ağır gidip paketleri kaldırdı, kucağına alıp oturdu. Artık ayrılamazdı bu paketlerden! Levent’e pantolon, çamaşır filan... Kaldırıp kucağından yine bıraktı eski yerine. Şu kız gelse bir. Demin çağrılan gençten adam bir odanın kapısı önünde göründü, koridorda. Elindeki bir kâğıdı inceleyerek girdi salona, yürüdü. Yanından geçerken, yan gözle baktı adamın elindeki kâğıda; renkli yazılar, imzalar, mühürler. Dilekçe belki!.. Kulak verdi; adam biraz gerisinde durmuş birilerine, sinirli sinirli açıklıyordu. Tam dört ay önce başvurusu varmış kardeşinin kovuşta gardiyanlarca alınmış bilmem nesi için, -sözcük, ilâç adı olmalıydı- onun bulunamadığını bildiriyorlarmış!.. Kaygılı bir kadın sesi,

- Ben de sandım ki, dedi...

Sonra birden alçalttı sesini; fısıldamaya başladı. Duyulmuyordu ne dediği. Evet, hep böyle oluyor; biz de sanıyoruz ki... Korkularımızın temeli,

bir türlü kurtulamadığımız bu sanılar! Çoğu kez yakıştırmalarla, yalan yanlış yorumlarla bir yerlere öyle umutsuzca kıstırıyoruz ki kendimizi, düşmanlarımız beceremez! Kim bizi bu çöküntüye düşüren? Düşmanlarımız kim? Düşman bellediklerimizle dost bildiklerimizin ayrımı nerde başlıyor? Hiç mi ortak yanları yok? Su bir kez bulandı mı kolay durulmuyor. Yaşamın durmadan akıp giden devinimli, kaygan yolunda durulmasını beklemeye vakit mi var? Sıramız geldi işte! Evet, Leventlerin koğuşu başlamıştı. Yüreğinde bir sıkışma vardı. Yandaki paketlere baktı ne yapacağını bilemeden. Kalktı, dikelip durdu bir süre. Koridora baktı, Yurdagül yoktu görünürde. Eğildi yavaşça, paketleri aldı, görüş masasının çevresine toplanmış kalabalığa doğru yürüdü ağır ağır.

İkinci Görüşme

Minibüsten inince doğru gene bu kahveye gelmiş, hemen de üç gecelik uykusuzlukla bir daha kalkamayacakmış gibi çöküp kalmıştı sandalyeye. Dört ay kadar önce de oturduğu cam önündeki masadan yola, koşturarak geçen, kimi asker taşıt araçlarına, kır ortasında dizili çirkin kışla yapılarına, karşıda, yolun kıyısındaki sundurmak barakaya, önünde toplanıp bekleşen görüşmecilere, kapıdaki nöbetçiye, tek tük dolanan askerlere baktı. Çevre karlardan soyunmuştu, gene de daha soğuk, daha ağır her şey. Levent artık idam hükümlüsüydü. Üç gün önce avukatın telefonla bildirdiği, ertesi gün gazetelerde çıkan haberle -sanki hiç beklemiyormuş gibi!- vurgun yemişe dönünce, İstanbul’a, gününde görüşmeye gelmek, Levent’i görmek tek düşüncesi olmuştu. Üç ayı bulan görüşme boykotu geçen hafta bitmişti. İlk görüşmeden hemen sonra dış geziye çıkmış, yirmi gün kadar süren İtalya gezisiyle birlikte dört aya yakın dolaşmıştı çeşitli Avrupa ülkelerinde. Müzeler, müzeler, sanat galerileri, sergiler, gene müzeler, birkaç konferans; ama hepsi de yüreğinin bir yanına saplı duran ağılı bir dikenin dinmeyen acısıyla birlikte. Birkaç kez telefonla Levent’in avukatını aramış, durumu izlemeye çalışmıştı. Duruşma sürüp gidiyordu, yeni bir şey yoktu.

Levent’le beş dakikalık görüşmesi, gezdiği her yerde bir an bile ayrılmaksızın yanı başındaydı. Havada dolanıp durmuş üç beş sözcük. Nasılsın? Bir isteğin var mı? Yapabileceğim bir şey?.. Sağlığın iyi mi? Camın ötesindeki soluk yüzü, görkemli görüntüsü, beklenmedik bir biçimde çakıveren ışıltılı bakışıyla neresi bana benziyor bu adamın? Diye arayıp durmuştu. Karşısında öç alır gibi bakan Doktor Hanım’dı!.. Tümü böyle

bakar bunların!.. Yanıtları da, isteksizce söylenmiş bir iki söz, bir baş sallaması, nasıl yorumlayacağını bilemediğin bir gülümseme... İçine oturan asıl acı da, Yurdagül'ün verdiği görevi, biçimini kollayıp, sesindeki titremeyi de bastırmaya çalışarak yerine getirdiği andaki tepkisiydi. Hiç kuşkusu yoktu, Levent'in gülümsemesi de alaylıydı, yanıtı da. Biliyoruz, demişti, duyduk. Sağmalcılar'daki grevi bildirmek sana mı kaldı? demek istiyordu uzaktan bakışıyla...

Gene de oğlunu kucaklamak özlemiyle içi titremişti. Yurdagül'ün gönderdiği paketi söyleyince fısıldar gibi deyiverdiği "Sağolun!" sözcüğünden önce duraksamasını nasıl yorumlamak gerektiğini de uzun süre düşünüp durmuş, anlamlı, anlamsız bir sürü yakıştırma dolanıp durmuştu kafasında. Belki de çok seviyordu kızı! Bir şeyler sorup öğrenmek isteğini bastırmıştı o bir anlık duraksamada! İyi ki sormamıştı. Yurdagül'ü çağırdılar, dönmedi bir daha mı diyecekti?

Acımasızca dövdüklerini söylemişti o kız; hiç öyle görünmüyordu.

Sormak için yanıp durmuş, soramamıştı bir türlü. Koşullarınız? demişti yalnızca. İyiymiş! Başka ne desin? Giz vereceği adam değilim ben!

Beş dakika dolup da gardiyan tamam dediğinde, konuşacak hiçbir şeyi kalmadığını, hiçbir şey de konuşmadığını ayrımsamanın şaşkınlığıyla bomboştu. Ne çabuk bitivermişti o bitmez beş dakika!... Para bıraktığını da en son dakikada söylemişti. Gene gönderecekti.

Aynı uzak gülümsemeyle ayrılırken Levent'in karaltı biçiminde el sallayışı, devinimli bir resim gibi çakılı kalmıştı gözlerinin önünde. Şimdi sıra asmalarına geldi demek!.. Neyi, nasıl konuşacağım bugün? Garsonun getirdiği kahveyle içeriye dönüp baktı. Görüşmeciler birbirinin benzeri kişiler. Minibüsten indiğinden beri gözleri çevrede Yurdagül'ü aranıyordu aslında. Kimi blucinli kızları, uzaktan, arkadan benzetmişti. Ağbisini de götürmüşlerdi; ne oldu onlar... Saatine baktı, ikiyi geçiyordu. Dün akşam gelmişti Ankara'dan. Ablasının üstelemesine aldırmamış, Bostancı'ya gitmemiş, Tepebaşı'nda bir otelde geçirmişti geceyi. Öyle yorgundu ki otele geldiğinde, çok istemesine karşın, çıkıp bir dolaşamamıştı Beyoğlu'nda. Gece boyu dışardan saldıran sesler, bağrışmalar, araç gürültüleriyle sabaha karşı dalabilmişti ancak, dalmak denirse. Uyur uyanık, Levent, ağırdan el eden uzak bir karaltıydı karşısında. Dış geziye çıkmadan önce telefonla görüştüğü Levent'in avukatı - Ankaralı avukatlar vermişti Levent'in avukatının numarasını- güçlü kanıt yok demişti Levent'i suçlayabilecekleri.

Öldürme yerinin köşesinde, Levent'i gördüğünü söylemiş yandaki apartmanın çatı katındaki bir kadın! Hem de arkadan görmüş... Bir şeyler daha anlattı ya pek anlayamamıştı telefonda. Asıl önemlisini duymuştu, ona yetiyordu: Ölüm cezasını olası görmüyordu avukat. Yüklü bir hapis verirlerdi belki...

Ölüm olmasın da... İkircikli, ağrılı yürekle de olsa tadını çıkarmış sayılırdı dış gezinin. Düşlerindeki İtalya'yı yaşamakla başlamıştı. Roma'da, ilk geldiği gün, yanı başında sular akan bir lokantada yemek yerken bir an unutur oldu her şeyi. Düş gibiydi çevresi. Sevindirik olmuştu! Zekiye öyle derdi. Mermer bir çeşme karşıda... Daha neyin ne olduğunu bilmiyordu. Benzersiz bir Akdeniz ilkbaharı... Daha genç gelmek varmış buraya! Hem de daha paralı.

Fehmi Bey sağlamıştı her şeyi banka aracılığıyla. Biriktirdiği epeyce sayıdaki altınlarını da dövize çevirmişti Görmek istediklerinin tümüne yakınını görmüş; bunların dışında hiçbir yere tek kuruş harcamamıştı. Londra uçağından Yeşilköy'e inerken yirmi peni vardı cebinde. Biraz da Türk parası. Dört aydır kentten kente coşkuyla koşturarak görüp kazandıklarını sindirmek mutluluğuyla çekilmişti köşesine. Tek tip giysi giymedikleri için tutuklular don gömlek götürülüyorlardı duruşmalara. Levent'i mahkemede görmeyi istemiyordu zaten; hele bu durumda... Gazetelerde, duruşmalara yarı çıplak çıkarılmış tutuklu gençleri gördükçe, kime, neye kızacağını bilemeden üzgün kalıyordu. Zekiye'yle ilişkileri de bugünlerde başlamıştı yeniden. Eve geldiğinde sergi çağrısını bulmuştu. Epeyi düşündükten sonra gitti. Bir mimar oğlanla birlikte olduğunu söylemişlerdi bir ara. Bitmiş o ilişki. Oğlan Amerika'ya mı gitmiş ne? Seni çok aradım, demişti, Avrupa'daymışsın sen de! Utanmazcasına gerçekçidir bu kadın. Resimleri pek kötü sayılmazdı. Daha ilk günü, kokteylde üçünü sattı. Sergide, sonra gece eve gittiklerinde düşüncesini sorup durdu resimleri için. Değişik şeylerdi. Çok gelişmişti o görmeyeli. Mimar yaramış! Gülmüştü Zekiye. Paris'e gidecekmiş o da... Git bakalım. Geç bile kaldın! Sonra geziyi soruşturdu. Titian'ı görmüş müydü? "Karısını Bıçaklayan Kıskanç Koca"yı? "Kutsal ve Kutsal Olmayan Aşk"ı? Çıldırıyordu ordaki Venüs'leri görmek için! Ya Michelangelo'yu? Sistin Şapeli'ndeki Freskleri? Mahşeri, mihrap duvarındaki? Rafael'in "Aziz Petrus'un Kurtuluşu"nu Vatikan'da? Üst üste gelen sorular omuzlarına yüklenip oturuyor gibiydi. O da bu kadın gibi düşlemiş, bu kadın gibi

dolaşmıştı İtalya'yı, öteki kentleri. Şimdi içinde biriken tepkiyi de anlıyordu; seviyordu da. Bunların kafası Batı resim sanatının reprodüksiyon dolabı. Senin kafan? Yadsımıyordu; o da öyleydi bir günler. Coşkusu ara sıra taşkınlığa varmıştı bu gezide de. Roma'da, Bernini'nin, San Piyetro alanını çevreleyen sütunlarını, ünlü Baldaken'ini, Michelangelo'nun Musa'sını Floransa'da Akademia'da o görkemli Davut yontusunu gördüğünde düşlerde uçuyordu! Amsterdam'da Rembrandtlar'ın, Van Goghlar'ın karşısında; sonra o bitip tükenmeyen Louvre galerilerinde dolaşırken... Davidler, Delacroixler... Renoirlar, Lautrecler, Matisseler, Cezannelar, Bonardlar, Manetler, Rousolar... Zekiye yıllardır kötü kopyalarından seyretmiş tutkulusu olduğu dünyayı. Kitaplardan, Akademi'de bellediklerinden almış ne aldıysa. Gidip asıllarını görecek de ne olacak? Sorun eninde sonunda, kişinin kendi toprağında bulduklarına dayanıyor. Paris'te genç bir Türk ressamla tartışmıştı. Artık palavraları bırakıp burda sıfırdan başlamak gerekiyordu ressama göre. Geçmişten kalan hiç mi bir şey yoklu bizde? Mimarlık da mı yoktu? Alaylı gülüyordu bu soruya. Rönesans'tan başlıyordu sıralamaya, tıpkı Zekiye'nin soruları gibi, -Tıpkı senin müzeleri gezerken ki... Evet biraz öyle.- koca sanat devlerini bir bir saydıkça eziliyordu sanki oğlan. Ezilmekten kurtarmış kendini, o bu ülkeden çoktan çıkmış, bizden birini ezmekten sadistik bir zevk alıyor! Avrupalı'dan çok Avrupalı... Tartışma oldukça uzun sürmüştü. Başta pek karışmadan dinleyen birileri vardı masada. Onlar da karıştı. Karşı çıkanlar oldu. Eski hal sanatından, yazılardan söz etli biri. Klee'den, Kandisky'den söz etli. Onlara yakın gördüğü tezhipten, hat sanatından. Çekilip dinlemeye, daha doğrusu gözlemeye başlamıştı ısısı yükseldikçe yükselen tartışmayı. Tüketilen kötü şarabın da payı vardı bu yükselişte. Sonunda ressam kafayı iyi edince ağzını bozmuştu. Kendinizi bir bok sanıyorsunuz puştlar! Diye kalkıp gitmişti, yerli yersiz soyut resim deyip duran yanındaki çirkince tiyatrocu kızla. O geceki baskın olay, ressama saldıran birinin sözleriydi. "Keskin devrimciliği kimseye bırakmıyorsun! Saygın kalıttan yoksunsa neyin kavgasını yürütüyorsun o ülkede?" Ressamın, devrimciliği savına karşı çıkmasıyla pek de yandaş bulamayan sözler kaynayıp gidivermişti. Onun da söylemek istediğiydi bu. Önemlisi birinden duymak bunları. Bütün sorgulamaların yıllardır cebinde tuttuğu anahtarını kullanması salık veriliyordu. Uğrunda acılara battıkları toplumun tüm değerlerine yabancı birileri devrimcilik taslıyorlar! Benim kuşağımda da böyleydi, bugün de

böyle... Geçmişle bağları kopuk yoz bir toplumda silahı kapıp kurtaracaklar bizi!.. Asıl devrimcilik birikmiş yüksek değerlerin yadsınmasına, yitirilmesine karşı çıkmak, benimseyip yerine koymak, yüceltmektir onları. Anlamsız kavgalarla, öldürüşmelerle bir yere varılmaz. Zekiye'ye de açmıştı bunu, dertleşir gibi. Açmamalıymış! "Biz korkağız!" demişti Zekiye! Evet, korkakmışız. Bu çocuklar bir şeyleri değiştirmenin uğraşı içindeymişler. Biz ne yapıyormuşuz? Kızgın, şaşkın tıkanır gibi olmuştu. Bu kız böyle demezdi; mimardan kapmış olmalı. Söylediklerinin acısını da yaşamıyor. Doğal bir olgudan söz ediyor gibi gülüyor. "Biz asalağız" demişti sonunda. "Mağaralara ilk resimleri yapanlar da ava gitmemiş, oturup hayvan resimleri çizmiş, çizdikleri avın sırtına oklar saplamışlar! Avın en iyi parçalarını da onlar yemiş olmalı!"

Utanmazlığı bu kadar ileri görürdün mü nasıl düşünürsen düşün!.. Benim sanata sığınmam da korkumdan demek! Çirkinliklerin getirdiği acılardan kaçıp sanata sığındığım doğru; tek nedeni korku mu bu kaçışın? Başka nedenleri de olabilir; korkunun baskınlığını yadsıyabiliyor musun? Kılı kırk yarıp derinine inince salt doğruya varmazsın. Biraz ırgaladın mı ardından olmayacak şeyler çıkmayan hangi davranışımız var? Şiddetin böylesi yaygın olduğu toplumda korku da doğal. Gerekli bile. Küçültmez, daha insan kılar bizi. Diyelim korktuğumdan yaptım ne yaptımsa tutukluluk günlerimde. Korkmayıp eski yerimde diretseydim ne yanlışlara kayıp gidecektim kimbilir! Sanatı bu çelişkiler yarattı. Gerekli kılan da o. Benim asıl acım, bu kadar çok sanat sözü etmeme karşın yaratıcılık yeteneğinden yoksun olmam belki. Gençlik yıllarında özendiği öykücülükten öte bir şey gelmemişti elinden. Üç beş denemeden sonra bırakmıştı onu da. Olmuyordu, üstelemenin anlamı yoklu ki. Biraz resim becerisi vardı belki, geliştirememişti onu da. Minyatürler yapmaya kalkıştı bir ara, yürütemedi. Neyi gösteriyordu bütün bunlar? Olamayacaksan olmazsın!.. Sanatta da böyle bu, öteki alanlarda da... Yeri belli sanat eleştirmeni olmakmış benim payıma düşen; bu kadarı da yetiyor bana. Ülkeye güzeli kazandırmanın kavgasını veriyorum. Boyamaları, dokumaları, oymaları, örmeleri, yazmaları, çizmeleriyle insanımızın bilinçaltı zenginliklerini, coşkusunu, duyarlığını, göz nurunu, alın terini çıkarıyorum ortaya; hem de kan dökmeden, kimseleri acılara batırmadan... Kimilerine de bol paralar kazandırarak! Kazandığımız doğru. Özellikle Doğu'dan getirttiğim Kürt kilimlerinden epeyi şey edindiğim de doğru. Kazanmasam, kazandırmasam

nasıl ayakta kalabilirdim? Sorun da bu değil mi? O kilimleri dokuyanlar... Başlama o masallara!.. Ne olmuş dokuyanlara? Ya hiçbir şey dokumayanlar? Evet, onlar da... Milyonlarca işsiz, milyonlarca aç... Soyup soğana çeviriyorlar ülkeyi yabancı ortaklarla. Bunları bilmeyen mi var? Ben mi kurtaracağım bütün bu açları, işsizleri? Böyle gider bu iş. Yıllar yılı gider. Rönesans'ta açlar yok muydu? Tıkabasa yiyen çatlayası zenginler, soylular, katil, iğrenç Borjia'lar? Giotto da orda çıktı, Massaccio da, Leonardo da... Onlar kaldı, ötekiler silinip gitti. Biraz yüzeyde yaklaşıyor olabilirim bu çağa. Derinine nasıl ineceğiz? İnen var mı? Doğru nerde? Tek doğruları Stalin söylüyordu, değişmez doğruları! Ne oldu sonra? Kendinle barışık olabilmen için geçmişin pisliklerine sığınman mı gerekli ille de? Ben barışığım kendimle. O pislikler ortaya dökülünce kaç komünist çıktı yanıldığım söyleyen, yüreğinde gerçekte acı duyan? Kendileriyle barışık olmak onların sorunu. Bunları Doktor Hanım'la tartışabilir misin? Çok istiyor gibi olmasına karşın, ta içinden duyumsuyordu böyle bir şeyi göze alamayacağını. Korkak, dönek, giderek hayın diyecekti Gülşen; bir şey değildi acımasızca, katil derdi, Müslim'in katili; ona dayanamazdı. Koca bir dönemin hesabım soracağım ben de ona. Partilerinde gözlerimizi nasıl bağladıklarım, ne aptalca saplantılarla güdülmek istendiğimizi, hadi o günler göremediniz, ortaya vurulmuş bunca pisliğin karşısında ne diyorsunuz, peki? Gene mi siz kahraman, biz hayın? Bu çocukların kanına girenler de sizler değil misiniz?

Duraladı. Ölçüyü kaçırmak istemiyordu kızgınlıkla. Bu çocukların sorumluluğunu onlara yüklemenin epeyi tartışabilir yanları vardı. Suçlamak değil, doğrulara varmaktı önemli olan. Asıl bunu tartışmak isterdi Doktor Hanım'la. Levent'i sen büyüttün; sokaklarda kıyımlara kalkışarak toplumu kurtarmaya kalkışmayı da senden mi belledi? Değilse, niye önleyemedin? Oğlu asılacak ana olarak duyacağın acı çıldırtıyor beni, ayıp değil ya. Onur payı var diye korkuyorum bu acıda! Dayanamayacakmış gibi kalktı. Görüşme saati yaklaşmış olmalıydı. Garsona parayı ödeyip kahveden çıkarken gözü yöresindeydi. Bir yerlerden çıkıverse şu kız. Hiç değilse onu sorgulasam! Sevgilinin asılacak olması neler duyuruyor sana? Yiğitlenmelere kalkma sakın!... Kalkar da! Belki o da gerekli. Buna bir de ben inanabilsem. Yakılmayı göze alan Geordano Bruno'suz Rönesans'ı düşünebiliyor muyuz? İş inanacağını doğru saptamakta. Oğlunu da gözden çıkaracaksın, sevgilini de. Önce kendini... İş orda başlıyor! Kimbilir, belki

biraz da doğa işi bu. Galile diretebildi mi? Dünyanın nasıl olsa döndüğüne güveniyordu o! Sen? Benim yapım da elverişli değil böyle ağır özveriye demek. Bu alçakgönüllü yaklaşımla durulmaya başlamış gibiydi! Doğadan güzel sığınak var mı? Elinde olmayan nedenlerle dendi mi, biter! Ağır suçlandığın yargı önünde raporlu olmak gibi. Kurtulursun!.. Yeter ki o rapora sen de içinden inanmış ol!.. Ya acındırmaksa bu; ayrımına varmışsan? Bencilliğin bir türü de acındırmak. Kendinden kurtulamıyorsun, asıl sorun bu. Namuslu kişi hep suçüstü yakalıyor kendini... Kuşkum yok, namusluyum ben.

Araçları kollayarak yolu geçti. Nöbetçinin durduğu kapının ötesinde bekleşenler azalmıştı. Sundurmadaki pencere önüne yaklaşıp kimliğini uzattı. Yazıp çizdiler, yakasına iliştireceği kartı verdiler.

Duvarı döndü, subayların, astsubayların, sivil-resmi polislerin, gelip giden görüşmecilerin gezindiği koridordan geçerek uğultulu salona girdi. Her şey dört ay önce bıraktığı gibiydi. Duvarlara asılmış çirkin satılık resimler bile! Tanıdık birini arıyor gibi bakındı. Yoktu kimse. Herkesin yüzü kapıdan giren ona dönüktü sanki. Boş yer bakındı, o da yoktu görünürde. Geçenkinden daha mı kalabalıktı salon? O zaman ayrımına vardı; yüzler gergin, mırıltılar daha alt perdeden gerilim içinde bir şey bekleniyor sanki. Yanı başındaki bir sesle irkilerek çekildi,

- Boşuna beklemeyin!.. Öteki koğuşlar da çıkmıyor. Şimdi emir aldık. Komutanlık tümünü kaldırdı görüşmelerin...

Peşi sıra giren bir astsubaydı bildiriyi bağıran. Bir anlık sessizlik patlamaya dönüştü birden. Kadınlı erkekli yaşlı görüşmeciler öne fırlayıp bağrışmaya başlamışlardı. Kızgın, tepkili kalabalık, her kafadan bir ses değil, tek ses çıkıyor görünümündeydi. Çocuklarını görmek istiyorlardı. Komutanı görmek istiyorlardı. Bir yere gitmeyeceklerdi. Astsubayın deneyimli davranışı, ağırdan alır gibi, umarsızlıkla ellerinden bir şey gelmediğini söylemesi yatıştırıcı etkisini göstermiş; gevşetivermişli gerilimi. Komutanı da göremezlerdi. General gelmişti. Denetleme vardı cezaevinde. Kıyıya çekilmiş dinlerken bilincinde cam kırığı gibi parıldadı birden, şimdi algılıyordu, kahvede duymuştu bunları! Yeniden açlık grevi başlamış, görüşmeye çıkmıyormuş bazı koğuşlar, ilk gelişinde de duyduğu şeylerdi bunlar, önemsememişti demek. Peki, şimdi ne olacak?

İlerde boşalan bir yere yürüyüp oturdu. Görüşmecilerin astsubayla konuşmaları tavsamış, cansız bir tartışmaya dönüşmüştü. Dönüp yerlerine

olurdu birileri. Salon bekliyordu gene, kimse gidecek gibi görünmüyordu. Kadınlı, erkekli birileri koridora çıktılar. Bir yatışmayla umulmadık beklentiye geçmişti salon. Koridora gidip gelen birileriyle yer yer öbekler oluşmaya başladı. Kalktı, yakında toplanan birilerine sokuldu o da. Genç bir kadın “ölmüş” diyordu biri için. Tanımadığı, iyi duyamadığı bir ad. Levent’e benzemiyor! Açlık grevini sürdüren birilerinden söz ediyordu kadın. İki ay önce bitmişti grev, ona söylediklerine göre. Gene mi başladı? Hiç bitmiyor olmalı; ikide bir başlıyorlar ya da... Ter bastı birden. Ne yapacaktı? Bir sigara yakacaktı, ne yapacaktı başka? Günün üçüncü sigarasını yaktı, yerine çekilip oturdu. Bir şey düşünemiyordu. Salonla birlikte bekliyordu işte. Niye bekliyordu? Hiç mi bir şey yapmak gelmeyecekti elinden? İki çektiği sigarayı bastırıp kalktı. Yürüyüp çıktı koridora. Karşısına ilk çıkan subaya yaklaştı.

- Bakın ben Ankara’dan geliyorum, dedi. Oğlumu görmem gerek. Komutanla görüşmek istiyorum.

Genç bir teğmendi. Kumral, kısık yeşil gözlü. Duraladı, ne düşündü, ne düşünmedi, dönüp yandaki kapıyı gösterdi bakışla,

- Girin, Yüzbaşıyla konuşun, dedi.

Yürekli atılımının kırılıvermesinden korkuyor gibi hemen yaklaşıp vurdu kapıyı, girdi. Pencere dibindeki masada oturan Yüzbaşı önündeki kâğıtlardan kaldırmıştı başını, donuk anlamsız bir yüzle bakıyordu. Yaklaştı masaya,

- Bağışlayın, dedi. Rahatsız ellim. Ben Nazif Durak. Ankara’dan geliyorum. Oğlum tutuklu. Aylardır görüşemedim. Acaba sizden...

Yüzbaşı kesti,

- Bildirmediler mi? dedi. Komutanlık kaldırdı görüşmeleri. Zaten çıkmıyorlar...

Soğuk sessizliği gene Yüzbaşı kesti aynı soğuk sözlerle.

- Benim yapabileceğim bir şey yok. Önündeki kâğıtlara dönecekti. Umut söndü sönecek.

- Komutanla görüşebilir miyim?

Kendi de şaşkındı. Sesi öyle yabancıydı ki... Yüzbaşı duraladı, baktı,

- Sanmıyorum, dedi. Komutan görüşmez. Kesin dönmemeli, sonuna dek gitmeliydi.

- İsteğimi lütfen iletseniz. Doktordan güç izin aldım; kalbim hasta benim. Bir daha gelebilir miyim bilmem!..

Açındırıyorsun! Evet, açındırıyorum. Başka yolu kaldı mı? Yalan da değil mi, hastayım. Yüzbaşı aynı donuk yüzle baktı bir süre. Ne acındıranlara bakmıştır böyle taş gibi. Kovacak şimdi! Masaya döndü, bir küçük kâğıda bir şeyler karalayıp uzattı.

- Komutanlığın telefonu, dedi. Kendiniz konuşun! Şaşırmıştı. Kâğıdı alırken masadaki telefona bakıyordu. Anladı Yüzbaşı, başıyla göstererek,

- Dışarda, dedi, yolun ötesinde taşçı var, mermerci, ordan edersiniz.

- Sağolun!..

Yanıtlamadan önüne döndü Yüzbaşı. Elinde minicik kâğıtla dışarı çıkarken olan biteni daha pek kavramamış gibiydi. Adam bana yardımcı oldu. Ya da atlatmanın bir yolu bu. Koridora çıktığında salondan deminki astsubayın bağırtısı duyuluyordu. Temizlik yapılacakmış salon boşaltılsınmış. Yürüyüp geçti koridoru, kapıya çıktı. Yolun karşısına baktı, ilerdeydi mermerci. Güneş çok yakıyor, bulutlar dolanıp duruyor, yağmur mu gelecek? Ne diyeceğim telefonda, komutana? Bakalım mermercide telefon var mı? Var, adam izin verecek mi? Verdi. Çalışıyor mu? Çalışıyor; bu numara hemen düşecek mi? Düştü, açacaklar mı telefonu? Açıldı. Albay bilmem kim diyordu ses. Yineledi Yüzbaşı'ya dediklerini. Mermerciden telefon ettiğini ekledi.

- Kimdi sizin oğlunuz? dedi ses.

- Levent Durak. 5. Koğuş... Kısa bir sessizlikten sonra,

- Kapıya gelin, tanıtın kendinizi, dedi. Binbaşı görüşecek sizinle...

Telefonu kapatınca tere batmıştı. Yüreği duracaktı nerdeyse! Binbaşı olsun, biri görüşsün de... Cebinde aranıp buldu kutuyu, dideral aldı bir yarımlık. Parayı ödeyip çıktı. Mezar taşı yapıyorlar demek burda. İyi birine benziyor adam. Bakamadım bile. Nesine bakacaksın, mezar taşı işte; aynı şeyleri yontup duruyordur adam. Yola çıktığında, salonu boşaltmış olmalıydılar; sundurmanın önü kalabalıktı, kimliklerini alıyordu herkes. Benimki de orda. Giriş kartı gerekli bana. Nöbetçinin yanından geçerken baktı, ona mı tanıtmalıydı kendini? Bu bilmez. Koridora gitmeliyim. Kalabalığın arasından geçerken sinirli, acılı, umarsız konuşmaların saldırısına uğramıştı. Gitmeyelim diyenler, yola oturalım diyenler, polislerle tartışanlar, çocuklarımız ölüyor diye bağırıp suçlayanlar... Hiçbir etkisi olmuyor, kimlikleri verilmiş yığınla insan ağır ağır itiliyordu yola doğru. Boşalmış koridora girdi, odadan çıkan bir Astsubaya yaklaşıp 'Komutan', 'telefon', 'bekliyor' gibi bir şeyler sıraladı kekeler gibi evecenlikle. Ses

çıkarmadan dönüp gene çıktığı odaya girdi Astsubay. Tamam, oldu bu iş. Der demez yıldırım çarpmış gibi kaldı birden. Ateş düşmüştü içine! Ne yapıyordu? Görüşmecilerin cezaevinden çıkarıldığı bir anda oğluyla görüşme ayrıcalığı taşıyan kişi durumuna düşmemiş miydi? Nerden geliyordu bu ayrıcalık? Nasıl anlatırdı bunu? Başvurdum da, mermerciden telefon edip... Bu kadar kişi cezaevinden sürülüp çıkarılırken kendine bile inandırıcı gelmiyordu. Gerçekten nasıl olmuştu bu iş? Sonra, asıl önemlisi, Levent nasıl karşılayacaktı? Çıkacak mıydı görüşmeye? Çıkıp, ağır sözler ederse bir de! Hayınlığını, polise yardımcı olduğunu biliyoruz, yeniden kanıtlamana ne gerek vardı diye kovmaya kalkarsa! Bir erle çıktı Astsubay,

- Buyrun, dedi.

Yapılacak ne vardı ki? Erin peşi sıra yürümeye koyuldu, durulmaya çalışarak. Attığı her adımda yüreğine basarak toprak yolda, kışla yapılarına doğru giderken dönüp baktı, bahçeden atılan görüşmeciler dizi dizi yolun ötesine doluşmuş bekliyorlardı. Bu ayrıcalıklı adamı seyrediyorlar!.. Erlerin yanında içerden çıkmış dönen iki kadınla karşılaşınca sevinir gibi oldu. Başkaları da vardı demek; tek o değildi. Yaklaşırlarken kapıda bir adamla bir kadını daha çıkardı erler. Kadının gözleri kıpkırmızı; ağlamış. İçinde bir burkulma yeniden... Niye kalkışmıştı bu işe? Levent’e ne diyeceğim? Keşke o da ağlayabilseydi şu kadın gibi. Erin peşi sıra kapıdan girince, tek tük seslerin derinden yankılandığı soğuk beton koridoru anımsadı; kantin şu yandaydı. Geçen görüşmeye ilerdeki kapıdan almışlardı.

- Bekleyin burda.

Erin gösterdiği duvar dibinde dikildi. Toparlamıştı kendini. Oğlu idam hükümlüsü babanın bunları yapmasından doğal ne olabilirdi? Kim ne düşünürse, nasıl düşünürse düşünsün. Biri bu konuda bana bir şey demeye kalksın...

- Buyrun!..

Er çıkmış, yandaki kapıyı gösteriyordu. Ceketinin önünü ilikleyip yürüdü. Kapıdan adımını atınca loş, genişçe odada buldu kendini. İlerde, pencere önündeki geniş masada esmer bir adam, yanında duvar dibinde, sandalyede cılız, kösemen, gözlükleri de var, gençten biriyle gözlerini dikmiş kapıya bakıyorlar. İşte gene öyle, tıpkı yıllar önce baktıkları gibi bakıyorlar. Bu Binbaşı Kurmaymış. O yargıçtı. Demek bir ben değişmedim! Kendi isteğimle karşılarına çıktım gene. Şimdi ne diyeceğim bunlara? Türk Ceza Yasası’nın 141. Maddesi’nin yedinci fıkrasını iyice öğretmişti bana

yargıç. Bu işlerden içtenlikle döndüğünü kanıtladın mı, cezanın dörtte üçü silinir gider. Biliyorum bunları. Yeniden öğrenemeyecek kadar bezginim.

Kanıtlayamadım mı daha? Niye bırakmıyorlar beni? Levent'in işleri, Doktor Hanım'ın oğlu Levent'in. Delilik bunlar Levent'ciğim: asılmaya mı gideceksin? Niye, ne uğruna? Görüyorsun, güçlü bunlar. Kötülerin güçlü olmadığı binde bir görülür. Hep iyiler yenik düşer. İşte, yapayalnızım karşılarında. Bak nasıl sinsice buyur ediyor Binbaşı. Uzanıp elimi sıkıyor. Yargıç sıkmamıştı. Yanındaki gözlüklü, cılız adam sessiz bakıyor sadece. O seyirci demek; tanıdık belki! Yargıcın yanında yazıcısı vardı. Söylediklerimi çabuk çabuk daktiloyla yazıyordu. Tak tak tak tak... Yanlış yollara saptığımı yazıyordu.

Arkadaşlarla olmayacak düşlere kaptırdık kendimizi, çok zararlı şeylere kalkıştık diyordum. Bugün iyice anladım aldatıldığımızı. Kurduğumuz hücrede... Evet, o da bizim hücredeydi İstanbul'a gidinceye kadar. Görevli gönderildiğini sanıyorum... Getirdiği yayınları okutuyordu bize... Özgürlük diyordu. Oysa komünistler, başa geçtikleri yerlerde önce özgürlüklere kıyarlar... Müslim'le ilişkimiz yok. Söyledim, Jale'yle daha çok o... O günden beri özgürüm ben. Levent Durak'ın babasıyım. Binbaşı da biliyormuş. Her şeyi biliyor bunlar. Seçilip oturtulmuşlar buraya. Ne çok adamları var! Her türden. Gözlüklü, cılız adam yedek subay, uzman psikologmuş. Amerika'da eğitim görmüş. Ruh sağlığıyla ilgileniyormuş tutukluların. Tümünü hasta diye alıyorlar bu çocukların. Yalan mı? Uzun çabalar sonucu, kimileri iyileşme belirtisi gösterip işbirliği kuruyorlarmış yönetimle, devletin polisiyle. Cezaları küçülüyor, yaşam koşulları düzeliyormuş böylece. Yazık ki Levent, onun gibilere sürekli ters yaklaşıyorlarmış her konuda.

- Sizinle tanıştığıma sevindim Nazif Bey, diyor Binbaşı... Adımı söylüyor! Biz de üzülüyoruz diyor. Gençler bunlar.

Ülkeye kazanalım istiyoruz. Bize aileler de destek versinler istiyoruz, diyor! İstiyorsunuz biliyorum da, bana kim destek verecek? Hem ben bunun için gelmedim buraya. Suskun, dalgın bakışı iyice batıcı olmaya başlamıştı ki,

- Bakın Binbaşım, dedi. Ben bu işlere karışmaktan nefret ederim. Oğlum ne benden, ne de bir başkasından etkilenmeyecek kadar yetişkin. Beni de dinlemez. Verildiğini öğrendiğim ağır cezanın sarsıntısı altındayım. Haklılığına da inanamıyorum. Gençleri asmakla bir yere varılacağına da

inanmıyorum. Dileğim oğlumla bir görüşme yapmak sadece... Ankara'dan bunun için geldim.

Bir sessizlik bastı odayı. Gözlerini dikmiş, el atacağı noktayı arar gibi bakmıyordu Binbaşı,

- Cezanın haklılığına inanmıyorsunuz, dedi. Evet, hep böyle oluyor. Haksız olan kim peki, öldürülenler mi?

Yanıt beklemiyordu herhalde; aldı hemen,

- Oğlunuz Levent Durak iki kişiyi öldürdü; iki banka soygunu var, bir çok da yaralaması... Bırakalım keyfince dolaşsın mı?

Ağır suçlamalarıyla ezilir gibi oldu. Toparlanmaya çalıştı. Ne yanıt verebilirdi bu soruya? Boğazı kurumuştu. Güvenlikte yıllar önce, karşısına dikilmiş komiser gibi bakıyordu Binbaşı. Söyle Müslim'in nereye gidebileceğini, bitsin bu iş!.. Adam Gülşen diyor! Levent onunla buluşuyormuş! İki kişiyi öldürüp...

- Beni böyle bir istekte bulunmakla suçlamıyorsunuz umarım, dedi. Tartışmaya da girmem... Ne biçimde olursa olsun bulaşmaktan kaçıyorum dedim size!.. Oğlumu görmekten söz ettim. Aşırı bir istekte bulunduğumu sanmıyorum...

Karşılıklı bakışıp kaldılar bir an. Ne diyecek şimdi? Kımıldayıp ardına yaslandı,

- Oğlunuz görüşmeye çıkmıyor, dedi Binbaşı.

Nasıl da ezici bir güvenle bakıyor adam? Oğlum görüşmeye çıkmıyor mu? Bir nedeni var bunun! Yasanın o maddesini biliyorum yedinci fıkra... Şimdi onu mu tartışacağım bu komiserle? Hem de bu soğuk sessizliğin ortasında. Buzlu cam gibi sessizlik, inanılmaz bir şangırtıyla patladı birden! Koridordan gelen ince bir kadın çığlığı yeri göğü tutmuştu! Derinden irkilmeyle bir şey koptu kopacak yüreğinde. Yurdagül mü? Binbaşıyla, yanındaki de şaşkın bakıştılar. Dinmek bilmeyen, her saniye daha da artan çığlık bir anda kurmuştu egemenliğini. Gülşen bu belki de, annesi!.. Ben böyle bağıramam! Ne yapmalıyım şimdi? Islak, terli gömleği yapış yapıştı. Ürpertiler dolanıyordu bütün gövdesinde. Akıl etti birden, iç cebindeki isordil kutusunu aramaya başladı. Göğsünü bir ağrı yokluyor gibiydi. Binbaşı kalkmış; izin ister gibi bir şeyler mırıldanıp kapıya yürümüştü. Olay doğal değil demek! Kapı açılınca çığlık bütün saldırganlığıyla kapladı odayı. (Susturmaya çalışan kalınca, uğultulu sesler kapının kapanmasıyla silinip gitti.) Çığlık yankılanıp duruyordu gene. Zorla çıkardığı kutusunu

açıp dilinin altına bir isordil aldı. Karşısındaki gözlüklü, cılız psikoloğun gözü üstündeydi. Gittikçe yükselen kaim seslerin boğuntusunda aralanmaya başlamıştı koridordaki çığlık. Kadını susturuyorlar. Sıra bana gelecek! Neyini susturacaklar, senin çığlıklarını duyan mı var? Kapı açılınca incecik sesini yırtarcasına bağıran kadın haykırışı yeniden odayı dolduruverdi. “Lütfen!”, “Sakin olun efendim!”, “Efendim bağırmayın!” gibi uyarıların üstünde, kadının fırlattığı sözler tepiniyordu.

- Bağıracağınım. Daha çok bağıracağım... Dünya duysun. Umrumda değil, sizin...

Kadınla birlikte içeri doluşanların gürültüsünde, neyin ümranda olmadığı anlaşılamamıştı... Binbaşı, bir kolundan bir erin, öteki kolundan bir genç kadının tuttuğu orta yaşlı, kumral, zayıflığıyla olduğundan uzun görünen bir kadını odaya almaya, serinkanlılığını yitirmeden yol göstermeye çalışıyordu. Psikolog da kapıya yürüdü, yardımcı olma çabasına girişti. Kadın her şeyi göze almış görünüyordu. Birden karşısına dikildi Binbaşı’nın.

- Ben otuz yıldır çalışan bir iş kadınıyım Binbaşı. Dedem, ninem, anam, babam, bütün soyum sopum yıllar yılı milyarlar verdik bu devlete. Vergi ödedim. Bulgar ordusu için değil Türk Ordusu için ödedim... Senin maaşını da ben veriyorum Binbaşı. Millet veriyor. Siz ne yapıyorsunuz? Benim oğluma yıllardır kan kusturuyorsunuz. Bulgar ordusu yapmaz sizin yaptığınızı.

Binbaşı sallanır gibi oldu. Bir şeyler diyecekti ki, kapıda Albay göründü. Erler çekildi, subaylar da “Hazırol”a geçtiler... Bir hıçkırık duyuldu. Kadın kendini tutamamış, derin iç çekişlerini örtmeye çalışarak sessiz ağlamaya başlamıştı. Albay bir iki adımda öne çıktı,

- Şöyle buyrun hanımefendi, dedi.

Anlaşıldı, sıradan bir kadın değil bu!.. Duman ederler adamı!.. Kadın nasıl içten... Beni de ağlatacak! Gerçekten göz pınarları yanıyordu. Dilinin altındaki isordil olmasa yüreğinden korkuya düşebilirdi.

Bizi unuttu bunlar! Kadım Binbaşı’nın masası karşısındaki koltuğa oturttular. Genç olanı çantasından çabucak çıkardığı kolonyayı avuçlarına döküp şakaklarını uğmaya başladı koltuğa çökmüş kadının, kendisi de derin derin kokladı. Dedesi, babası, soyu, sopu, otuz yıldır çalışan iş kadını... Soylu bir tüccar aileden olacak. Yürekli kadın. Her şeyi göze alacak duruma geldin mi yürekli olursun. Bütün halk böyle olsa çok şey değişir ülkede.

Yurdagüller de onu diyor. Diyor ya, onlar... Ne onlar? Bu bilinci vermeye çalışıyorlar işte. Halk örgütlensin... Dan dun adam vursunlar sokaklarda! Tüm baskılar kalksa niye vursunlar? Baskı kalkmaz bu ülkede... Hele arkası olmayan biri böyle bağırıp çağırsın... Sorun da bu. Sürüp gidecek bu rezillik demek! Genç olanı, kızı, ya da gelini olmalı kadının. Güzelce. Kadın da güzel. Pek öyle otuz yıldır çalışan kadın gibi de görünmüyor. Business woman. İş kadınıyım dedi. Lüks bürolarda, telefonla, teleksle... Fabrikada işçi ya da memur değil. Milyonlarca vergiyi nasıl verecek?

- Çay, kahve, içecek bir şey?

Binbaşı sorarken egemen bakışını takınmıştı gene. Kadın istemem anlamında başını iki yana salladı, ağırdan bir sesle,

- Biraz su lütfen, dedi.

Genç kadına dönüp baktı Binbaşı, o da istemiyordu. Bana da soracak bu! Evet, dönmüş soruyordu,

- Siz efendim? Kahve filan alır mıydınız? Şaşkınlığından kısık çıktı sesi,

- Sağolun, efendim, içmem, dedi.

Demek burada olduğumu unutmuş değil! Sevindi. Odada kalmanın güvencesine kavuşmuştu. Ne olacak şimdi? Kadın, erin getirdiği bardaktan birkaç yudum içip verdi; er aldı bardağı, çıktı odadan. Bir sessizlik basacak odayı. Biri konuşsa!.. Kadın durulmuş gibi toparlandı. Dimdik baktı Binbaşı'ya. Başkaldırmayı sürdüreceğini bildiriyor! İlginin odak noktasında konumunu da bırakmayacak.

- Bu hafta görüşme yapacağımızı söylemediniz mi siz bana? Sesi, soruş biçimi de bakışları kadar dimdikti kadının. Binbaşı'yı etkilemekten çok belli belirsiz sevindirmiş gibiydi nedense. Saldırganı istediği biçimde karşılayabileceği bir alana çekmiş olmanın güvencesi belki de. Bunlar asker; kurmay hem de. Sakin bir sesle,

- Görüyorsunuz, dedi, benim dememle bitmiyor!.. Birbirlerini tartar gibi bakışıyorlar. Oyunun ayrımına kadın da varmış gibi. İlk konuşan yitirecek! Sessizliği gene, kendine güvenini belirtir gibi yavaşça arkasına yaslanarak Binbaşı bozdu,

- Görüşmeye çıkmama kararı almışlar. Ne yapmamızı istiyorsunuz bizden? Zorla görüşmeye çıkacak değiller ya!

- Niye almışlar böyle bir kararı? Bunlar deli değiller her halde... Binbaşı'nın yanıtlamasına bırakmadan sürdürdü,

- Çünkü siz onları böyle bir karara zorluyorsunuz!.. Olayı, ödün veremeyeceği kesinlikle bildiği belliydi kadının.

Ne sözünde ikirciklilik var, ne sesinde. Tartışmaya, giderek kavgaya atılmanın eşiğinde durmuş gözleri ileriye saplı dimdik bakıyor. Binbaşı suçlamanın tedirginliğiyle, tutamadı, öne arkaya kımıldadı bir iki, serinkanlı, yukardan bakan görünümünü korumak ister gibi aldı hemen,

- Görüşmeye çıkmamalarını biz niye zorlayalım? dedi. Nerden çıkarıyorsunuz bunu?

- Görüşmeye çıkacaklara uygulamaya kalkıştığınız arama biçimlerinden? Artık iyice rahattı Binbaşı!.. İstediği alana çekmişti çatışmaya

- Burda kurallar uygulanır, dedi, sözcükleri bildiriye çeviren kupkuru bir sesle.

Altını biraz daha çizerek ekledi,

- Ayrıcalık gözetmeden herkese uygulanır...

Bir tür gözdağı vermek değil miydi bu, soyunu sopunu sıralayıp devlete ödediğini başa kakmaya kalkışan paralı kadına? Görevli bir subay böyle konuşur işte! Albay niye hiç konuşmaz? Bu gösteriyi denetliyor gibi, uzaktan bakıyor sadece. Telefondaki albay olmalı bu. Ağzından tek söz çıkmadı ki sesinden tanıyayım. Müdür bu ama, işleri yürüten Binbaşı demek. Asıl yetkili, asıl güvenilir kişi belki de. Albay'ın varlığı umrunda değil gibi. Siyasal polisten olmalı bu adam. Albay da çekinir bunlardan! Yanındaki, Amerika'dan yetişme tilki gibi sinsi yedek de üs müst takmaz görünüyor. Yedek subaylığı da uydurma belki! Bu ara, tam kadın bir şeyler diyordu ki, telefon çaldı, Binbaşı açtı. Albay'ı arıyorlarmış. Odasına bağlamalarını söyleyip sessizce çıktı Albay. Binbaşı aldı hemen,

- Anne, babalar hep aynı: Benim çocuğuma şu yapılıyor, bu yapılıyor. Demin beyle de konuşuyorduk. -Birden anımsamış gibi gösteriyor- Nazif Bey efendim. Oğlu idam hükümlüsü. Ateş gibi zeki bir çocuk. Fakat öyle kandırılmış ki... Biz üzülmüyor muyuz? Sizin oğlunuz da öyle. Dilerim aklansın! Doğru yolu bulanlara biz bütün gücümüzle yardımcı oluyoruz. Bakın arkadaş uzman doktor. Dosyalarına bakıyor tek tek. Elverdiğince testler yapıyor, inceliyor. Çoğu hasla bu çocukların. Bizim bütün çabamız ülkeye kazandırmak bunları... Destek bekliyoruz; siz uygulamalara karşı çıkıyorsunuz.

Demin söylediklerini nasıl da noktası, virgülüyle yinelemişti. Tümceleri bile ezberlemiş demek, ilk duyulduğunda içten görünüyor ne de olsa. Kadına da etkisi olacak mı bakalım? İdam sözcüğüyle bir dönüp bakmış, sonra gene gözlerini Binbaşıya dikmişti kadın. Gözlerinde kıvılcımlar var! Binbaşı son tümceyi özellikle ayırmak ister gibi, küçük bir boşluk bırakıp ekledi.

- Ben burda orgeneral ...'i bile aradım!..

- Orasını da aradınız mı General'in çocuklara yaptığınız gibi?

Bu kadın sırtını bir yerlere dayamasa bu denli korkusuz olamaz! Binbaşı da biliyor olmalı bunu. Yoksa o da bu denli hoşgörülü olamaz!.. Yüzünde dolaşan kara gölgeyi bir kımıltıyla dağıttı Binbaşı, devinimsiz, donuk bakıp kaldı bir süre. Yavaşça kalktı yerinden. Gözleri kadında, ayrıldı masadan, bir iki adım attı... Kadını tekme tokat sürükleyip yo, gidip yandaki duvara dayalı camlı bir dolabı açtı, bir dosya çıkarıp aldı, geldi, yerine oturdu. Açtı, masaya koydu dosyayı; içinden buruş kırış yazılı bir kâğıt çıkarıp kaldırdı sallar gibi, gözlerini kadına dikti,

- Ne bu? dedi.

Şaşkın sessizliği gene kendi bozdu.

- Mektup...

Etkisini ölçüp biçer gibi gene baktı bir süre, bastırarak sordu,

- Nerden çıktı bu?

Merakı artırmak için olacak, biraz uzunca baktı bu kez. Alamayacağına güvendiği yanıtı beklerken üstünlüğünün tadını çıkaran bir bakışla açıkladı,

- Altıncı Koğuş'tan Selim Birtan'ın anüsünden!

Şöyle bir karıştırıp benzeri bir kâğıt daha çıkardı, onu da kaldırdı sallar gibi,

- Peki, bu ne? dedi gene. Bu kez pek uzatmadan açıkladı,

- Gülsüm Kirazcı'nın vajinasından çıkmış pusula... Dosyadaki bir sürü kâğıdı avuçlayıp kaldırdı. Sıraladığı kız, erkek adlarıyla havada salkım saçak sallanan, anüslerden, vajinalardan çıkmış kâğıtlar, Binbaşı'nın utku belgeleri olarak birbirine karışmıştı. Somut gösterilerle kurduğu parlak egemenlikten artık kuşku duyulamayacağı inancıyla örneklerin ayrıntılarına girmişti.

- Bakın şu sarı kâğıdı görüyor musunuz? Nasıl elde ettik biz bunu?.. Kız bunu anüsüne...

Beklenmedik bir şey oldu! Odayı neredeyse deminki çığlık kadar sarsan bir kahkaha patladı. Kadındı. Gösteriyi sessiz, biraz şaşkın izlerken, kendini tutamamış, bir sinir boşalımı içinde sarsıla sarsıla gülmeye başlamıştı. Binbaşı nasıl tepki göstereceğini daha bulamamıştı ki, gülmesini güçlükle aralayarak,

- Bağışlayın! diye mırıldandı kadın.

Elinde olmadığın tanıtlamak ister gibi gene tutamadı gülmesini. Genç olanı da katılmıştı gülmeye. Daha çok destek gülüşüne benziyordu onunki! Anüs, vajina gibi sözcükler mi sinirlerine dokundu bunların? O basitlikte görünmüyorlar. Ben niye gülemiyorum? Çok ilginç bir kadın bu! Sinirleri de bozulmuş. Ya bir de bozulmasındı!

Binbaşı bir süre şaşaladı önce, sonra nasıl algıladıysa, -Böyle bir kadını güldürmeye başarı saydı belki!- ağır ağır başını salladı bir iki, kadının durulmasını bekler gibi, gözlerini, gene yukarlardan, dikip durdu öylece. Biraz sonra toparlandı kadın uzanıp kolonya şişesini aldı ötekinin çantasından, avucuna döktü, şakaklarını uvaladı, saçlarına sürdü, kokladı. Atlatmıştı. Şişeyi geri verirken gözlerini Binbaşı'ya dikti, sert mi, alaylı mı olduğu anlaşılmayan bir sesle,

- Kuzum, siz ne istiyorsunuz bu çocuklardan? dedi. Yanıtı beklemiyordu belli ki, hemen aldı.

- Bunlar ölüm cezasına çarpılmış, yaşam boyu hapis yemiş, inançları için katlanmadıkları acı kalmamış gençler. Yazı yazmışlar pusulalar, mektuplar, bilmem neler karalamışlar; bize mi iletecekler bunları? Arada cam var, tel var, gardiyan var... Doğrusu iyi pazarlamacısınız. İstediğiniz şeyleri, istediğiniz biçimde sergilemekte değmelerine taş çıkartacak kadar beceriklisiniz. Ben ki yıllardır bu işteyim, sizin kadar ustalık gösterebileceğimi sanmıyorum! Ama gene de beni kandıramadınız. Görüşmeye çıkacak gençlerin en gizli yerlerini kurcalamaya kalkmanız bana hiç sağlıklı görünmüyor. Doktorunuz size de bir baksa, psikolojik sağlığınıza testler uygulayıp denetlese...

- Binbaşı'ın çok sağlıklı.

Psikologtu konuşan. İlk kez ağzını açıyordu. Cılız gövdesinden, aşağı yukarı kayıp duran adem elmalı uzunca gırtlağından çıkardığı kalın sesle, tel gözlükleriyle de, çirkinliği içinde görkemli bakan horoza benzemişti konuşunca. Aynı horozca bakışla ekledi,

- Bütün testlerden geçti Binbaşı; hiçbir sağlıksızlık bulgusu görülmedi! İnanılır!.. Başka nasıl davranabilirdi bu kadının saldırılarına!... Horoz, ötüşünü bitirip çekilmiş, sözü gene sağlıklı Binbaşı'ya bırakmıştı! En keskin taşlaması bile etkili sonuç sağlayamamış kadınla, Binbaşı'nın konuşmaları ilginç olmaktan çıkmıştı artık. Uyuşmazlığı simgelemesi, kadının, yeteneklerini incelikle kullanarak karşı yanla -Nedense?- uyum sağlamaya çalışan Binbaşı'nın çabalarını, bir tür anlayışla dinlemesine engel olmuyordu. Anne, bu kadın! İçini döktü dökeceği kadar, oğlunu görebilmenin başka yolu kalmadığı inancıyla, şimdi de yumuşaklığı deniyor! Binbaşı'nın anlattıkları uzadıkça uzuyordu. Cezaevinde tutuklular için ne yararlı şeyler uyguladıklarından, ülkenin içinde bulunduğu bu güç dönemde, yurtseverlere düşen sorumluluklara kadar çeşitli konularda anlattıklarını kadın ara sıra, belli belirsiz alaylı bir iki sözle kesse de, yankı uyandırmadığından olmalı, konuşma bir tür dertleşmeye dönüşmüştü.

Bu konuşma artık sürer gider böyle!.. Doktor Hanım da bu tür kavgalara atılmış mıdır oğlu için? Düşmanın önünde çığlık atmalara, ağlayıp gülmelere kalkışır mı o; devrimci onurları var onların! Analıkları sonra gelir. Binbaşı düşmanı mı, bu büyük pazarlamacı olduğunu açık açık söyleyen kadın? Onun düzenini koruyor. Hem de o düzene kıymaya kalkan oğluna karşı. Ne karmaşa içinde yaşıyoruz! Levent de belki, -annesi kesinlikle- beni bu düzenin adamı sayıyorlardır. Acımasızlık değil mi bu? Benim tatlı düzenim bozulmasın da gerekirse kimileri acılar çeksin mi diyorum? Acı çekilmeyen yer var mı şu yeryüzünde? En büyük mutluluk vaatleriyle gelenler en büyük acıları çektiriyorlar. Payıma düşene katlanırım; daha çoğuna gücüm yetmiyor işte... Ben Levent'i düşünüyorum. Şu kadını oğluyla, olayların yarattığı meraktan, bir de küçük çıkar ilişkimden öte bir ilgim yok. Dişli kadın oğluyla görüşme sağlarsa, ben de Levent'i görebileceğim! Ötesi uzaklarımda benim. Acımasız kalıtçı gibi ikide bir karşıma dikilen geçmişimle idam hükümlüsü oğlumun arasındaki yıkıldı yıkılacak bir köprünün başında bekleyip dururken başka neye, nasıl ilgi duyabilirim? Binbaşı, övündüğü yurtseverlik duygularıyla şu kadının soydan pazarlamacılığı arasındaki derinden, ince bağı sezinleyebilse, -Sezinlemediğini nerden biliyorsun? Sezinlemese böyle sevecen davranır mı?..-evet, gene bir şey olmaz!.. Sezgileri, bilgileri değil, konumları, belirliyor kişilerin davranışlarını. Binbaşı mı bu düzenin kişisi, kadın mı? Kadınsa Binbaşı'nın suçu ne? Binbaşı'ysa bu kadına ne oluyor? Bas bas

bağıracağına oğlunun hayınlığından utansın!.. Peki, senin durumun? Benim durumum biraz ayrı!... Hem de çok ayrı! Sezinlemekten de öte, iyi kötü her şeyi biliyorsun... Neyi biliyorum? Bugünkü konumunu kendin seçtin. Bildiklerinden böyle yararlandın demek. Güvenlikte komisere ağzından bir şeyler kaçırdın, Yargıç'a çıkarılırken çöküntüdeydin; zindandan kurtulmaktan başka kaygın yoktu. Peki, yıllardan beri ülkede olup bitenleri görmedin, görüp de algılayamadın olur mu? Ağzını, gözünü, kulağını kapatan üç maymun gibi yaşayıp gelmeni doğal sayıyor musun? Maymun gibi suçsuz da sayılmazsın. Gördün, duydun, konuştun da sırasında. Soygunu, yağmayı, vurgunu bilmiyordum diyemezsin. Sokaklarda niye kan döküldüğünü de biliyordun. Yıllardır da gençleri asıyorlar. Sıra senin oğluna gelince bile tam atılamıyorsun bir türlü! Şu Binbaşı, kadın bir şeyler yapıyorlar. Çatışıyorlar, kavga ediyorlar; kimi saldırıyor, kimi savunuyor. Payına düşenden kaçmanın çözüm olmadığını şimdi bile anlamamış gibisin!.. Susup dinlemekle dışında kalacağını sanıyorsun. Evet, yanlardan biri değilim ben bu saçma, bu çirkin oyunda. Olmayacağım da. Gücüm yettiğince kendi oyunumu sürdüreceğim. Güzelden yana oyunumu... Yüzyıllar boyu Osmanlı baskısından Karahisari kaldı, Şeyh Hamdullah, Hafız Osman, Mustafa Rakım kaldı. Levni kaldı. Dedeler kaldı. Hafız Post kaldı. Benim gücüm cellatlara yetmez! Pisliklere bulaşmamaya çalışıyorum. Bir güzel renk, bir güzel çizgi, bir güzel ses bulup tutunmaya çalışıyorum bu arap saçı çirkinlik yumağında; suç mu? Oğlum bu çirkefe bulaştı diye yolumu değiştiremem! Oğlu kendine hayınlık etti diye bu varlıklı kadın bırakacak mı pazarlamacılığı? Herkes kendi yolunda. Oğlum için geldim ben buraya, bu kışla duvarlarına saldırmaya değil. Binbaşı ile kadın arasında, gerilimi bile eğlenceli şu söyleşi burda sürüp giderken, duvarların ötesinde kanlı, çirkin neler dönüp duruyor kimbilir? Yazılı bir kâğıt parçası için anüslerini, vajinalarını karıştırıyorlar gençlerin, falakaya yatırıyorlar, sıra dayaklarından geçiriyorlar belki. Yeni işkence türleri çıkmış. Askıya asıp, elektrik veriyorlarmış cinsel organlarına. Lâğım çukurlarına gömüyor, köpeklere parçalatıyorlarmış. İnsanlar insanlıklarını nasıl bu denli yadsıyabiliyorlar? İnsanın tek yitmeyen yeteneği işkence becerisi... Kaç bin yıldır gelişerek sürüp geliyor bu! Daha da gidecek... Bu pislik yuvalarından biri de benim ülkemse elimden ne gelir? İnsanlığını koruyabilmek istiyorsan kavgaya karışmayacaksın; gerisi boş söz... Bu dediklerin pek mi dolu? Şu bunalımlı günlerden kurtulup da köşeme çekilince Levent'i

asarlarsa ben nasıl o zaman (bir başıma peki çekilmez biçimde ağır bu yaşam dediklerini tümünü kahretsin...) Başındaki dağınık bulutları aralayıp kendini bulma çabasıyla çevresine bakındı. Ürküye ya da çöküntüye kaptırmadan çıkıp kurtulmak olası mıydı böyle bir yerden? Nasıl olacaktı bu? İki resmi giysili adamla iki kadının bir masa çevresinde birbirlerini karşılıklı gözetlerlerken, badanalı duvarlara, tavana, beton tabana yapışıp kalan mırıl mırıl sesler, sözler üretip yaymaları boş, anlamsız, ama önlenemez; apaçıklığı içinde varlığından kuşku duyulacak bir cansız olgu gibi görünüyordu. Yaşamda yeri yok bu olgunun; yaşam çığlıkları duyulan duvarların ardındaki kan denizinde akıp gidiyor. Oraya giremem. Burda da yerim yok. Kalkıp uzaklaşmaya bile gücüm yetmiyor işte. İki yana geçip karşılıklı sınava giren bu kişiler tanık diye çağırdılar beni! Yan tutmadığımı nerden biliyor bunlar? Yalnız kendimden yana olduğumu da biliyorlar mı?

Zekiye’nin yargısı doğru! Biz korkağız! Toraman Binbaşı, cılız psikolog, kadınlar; şu yankılama gücünü bile yitirmiş odada, yüreklilerin yazgısını çizecek, bizleri de oturtacaklar yanı başlarına! Biz korkakların payına düşen, sadece tanıklık! Kuytuya çekilmiş bize kimler tanıklık edecek? Biz yalnızlığımız içinde eriyip gideceğiz; en doğrusu da bu. Tanığa ne gerek var? Dünyaya gelişimiz farenin kapana takılması gibi. Güzellikler bu kapanın yemi. Doyamadan çekip gideceksin; başkaları düşecek kapana... Duvarın yanında ya da bu yanında olmuşsun, değişen uzun boylu bir şey yok aslında. Acılar var sadece. Daha az acılı yanı seçmekle de olmuyor işte. Ödeyeceksin!

Bu aptalca kısır döngüyü görmeden yiğitliğe kalkışıp gülünç olmak gene de en kötüsü. Başkalarının sorgulamasına niye izin verecekmişim? Aldatmak benim işim değil. Atılıp birilerini kurtaracaksın! Kim kimi kurtarabilmiş? Kendimize yettik de!.. Bağımsızlık diyor Binbaşı. Gençlerin bağımsız olmalarını istiyormuş onlar. Sizi kim kurtaracak bağımlılıktan? Dinlemekten bıkmış olmalı kadın, baş kaldırmış, bağırıyor,

- Benim oğlum bağımsızlık tutkulusudur Binbaşım!.. Kolej’de, Üniversite’de, çalıştığı bütün çevresinde bağımsızlık düşünceleriyle, davranışlarıyla tanınır, sevilir.

Öyle değil, diyor Binbaşı. Ne anladığını anlatmaya başlıyor ‘bağımsızlıktan uzun uzun. Ortak anlamda bilip kullandığımız kaç sözcük vardır ki... Örgütlerinin emrinde köleymiş gençler. Bağımlıymışlar. Kararları onlar değil, örgüt başlarındaki azılılar alıyorlar, onları da uymaya

zorluyorlarmış. Yerinde tek tek örneklerle, inandırıcı biçimde ağır ağır anlatıyor Binbaşı. Bir iki kısa ekleme de Psikolog'dan geldi. Gerçekten düşündürücü. (Genç kadın ilk kez karışıp yıkadığı kaim çamaşırlarından söz etti eşinin.) Onları siz itiyorsunuz ötekilerinin emrine mi demeye getiriyor?

- Bu gençler tek tek, gerçekten tam bağımsız olsalar baskılar kalkacak mı demek istiyorsunuz?

Anne soruyor bunu. Bir sessizlikle bakışıyorlar Binbaşı'yla.

- İzin verin, diyor kadın. Görüşeyim. Oğlum da, inanıyorum ki, binlercesi de söz vereceklerdir bağımsızlıkları için!.. Köle ruhlu olamaz bütün bu genç insanlar...

İnanarak mı söylüyor kadın? Karşı saldırı biraz!

- Bizi de inandırmaları gerek bağımsız olduklarına.

- Nasıl? diyor kadın.

Binbaşı aldı gene. Gene birbirlerini kandırmaya çalışacaklar!.. Boşu boşuna... Bağımsızlık özlemiyle bağımlı olduğumuzu bilemezler bunlar. Tanımları aşan güçlü gerçektir bu. Binbaşı bilmez bunu. Kadın da bilmiyor! Sen biliyor musun? Bilmenin yetmediğini biliyorum ben. Şu ya da bu biçimde ama kesinlikle, kolumuzu kanadımızı kırmadan bırakmazlar. Yaşam boyu bağımlıyız güçlülere. Korkumuzla da bağımlıyız, yürekliliğimizle de... Kafanıza ağır biçimde vurmalarını istemiyorsanız yollarına çıkmazsınız. Kuytuya çekilenleri de bulup çıkarırlar ordan. Yolun seçimi size bırakılmış, acının türlerini yeğlemek elinizdedir. Yanında uzmanı, büyücünün baykuşu gibi -Horoza benzetmiştim, şimdi de baykuşa benziyor!- göz kapaklarının altından çevreyi kımıltısız süzüp denetlerken, Binbaşı, güçlülerin iyi yürekli önerilerini bildiriyor! Bu gençleri bağımlı oldukları azılılardan başka nasıl kurtarabilirlerdi? Yardım ellerini uzatabilmeleri için önce onlardan istek gelmeliydi. Yazılı da olabilirdi, olmaya da bilirdi... Anlamlı bir kaş göz işareti versinler, yeter. Bir de içtenliklerine inandırmaları gerekiyordu. Öyle ya, nerden bileceğiz bize oyun oynamadıklarını? Sizin çocuğunuz için demiyorum, ama burda öyleleri var ki... Bir şeyler yapıp inandırsınlar; bakın görün o zaman koşulları nasıl değişecek.

- Biz çok sabırlıyız hanımefendi, dedi Binbaşı. Burda nice katilleri kazandırdık vatana!.. Diretmelerinin boş olduğunu eninde sonunda anlayacaklar... Belki birkaç iyileşemez hastanın dışında... Bakın nasıl uzun konuşuyoruz sizlerle. Sadece destek istiyoruz. Oğlunuz için... Belki de

kuşkuyla bakıyorsunuz! İster misiniz, en umutsuz olgulardan birini göstereyim size?.. Yanıt beklemeden masanın yanındaki zile baktı.

- Gelecek tutukluya sorun istediğinizi. Biz hiç karışmayacağız... Bağımsızlığa yeni kazanılmış bir genç bu. Bir kahveyi tarayıp dört kişiye kıyanların başı. Bir sürü soygun, polis ciplerini yakma, bombalama, çeşitli yaralamalar... Yabancı dil bilir. Eline hep belli kitaplar vermişler... Her şeyin başı o kitaplar zaten...

İçeri girmiş bekleyen ere, bir ad söyledi bağımsızlar koğuşundan çağırması için. Gene kitaplardan aldı Binbaşı. Profesör.....'le konuşuyorlarmış, hoca demiş ki bu kitaplar için... Profesör'ün adını duyunca şaşırmış, heyecanlanmıştı da. Fehmi Bey'in yakınıydı Profesör. Dergisi vardı bir de. Birkaç kez sözünü etmişti Fehmi Bey. Tanıştırmayı çok istiyordu. Kaçamak yanıtlarla atlatmıştı hep. Yalnız bir keresinde, bir rastlantı, -Rastlantı mıydı?- Çankaya'daki lüks bir lokantada yemek yerlerken Profesör çıkagelmiş, Fehmi Bey de masalarına buyur etmişti Hoca'yı. Bir resmini pek beğenip satın aldığı Zekiye'yle o akşam çağrılışıydılar Fehmi Bey'in. Profesör gençlerin içine itildiği ideolojik çıkmazdan söz etmişti. Eleştirisi yapılmadan başıboş yayılmış Marksizmin saçtığı ağılı tohumlardan kaynaklanıyordu hastalık. Aydın geçinenlerden yakınıyor, ülkeyi acımasızca sola teslim etmek isteyenlerin kışkırtıcılıklarını acı acı taşlıyordu Profesör. Daha epeyi diyecekti, -Fehmi Bey'in açmasıyla- Levent de söz konusu olacaktı belki; gazeteci karısı çıkagelmiş, bilmem ne elçiliğinde törene gideceklerini anımsatarak alıp götürmüştü. Eve döndüklerinde Zekiye alay edip durmuştu sayın Profesörle. Gazeteci karısıyla da... Hinliğe kalkışmış zavallılar diyordu. Hiçbir şeylerine güven duyulmazmış bu dapdaracık kafalı yaratıkların. Kime güven duyulur ki? Çocukları ideolojik biçimde kurtarmaya kalkanlar da belli ideolojileriyle çözüme kalkışmıyorlar mı? O yola da düşmek istemediğini söyleyince bu yaklaşımını pek iyi karşılamadığını bastırarak belli etmişti Fehmi Bey. Düşünceye ancak düşünceyle karşı konulmasından yanaydı o. İşkenceyi yeğleyecek değildi ya!.. Düşüncelerini yenileyerek çılgınlıktan sağduyuya geçmeyi başaracaklara destek olmanın da gereğine inanıyordu Fehmi Bey. Hoca'yı, dergisini arkalamak gerekti. Bankaca da böyle düşünülüyordu bu konu. Zekiye yemekten kalkıp da taksiye bindiklerinde başlamıştı. Şeytan demiş ki, al senin paran da başında

paralansın, resmi de sana vereceğime... Resme ödenen, kolay bulunamayacak dolgun para ağır bastı demek!..

Mimar'dan kaptıklarıyla bu kadar oluyor. Seçtiğim yolda, ne böyle sözler edilir, ne çılgınlığa kalkışılır, ne de sağduyu aranır Fehmi Bey! Sizi severim. Ama kimse bana dokunmasın!... Profesörünüz de... Bakın sizin değerli Hocanız nerde karşıma çıkıyor! Düşünceye düşünceyle karşı koyuyor; ama bura işkence yeri Fehmi Bey... Yeni düşüncelerine sen de böyle bir yerde erişmedin, böyle bir durumda seçmedin mi başına buyruk yeni yolunu? Kişinin kafasına bazı şeylerin dank etmesi için özel ortamlar gerekiyor; doğru. Ama bizim dönemimiz çok eskilerde kaldı! Gene de eskimemiş demek! Bazı şeyler değişmiyor kolay kolay. Belki de hiç değişmeyecek. Benim için güncel olan oğlumun sorununun çözülmesi; ilerde nasıl olsa o da gelip çarpacak değiştirilmeyecek şeylere. Bu çarpışmadan kurtulup ileriye varabilirse! Bugünün gündeminde bugünün acısı... Kapı açılmış, erin ardı sıra uzun boylu, yağız bir delikanlı girmişti odaya. İlk göze çarpan biraz uzamış kara saçlarıyla tıraşlı başı, bir güzel yontunun ölçülerini sergiliyor gibiydi. Yaklaşıp masanın yanında durunca biçimli gövde üstündeki geniş omuzlara oturmuş bu esmer başı, öne doğru yavaşça eğildi, odadakileri selamlayıp kaldı bir süre. Binbaşı'nın kendini tanıtan tümcelerine uyum sağlar gibi odada dolaştırdığı çekingen bakışlarıyla da oğlan, görkemli ölçülerinin etkileyici büyüsünü yavaş yavaş yitirmeye başladı. Gösterilen sandalyeye sessizce ilişmişti; kendine sunulan ayrıcalığı nasıl kullanacağını kestiremeyen bir savaş tutsağı gibi belli etmemeye çalıştığı bir ürkeklikle çevreye gözlerini kaçırarak bakıyordu. Yargıcın karşısına çıkarıldığımda ben de mi böyle bakmıştım? Ben konuşurken yargıçtan başka kimse yoktu soruşturma odasında. Yargıç, bir de daktilocu... Bir de ben... Yitirdiğim bir şeyleri arandığımı anımsıyorum, içindeki bağlar kopu kopuveriyor; tutunacak şeyler bulman gerek! Yıllar yılı, yargıcı, polisi yüreğinde düşman bilmişsin; o duygu çatlayıp yakılmış, sen de sallanıyorsun... Başkalarına savlarını tanıtlamakla da görevli bu genç adam çok güç durumda olmalı. Ben o gün böyle bir işe kalkışamazdım. Bir tek Binbaşı'nın gözlerine bakıyor; ötekilerden sürekli gözlerini kaçırıyor gibi. Anlatmasını istiyor Binbaşı. Bunların da tutuklu çocukları var, diyor. Bağımsızlığın ne olduğunu, tutuklulara neler kazandırdığını anlatıp öğretmesini söylüyor. Sorulacak sorulara açık seçik yanıtlar vermesini de

istiyor delikanlıdan. Başını yavaşça eğip gözlerini bir noktaya takıyor, “Peki efendim!”le başlıyor tutuklu.

- Ben artık bağımsızım. Gazete, kitap, dergi okurum. Televizyon seyrederim. Kantine gider, alışveriş yaparım istediğim gibi.

Gönlümce dolaşırım. Tiyatro, resim çalışmalarına katılırım. Biz çok yanlışlar yaptık. Vatanımıza, milletimize karşı çok suçlar işledik. Görevimiz artık doğru yolda ordumuza, polisimize yardımcı olmak, vatanımızın düşmanlarına...

Kimi sıra sanki düşük kare koşturan, sonra gene aynı tekdüzelikte sürüp giden uzunca bir teyp kasetinin boşalması gibi renksiz, derinliksiz bir sesle konuşup duruyordu oğlan. Yalnız sesi değil, kendi de bütün ısısını yitirmiş gibiydi. Ara sıra, bir yandan öte yana kayan gözlerindeki kımıl kımıl tedirginlik olmasa canlı olduğundan bile kuşkuya düşülebilirdi. Polisimize yardımcı olmayı, vatanımızın düşmanlarını... Bir duralama sırası Binbaşı’nın küçük bir uyarısıyla uzunca ayrıntılamaya koyuldu. Hiç tökezlemeden söylüyor, söylüyordu. Birkaç kez, “Çocuklarınıza söyleyin, onlar da bağımsız olsunlar!” tümcelerini de yineledi. Sonra gene, milletimizin hayın düşmanlarına karşı savaşan ordumuzla bağımsızlığa kavuşmuş olarak... Binbaşı’nın bir iki kışkırtıcı sorusu dışında kimse ses çıkarmak gereğini duymamıştı. Uyandırdığı şaşkınlıkla karışık tedirginlik, görevin eksiksiz yapılması uğraşıyla sürdürülen konuşmanın ağırdan ağıra etkisini, giderek anlamını yitirmesiyle dinleyenleri iyiden iyiye iter olmaya başlamıştı. Yaman avcıların, toraman Binbaşı’yla, gözlüklü sıska Psikolog’un güvenli bir övünçle sergiledikleri gösteri, yanlış tellerine artarak vurulan gizemli bir çalgıydı arlık. Daha ne kadar söyletecekler bu zavallı oğlanı? Soğuk duvarlara çarpıp duran yaralı kanat seslerinin umutsuz yankıları kadar, bir görkemli alıcı kuşun, ayak diplerindeki sinsi, sürüngen görünümüydü sarsıntıyı yaratan. Kadınlar donmuş, soluksuz dinliyorlardı. Hayır, seyrediyor olmalıydılar! Başkaları adına yorum yapmayı bırak! Kadınlar belki de etkilendiler!..

Kadın oğlunu kurtarmanın yoluna bakıyor. İçerde gördükleri kuşkulu durumları yazıp bildirerek önlemler alınmasını sağlamayı da, üstüne düşen doğal görev sayıyordu bağımsız yurttaş! Bütün anababalar bağımsız yapmalıydılar çocuklarını. Konuşup doğru yolu göstermeliydiler. Bu görev onlara düşüyordu. Yutkunup duraladı oğlan,

- Bize hayın diye bakıyorlar, dedi. Oysa biz...

Boğazına bir şey takılır gibi oldu onun da. Debelenip duran bu genç adamı öne çıkarmakla ne kazandıklarını sanıyorlardı? Bir isordil daha mı almalıydı dilinin altına? Arandı ceplerini, kutuyu bulamadı bir türlü. Yitirmeye alışkınım ben. Yakalanmamak için kaçmanın yeterli olmadığını biliyordu. Şimdi ne istiyorlardı ondan? Levent'le yüzleştirip bütün bir geçmişin dökümünü yaptıracaklardı. Islak iplik salgılarını bırakarak gözden uzaklarda dolanıp duran bir sümüklü böcek gibi yapayalnız duyumsadı kendini. Gezindiği kıyı köşe birden tükenmişti, acımasız itiş kakış ayaklar altındaydı şimdi. Zindan karanlığından kaçarken birilerinin sırtına basmanın tohumunu ben mi serpiştirdim ülkeye? Soğuk duvarlar ötesinde ölçüle biçile, ustalıkla üretilen bu bağımsız yaratıklar bizim döllerimiz mi oluyor? Doktor Hanım'ın savıdır bu! Neyi, nasıl konuşurum Levent'le? "Senin oğlun ben değilim, düşmanları önünde diz çökmüş, işte şu yerdeki adam!" derse bana? Kendi canına o denli soğuk bakan biri başkasına sevecen mi olacak? Görüşme yerinde dimdik duran Levent'in dudak kıvrımlarındaki alaylı gülümseme asıl şimdi dayanılmaz görünmeye başlamıştı.

Yara bere içinde kıvranıp duran şu karşıdaki genç adamın nesi batıcıydı? Öldürmüş sonra da onu öldürmelerinden korkmuştu. Korku da insancaydı. Diretsin de, gırtlağına ilmeği dolayıp boğsunlar mıydı onu da? Korkunun üstüne çıkıp inançları uğruna her şeyi göze alarak diretmektir asıl insanca olan; bunu bellettiler bize! Niye herkesten beklensin bu? Boş, kof inançlar uğruna akıl almaz özverilerle kellelerini sunanlar insanlık adına öğünülecek davranışı simgeleyecekler, etine ateş gibi yapışan yanlışın ayırdına varıp düşüncelerini yenileyen kişi hayın sayılacak! Ne biçim gösterge bu? Her şeyi işine geldiği gibi yorumlamayı nasıl da biliyor insanoğlu! Evet sorun, "işine gelmek". Kişisel ya da yığınsal çıkarların üstünde bir doğru yok mu? Var mı? Neyle değerlendireceğiz, nasıl ölçüp biçeceğiz o doğruyu? Herkese kendi çıkarının doğruları kutsal! Yargıç önünde susup adını vermeseydim bir iki kişinin, örgüt bağlarını yadsısaydım, yıllar boyu kapanmayı göze alsaydım duvarların adına, saygınlık kazanacaktım kimi çevrelerde. Doğru davranmış sayılacaktım. Yiğit diyeceklerdi bana da... Apayrı bir konumda olurdum bugün. Çıkınca bir iki çocuk daha yapardık Gülşen'le! Bekler miydi beni? Onu da bilemem. Resmen ayrılmaya kalkışmazdı da; 'bekler' miydi?.. Genç, güzel, hem de doktor bir kadın... Ben nasıl beklerdim sekiz yıl? Hep birbiriyle çelişen kişisel çıkarlar. Ucunda ölüm olmayan cezaya katlanmak bile sorun.

Doğamıza ters. Acıkan etimiz, geriliveren sinirlerimiz, bizden hakkı olanı bekleyen aç gözlü bir sürü organımız; tümüyle kapatacaklar seni bir soğuk duvarın ötesine; bütün bu saldırganlarla yıllar yılı boğuşup duracaksın! Ya da bir ipte sallandıracaklar. Neyi değiştirecek senin bu özverin? Toplum gelişip değişecek. İnsanlar mutlu olacak! Boş! Mutluluk diye bir şey varsa tek mutluluk yaşamak belki de. Yaşamak yoksa mutluluk da yok. Milyonlarla ölçülüyor bugün; -Milyarlarla!-Bir kişinin ölümüyle ne yitiriyorki toplum, yaşarken de bu denli ağır borçlu sayacağız kendimizi! Kimseye kötülük etmemeliyim... Ancak bana zararı dokunmadığı sürece! En doğru kural bu! Duruşmalarda savunmasını yazıp düzenleyen avukatla -adamın adını bile anımsamıyordu. Ablasıgiller tutmuşlardı- yaptığı konuşma, adamın bir sözü hiç çıkmamıştı aklından! Gemi batmış, tutunacak kalas da bir kişilikse, yanındakini suya itip canını kurtaranı hukuk suçlu saymazmış! Hiçbir şeyin yoluna canını koymaya da kalkmayacaksın o zaman!., “kişi noksanını bilmek gibi irfan olamaz!” Kimbilir ne acı deneylerden geçirilerek varılmış bu söze! Sözle bitse!.. Yaşanacak daha ne acı deneyler var. Kıskanılması başarılar peşindeki gençler, ağır sorunlar dolup taştı mı canlarını koyup kurtarmaya kalkıyorlar ülkeyi. (Hele bizde; ülkeyi kurtarmak hep gençlere düşmüş!..) Özveri yarışı başlıyor. Sonunda kendileri düşüyor kurtarılacak duruma. İşler zehir zıkkıma dönüyor. Levent’i kurtarmak için canını verebilir misin? deseler. Duraladı. Yüreğinin tam içini görüp en doğruyu söylemeye çalıştı. Yalan karışmamalı. Deli Dumrul’un Azrail’le pazarlığı geldi usuna. Babası, anası yanaşmamıştı da, karısı vermek istemişti canını onun yerine! Canını verir miydi Levent için?

Bir şey diyemiyordu. Özverinin sınırlarını genişletince bulanıyor, karanlık bir boşlukta yitip gidiyordu. Oğlunu bu kadar sevdiğinin ayırdına varması için asmaya kalkışmaları mı gerekmeliydi? Oğlu için canını veremezdi, hayır. Düşünmek de saçmaydı. Sağlıksız düş ürünü aptalca varsayımlara hiçbir şeyi doğru ölçmek olası değildi. Ama, oğlunu seviyordu; onu astıkları gün dayansa da, belki bir daha kalkmamacasına zindan ağırlığı çökecekti yüreğine. Tutuklandığında gösterdiği dönüşün, kendini kurtarmak için birlikte yattıklarını kollamayı görev edinmiş şu oğlanın ettikleriyle benzeşen nesi vardı? Onu sindirmenin bile sorun olduğu kolay yadsınamazken, Levent’in şu yolu tutmasını -istemek değil; isteyemezdi- beklemekle asılmasını beklemek, hiç de eş ağırlıkta görünmüyordu gene de. Bütün umutların, sıcak düşlerin kökünden sökülüp

atılmasıydı ölüm. Levent'i asmaları yalnız yaşamını değil kendi ölümünü de daha çirkinleştirecek, katlanılmaz kılacaktı, kuşkusu yoktu. Oğlunun yiğitliği umurunda değildi, oğlunu düşünüyordu o; yaşayan oğlunu... Sanat uğraşı bazı acıları belki bir süre örtbas edebilirdi; yıkılıp çökmüş bir kişiyi ayakta tutamazdı. Oğluna bu düşkünlüğü, yalnız yaşlanmanın, yılların yorgunluğunun ortaya çıkardığı tutunma gereksemesi de olsa, nedenini usunu bile getirmeden ta içinden duyuyordu o sevgiyi. Ama yalnız o değildi sinsi bir mutlulukla sarıldığı şey. Yaşamın kördüğümü, Doktor Gülşen'le aralarında gizli gizli yıllar boyu sürmüş bir çatışmanın son dökümünde, kanıtlayabileceği bir yanını açıklama olanağına kavuşmasaydı. Ben bencilim; ama görüyorsunuz Doktor Hanım, bencil yanımızla başbaşa kalıyoruz sonunda! Sen neler duyumsuyorsun oğlun için? Neler yapabileceksin? Göster de görelim! Tek başlarına yaşamasalar bile -Aslında tek başlarına yaşıyorlar!- tek başlarına ölüyor insanlar. Dürüst ol! Oğlunun ölümden kurtulması için birilerini ele verip acı çektirmesi gerek. Ölmesini mi yeğliyeceksin? Babası, ucunda ölüm olmayanını bile göze alamayan bir hayın senin oğlunun. Övüneceğin asılmış bir oğul mu, şu karşıki zavallı gibi sürünerek yaşamda kalmayı başarmış, senin anlayışınla babasına çekmiş bir hayın mı?.. Senden uzak yaşamayacağımı sandığım için hayın olmuştun ben! İnanmayacaksın ama, doğru. Hiç değilse, o anda, o duygularla tuttum o yolu. Kendimi öyle kandırdığımı söylersin sen. Kimbilir, öyledir belki de!.. Acı, etimize değmeli ki acı olsun! Avukatın sal örneğini önce yadırgamıştım ben de. Uzun yıllar boyu düşündüm, doğruydu. Birini ya da birilerini itelemeden salda kalma şansımız o kadar az ki... Emmi'nin -herkesin Emmi dediği yaşlı biri gidip gelirdi evimize çocukluğumda. Babamın bir şeyi olurdu ya, neyi olurdu bugün de bilmem. Alaturka müzikle uğraşır, derviş kılıklı, kırçıl sakallı bir adam. Öldürmüşlerdi biz daha küçükken. Eşcinsel olduğunu söylediler-. Bu Emmi'nin ara sıra yinelediği bir dizeyi sonraları ben de sık sık söyler oldum: "Maslahatı âlemin dört şeye olmuş bina- Ben yiyeyim sen yeme, ben iyiyim sen fena!" İnsanlar, bu!.. Temel bu olduktan sonra çatıyı değiştireceğiz de ne olacak? Çatı da değişmiyor aslında. Değişti değişiyor deyip birilerini kandırıyorlar. Tutucu, ola ki gerici diyecekler. Kimin ne diyeceği pek umrumda!.. Kolay kandırılamayacak biriyim ben... Titiz biçimde seçtiklerimle yaşamak istiyorum geri kalmış üç günümü. Doktor Hanım'ın kaskatı saplantısından filizlenen Levent'in delikanlılık sersemliği beklenmedik anda bir yanımı

yaksa da, köşemdeki gönlümce yaşamıma döneceğim duygusu dipdiri içimde. Yakınımdan hiçbir şeyi alıp götürmelerine izin veremem. Ötesi sınırlarımın dışında kalıyor. Herkes kendini kurtarırsa hepimiz kurtulmuş olacağız!

Salda bir kişilik yer olduğunu Levent anlamadıkça ben de bir şey yapamam, biliyorum. Geminin battığına inanmıyor o! Düş gemileri gençlikte batar mı? Uyansın diye elimden geldiğince uğraşacağım, Levent'in verdiği acılardan korkuyorum çünkü. Böylesi devinimle beynimin zembereği çatlayacak diye de korkuyorum.

Bu kadınlar nasıl da sessiz seyredip duruyorlar. Bakakaldılar! Oğlan tutukluğunu aşıp iyice açılmış gibi. Binbaşı karışma gereğini duymuyor artık. Cezaevinin yönetimini bu dönek suçluya bırakmış! Oğlan da bir tür felsefesine döktü işi. Kapitalizmden açıyor. Onun da sakat yanları varmış doğal ki... Atatürkçü görüşten söz etti... Sonra gene getirip vatana bağladı. Ülkeyi parçalamak isteyen yabancı ideolojiler... Televizyonda devletlilerin sık sık yinelediği biçimde -Yo, daha becerikli!- anlatıp duruyor. Başarıyla sürüp giden bir açık oturum ya da entelektüel bir yuvarlak masa toplantısı! Bakalım pazarlamacı kadınla, gelini ya da kızı nasıl karışacaklar? Sen bir şey söylemeyecek misin? Ben mi? Ne diyebilirim ben? Tanrı tümünün belasını versin! Burda bulunmanın saçmalığı yetmiyor, bir de söze karışacağım!.. Konuşmamı bekleyen de yok. Binbaşı'yla konuşacağız sonunda, ister istemez.

Uğultulu sesler gelmeye başlamıştı derinlerden. Bu Binbaşı pek oralı görünmedi. Yabancı ideolojilerin saf gençlerimiz üzerinde yıkıcı etkilerine dalmış tutuklu oğlan, uğultu birden büyüyünce, duralayıp tedirginlikle yüzüne baktı Binbaşı'nın. Beliren tehlikeyi içgüdüsel biçimde herkesten önce sezinlemiş, uyarı görevini yapıyordu! Aynı anda duyulan patlamaya benzer bir sesle Binbaşı da doğruldu; yanındaki zile eğilmişti ki, çaldı çalmadı, kapı açıldı birden; bir er içeri daldı telaşla, esas duruşa geçti. Trakyalı benzeri yerel ağzıyla kolay anlaşılmayan bir şeyler yuvarlıyor, yabancı kişiler yanında olayı anlatmaktan çok, belki de daha önce verilmiş öğütlere uyarak, kaşı, gözü, iki yanından ayırmaya korktuğu eli, koluyla önemli bir şeyleri anlatmaya çalışıyordu. Binbaşı kalktı, kapıya yürüdü. Ötekiler de kalktılar bir şaşkınlıkla. Yalnız psikolog subay üşenir gibi ağırca kımıldayıp doğrulmuş, soğuk, tepeden bakar görünüyordu olaya! Binbaşı daha varmadan kapı açıldı, yüzü karışmış bir astsubay bitti kapıda. Bir

bakışmada anlamış gibi, deminki er de peşlerinde, çıkıp kapıyı kapattılar. Yukardan bakmasına karşın psikolog subay, ayakta dikilip kalmış kişilere ne önereceğini bilememenin ikircikliğini bir çabayla yendi, kısık bir sesle,

- Buyrun, dedi görüşmecilere.

Çekinir gibi, ağır ağır yeniden yerlerine oturdular. Şu anda duvarların ardında olup bitenlerin kaygılı merakı yavaşça yerlerine ilişmiş görüşmecilerin devinimlerinde, tedirgin kımıltılarında apaçık okunuyordu. Tutuklu oturmamıştı. Ayakta, gözlerini kapıyla psikolog subay arasında, örtmeye çalıştığı bir ürkeklikle ara sıra dolaştırıyor, uyacağı emrin olası kaynağını kestirmeye çalışıyor gibiydi. Gergin sessizliği birinin bozması bekleniyordu sanki. Sessizlik birden, gerginliği daha da arttırır biçimde derinden birkaç el silahla bozuldu. Kadınlar irkilerek dikeldiler. Yaşlıca kadın dağınık bir yüzle kapıya, odadakilere baktı,

- Ateş ediyorlar! dedi.

Titrek sesi korkudan çok kızgınlığı yansıtıyordu! Bir şeyler diyecekti. Patlamaya benzer görkemli bir uğultuyla duraladı. ‘Katil cunta’ sesleri derinlerden gelen dev bir koro biçiminde cezaevi duvarlarında çın çın yankılanıyordu. Kahrolsun Faşizm... Katil Cunta... Biraz önceye kadar Binbaşı’nın masasında sürüp gelen silah bırakma konuşmaları çıkmaza girip kesilmiş, savaş başlamıştı!.. KA-TİL CUN-TA... KAH-ROL-SUN FA-Şİ-ZİM!.. Son heceyi, bağırmaya uygun biçimde ikileyerek söylüyorlardı: Faşizim!... Evet, savaş başladı; hangi yanda olacağız şimdi biz?

Yeğlemek zorunda bırakılmanın kaygısı çökmüştü yüreğine. Şu karşıda dikilip duran oğlanın yanında mısın? Kendi yanımdayım! Başka yerim yok benim! Oğlanla yakınlığını saklayamıyorsun; onun yeri de kendi yanı. Yeri kendi yanı olmayan kaç aptal var yeryüzünde, bilemem! Ben dosdoğru söylüyorum. Söyleyemediklerin de var içinde dolanıp duran. Sözcükleri çoğu kez, yadsıdıklarımızı örtbas etmek için kullandığımızı biliyor, bunun ağırlığını taşıyordu yüreğinde. Derinlerdeki uğultu kesildi birden. Bir sessizlik çöktü.

- Sizin anneniz babanız var mı?

Yaşlıca kadının, ayakta dikilip kalmış tutukluya soğuk bir tınlamayla yönelttiği soru, algılayamamış gibi bakan oğlanı değil de yanındaki genç kadını tedirgin etmişti! Kımıldadı, başını önüne eğdi, elini ağzına bastırır gibi yaptı. Yanıtı ona düşüyordu sanki! Eğilmiş bir şeyler mırıldanıyordu. Kapı açılıp arkasında erle Binbaşı girmeseler, neler dediği duyulacaktı.

Yaşlıca kadının yanıtsız donup kalmış sorusunun altından gelecekleri sezinlemiş suskun oğlan, Binbaşı’nın kapıda duralayıp bir göz atmasıyla çabucak dönüp yürüdü, durdu karşısında, bir an göz göze bakışıp sessizce konuştular sanki. Sonra yavaşça,

- Hıdırlar! dedi Binbaşı silik bir sesle fısıldar gibi.

Oğlan, kestirip anlamış olduğunu sevinçle bildirir biçimde hafifçe baş eğdi. Kapıyı gösterdi Binbaşı, gene fısıldar gibiydi.

- Eryılmaz teğmen orda, dedi. Görev almış gibi dikeldi oğlan,

- Başüstüne, dedi, çıktı odadan.

Kapının tık diye kapanmasıyla toparlandı Binbaşı. Bir anda olup bitmiş şeyleri geçiştirme gereğini anımsamış gibi,

- Bakın hanımefendi, nelerle uğraşıyoruz diye, yaklaştı. Hiç yüzünden gardiyanlarla çatışma çıkarmış bazı koğuşlar! Uyarı ateşi yapmak zorunda kalmışlar! Öyleleri var ki tutuklular içinde, ne yapsanız, ne kadar iyi niyetle davransanız, boş, dedi.

Uyarı ateşi dediği, havaya ateş etmek olmalı. Yaralı filan yok demek? Hiç yüzünden dediği ne? Sorsana! Neyini soracağım?.. Doğru diyor adam; ne yapsan, ne kadar iyi niyetle yaklaşsan umursamayacak saplantılı, takıntılı herifler yok muydu bizim o günlerde de? Dikkat çekmek, varlık nedenlerine gerekçe yaratmak, kendilerini kanıtlamak için her haltı yemekten öğünç duyarlar. Sürekli devrimci atılım içinde olmaya, yerli yersiz saldırganlığa gereksinimleri vardır! Konumlarını yitirmekten korku duydukları besbellidir. Binbaşı ne yapsın böylesi heriflerle? Pişmanlık duyan döneklerle işbirliği yapsın! Doğal... Doğal olmayan ne var şu yeryüzünde!..

- Evet,dedi Binbaşı. Görüyorsunuz!..

Biraz duraladı. Neyi görüyorlardı? Yerine geçip otururken başını kaldırıp şöyle bir baktı,

- Yasa süresinin bitmesine iki ay kaldı, dedi. Devletin sevecenlikle sunduğu fırsatı kaçırmasınlar istiyoruz. Bu biraz da siz ailelerine bağlı.

Yasa, süresi? Ne anlama geliyor bu sözcükler? Neydi süresi biten? Öğrenmek isteğiyle yanmaya başlamıştı. Kadınlar biliyor olmalıydılar. Tek tük sözcükleriyle tepeden bakan, suskun görünümünü güçlendiren Psikolog kımıldadı, tutumuna hiç de uygun düşmeyen alçakgönüllü bir davranışla görevi aldı!

- Yasayı açıklayayım size, dedi.

Bozduğu ölçüyü düzeltir gibi yavaşça, gene o eski yukardan bakan tutumuna geçmişti ki, yaşlıca kadın sertçe kesti sözünü.

- Gerek yok efendim, dedi. Yasayı biliyoruz. Avukatımız yeterince bilgi verdi. Daha da alırız istersek...

Psikolog’un bozularak bakmasını önemsemediğini belli etmek ister gibi Binbaşı’ya döndü,

- Benim oğlumun böyle bir duruma düşmesine yüreğim elvermez Binbaşım, dedi. Gücüm de yetmez... Bu zavallı çocuğa benzemesini mi isteyeceğiz Serdar’dan? Ne kendilerine hayrı olur bunların, ne ülkeye... Nicelerinin başlarını yaktılar. Şu kızcağız böyle bir alçak yüzünden işkence gördü. Ellerim daha onların yakasında. Kurtulamayacaklar...

Sürdürecekti; yanındaki genç kadının, mendilini ağzına bastırarak sarsılır gibi eğilmesiyle duraladı. Toparlanma çabasıyla doğruldu gene kadın; bir şeyler mırıldandı. Lütfen gidelim, filan mı diyor?.. Tutamamış, bir öğürtüyle sarsılmaya başlamıştı. Kusacak mı? Binbaşı’yla yamağı da şaşkın, biraz da çekingen bakıyorlardı. Yaşlıca kadın hiç telaşa kapılmadan kalktı, elleriyle ağzını kapamış, dal gibi gövdesi öğürmeyle hıçkırık arası kasılmalar içindeki genç kadının kalkmasına yardımcı olmaya çalışırken,

- Haklısın güzelim, dedi, midesi bulanıyor insanın. Sıkma kendini. Kus, rahatla!..

Hıçkırıkla sarsılmasını artık bastıramayan iki büklüm genç kadını kucaklar gibi kapıya götürürken de söyleniyordu,

- Komünistler diyorlar... Daha kötüsünü mü yapacaklar? Kadınlar çıkmıştı. Binbaşı’nın zille çağırıp kadınları izlemekle görevlendirdiği er de kapıyı kapatınca gergin bir sessizlikte iki subayla yüz yüze kalmışlardı

odada. O da kalkıp gitmeliydi. İzinsiz kımıldamaktan çekiniyor, kalkmaya gücü yetmiyordu sanki. Levent'le görüşme umudu muydu alıkoyan? O kadının koparamadığı izni ona verirler miydi? Kadın gibi ters davranmamış, kızdıracak hiçbir şey söylememişti. Nasıl dayanmışlardı ona da!.. Dayanmak zorundaydılar demek! Sizin yaptıklarınızı ancak komünistler yapar, dedi kadın açık açık!.. Sırlını bir yerlere dayadığı belli. Hem de önemli bir yerlere... Niye işkence görmüş genç kadın? Çekingen, giderek ürkek bir umarsızlıkla baktığı Binbaşı'nın gözlerinde kızgın, saldırgan bir parıltı görür gibi oldu. Kadının acısını benden çıkaracak! Yakınır gibi başlamıştı Binbaşı,

- Aklı başında geçinen kişilere bile, ne kadar iyi niyetli olursanız olun, söz anlatamıyorsunuz.

Bir şeyler demeliydi Binbaşı'ya! Yanıt bekliyor adam. Beni kışkırtmak için konuştuğu belli. Toparlandı.

- Karşınızda yaralı kişiler var Binbaşım, dedi. Sağolun, anlayışla davranıyorsunuz. Bizler de umarsız. Gördünüz, acıyla kıvranıp duruyor onlar da...

Durdu, kadınları mı savunmuştu? Binbaşıyı yatıştırmak için daha nesnel görünmeliydi. Yavaşça ekledi,

- Hepimiz umarsızlık içindeyiz... Sessizliği Psikolog bozdu suçlar gibi,

- Umarsız bir durum yok! Yasaların çizdiği doğru yol izlenecek o kadar!.. Bağa gözlüklerin çerçevelediği kısık gözleriyle katı, itici bakıyordu adam.

Toraman Binbaşı daha 'psikolog' bundan!

- Yasayı siz de biliyorsunuz? Durulamaksızın yanıtladı,

- Evet, biliyorum!..

Yasayı bundan mı öğrenecekti! Avukatla, gerekirse avukatlarla konuşacaktı. Kadınların tepkisini anımsayıp yakınlık duydu birden. Yüreklenmiş, karşı koyacak güce kavuşmuştu sanki! Nesi kalmıştı; yitirmişti yitireceği kadar. Levent'i kazanması olası mıydı? Genç kadının hıçkırır gibi öğürmesinin, olaylara bir tür tepki diye yorumlanması tastamam yerinde geliyordu ona da. Bulaşmamak, ama hiçbirine bulaşmamak gerekiyordu. Mide bulandıracak kadar pisti, iğrençti her şey. Binbaşı'ya, gözlerini dikmiş yanıt bekler gibi bakan yamağına baktı. Bu cücelerle güreşecekti! Yenme şansı da yoklu. Cüce buzullardı bunlar.

Güçleri görüntülerin çok üstündeydi. Şu anda çağırıp karşısına oturtsalar Levent'i, ne diyecekti ona? Diz çök oğlum, sırtına binmek için dizgine vursunlar seni!.. Kurtulalım!.. Nasıl bir kurtuluş olacak bu? Ben kurtulabildim mi? Kimlerden, nelerden kaçtığımızı bilmiyoruz demek. Çocukluğumuzu dolduran cin-peri masallarındaki gibi hem çok basit, hem çok karmaşık olup bitenler, bir türlü tam anlayamıyoruz onun için. Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte devler, karınca ayağı gibi cinler kuşatmışlar bizi. Kahramanlar masallarda suçsuzları kurtarır. Suçluları cezalandırarak? Gene gelip ona çarpıyorsun sonunda. Kim kimi cezalandıracak? Kahraman kim? Suçlu kim? Sizi de ille bir yana itecekler. Diren direnebildiğin kadar. İki yandan birinin emrine gireceksin. Tutuklu oğlan, can korkusuna komutanını değiştirmiş!

- İzin verir misin? dedi. Bir ilaç almam gerekiyor... Isordili aranırken gözleri üstündeydi subayların. Onuruna dokundu birden. Açındırarak korunma değil mi bu şimdi ilaç arama!.. Buldu sonunda. Hiç koymadığı bir yere, gömleğinin göğsündeki cebe tıkıştırmış. Dilinin altındaki hapla daha iyi duyumsadı kendini.

- Bağışlayın, dedi. Oğlum konusunda bir şey beklemeyin benden. Ne onun beni, ne benim sizi, ne de sizin onu anlamanız olası. Dramatik bir kör dövüşüne düşmüşüz. Herkes kurtarmaya kalkarak batırıyor bu ülkeyi. Oğlumla görüşmek de istemiyorum şimdi. Yaşamının bu genç yaşta trajediyle bitmemesi için elimden geleni yapacağım. Yüreğim dayanmaz. Yalnız önce, ne yapacağıma benim karar vermem gerek. Bir etkisi de olur mu bilmem? Gösterdiğiniz ilgi için sağolun?...

Kalktı. Başını yavaşça eğerek selam verip döndü. Ardından bir şey diyecekler duygusuyla ağır ağır yürüyüp açtı kapıyı, çıktı. Daha önce çalan zille er giriyordu odaya ardı sıra. Biraz sonra er de çıktı, koridorda yetişti peşinden; dışarda, bahçede de yanı sıra yürümeye başladı. İyi mi etmişti bunları deyip ayrıldığına, kötü mü, bilemiyordu. Doyum içindeydi ancak. Ne subayların, ne onun başka yapacağı şey de yoktu. 'Dramatik', 'trajedi' sözcükleri şaşalattı adamları, dediklerim değil! Doğru söylemişti, kendi karar vermeliydi ne yapacağına. Cezaevi derinlerinden gelen görkemli koro, birden patlayıp duvarlarda yeniden çın çın yankılanmaya başlamıştı. Kaa-til Cun-ta... Kaa-til Cun-ta... Bir manga er düzenli asker adımlarıyla geçti yanlarından. Nöbet değişimine mi gidiyorlardı? Hiçbir şey duymuyorlar gibi. Sen duyuyorsun da ne oluyor! Kaa-til Cunta... Sen de katilmişsin

Leventciğim! Kimle, nasıl hesaplaşacağım, kime nasıl başkaldıracağım ben? Öldürdükleriniz karşımıza dikilmeyecek mi? Onlar için acı çekenler... Kurumuş toprak patikayı geçip de yapılar arasındaki geniş yola dönünce karşıda, ana yolun ötesinde, genişliğine yayılmış bekleşen görüşmeci kalabalığı yolunu keser gibi görünüvermişti uzaktan. Sundurmak yapıya yaklaşınca, demir parmaklıklı bahçe kapısının ardına, yanyana dizilmiş, yüzleri caddenin öte yanındaki kalabalığa dönük bekleyen silahlı erleri gördü. Ortadaki asfalt yoldan gelip geçen taşıtların gürültüsü olmasa, karşılıklı halkla bekleşen askerler birbirlerini tam bir sessizlik içinde gözlüyor gibiydiler. Kent yönünden gelen minibüslerden ara sıra birileri inip katılarak bekleyen kalabalığı daha da büyütüyorlardı. Yakasına iliştirdiği giriş kartını verip, önündeki defterde adını bulan erden kimliğini alırken cezaevinden gelen dev koro yeniden ara sıra alçalıp kısılarak da olsa, bütün çevreye yayılmaya başladı.

- KAA-TİL CUN-TA KAH-ROL-SUN!..

- KAH-ROL-SUN FA-Şt-ZİM!..

Aralıklarla, birbirilerini tamamlar biçimde yinelenip duran sloganlar, çevreyi gizemli biçimde örtmüş bekleyen sessizliği, kırmızı bir çizgiyle çerçeveliyor gibiydi. Nöbetçi erin yanından geçip yola çıkarken irkildi. Kalamazdı burda; bu kırmızı çerçevenin dışına çıkmalı, çabucak gitmeliydi burdan. Yola çıkıp minibüs bakınacaktı ki, ürkek duraladı. Yolun karşısında dikilmiş görüşmeci kalabalığın sanki bütün kişileri gözlerini üstüne dikmişler, cezaevinden gelerek nöbetçinin yanından yola çıkmış tek kişinin ayrıcalıklı konumunu yargılayıp suçlayarak bakıyorlardı!.. Ben yalnız değildim; iki de kadın vardı; onlar nerde? Bizi de konuşturmadılar ki... Derinden gelen birkaç el silah sesi bütün başları kışla yapılarına döndürmese ne yapacağını bilemeden şaşalayıp kalmıştı yolun kıyısında. Uyarı ateşine başladılar gene! O da dönmüştü, cezaevine bakıyordu.

- Görüşebildiniz mi?

Yanında beliren incecik sesli irkilir gibi duralayıp baktı. Yurdagül'dü. Nasıl bir sevinç dolmuştu yüreğine! Toparlandı belli etmemeye çalışarak,

- Hayır, dedi kuru bir sesle. Çocuklar çıkmıyorlarmış görüşmeye.

O kadar zaman içerde ne yaptım diye mi düşünüyor? Öyle bir görünümü yoktu kızın,

- Nerden görüşeceksiniz? dedi. Boş! Tek tük aileleri içeri alırlar kandırmak için. Mihriban Hanımlar da görüşemediler. Birlikteydiniz değil

mi?

Beni de kandırdılar mı sanıyor bu kız? Yok canım, her şeyi biliyor bu! Mihriban Hanımlar dedi.

- Yaşlıca bir hanımla gençten biri yanında...

- Evet, dedi Yurdagül. Necla... Serdarın karısı... İkircikli kaldı, bir tutamadı,

- Evet ordaydılar, dedi. Genci de hastalandı mı ne? Yurdagül gözlerini cezaevine dikmiş, sessiz bakıyordu.

- Hiç düzelemedi ki, dedi. Ankara Güvenlik'te haşat ettiler zavallıyı. Sonra giz verir gibi ekledi yavaşça,

- Aile güçlü olmasa kayıplara karıştırırlardı onu da... Kente giden bir minibüs yaklaşıp yavaşladı, çığırtkan şoför yardımcısı, gidecekleri yer, semt adlarını bas bas bağırıp sıralayarak yolcuları çağırıyordu. Gelen yoktu. Önlerinde durdu. Atlayıp gitse miydi? Gidemiyordu. Ağır ağır kayıp uzaklaşan minibüsten Yurdagül'e döndü yavaşça,

- Niye bekliyorlar burda? Şaşmış gibi baktı Yurdagül.

- Cezaevinde olaylar var, dedi. Silah seslerini duymadınız mı? İyi olmamıştı sorması.

- Evet, dedi. Uyarı ateşi yapmışlar.

Yurdagül'ün yine dönüp bakmasıyla şaşaladı; bunu demesi de iyi olmamıştı. Hep söyledikten sonra ayıyordu. Acı bir katılıkla şöyle bir bakıp, gözlerini yine cezaevine dikti kız.

- Binbaşı öyle demiştir, dedi. Hep öyle derler. Cezaevinde ne uyarısı?..

Bütün ölçülerini bir iki sözcükle yıpratıp çürütmeye başlamıştı kız. Gerçekten de ne uyarısı cezaevinde? Konuyu değiştirmeliydi. Gerek de yoktu aranmasına.

- Merak ettimdi. Çağırdılar o gün sizi. Dönmediniz de... Anımsaması için bir an düşünmesi gerekmiş gibi duraladı

Yurdagül.

- Ha, dedi. Ağbim için dilekçe vermiştik altı ay önce. Hastaneye gönderilsin diye. Onun yanıtıymış! Saçma. Alay ediyorlar... Takıştık o gün; içeri alırız diye gözdağı verdiler filan...

Sustu.

- Ağbinizin durumu?

- Ağır, dem. Yine getirdiler buraya. Midesi kanamalı. Tüberkiloz da bulunmuş ciğerlerinde.

Yetti. Kaçmalıydı burdan!.. Ne yararı vardı bu acılara bulanmanın?

- Sağolun! Levent'e sözleri de iletmişsiniz o gün. Çamaşırları da iyi ki yollamışız...

Utanır gibi kaçırdı gözlerini.

- Ha, dedi küçümser gibi. Biliyorlarmış zaten...

Bir şeyler daha aranıyordu, kalmadı; kentten gelen bir minibüsten kalabalıkça birileri indi yolun öte yanına. 'Bir dakika' deyip fırladı Yurdagül, koşarak karşıya geçti. Minibüsten bir oğlanla inen kızla konuşmaya başladı. Yanlarına iki kadın sokuldu; genişlettiler konuşmayı. Ne yapacaktı şimdi? Şu gelen minibüse atlayıp gitse miydi? Gidip ne yapacaktı? Aklı burda olacaktı hep. Kalıp yapabileceği de bir şey yoktu ki... Yurdagül ayrıldı konuşanlardan, koşarak geldi.

- Olaylar büyük çaptaymış içerde, dedi. Mermercinin altında bekleşen kalabalığı gösterdi,

- Şöyle geçelim isterseniz.

İkincilikten kurtulmasına sevinmiş gibiydi. Gitmeyi düşüneceğini kız olası görmemişti demek. Yine de isteyip istemediğini bilmeden ağırca yürüdü Yurdagül'ün peşi sıra. Yolun kıyısında bekleşen kalabalığın ardından mermercinin ilersinde, yıkık taş duvar gibi çıkıntı önündeki bir tümseğe çıkıp durdular. Cezaevinden sesler yükselmeye başlamıştı. Katil cunta... Hep aynı sözcüklerle aynı haykırışlara kimbilir neler kattığına inanıyor bir dolu insan yüreği... Ya bu uzaktan bakan bekleşenlere... Kalabalığın hemen göze çarpan bir yanı da çoğunun kadın oluşuydu. Eşler, analar, bacılar yolun üst başına sıralanmışlar, gözleri soğuk kışla yapılarında, umarsız bir acıya öylece bakıp duruyorlar. Yer yer kaynaşmalarla aralarında konuşanlar, ara sıra gelip gidenler, yer değiştirenler asfalt yol boyu uzayan bu kımıltılı yığını hiç bozmuyor.

- Gülşen Teyze de gelecekti.

Sarsılır gibi olduğunun ayrımına varmadan sürdürdü Yurdagül,

- Hastaneye telefon etti çocuklar, nöbeti varmış. Bir arkadaşına bırakabilirse.

Anımsamış gibi duraladı,

- Belki gelmiştir de, dedi. Biz bir ara Sağmalcılar'a gittik çocuklarla... Kız şöyle aranır gibi kalabalığa bakmıyordu. Yüreği, nedenini bilemediği

bir korkuyla sıkışarak o da gözlerini gezindirmeye başladı ürkek ürkek. Ya bir de görünüverseydi! Peki, niye bu kadar çok istiyordu görmeyi? Yurdagül'ün Gülşen'den söz etmesini irdelemeye başladı birden. Karşılaşmak istemeyeceğimizi bilmiyor demek! Doktor Hanım benden, ilişkilerimizden söz etmemiş olabilir mi?

- İçerde Binbaşı ile konuşan o hanımlar da burda mı?

Doktor Gülşen konusunda ağzından yanlış bir söz kaçıracağı korkusuyla usuna ilk gelen soruyu sormuştu.

- Arabaları bekliyordu. Gitti onlar, dedi Yurdagül. Necla hasta. Nasıl olup da içerde o kadar kalabildiğine şaşılır. Kimbilir neler anlattı Binbaşı?

İçerde konuşulanları öğrenmek için kışkırtıyor. Yanıtını bekler gibi de sustu. Söylenenleri yinelemeyi canı nasıl da istemiyordu. Hangisini anlatacaktı. Anlatırken kendi yerini de açıklamak zorunda kalacaktı. İçtenlikle söylemesi gerekirse açık seçik yerini kendisi de bilmek istemiyordu. Birilerinin yanına geçip birilerinin karşısında olanlardan değilim ben.

- Bir yasa çıkmış, dedi isteksizce. Tutuklular yararlansın istiyorlar. Aileler yardımcı olmalıymış. Konu oydu.

Kızdan bir şeyler öğrenmek için mi yeğlemişti bunu, pek kestiremeden söyleyivermişti. Başının içinde dolanıp duran, biçimini bile kavrayamadığı bir sürü nesneden hemen kurtulmak istediği çok şey vardı.

- Alçak, namussuz herifler!..

Tutamayıp patlayıverecek bir kızgınlıkla döndü kıza. Şurayı burayı basıp sokaklarda yol keserek insanları öldürenler alçak, namussuz değil de... Bağıramadı. Tetiği çekmişti de tabanca tutukluk yapmıştı. Çıkmadı sesi.

- Baş sorunları o, dedi Yurdagül. İlle namussuz türetecekler! Yalan mı? At kuyruğu biçiminde bağladığı kıvırcık saçları, incecik gövdesi, bacaklarını sarmış kirli bluciniyle kız öyle katıksız inançla, öylesine kesin söylüyor ki, yalanı, doğruyu ayırmak olası değil. Ne kahramanlardan, ne hayınlardan yana olmadığını anlatabilir miydi bu kıza? Gözleri biraz altlarındaki kalabalıkta ağır ağır gezinip duran Doktor Gülşen'e bakmıyor! Yurdagül, birden anımsamış gibi dönüp baktı,

- Siz bilmiyor musunuz? dedi, yeni çıkardıkları "Pişmanlık" yasasını? 3216 numaralı yasa...

- Hayır, bilmiyorum.

Yüreğinde sıkışma duydu. Sözün buraya gelmesini o hazırlamıştı istemeyerek. Susmakla kurtulabilir miydi şimdi? Kızın soruş biçimi alaylı değil miydi biraz? “Siz bilmiyor musunuz?” Yıllar önce yararlandığın yasayı nasıl bilmezsin? Kafasına iyice takılır olmuştu. Bir kuruluk vardı boğazında. Bu yasa yeni çıkmış.

- Bunlara köpeklik edenlere büyük olanaklar sağlıyorlar. Devlet kayıtlarından kimliklerini değiştiriyorlar izlerini silmek için, estetik operasyonla yüzlerini değiştiriyorlar. Bir sürü rezillik...

Bir an durup gene aldı. Hem de bu kez üstüne varır gibi,

- Eskiden de varmış, dedi 141., 142. Maddenin 7. Fıkrası. Sonra başka maddeler. İhbarcılarla ilgili. Eroincilere uygulanırmış. Hepsini devletin korumasına alıyorlar bu yeni yasayla... Üç beş iti...

Sırtında birikmiş ter damlaları kuyruk sokumuna doğru ağır ağır iniyordu. Ağzı iyice kurumuştu. Yalnız başının içindeki sinsi kalabalık değil, önlerinde yol boyu solur gibi kımıl kımıl devinen görüşmeci yığını da bulanıvermişti. Toparlanmaya çalıştı. Neyi gösteriyordu bu? Demek bu kız benim bir günler 7. Fıkradan yararlanıp... Bilmiyor... Biliyorsa, domuzuna söylüyor demek. Kışkırtıyor; açıklamaya zorlayacak beni! Bu ayağı yere basmayan sersem kıza neden, neyi açıklayacaktı? Sırtındaki ter damlaları donup kalmış gibiydi.

- Ne hakla böyle katı yargılara varıyorsunuz? dedi. Sizin dışınızda bir sürü olay yaşanmış. Söz konusu olan başkalarının yaşamı, sizinki değil. Levent’in asılmasını mı yeğliyorsunuz? Onlar sustukça, dışardaki silahlı arkadaşlarına güvendikçe nereye varacak? Bugün Levent’i asacaklar. Yarın belki seni!.. Sonra bir başkasını. Sonra? Kanlı kıyımlar sürüp gitsin, öyle mi? Bir ütopya uğruna sonu gelmeyen bir sürü kanlı özveri... Kime, ne kazandıracak?

Kız önce şaşaladı. Dinlerken ağır ağır yerini arar gibi kımıldadı bir iki, dikelip kesti birden,

- Savaşın ortasında sorulacak soru bu değil, dedi. Nasıl görmüyorsunuz, anlamıyorum. Levent’in asılması diyorsunuz. Onları asacakları yargılasanıza. Kendini kurtarmak için kurbanlar mı atsın oğlunuz bu alçakların önüne? Sizinle tartışmak istemem. Biraz anlayışla yaklaşmanızı bekliyorum sadece. Levent’in asılmasından söz ederken benim de ağzım çarpılacak gibi oluyor... Biz taş mıyız?

Bu kızın gözleri ne renkti? Kaynayıp duran pırıltılı bir sıvı gözbebekleri. Gözlerini de hep kaçırıyor. Ağlayacaktı da ondan mı? İstediğin kadar kaskatı oyna kızım, yüreğini örtbas edemezsin. Biliyor musun, başkalarının yüreği de var, onlar da taş değil! Kirli, soluk blucinin art cebinden güçlükle çekiştirerek boşalmış görünen yassı bir sigara paketi çıkardı Yurdagül. Dönüp uzattı. Kaçırmadığı ışıltılı gözleriyle barış önerisi bir tür.

- Ben artık içmiyorum. Günde bir iki tane filan...

- İyi, dedi Yurdagül. Burda da iki tane kalmış!...

Boş paketi buruşturarak attı. Çıkardığı çakmakla yaktı sigaralarını. Dumanı derinliğine çekip tuttu ciğerlerinde. Geçende böyle değildi, iyice alışmış sigaraya bu kız. Ağzı çarpılacak gibi olmak kolay mı!

- Siz hurdasınız değil mi? Ben şöyle bir kolaçan edeyim. Basın geldi. Belki de yaralı filan var içerde. Telefon edip duruyorlardı cezaevine. Bakalım ne olacak? İzninizle...

Bir şey demesine kalmadan elinde sigarası, yürüyüp indi kalabalığa doğru. Kız gidip de birden yalnız kalınca şaşaladı. Kentten gelen minibüslerden inenler vardı gene. Gözleriyle arandı; kalabalığa karışmıştı Yurdagül. Bu kadınlardan biri de Gülşen mi şimdi? Kıyıdan inip aralarına karışmayı göze alamıyordu sanki; karşısına çıkıverirse bir de! Tanır mı beni? Saçlarım döküldü, tepeye doğru genişlemiş kırışık bir arsa gibi alnım. Şakaklarım iyice kırlaştı, hele son yıllarda. O da nasıl değişti kimbilir? Kimbilir? Kuytudan, suçlar gibi bakışı değişmemiştir. Bir de o kısa, bıçak saplar gibi konuşması! Ne yanlış, ne kötü şeyler bile çekicilik kazanıyor gençlikte. Sonraki yıllar anımsayınca dayanılmaz bulduğun, belki de küçümsediğin şeyler. Gülşen, bu tabak çatlamış! İçerden şıp diye yanıtı: İyi halt ettin!.. Gene de gidip kollarıma almış, öpmüş öpmüştüm! Unutup gitmiştir. Benim de nerden geldi aklıma?.. Sesinin tonu çekiciydi belki! Ya cezaevinden çıkınca köşede yolunu kestiği gün! Öç alır gibi ağız dolusu sövgüleri yüzüme kusunca, kesin tanıyla, yaşam boyu taşıyacağım bir etiket yapıştırdı alnıma! Acımasızdı. Kime köpeklik ettim ben? Aynı tanıyı demin kız yineleyip durdu birileri için. Müslim'i saymazsa -Bir raslantıydı. Müslim'i vermesi-, iki kurbanı olmuştu. Biraz da anlaşmayla olmuştu bu. Aynı yuvar'da çalışmışlar; onlar bunu, bu da onları açıklamıştı. Öyle denebilirdi. Gene de pek öyle değildi. Diretseler, cezaevinde biraz daha uzun kalmaya katlanabilselerdi, kemancı Raşit'i kurtaracaklardı hiç değilse.

Konservatuvarı yeni bitirmiş, kendine umutlar bağlanan bir kemancıydı Raşit. Onu ben kandırmadım! O kandırmamıştı. İyi yürekli, giderek saftirikçe kemancı Raşit'in, asıl büyük cezayı yüklenmekten korkan yuvarlarının sekreteri tiyatro oyuncusu Edip çelmişti aklını. O, sonradan tiyatrosuna atlayıp kurtardı kendini. Kemancı Raşit eriyip gitti. Bir gece kulübünde keman çalarken gördü bir gece. İçi yandı. Çok güç koşullarda yaşamını sürdürme savaşımı verdiğini daha önce de duymuştu.

Birbirilerini tanımazdan geldiler. Belki Raşit gerçekten tanımadı beni. Çok yıllar geçmişti, kadınlı erkekli sergi kutlayan bir sanatçı kalabalığı içindeydik. Benim asıl kurbanım ben'im! Kurtarayım derken nelerini yıkıp parçaladım onun. O yaptığından mı pişmanlık duyuyordu şimdi de? İrkilerek başkaldırdı. Niye pişmanlık duygusu? Yapması gerekeni yapmıştı. Kandıran, aklını çelen de olmamıştı. En doğru yolu tutmuş, savaştan çekilmişti, o kadar? Şimdi anımsadıkça ayrımına varıyordu biraz da; savaşa belki de hiç girmemişti o!.. Bir delikanlılık dönemi sanrısına kapılmış, kurtulmuştu sonra! Kimi hastalık biraz iz bırakıyor. Bu tabak çatlak! Ben de hiçbir halt etmedim!.. Önemli şeyler uçar gider, bir küçük ayrıntı kıymık gibi batıp kalır bellekte. Erkekler niye az? Çoğunluğu kadınlar oluşturuyor kalabalıkta. Erkekler iş'te de ondan belki. Bu kadınlardan biri Gülşen mi şimdi? Hangisi? Girip aralarında ağır ağır dolaşmak geçti içinden. Birden göz göze geliverirse ne yapacaktı? Elinde değildi, daha varsayınca heyecanlanıyordu. Uzaktan görebildiğince bütün kadın başlarını tek tek gözden geçirmeye başladı. Çeyrek yüzyıllık arayla bir kadını kalabalık içine aramak. Hem de uzaktan uzağa! Dünyaya, belki biraz budalaca, ama tatlı bir bakıştı. Görürse ne olacaktı? Yakınına sokulmayı düşünmüyordu. Yurdagül'le konuştukları yetmişti, hele bir de onu çekemezdi. O beni tanır mı? Yurdagül gösterirse... Başvurup da yüzümü değiştirsem yeni yasaya göre, öyle çıksam karşısına! Yeni kişiliklere yeni yüzler takacaklar demek. Bir yeni yüz de Levent'e... Doktor Hanım onu da tanımasın!.. Baba oğul hayınlara iki yeni yüz! Şu arkası yarım dönük eşarplı mı? Değil. Değildi. Doğru dürüst benzetebileceği biri çıkmamıştı. Gelmedi belki de. Kaçmakla olmamıştı, Levent'in yüzünü estetik operasyonla değiştirilmesi yolu saplanıp kalmıştı kafasına. Görüşme yerinin loşluğunda kızarak anımsadığı alaylı gülümser bakışlı yüzünün kesilip biçilerek değiştirilmesi olasılığını sindiremiyordu bir türlü. Başka yüzde bir Levent'i o da tanıyamayacaktı. İslemiyordu; kesinlikle istemiyordu. Düşünüp kurmaktan da, kurdukça

umarsızlığın daha da kabaran seline kendini kaptırmaktan da kurtulamıyordu. Cezaevinden yükselen koro gene başlamıştı. Yeni sözler gelir gibi oldu kulağına. Devrim mi diyorlar?.. Bir görkemli uğultulu biçiminde dalga dalga çevreye dağılıp giden koronun yeni sözlerini tam çıkaramıyordu.

Levent de orda. Yüzü nasıl değişir onun? Ne hanımdı o kadın?.. Onun da yüreği elvermemişti, oğlunun yüzünü değiştirmelerine! Türkiye nerelerde? Varsıl, ünlü aileler de çocuklarının yüzlerine değiştirmeye çağrılıyor! Biraz benziyorsa da bu yana doğru koşturarak gelen kadın da Gülşen değil. Ne kadar bozulsa Gülşen güzel kadındı. Kalçaları öyle kabarmış olamaz. Niye bekliyorum ben burda? Gidemiyordu. Yurdagül gelirse!.. Yer yer kaynaşmalar arttı gibi. Nöbetçi erlere sokulup konuşmaya kalkışanlar vardı kapıda. Dönüp geliyorlardı ağır ağır, pek bir sonuca varamamış gibi. Nöbetçi er ne bilecek?.. Fotoğraf çeken birkaç kişi gözüne çarptı. Gazeteciler burda demişti Yurdagül. Kendisi görünürde yok. Derinlerden çabucak büyüyen bir siren sesi duyulmaya başlandı. Kentten art arda gelen iki cankurtaran göründü. Hızla yaklaşan arabalara doğal bir ilgiyle bakıyordu kalabalık. Bahçe kapısının demir kanatları çabucak açılıp da gelen cankurtaranlar cezaevine kıvrılınca öylece bakan görüşmeci kalabalığı, içinden sarsılır gibi bir devinimle kımıldadı birden. Önce birkaç kişi, sonra üçer beşer, sonra bütün yol boyu bekleyenler nöbetçi erlerin uyarılarına, bağırıp çağırmalarına aldırmadan bir anda yolu geçip bahçe kapısı önünde yığılarak iki yana uzayıp giden kaim bir dizi oluşturdular. Gelip geçen taşıtların cırlak korna sesleri, yol boyuna taşmış insan salkımını cezaevi kıyısına iteleyip silahlı erlerin dizildiği demir kapı çevresine sıkıştırıvermişti. Uzaktan tam duyulmuyordu ne dedikleri; anlaşılıyordu gene de. Cankurtaranlar niye gelmişti? İçerde neler oluyordu? Doğru açıklama istiyorlardı? Her kafadan benzeri ses çıkan bağırıp çağırma karşısında ellerinde silahlarıyla suskun kalan erler, sinirli kalabalığın kaygılarıyla birlikte ataklıklarını da artırıyordu. Çakılıp kaldığı tümseğin üstünde, şimdi daha da dışlandı yığma uzaktan bakarken hiçbir istek duymuyordu aralarına karışmak için. Denemeye çalıştı bir iki, olmuyordu! Erlere karşı bağırıp çağıracağım onlarla! Gerilerde durup beklersin! Öyleyse niye sokulayım? Sustular da... Bir subay gelmiş konuşuyordu. Yatıştırıcı bir şeyler demiş olmalıydı. Bağırarak yanıt verenler vardı. Bir “hasta” sözcüğü uzaktan kulağına çalındı. Tümceler kurdu kafasında. Yaralı

yok, hasta var! Onlar hastaneye gönderilecek cankurtaranla! Bunlar konuşuluyor; başka ne olabilir? Bu hasta da niye Levent olsun? Ya Levent'se? Yurdagül var orda. Belki Gülşen de geldi. O da bağırıp çağıranlar arasında mı?

Direnmesine, örtbas etmeye çalışmasına karşın kıyıda kendini birden öyle yalnız duyumsadı ki ürküye kapılmamak için destek aranır gibi sağa sola bakınmaya başladı. İlerde mermercinin orda, taşlara yaslanmış, olaylara kendisi gibi uzaktan seyirci bir yaşlıca kadını görünce yalnızlığı suçluluğa dönüşür gibi oldu. Bu acı çeken insanları tepeden seyretmeye utanmıyor mu bu kocakarı? Ben yüreğimle arasındayım onların; niye suçlanacağım? Yalan yüreği tıkış tıkıştı. Ne gelirdi elinden? Bütün bir yaşam boyu doldukça ağırlaşmış koca bir çıkıntıyı taşımak da kolay değildi, ayıklamak da. Cezaevinde koro başlamıştı gene! “Katil Cunta Kahrolsun!”, “Kahrolsun Faşizim!” ya da “Devrimciler... “ Sonunu gene çıkaramamıştı. Ayrı bölümlerden gelen başka başka sloganlar birbirine çarpıp sözleri önceden bildik değilse, anlaşılmaz bir uğultuya dönüştürüyordu. Devrimciler ölmez mi? Ya da devrim... Bilmem ne! Gücü, görkemi, anlamını çiğneyen yığınsal patlamasındaydı sözlerin. Tehlike de burda! Yargılama, giderek doğru dürüst düşünme yeteneğiniz bile yiter gider! Ne varsa alınmıştır elinizden! Toplu bağıracaksınız!.. Toplu yineleyeceksiniz doğruları. Mutluluk da yok tek başınıza, acı çekmek de... Ölüme de toplu gideceksiniz; tek kişilik ölüm bile yok!.. Öyle değil oysa; ölümler tek kişilik!.. Öyle de, yaşarken bu zorlama, içiçelik niye? Herkesin bir mezar taşı var; karşıki mermerci de ona çalışıyor. Herkes kendi çukurunu doldurur diyor halk. Niye karışayım bu kalabalığa? İşte dağıtıyorlar da... İçerde, Binbaşıyla odasındaki konuşmalar, cezaevi kapısında kaynaşan kalabalığın üstüne çekilmiş silik, renksiz çıkarmalar gibiydi. Şimdiden sararıp solmuş bunlar; daha ne geçti oysa! Kapanmışlar odalarına, ağızlarından çıkacak bir sözcükle yazgılar çiziyorlar. Cankurtaranlara hastalar mı konacak, yaralılar mı, onlar bilir! Yurtseverleri, hayınları ayırırlar! Tutuklulara görev verip atama yaparlar.

Psikolog -sağ kulak memesiyle yanağı arasında sivilce gibi sarı bir ben vardı- gözlük camlarının ardına yapışmış gözlerini öylece dikip bakar tutuksuzlara. Kimin yaralı, kimin hasta, kimin ölü olduğuna o odada karar veriyorlar. Telefonu, zili kullanırlar. Koptu kopacak telleri bu adamların elinde, güneşli dünya bu! Erler kapıdan çıkıp üstlerine yürüyünce kalabalık

ürkerek çekildi. Demir kapıları ardına kadar açtılar. Acı siren sesiyle ilerdeki kışla yapıları arasından fırlar gibi çıkan cankurtaranlar kapıya yaklaşınca kalabalık, ürkekliğini yenme çabasıyla kımıldadı; bir devinim dalgası gezindi üstlerinde. Bir iki kadın kapıya doğru atıldı. Çıkan arabaların önünü kesmek ister gibi birileri daha katıldı onlara. Acı siren sesleri arasında kapıya gelen cankurtaranlar uçar gibi yola döneceklerdi ki, artık bütün kalabalık çekingenliğini yenmiş, üstlerine koşmaya başlamıştı. Daha önce giden bir kadın önüne atılacak gibi yaptı, olmadı. Arabalar hiç duraksamadan kapıya dönüp yola çıkmışlardı. Ellerinden kaçırmış olmanın kızgınlığıyla bir anda kaynaşıveren kalabalık bağıra çağıra koşmaya başlayarak peşine düştü arabaların. Önde koşan üç beş kişi yakaladı yakalayacak yaklaştılarsa da büyük yığın geride kalmıştı. Upuzun yolda önlerine çıkan araçları hızla sollayarak ciyak ciyak kaçıp gitmişti cankurtaranlar. Yol kızgın kalabalığa kalmıştı. İki yandan gelip insan duvarı önünde duralayan araç gereçlerin korna seslerini ne duyan ne umursayan vardı, artık gözü bir şey görmüyordu ön sıralarını kadınların tuttuğu koca yığının. Başlarında bir çavuşla demir kapıdan çıkan silahlı askerlerin tıkanan yolu açmaya kalkışmaları, bağırışmaların daha da artmasından başka sonuç vermedi. Kızgın kadın kalabalığının üstlerine doğru dalgalanmasıyla gerileyen askerler çekilip kapı önüne dizilmek zorunda kaldılar. Ellerinde silahlar, bağırıp çağıran kadınlara karşı donuk bakakalmış gibiydiler. Başlarında subay olmaması, orta yerde emirsiz kalıvermenin şaşkınlığına düşürmüştü erleri. Hıçkırarak ağlıyordu analar, üstlerine üstlerine bağırıyorlardı,

- Sizi de biz doğurduk!..
- Analarınız, kız kardeşleriniz yok mu sizin?..
- Hadi, ateş edin!..
- Çocuklarımızı öldürüyorlar... Vurun!.. Bizi de vurun!..
- Sizin de analarınıza, karılarınıza böyle ateş edecekler!..
- Çağırın subayınızı gelsin, konuşmak isliyoruz...
- Niye kaçıyorlar? Komutanlar nerde?
- Suçluların yakasına yapışmayacak mı bu millet?..
- Kimsenin yanına kalmayacak!..

Aralıksız yağan bu söz sağnağından erler birer ikişer çözülür gibi ellerini yavaşça arkalarına bağlamışlar, kımıltısızca dikilip kalmışlardı. Ağır ağır, savaş bitmiş gibi sesler kesildi. Saldıranlar yorulup susmuş, asker

dizisi de öylece bekleyip duruyordu. Yol iyice kapanmıştı. Yeni gelen minibüslerden, arabalardan inenlerle yığın büyüdükçe büyüyordu, kalabalığın iki başında bir süre kornalar çaldıktan sonra umutsuz, umarsız tıkanıp kalan araçların kuyruğu yol boyu uzayıp duruyordu. Yalnız yol değil, ne olacağını, işin nereye varacağını kimsenin kestiremediği bir zaman tıkanmasıydı bu. Coşkulu kalabalık artan bir gerilimle yayılmaya, yolun iki yanına dağılıp taşarak kalınlaşan bir gövde gibi çevreye iyice yerleşmeye başlamıştı.

Cankurtaranlarla kaçırılan tutukluların hesabı kimden, nasıl, hem de bu yol ortasında mı sorulacaktı? Dışarda olup bitenleri gözlüyorlar gibi cezaevini önce kısa bir sessizlik bastı, dev koro sonra bütün görkemiyle yeniden patladı. Kimse bunu suskunlukla dinlemiyordu artık duymuyordu da. İçten içe bir kıpırtıyla yer yer tartışan kümeler, öbekler oluşuyor, arada gidip gelenler, sırasında koşturanlarla uğultular içindeki yığın, kanının devingenliği artıp, ısısı yükseldikçe kabaran bir kızgın yaratığa dönüşüyordu. Gitmeyeceklerdi burdan! Çocuklarının durumu açıklanana kadar kimse yerinden kımıldamayacaktı. Yolu kapatmışlardı. Açmayacaklardı da... Gelip hesap versinlerdi. Korkmuyorlarsa, çıksınlar karşılarına, konuşsunlardı. Kimlerdi cankurtaranla kaçırılanlar? Başlarına ne gelmişti? Nereye götürmüşlerdi? Katiller diye haykırdı ince bir kadın sesi. Haykırışlarla yer yer yinelendi. Söylenenler de belliydi artık, istekler de. İnce kadın sesleri, devinimler, kımıltılarla kızgın bir bekleyiş içinde dallanıp duruyordu koca insan yığını. Yurdagül yakınlarda göründü bir ara. Bir kadınla bağırır gibi bir şeyler konuşuyordu. Gülşen mi bu? Benzer bir yanı yok! Nasıl birine benzeyecekti? Esmer de, cavlan gibi dökülen saçları, ışıltılı kara gözleri alev alev! Kaç yıl oluyor o dediğin? Tümsekte, ürküyle çakılıp kalmış yaşlı adam gibi bitkin, yorgun olacak değil ya! Hem devrimci, hem doktor!.. Hem de kadın!.. Burda benim işim ne? Bininci kez sordun. Gitsene! Gidemiyordu da. Yollar kapandı! Yol kıyılarından, arkalardan ağır ağır uzaklaşabilir, çekip giderdi; gidemiyordu. Kavgaya tutuşmuş şu kızgın kalabalığın içine düşmekten korktuğu -Hayır, tiksiniyordu!-tiksindiği kadar, bırakıp gitmekten de, bir tür ürpertiye çekiniyordu. Yurdagül’ün gelip bulamaması, şunun bunun ne diyeceği değil, sonra kendi kendini suçlama olasılığıydı asıl yakıcı kaygı. Kendi diline düşmek başkalarının diline düşmekten çok daha kötü; kulağını tıkayamazsın. Her şeyi rahatlıkla anımsayabilirim ilerde! Ana babaların

çocukları için savaşa atıldıkları sıra ben de ordaydım; bir yere ayrılmadım; ama katılmadım da...

Delikanlıların saçma eylemlerini besleyip sürdürmekten başka anlama gelmez bu çabalar. Bu yolla da bir yere varılmaz. Adamlar çok güçlü. Çocuklarımızın haklılığına da inanmıyorum. Cankurtaranla kaçırılan çocukları da mı merak etmiyordu? Etmesine ediyordu. Hastalanmış tutuklular olabilirdi, kötü mü, hastaneye götürüyorlardı sonunda. Uyarı ateşi demişti Binbaşı, niye ille de yaralı olsunlardı? Hem de bu yaralı niye Levent olacaktı? Bir saat önce oturup karşılıklı konuşmalar yaptıkları bir adamın oğlunu mu vuracaklardı? İnanmıyordu, kötü ama çok zayıf olasılıklardı bunlar. Yüreğinin kuytusunda sızıp duran kanı bir biçimde bastırıp dindirmedikçe ayakta kalamayacağını biliyordu. “İnan Halûk ezeli bir şifadır aldanmak!” Baş kaldırdı birden. Kendini aldatmıyordu. İnandıklarının doğrultusunda... O doğrultuyu, iyi kötü bulup çizen de hep kendim olacağım. Doğal değil mi? Yazgımızı başkaları çiziyorsa elden ne gelir? Yollan kapatmış, homurdanıp duran şu koca yığın ne kazanacağını sanıyor? Şimdi gelip bir vuruşta tuz buz eder, dağıtırlar hepsini. Epeyi geçmişti. Ne hemen, ne de daha sona gelen olmamıştı bir türlü! Durum şaşırtıcıydı; gittikçe de ürkütücü olmaya başlamıştı. Niye gelip açmıyorlar yolu? Bir oyun, düzen tezgâhlamasalar niye bunca beklesinler? Söz konusu değildi ya; aralarına karışmamakla doğru ettiğini gittikçe daha iyi anlıyordu. Analar ağlamıyordu artık; mutlu, umutsuz, biraz da şaşkın bekleyiş içindeydi herkes. Zaman iyice geçip iş saatlere dönünce şaşkınlık da dağılıp gitmiş, cezaevine bakıp atılan sloganları dinleyen eski görüşmeci yığını yola yerleşmişti. Ara sıra sürüp gidiyordu sloganlar da.

Yolda savaş durdu, siperlerine çekildiler! Gece de burda mı kalacaklar? Akşama var daha. Bu yol böyle kapalı kalamaz. Niye sigara almamıştı yanına? Öyle canı çekmişti ki birden. Şu kız gelse. Savaşın kurmayları arasında koşturup duruyor o, gelir mi, unutup gitti beni.

Uzun beklentinin gevşetip yaydığı kimi kadınlar yakınlarına kadar gelip yorgunlukla taşlara çökmüşlerdi. Bir iki yaşlıca adam da gelip ilişti yanlarına. Aradaki boşluğu birer ikişer yavaş yavaş dolduramaya başlamışlar, kalabalığın uzantısına sokmuşlardı onu da. Söyleşilerini yakın yakın duyuyordu artık. Hep aynı kızgın suçlamalar, yakınmalar, sövgülü, umutsuz kargışlar... Çocuk ağlamaları duyuldu ilerden; kesildi. Sonra gene başlayıp ince yanık, içini çeke çeke ağlayan bir kız çocuğunu uzun süre

kimse durduramadı. Nedeni ne olursa olsun içini burkuyordu insanın. Nasıl içtenlikle ağlar bu çocuklar. Gülmenin hakkını da onlar vermiyor mu? Şımarık çocuk ağlaması değil, asıl çocuk ağlaması! Levent'in ağladığını hiç anımsamıyordu çocukluğunda. Gerçi küçük bırakmıştı anasına, sonra da pek görmemişti ama, bebekliğinde ağladığını da anımsamıyordu. Son kez annesinin kucağında evden ayrılırken mışıl mışıl uyuyordu. Gülşen alıp gitmişti çocuğu. Evi basabilirlerdi; akşamına bastılar, alıp götürdüler beni. O ayrıldığımız günün, Gülşen'le de, Levent'le de kopma günümüz olduğu aklıma gelir miydi? Umutla, biraz da yiğitlenerek yolcu etmiştim Gülşen'i. Yüreklendirici bir iki söz ettiğini de anımsıyordu! Ne gülünç! Sersemce!.. Sarara sola akıp gidiyor yaşam. "Kavaklar pamukluyor Gazali'de - Ama görmüyor üstad ardından kirazın geldiğini!.. " içinden sık sık geçirdiği dizelerdi. Güzel de, kiraz ne oluyor, kırmızı kırmızı kiraz? Kalıcı ne var ki?.. Işıltılı pullarıyla balık da ne güzel! Kokuyor sonunda!... Yaşamın geçici parıltılarıyla avunup gidiyoruz sadece. Sanat yakalıyor ne yakalayabiliyorsa, gerisi boş! Nâzım'ın dizeleri, deyişindeki ustalıktan güzel, doğrusundan eğrisinden değil. Yoldan taşarak yaklaşan kalabalığa bulaşmaktan kaçıyorum, hep de kaçacağım. Bu kalabalığa karışmanın sanatı, şiiri de varmış! İnanmıyorum. Kalabalık sürükler, alıp götürür, kendine bir şey bırakmaz insanın. Sanat kişinin kendisiyle sorunudur. Kalabalığa karışalım, kendimizi yitirelim; bize bir şey kalmasın istiyorlar. Başkalarına yararlı olanları yineleyip duracaksınız! Sanatın işlevi bu!.. Birileri için vuruşup durmak da bizim işlevimiz! Peki, ben ne olacağım? Mutlu yalnızlığımı bile çok görüp bağışlamayacak birileriyle içeriği boşaltılmış, tamtakır bir yaşama bağımlı biçimde sürünerek çürüyüp gitmekse niye geleceğiz bu yeryüzüne? Serüvenin başladığı gizemli karanlıkta sayısız sperma içinden fırlayıp dişi tohumu ötekilerden önce kapmasını bilmesek var olabilir miydik? Milyonları çiğneyerek geliyoruz! Kendini koruma becerisi yaşam yarışmasında da baş koşul! (Kendin, yakınların için birilerinin yitirilmesi gerekliyse o onların acı yazgısı.) Mutluluk parçalanarak bölüşülmez, yakalarsan eline geçer; o da senin güzel yazgın olur. İnsanların yazgısını tümüyle değiştirip güzelleştirmek ne tatlı düş! O düşler işte böyle acı yazgılara dönüşüyor. Devrim umudu, Anadolulu Yahudi Johannes'in Apokalips'indeki kıyamet korkusu gibi yutturuluyor yığınlara. Kırımlar, kıyımlar, saldırılar, savaşlar dünyasında bir Neron varmış o günler. Şimdi bin beter karanlık bir dünyada ne Neronlar

var! Çağdaş kıyamet korkusu da süslenip püslenmiş, büyük devrim olmuş. İşte asıl burda, "İnan Halûk ezeli bir şifadır aldanmak!" Aldanacak enayi sürüleri var oldukça böyle gider. Goya'nın Batan Gemiden Kurtulanlar'ını anımsıyordu hep. Nasılsa bir kıyıya kavuşmuş, karabasan artığı bitkin zavallılar... İnsanlar her çağda, batan gemiden kurtuluyor! Kalabilenler kalıyor. Yüzen tahta parçasını teke tek ellerine geçirebilenler!.. Çoğu eski ustanın büyük yapıtları çağa uyar biçimde yorumlanmaya elverişli simgelerle doludur. Özünde doğrular hep aynı kalıyor demek. Değişen sadece çevrenin yüzeysel görünümü. Hieronymus Bosh, ünlü Mahşer'iyle yalnız döneminin değil, çağımızın da körbilincini sergiliyor, bilinçaltını boşaltıyor bir bakıma. Sözgelimi kızgın şişler batırılıp kaynar kazanlara atılan, nallanan insanlar yalnız Mahşer'in günahlıları değil, bugünün işkenceye uğrayan günahsızları da. Acı çektirmek için her çağda birbirleriyle yarışıyor insanlar. Hem de bilinçle yapıyorlar bunu. Kör bir bilinçle... Günahlılarla günahsızları ayırmak güçlülerin ayrıcalığı. Şimdi şu zindanlarda acılara batmış bekleyenler bir biçimde iş başında olsalardı günün egemenleriyle yakınlarını aynı kaynar kazana atmayacaklar mıydı? Günahlılarla günahsızlara karışmadıkça biraz acılara katlanarak da olsa böyle yukarıdan bakarak seyredebilirsin hiç değilse. Evet, karışmadıkça... Durduk yerde de kimse sana saldırmaya kalkışmıyor ille de. Dışardan seyretmek hakkımız olsun, var. Gizlice yapıp edip yargıdan kaçmak için yadsımıyorsan doğal ki... Camiciler diye ad takmışlardı bizim tutuklamada, alay etmek için böylelerine. Camiden çıkarlarken alıp getirmişler hiçbir şeyden haberi olmayan zavallıları! Duyduğunda gülmüştü. Tanrı beni her vakit, her yerde camici olmaktan korusun! Uzaktan Yurdagül'ün yaklaştığını görünce bir sıkıntı kapladı içini. Bekliyordu oysa. Sevinmeliydi. Seviniyordu da. Yol üstü rastladığı birileriyle bir şeyler konuşarak geliyordu Yurdagül. Gitmeyip burda çakılı kalmakla ödünler vermişti bunlara! Bu kızı dinlemek zorundaydı şimdi de. Nasıl karşılamalıydı? Bu da mı sorun? Asıl sorunlar, ayrımına varmadıklarımız! Yüzünde telâşlı bir sevinç -değil de heyecan- vardı Yurdagül'ün. Soluk yüzü kızarmış gibi (koşturmaktandır).

- Gördünüz değil mi cankurtaranları? diye geldi. Çocukları kaçırmışlar! Kim oldukları, ne oldukları belli değil. Telefonda, açlık grevinde hastalananlar demişler ya, inanılır mı bu heriflere! Kimliklerini de

bildirmemişler. Şimdi telefonlara da yanıt vermiyorlarmış. İçeri de almıyorlar kimseyi.

- Ne bekleniyor öyleyse? Anlamamış gibi baktı Yurdagül.

- Herkes meraktan ölüyor, dedi. Bırakıp gitsinler miydi yani? Durdu. Anımsamış gibi ekledi hemen.

- Basın burda. Olaylara böylece gazeteler de yer verecek. Gazeteci arkadaşlar var, yarınki baskılara yetiştirecekler. Resimler çekildi. Çocuklar ellerinden geleni yapıyor, gazete de kor inşallah! Bakın orda konuşmalar yapıyorlar tutuklu aileleriyle? Siz de konuşmak ister miydiniz?

- Hayır!

Yanıtı sert bir tepkiyle çabuk, kesin olmuştu. Yurdagül aymış gibi duralayıp baktı, gene de durmadı üstünde. Öylesine içine dalmıştı ki olayın, heyecan kaynağının dışındaki her şey önemsiz ayrıntıydı onun için. Çok kurnaz kız bu. Boş bulunmaya gelmez. Karşısındakinin sızabileceği açığını, her koşulda, şöyle bir yoklayıveriyor. Gazetelerin adlarını sıralıyor, fıkra yazarlarından söz ediyordu Yurdagül. Basın görevini yapmıyordu. Bir ikisi dışında çoğu yazarların ödü kopuyordu iktidardan. Gidip neleri bildirmişler, ne belgeler vermişlerdi. Güç tuttuğu kızgınlıkla anlatıp duruyordu.

- Ne çekiyorsak bu ödleklerden çekiyoruz zaten.

Fırlattığı ağır taşın yerini bulmasını bekler gibi sinsice duralayıp suskun kaldı. Bu taş bana! Versene yanıtını sanaysa! Kimbilir ne hesaplar peşindeki bu kıza ne yanıt verecekti? Gene de kendini tutamadı,

- Yüreklilik gösterisine kalkışanlardan daha az çekmiyoruz, dedi.

Dönüp dik dik baktı Yurdagül. Kavgaya çağrı mıydı bu? Kestirememiş ya da algılamayı birden göze alamamış gibi duraladı; suskun, düşünceli kaldı. Alanı yenik bırakıp gitmenin onursuzluğuna katlanacak göz var mı bu kızda? Her şey sinir bozucu zaten. Başta bu kız!

- Peki, ne olacak böyle bekle, bekle? Sonunda kuzu gibi dağıtmayacak mı bu zavallı sürüsü?

Beklemediği bu kışkırtıcı soruya da gene bir süre sessiz baktı Yurdagül. Geçici bir durgunluğun altına gizlenmiş, her an heyecanla gergin bakışları irkilerek karıştı birden. Yüzüne bir tas kirli su çarpıldığının ancak ayrımına varmıştı!

- Siz niye bekliyorsunuz? dedi. Gitsenize. Sizi buraya bağlayan bir şey yok anlaşılıyor ki...

- Sorun benim gitmem kalmam değil. Bu zavallıları kışkırtmak kötü şey. İçerden, dışardan örgütleyip marifet yaptıklarını sanıyorlar. Zararı hepimize...

Kavgayı, kendini tutamadığı için başlatmıştı. Son sözleri söylerken, belli etmemeye çalıştığı öyle bir pişmanlık duyuyordu ki. Bir şey demese şu kız da, kapansa. Yüzü akpak olmuştu kızın. Kendini güç tutuyor!.. Dudakları titriyordu da konuşamıyor muydu? Toparlanıp gözlerini dikti, titremesini önleyemediği bir sesle,

- Asıl zararı korkaklar veriyor, dedi. Hepimize... Bütün ülkeye.

Başını çevirip yola bakmaya başladı. Bırakıp gidemiyordu da. Kaçmış olacak! Onuruna yediremiyor! Belki de gözleri doldu kızın! Üstünlük ondaydı oysa! Şu bir parmak kıza saldırman çok mu gerekliydi? Payını verdi işte. Aldığı ağır yanıt kızgınlıktan çok pişmanlığını artırıyordu. Sen büyüksün, deneyli yaşamdan geçmişsin. En az senin kadar acılı şu zavallı kız. Ağbisi, sevgilisi, giderek kendisi... Acıma duygusu tersine donuverdi birden. Yüreğindeki bu yersiz yumuşamaya başkaldırmıştı. Akvaryuma saldırmış canavar köpekbalıkları bunlar. Küçük diye kanıverdin mi her şeyi parçalarlar!.. Şimdi gizilce sümüğünü çekerek ağladığını saklamaya çalışan şu zavallı kız, eline bir silahlı olanak geçirsin de gör, nasıl acımasız bir yaratık olup dikilir karşına. Öyle bir öç alır ki senin gibi korkaklardan!.. Yalnız korkak mı? Hayınlığın da var!.. Kız yavaştan dönünce, tamam dedi, artık biter bu iş! Hiç de öyle bakmıyordu kız. Ürkek, çekingen, giderek beceriksiz, şaşalamış da yol aranıyor!

- Levent'in babasısınız, dedi kekeler gibi. Size saygısızlık etmek istemem...

Duraladı. Gözleri dolacaktı da tuttu gibi; yutkundu,

- Siz de bizi suçlamayın lütfen, dedi. Sinirlerimiz bozuk zaten.

Bu kez tutamamıştı. Gözlerinden boşanan yaşları kaçırır gibi döndürdü başını, sessizce hıçkırdı bir iki. İçini çeker gibi sustu gene. İyi ki döndürmüştü başını; bir parmak kız, koskoca adamın doldu dolacak gözlerini görecekti. O da çevirdi başını, uzaklara baktı.

Şu çelimsiz kızın bir iki sözcükle yarattığı duyarlıktan kendini nasıl kurtaracağını bilemiyordu. Bir şeyler demeliydi o da. Biliyordu; en azından sesi titreyecekti. Kötü mü; hiç de taş yürekli biri olmadığımı, onları suçlamamın salt inançlarımdan kaynaklandığını anlar! Anlatmak zorunda mıyım? Değil misin? Hiçbir şeyi anlatamayacağını biliyordu onlara.

Kafaları öyle takılmış ki bir kez, ne yapsanız saptıramazsınız. Tam gerçeği gördükleri, doğruyu buldukları saplantısıyla kafalarını yerleştirdikleri doğrultu boyu dolu dizgin koşmaya başladılar mı, tuz buz olacakları bir taş duvara çarpmadan hiçbir şey dinletemezsiniz bu gençlere! Kör-bilinç diyorum ya... Çarptılar mı? Çarptılar mı da, ya hayınlar çıkar, ya ağıtlar düzülen yiğitler!.. Bu acımasız sersemler yarışına oğlu karışıp kayaya çarpmasaydı nesilleydi şu soluk kızın içini çekerek ağlaması?

- Doğru bildiklerimi söylüyorum ben kızım, dedi. Suçlamayacağım da ne olacak...

Konuşmanın, biraz yukardan, babaca biçemi, sesindeki titremeyi örtmesine yaramıştı. Kız sessizdi. Kuşkulu bir tepkisizlikle kollayarak beklediği öyle belli ki... Kapandan her an fırlayıp saldıracak kurt gibidir bunlar!

- Anlıyorum, dedi Yurdagül yorgun bir sesle. Sizinle tartışmaya girmek de istemiyorum. Ama bütün bu insanları zavallı sürü olarak görmek de gerçekçi değil en azından... Kırıcı da... En haklı biçimde direniyorlar... Herkes böyle hakkını arasa, çok şey değişir Türkiye'de...

Nasıl sinirine dokunuyordu. Bir bir bir, akıl veriyor kız! Çok şey değişirmiş Türkiye'de!.. Bunu da sizler bilirsiniz!.. Hiçbir şey değişmez Türkiye'de. Sizin gibi sersemleri koşturup dururlar. Kışkırtıp kan akıtır, can alırlar. Ağır sözler etmeden nasıl dursundu şimdi? Susmuyordu da!..

- Göreceksiniz, diye aldı gene Yurdagül. Kimse ayrılmayacak burdan... Bakın, bir tek subay var mı? Korkularından çıkamıyorlar ailelerin karşısına! Kapanıp kaldılar cezaevine... Aslında bu adamlara karşı...

Söyledikçe coşkusu artıyor, sesi dikleşerek yükseliyordu. Sürekli birleşik olunsaymış bu adamlara karşı böyle... Tek bir yumruk biçiminde!..

- Surda hep birlikte açlık grevine yatsak bütün aileler, ne yapabilirler? O da olacak, göreceksiniz; çok sürmeyecek!.. Şimdiden bir iki var, yapalım diyen... Ağır da olsa yayılacak...

Birden aymış gibi oldu. Aklınca beni yüreklendirip kazanmaya çalışıyor bu kız! Kimbilir kandırırlar da gelip açlık grevine yatarım bunlarla! İçinde gene bir kızgınlık dalgası kabarmaya başlamıştı. Kesin bir şeyler söyleyip susturmak gerek bu kızı, iyice sinirlerimi bozacak yoksa. Ne takıyorsun kafanı, bırak konuşsun. Sen de onu değiştirmezsin. Doktor Hanım'ı sorsana, geldi mi diye. Nasıl soracaktı? Biçimini bulamıyordu bir türlü. Benzer şeyleri yineleyip duran kızın söylediklerini de dinlemiyordu

artık. Anlaşıldı kızım, bu halk bir el birliği yaptı mı... Sizin gibi çılgın düşçüler mutluluktan gebereceksiniz!.. Biz ne olacağız bakalım!.

- Ekip geldi!...

Der demez de dikelip fırlamıştı Yurdagül. Nazif daha ne olduğunu anlamadan kız atılıp sinirli bir devinimle karışan kalabalığın içinde yitip gitmişti. Yol boyu dizilmiş araçları nasıl aralayıp buralara kadar gelebilmişti bu polis arabası? Polisler atılmıştı arabadan, bağırıp çağırarak dağıtmaya çalışıyorlardı direnişçi yığınını. Önce bir ürküyle çekilip parçalanır gibi oldular. Bir kadın haykırışıyla toparlanıp yeniden karşı koymaya kalkıştılar. Demin erlere bağıra çağıra söylediklerini yinelemeye başlamışlardı. Katiller... Çocuklarımızı istiyoruz... Siz insanlıktan... “Hadi dağılın!...” diye bağırıyordu megafondaki polis sesi. Hayır dağılmayacaklardı! İçerde çocuklarımız... Bir iki itiş kakıştan sonra yakaladıklarını arabaya tıkmaya başlamışlardı polisler. Kadınları, genç kızları, bu arada bir iki oğlanı sürükler gibi soktular arabaya. Nazif, şaşkınlığını yenmiş, üzülerek, birazda haklı çıkmanın buruk, acı gülümseyişiyle seyretmeye başlamıştı hemen önündeki yolda harıltı, gürültüyle olup bitenleri. Yurdagül’ü, Gülşen’i de unutmuş gibiydi. Ne oldunuz yiğit direnişçiler! Bırakmayacaktınız burasını! Polisler parçalamışlardı kalabalığı. Yığın, yenemediği bir ürküyle çatlayıp dağılmaya başlamıştı. Arabaya alınmaktan korkanlar yanlara çekilivermişler, yolda, polislerin karşısında nerdeyse bir avuç denecek, gözünü karartmış, daha çok da kadınlardan oluşan birileri bağırıp çağırmayı sürdürme çabasındaydı. O da olmadı, tartaklayarak çoğunu arabaya attılar; kimilerini de arkadaşları itiş kakış çekip aldı polislerin elinden. Bağrışmalar arasına iki polisin sürüklediği Yurdagül’ü gördü Nazif. Yüreği ezilivermişti birden. Polisin biri saçlarından tutmuş, çekerek götürüyordu. Ne yapacağını bilemeden duralamıştı ki, iki yanında biten iki kişi kollarından sımsıkı yakalayıp çektiler Nazif’i. Kolundaki acının da şokuyla donup kaldı önce, toparlanıp dikelmeye çalıştı. Bir şeyler deyip kurtulmaydı hemen!

- Bırakın lütfen, ben... Görüyorsunuz, seyrediyorum ben!..

Sırtına inen bir yumrukla sarsılıp kolundaki polislerin arasında ileriye doğru savruldu.

- Seyir yeri burası, değil mi?

Yüzünü göremediği, arkada polis demişti bunu. Arabanın kapısından içeriye itilirken bir taş oturmuştu yüreğine. Şimşek çaktı kafasında. Kahve

içince falına bakmış, daracık bir yerden geçeceksin demişti Zekiye, iki gün önce! Ama bu, namussuzluk...

Karar

Sabahın erken saatinde kendini beşinci kattan atmış İlyas Tartan'ın, hastanenin ardındaki beton avluda kan, et, kemik yığını gövdesini gördüğünden beri, başka bir dünyada yaşıyordu Doktor Gülşen. Telefonla duyurduklarında, evden fırlayıp yakındaki hastaneye koşarken içini kaplayan acı dalgası, olay yerine varıp da parçalanmış ölünün başına dikildiğinden beri, bütün yargılarını sarsan gizli bir depreme dönüşmüştü. Gözlerindeki glokom ameliyatı için İlyas Ağbi'yi biraz da Gülşen'in üstelemesiyle yatırmışlardı hastaneye. Daha dün akşam odasında uzun uzun konuşmuşlardı. Yapacağı bu çılgınca iş için hiçbir ipucu vermemişti İlyas Tartan. Yaşamı boyu gizli çalışmış adam! Öyle değildi oysa; durgun, kara gözlerini boşluğa diker gibi bakışında, ara sıra dökülüveren sönük, ölgün tümcelerinde ancak şimdi çözümleyebildiği bir kopuşun, her şeyi boşlayarak çekip gitme isteğinin bütün belirtilen vardı. Doktorluğum da bu kadar işe yarıyor demek. Doktorluğum mu kaldı! Pişmanlık yasasından yararlanmak için başvurunun son günüydü bugün. Üst üste aldığı yatıştırıcı haplara karşın taşıyamayacağı bir ağırlık altındaydı günlerden beri. Dün saatlerce konuştuğu İlyas Ağbi'yle konu buydu. Levent'in idam kararı kesinleşerek Meclis'e gönderilmiş; bugün yarındı onayı. Umut, umar kalmamıştı artık; alçaklık yolu da bu akşam kapanıyordu! Ne diyebilirdi İlyas Ağbi? "Bizim de suçumuz var!" demişti sadece. Nedenini açıklamamış, çoğu kez yaptığı gibi dalıp gitmişti.

Kendini cezalandırma mıydı bu yaptığı? Saçma! Adam hastaydı, anlamı bu. Daha lisedeyken tanıdığı, gizli örgütün kendisiyle ilişkiye geçmesinde dolaylı biçimde katkısı olduğunu sonraları sezip duyumsadığı eskilerden, yaşlıca bir devrimciydi İlyas Tartan. Bulgurlu'da bir evleri vardı. Son sınıfta sıra arkadaşı Besime'yle gitmişlerdi bir gün. Yeğeni oluyordu İlyas Tartan'ın. Kocaman bir salonda duvarlar dolusu kitapları görünce şaşırmıştı. Çok eskilerde bir iki kez polise alınmış; sonraları bırakmışlar peşini. Partinin gizli tutabildiği az sayıda kişilerden oluyor! Nice yıllar sonra bir gün Besime hastaneye yengesiyle birlikte getirmişti amcasını. Altmışını geçmişti İlyas Tartan; sağ yanında inme belirtileri vardı. Beyindeki minicik bir kanama noktası tomografiyle saptandı. Eve getirdikleri doktor, kanı sulandırıcı ilaç verip hastalığı kışkırtmıştı bir

bakıma. Yirmi gün kadar hastanede, denetim altında tutmuştu İlyas Tartan'ı; böyle başlamıştı yakınlıkları. Çantasını açıp İlyas Tartan'ın komidininde bulunan yeşil kaplı bloknota baktı. Bir rastlantı, Doktor Gülşen'e yakınlık duyan hastabakıcı bulmuş, sabah polisler soruşturmaya gelmeden ona vermişti. Dokuz sayfa, ince ince yazılar vardı defterde. Odasına gidip kapıyı kapatmış, okumaya çalışmıştı. Gözlerinin önünden gitmeyen kan, et pıhtısı İlyas Tartan'dan kurtulup ne doğru dürüst okuyabilmiş, ne de karışık satırlar içinden çıkarabildiği bir iki tümceyi tam algılayabilmişti. Körlükten söz ediyordu, bir de Şahika.... O kız olmalı. Evet Şahika'ydı adı. Bloknotu yaklaştırıp şöyle bir baktı; kahvenin loşluğunda koyu kara gözlüklerle silikçe yazıları okuyamıyordu. Aynı tümceleri yineledi: "Glokom ameliyatı neye yarayacak? Mürvet'e de söyledim. Körüm ben, iyileştiremeyecekler. Bir Şahika'ya bile anlatamadım ki, insanlar doğruları işlerine yaramadan görmezler... Aslında.... protoplazma... belki de... "

Çantaya sokup kapattı. Morga kaldırmışlardı ölüyü. Bir suçlu yoktu ortada; biçimsel soruşturma yürütülmüş, zabıt tutulup rapor düzenlenmişti. Besime ile karısı Mürvet gelip ağlamışlardı biraz. Yarın Kadıköy'de, Osmanağa camisinden kaldırılacaktı. Bu kadar dümdüz bu dünya!.. Ölüm de bu işte; ister beşinci kattan atlayarak betonda, ister toprakta, parçalanıp gideceğiz. İçimdeki bu çöküş neden?

Gece Nazif'in avukatından gelen telefon: Levent'i görmeye gelmek istiyormuş bugün! Yüzüne kızgınlıkla kapatacakken alıcının elinde donup kalması, "istiyorsa gelip görsün" deyişi, bunu dediği için sabaha dek suçluluk duygusuyla kıvranıp durması, hepsi silik, belli belirsiz çizgilerdi artık. Nazif'in, pişmanlık yasasının son gününde Levent'e baskı yapması olasılığını niye o denli büyütmüştü? Ölüm yaşayanların tatsız bir sorunu. Levent'i asacaklarmış! Ya da o sümsük Nazif kandırıp hayınlık yolunu seçtirecek! Birbirinden çirkin, birbirinden taşınamaz iki olasılık. Nazif'in Levent'i kandırması da mı olasılık? Görüş yerinde sövgülerle kovulmasın da... Oğlumun kurtulmasını istiyorum, bütün yollar kesilmiş. Dünkü sorularıma kocaman, kara gözlerini kaçırarak susan İlyas Ağbi'nin bulabildiği yanıt da kendini boşluğa bırakıvermekse sen ne yapacaksın Doktor Gülşen? Marksist bir ruhsinir uzmanısın. Karışık yumaklar boyu dolanıp duran yolların kıyısında inmeli bir hasta gibi bakıp kalacak mısın böyle? Levent'in darağacına çıkarılmasını göğüsleyemiyordun, betonda parçalanmış insan pıhtısını çözümlesene! Canlıyken konuşturamadığın İlyas

Tartan'a kanlı et, kemik yığını biçiminde bir şeyler söylet, yorumlar yap! Sen de biliyorsun, sıradan bir hasta değildi İlyas Tartan. "Glokom ameliyatı neye yarayacak? Mürvet'e de söyledim, körüm ben, iyileştiremeyecekler. Bir Şahika'ya bile anlatamadım ki.."

Gülşen, gözcüyle konuşmuştu. Çok iyi bir uzmandı. Körlük söz konusu değil, demişti, kendisine de anlatmışlardı bunu. Yıllar önce inmeli geldiğinde de böyle şeyler dediğini anımsıyordu.

Takıntılıydı İlyas Tartan; ben atladım demek! Akıllı uslu konuşan birinin suskunlukları çok şeyi saklar. Kahvecinin tazelediği çayı alıp bir iki yudumladı, bıraktı masaya. Karşıda, cezaevi girişindeki sundurmalı barakaya, yoldan gelip geçen araçlara baktı. Kendine gelmeye çalışıyordu. Nazif'in avukatının telefonuna verdiği olumlu yanıt, bütün gece ağlatan vahşi saldırısını yitirse de olduğu yerde sinmiş bekliyordu gene! Ne denli kızsa da yiğit direnişiyle yürekten övündüğü oğlunu böyle bir baskıya uğratmayı nasıl yakıştırabilmişti kendine! Bağışlayamıyordu. İki yıldır her gün asıyorlar oğlumu!.. Koyu, kara gözlükler altında sakladığı kavrulmuş gibi yanan gözlerini kapatıp dalmaya, durulmaya çalıştı. Niye geldiğini de bilmiyordu bugün buraya. Nazif'in geldiği günler görüşmeye o gelmezdi. Görüşmecilerin yolu kapattıkları gün de Yurdagül'ün telefonuyla hastanedeki nöbetini bir arkadaşa bırakıp gelmişti. İyi de etmişti geldiğine. Nazif konusunda düğüm kalmamıştı içinde! Düğüm de değil, yılların gevşettiği bir ilmekti belki, çözülüp gitmişti. Bütün dengeli, akılcı tutumuna karşın yaşlılıkta bile yitirmediği, düşçü, coşkucu bir yanı olagelmişti hep. Yaşlandıkça, acı tatlı deneyimlerin kazandırdığı hoşgörülü yaklaşım, coşkucu yanını giderek besleyip geliştirmişti bile. Bunda, aşağı yukarı on yıldır yaşamını, Semih Deren gibi, bu dünyaya gülerek söven biriyle paylaşmış olmasının da etkisi vardı belki! Erken emekli edilmiş, yönetimlerin kuşkuyla baktığı bir hukuk profesörüydü Semih Deren. Yaşamına girmiş erkekler içinde dupduru bir sevgiyle, sırasında başkaldırıp ödünsüz diretecek kadar saygıyla bağlanabildiği tek kişiydi. Evlenmemişlerdi. Bir rastlantı, aynı apartımanın karşılıklı iki dairesini satın almışlardı daha yapının temeli atılırken. On iki yıl önce, evlerine girdiklerinde tanıştılar. İki yıl kadar sonra da ilişkileri başladı. Nazif ilk aşkı ilk erkeği tek kişiydi. Ortada bir de Levent vardı... Gerçekten "aşkı" mıydı Nazif, pek de diyemiyordu onu. Tutuklandığında gösterdiği, beklenmeyen döneklik parçalayıp darmadağın etmişti Gülşen'i.

Öyle bir acıyı yaşamı boyu bir daha hiç tatmayacağına inanmıştı! Acıyı daha acısıyla unutturuyor yaşam!.. Çok değil, birkaç yıl sonra Nazif, belleğinden silinip gidecekti nerdeyse! Zaten ağır olan meslekte çalışma koşulları üstüne bir de, yasadışı, gizli örgütte bir dolu sürtüşmeyle sürüp giden görev yürütme çabası, uğraşı vermek, kolay taşınabilir bir yük değildi. Olaylar gelişip yıllar geçince ara sıra kafasına takıldığında biraz da acımayla düşünür olmuştu Nazif'i. Sonra sonra yeniden yargılamış, eskisi kadar da suçlamamıştı! Sevecenliğinden değildi. Bunun böyle olacağı belliydi! Suç bizde, görmedik!.. O salt coşkuyla dayalı katılığımızla neyi görebiliyorduk ki! Belki bu yumuşamasında benzerleri gibi çamurlaşmamış, köşesine çekilmiş Nazif'in içine kapalı yaşamı kadar, sonraları karşılaştığı bir dizi hayınlığın dönekliğin iç bulandırıcı etkilerinin de payı vardı. Hele kimi alçakları gördükçe döneklere nerdeyse kızamaz olmuştu. Sinsice şunun bunun kuyusunu kazan, korkak bir ozanı bir gün savunmaya kalkmış,
- Döneklik etmedi ama, demişti, birisi.

"O kötü şiirleriyle dönek bile olamaz o pis herif" demişti Semih Deren. Nereye gitti ki dönsün? Nerde onda o yürek? "Kıyıda bekleyenlerden o!.. "

Semih'in çoğu sözleri gibi bu da önce güldürmüş, sonra düşündürmüştü. En ileri, en insanca akımların bir kıyısında böyle nice pislikler yuvalanıp, kendilerine doğacak günü pusuda bekliyorlardı.

İşin acısı da gün çoğu kez onlara doğmuştu! Epeyi yıllardır, kendi başına kalıp içtenlikle hesaplaşlığında umarsız bir olgu gibi açıkladığı düş kırıklığının da payı olmalıydı Nazif'e bu hoşgörülü bakışında. Alaylı bir acımasızlıktı kendine, biliyordu. İnandıklarına öyle bağlıydı ki, eskiden de çok belki. İnandığı, savunduğu şeylerin meğer karşılığı yokmuş yeryüzünde! Ne yapalım, coşkulu bir düşmüş yaşam. Ama o düş de kayıp gitmesin elimizden!... Artık insanlara ne daha güvenli, ne daha güvensiz, ancak ayrı ölçülerle bakmaya başlamıştı; tümüne birden kuşkulu, gene de sevecen!.. Karamsarlığı yanına uğratmamıştı: eski iyimserliği tür değiştirmişti sadece. Bütün çabalarına karşın elinden kayıp giden Levent, acıdan kızgınlıktan çıldıracak kadar karşıtı olduğu ters bir kimlikle karşısına dikiliverinceye kadar... Bazı düşünüyordu da, yaşamının en mutlu yılları, Doğu'da, daha çok da Hakkâri bölgesinde doktor olarak geçirdiği üç yıllık çalışma süresiydi. Yoksul, kısıtlı, acılı, ama alabildiğine dolu... Nasıl kızıyordu; ilk çatışmaları o konuda olmuştu Levent'le! Yıllar sonra her

anımsayışında bütün canlılığıyla elden geçiriyor, sonra gene özenle, yerli yerine koyuyordu orda yaşadığı olayları, tanıdığı, karşılaştığı kadınlı, erkekli sayısız kişileri. Ne çok sevmişti Kürtleri. Muayeneye gelen Kürt kadınlarının temizliğini anlattığı büyük kentlerdeki arkadaşları çoğu kez kuşkuyla dinlemişlerdi, kimileri de sözlerini abartılmış bir halkçılık özentisi sayıyorlardı. Söylediği her şey doğruydu oysa. Geri, yabanıl bölgelerle gırtlağına kadar pisliğe batmış yoksul, kara yazgılı zavallıları da görmüştü. Sayısız çocuk mezarlarını da... Acılardan damıtılmış nasıl mazlum, sırasında yüreği nasıl sımsıcak, nasıl sevecen bir halktı Kürt halkı.

Katır sırtında çevre köylere sağlık taramasına giderken, daha bir damla çocuk olan Levent'i, sağlık ocağının, yandaki iki göz odalarının temizliğine gelen Kürt kadınına bırakırdı sık sık. Birbirinden güzel, ikisi erkek dört çocuğu vardı kadının da. Türkçesi üç beş sözcüğü geçmiyordu. Levent'in onların arasında, Türkçeden önce Kürtçe konuşmaya başlamasına güler dururlardı.

Yıllar sonra, üniversitedeyken ilk çatışmalarında (kavga da denebilirdi buna), Kürt halkına karşı yanlış, şoven (Evet, şoven diyordu!) tutumlarından, teorik sapmalarından ötürü, Levent'in ESKÎLER'i (Eski tüfek sözüne kızdığını biliyordu annesinin, nasılsa kullanmamıştı!), bu arada kendini ağır suçlamaya kalkışmasına, şaşkınlığı geçince nasıl kızmıştı! Utanmazca bir haksızlıktı bu. Kürt halkının varlığını ilk kez onlar söylemiş, özgürlüğünü, giderek bağımsızlığını onlar savunmuşlardı. Çoğu İngiliz oyunu diye bildikleri Doğu'da şıhların, ağaların emrindeki Kürt başkaldırmalarını nasıl arkalarlardı? Emperyalizme karşı savaştan yeni çıkmış, her şeyden önce de ayakta durma uğraşı veren bir ülkede?.. Doğu'ya ben gönüllü gittim; bir parmak çocuğumu sırtıma vurdum dağda, bayırda.

- Bu kadar yıl kaldın. Kürtçe öğrendin mi? demişti Levent. Şaşırmıştı. Biraz öğrenmişti o günler ya, sonradan unutup gitmişti. Bir tek 'deşi' sözcüğü kalmıştı aklında; acı, ağrı demek- Unuttun demek, dedi. Hani bu halkı savunuyordun? İngilizceni unuttun mu? Geliştirdin bile!...

Şu aptalca söze! Hep sinsi bir zekâsı oldu bu çocuğun! Düşündükçe aymıştı; Kürtçe'nin bir 'dil' olduğunu, hem de yüzyıllar boyu birlikte yaşadığımız en eski bir halkın dili olduğunu yeni yeni algılıyor, tam bilincine ancak varmaya başlıyordu sanki! Resmi görüşün, uzun yıllar boyu süren baskısının etki alanından, bir ölçüde biz de kendimizi kurtaramamışız

demek. Çamlıca Lisesi'nde okuduğu yıllarda bir kız vardı sınıfta. Kürtmüş. Saklıyordu. Ailesi sürgün gelmiş Doğu'dan. İlk kez ondan duymuştu Doğu'da Kürt halkına yapılanları. Gizli gizli, bir gün gözleri dolarak anlatmıştı. Büyük amcasını sabah hükümete çağırıp, öğlen de asmışlardı kent alanında, bir Paşa'nın emriyle. Lise sıralarındayken heyecanla dinleyip pek de inanmadığı bu öyküleri yıllar yılı atamamıştı kafasından. Hacettepe'ye geldiğinde siyasal bilinci gelişip örgüt bağları kurulunca ağır da olsa ülkenin köklü sorunları üstüne bir şeyler öğrenmeye başlamış, hemen her alanda olduğu gibi bu konuda da bilinç düzeyi yükselmiş, lise sıralarında duyduklarını da yerli yerine koyar olmuştu. Ahmed Arifin Otuz Üç Kurşun'u çıkar çıkmaz ezberlemişlerdi. Tutukluluktan kurtulup, Nazif'ten de ayrılınca, Partisi'nden izin almış, çalışmak için bu yüzden Doğu'yu seçmişti özellikle. Ama bugün anlıyordu ki, bunu yaparken Kürt halkına hiç de Levent'lerin baktığı gibi bakmıyor, siyasal bilincini ne kadar zorlasa belli bir sınırdan ötesi, düşüncelerinin, düşlemlerinin kapsamı dışında kalıyordu. Üstünde çok düşündü konunun; bir iki kez daha tartıştılar Levent'le. Sonunda şuna vardı; öğretimiz, yöntemimiz ne kadar ileri olursa olsun, yaşamın gerisinde kalmamak için özel bir titizlik, olayları sürekli, hem de yerindeki gelişmeleri içinde gözleyip irdeleyen bilinçli bir uyanıklık gerekiyor. Gerçeği, bütün yönleri, bütün boyutlarıyla üstlenmeden kimsenin sorununu çözemezsin. Gelişen yaşam, kuşakları birbirine düşürecek kadar ayırıyor yoksa. Gene de temel ayrılıklar sayılmazdı bunlar! Levent'le çatışmalarına başlarda hep böyle iyimser yaklaşmıştı. İkide bir tartıştıkları öteki ülke sorunlarına örnek diye anımsıyordu Kürt sorununu. Nazif'le de öyle olmamış mıydı? Her işi tastamam vaktinde yapan hiçbir buluşmayı, toplantıyı aksatmayan, ciddi, çalışkan "iyi aile çocuğunun özündeki düzenci, bireyci, küçük burjuva çekirdeğin tanısına, oğlan kayaya çarpıp da hayınlık damarını açığa vuruncaya dek varabilmiş miydi? Kim varabilmiş ki? İnsan denen karmaşık çilenin içinde tel tel saklı çürük iplikler, çözülüp açılmadıkça nerden bileceksin? Sınıfsal olana, bireyin doğaçtan getirip kattıklarını ya da katamadıklarını, çevresiyle yaşam boyu ilişkilerinde alıp veremediklerini, verip alamadıklarını saptayacak göstergeler sonunda gene aynı ya da benzer koşullardaki bir başka kişice değerlendiriliyor; yanılmasın olur mu? Kişi kendini değerlendirirken bile tam doğruyu tutturamıyor. Belki asıl güç olan o... Evliliklerinde, en çok tedirginlik veren yanı hiçbir gün açıkça söylemediği, gizli kıskançlığı olmuştu Nazif'in.

Örtmeye çalıştığı yanlarıyla bu terbiyeli çocuğun içine kapanık görünümü sinsi izlenimi veriyordu; böylece de kocasına acı çektirmekle suçlamıyordu kendini! Daha ilk genç kızlık günlerinde çevresinde dolaşan delikanlıları, çoğu genç kız gibi, umutlarla oyalamayı umutsuzlukla uzaklaştırmaya yeğlemişti. Lise son sınıfta günahsız öpücüklerle başlayan ufak tefek oyunlar üniversitede ilk kez Nazif'le cinsel ilişkiye dönüşmüştü. Evliliklerinden kısa bir süre sonra anladı yanılgısını. Güç bir işti evlilik; ona göre değildi belki de... Ya da Nazif'le evlenmesi yanlıştı. Salt bir duyguydu bu, kesin karara varamamıştı gene de; siyasal bilincinin gelişmesinden mi kaynaklanıyordu bu tepki, kendi öz yapısından mı, ayıramıyordu. Okuyup öğrendiği şeylerle gelişen kafası, kadın olarak toplumdaki bağımlı yerinin ayrımına vardıkça, başkaldırıp bir şeylerin dışına çıkmanın yollarını düşünür olmuştu. Doğulu bir güzel çocukla, Müslim'le örgüt bağları kurulduğunda, karı koca ilişkilerini en korkusuz biçimde yargılarken açık seçik bir sonuca varamamanın bunalımını da yaşıyordu. Ne kadar hakları olan şeyleri gizli gizli yapmak zorunda kalıyor insanlar?.. Ailenin, sorumluluğu kadına yükleyen cinsel tekelci yapısını, insan gövdesine yönelik çalışmalar içindeki bir kadına dayatmak, her yönüyle gülünç görünüyordu kendine. 'Komünistler kasketi kapıya asıp karıların koynuna girerler' biçiminde, halkı kışkırtmaya yönelik pisliklere karşı devrimci yükümlülüğü olmasa bütün bağlara açık seçik boş vermek, kırıp dökmek geliyordu içinden. Kadınları gizliliğe iten bu erkek toplumuydu, çünkü erkeklerin buna gereksinimi vardı!.. Çok sonraları, artık modaya dönüşen feminist akımlarla birlikte anımsayıp düşündükçe, o yıllar, içinde sarsılıp savrulduğu bu duyguları fıkırdayıp duran gençliğine mi, Nazif'e olan sevgisinin evlilik bağıyla uçup gidecek kadar sıradanlığına mı, yoksa bilemediği ya da açıklamaktan kaçındığı başka nedenlere mi bağlaması gerektiğine tam karar verememişti. Ancak, cezaevi kapılarında gözlemlediği feminist eğilimleri anlıyordu: Erkeklerin gizli, açık hakkı olan şeyler kadınlara yasak.

Birlikte bir süre kavga yürüttükleri o güzel adamın, Müslim'in, Güvenlik'te en ağır işkencelerden geçirilerek öldürülmesi her şeyini allak bullak eden en ağır olguydu yaşamında. Kimseyi ele vermemişti Müslim. Beş ay süren tutuklanmadan sonra salıverilmesini de ona borçluydu. Levent'i memeden cezaevinde kesmişti.

Yasanın özel fıkrasından yararlandığı için salıverilen Nazif'in karşısına saklandığı yerden çıkıp cezaevinin iki adım ötesindeki sokağın köşesinde dikilmiş, kafasına bir çekip vurmadığı kalmıştı. Örgüt izin verse onu da yapardı o gün... Akşama o da tutuklandı. Bir hafta boyu falakadan, işkenceden geçirdiler, konuşmadı. Gücünü konuşmayan Müslim'den almıştı. Müslim'i asıl ele verenin, yıllardır örgüte sızmış bir polis ajanının, Nermi'nin olduğunu çok sonra anlayabilmişlerdi. Müslim'i Nazif'ten öğrendikleri süsü vermek bir polis oyunuydu. İçindeki yumuşamanın, Nazif'i aklamaya yaramasa da, hoşgörüye, bir anlamda bağışlamaya dönüşmesinde sonradan ortaya çıkan bu gerçeğin de bir payı olmalıydı. Ne ölçüde ilgi duyacaktı bilmiyordu ya, Levent'i aramalara başlayınca olayı Nazif'e duyurmayı bile aklından geçirdi bir ara, yüreğindeki yük yeğnisin diye! Bu kez birlikte. Güvenliğe götürülünce anımsadı olayı. Yüreğinde ne yük taşıyormuş ya Nazif de!.. Keşke bir yük olsa yüreğinde! Bu adamı Levent'e, gerçek yüzüyle değil de, biraz alaylı, küçümseyerek, önemsiz bir olgu gibi tanıtması Nazif'i kayırmak mıydı, oğlunun onurunu kollamak mı, bugün de ayıramıyordu. Ancak, bu yüreksiz adam için gereksiz küçük burjuva kaygılara kapıldığı söz götürmezdi artık. Ne övgü, ne yergi, ne suçlama, ne aklama, yargılamanın hiçbir türü evecenliğe gelmemeli. İnsanız; vaktimiz de o kadar az ki...

Ülkenin ağızsız dilsiz yaşadığı '50'li karabasan yıllarında, daha yeni aymaya başlayıp da yeryuvarlağında olup bitenleri yeni yeni kavradığı günlerde gençliğin kaçınılmaz ataklığı, gözü kapalılığıyla taptıkları, daha doğrusu tapmaya zorlandıkları şeyler, sonraları bir yüzkarasının dayanılmaz tortusuna dönüşmüştü.

Uzun yıllar boyu düşündü sonra; aldatılmış bir kuşak mıydılar? Yalnız Türkiye ölçülerinde değil, dünya boyu düşülmüş bir yanılgının kurbanı olmak mıydı bu? Yürekten saygılı bir özlemle anımsayıp düşlediği Müslim'in uğruna canını verdiği ortak kavgayı yürütürlerken, birlikte meğer ne çok yanlışı da yüklenip taşırlarmış!.. Müslim'in, o güzel insanın ağır özverisi boşuna mıydı? Doğrulardan yararlanmanın ayrıcalığı yalnız korkakların mı? Olay günü yol boyunda, mermercinin ilerisinde saatlerce dikilip duran Nazif'e bakarken önce biraz şaşırmıştı. Sonra gülmek gelmişti içinden. O anda kimselere karışmadan tek başına orda beklemek telde gezinmek kadar beceri isteyen bir iş gibi görünüyordu! Gidip konuşmak bile geldi içinden! Ne konuşacaktı? Sonra sonra kızmaya başladığında gene

gidip bir şeyler söyleme isteği duymuştu. Söyleyeceği şeyleri de biliyordu artık!.. Koşturmaları arasında Yurdagül göstermişti köşeye tünemiş Nazif'i. Levent'in babası da ordaymış! Yurdagül tutuklu o günden beri. Güvenlik'teki yiğit davranışını kutlamak için değil, ona Levent'in babasını anlatmak için şimdi burda olmasını ne çok isterdi! Levent'le olduğu gibi, kafaları pek uymamasına karşın korka korka seviyordu Yurdagül'ü. Ne yapacakları bilinmez bu delilerin! Bin bir kuşkuyla kızıp durmuştu ilk günler. Alıştı sonraları. Biz akıllı davranıp da nereye vardık? Türkiye'nin içine atıldığı kanlı serüven o kadar çok yönden kaçınılmazdı ki, bu çocukların suçunu abartmak acımasızlık. Bunların payına da bu düştü. Oğluyla uzun yıllar boyu didişmeden sonra yorgun argın vardığı umarsız konakta, bir yazgıya boyun eğmenin yıkıntısı kadar, gelecek bir şenliğin parıltısını da duyumsama çabasındaydı. Bu yollardan, düşe kalka bir yerlere varacak bu ülke. Niye aldatılmış kuşak sayılalım biz de? Karşılarına dikilip kavga yürüttüklerimiz o gün de bugünkü gibi kapkaranlıktı. Yanlışlarımız, diyelim suçlarımız onları aklamaz. Bizim suçumuz kendimize karşı. Olgunun yıllar süren tanıya varma sürecindeki akıl almaz kıyımların, birikip kalan pisliklerin öyle bir ağırlığı vardı ki, acı gerçeği böyle açıklıkla söyleyivermek, yüreğindeki içten içe sancımayı dindirmek şöyle dursun daha da arttırıyordu. Samanpazarı'nda bir arkadaşının götürdüğü bahçeli, avlulu, eski bir Ankara evinin linyit sobasıyla ısıtılmış izbe odasında bir iki yaşlı işçiyle, ilk kez öğrenip söylediği devrimci marş kulağında hep aynı coşkulu tınısıyla sürüp gitmişti. "...Din farkı bilmeyiz - Dil farkı bilmeyiz - Doğduk sanki bir anadan - Anamız amele sınıfıdır - Yurdumuz bütün cihandır bizim -Atıldık bu son şanlı kavgaya - Başta bayrağımız Leninizm - Bayrağını yükselt -Daha daha yükselt - Yükselt bayrağı yukarı - Bugüne vuralım - Yarını kuralım -Kaldıralım sınıfları..."

Uzun yıllar sürmüş, insanca bir düş müydü bu? Sözcükler eskimiş, kavramlar çeşitli yorumlara uğramış, kimileriyle hiç de aynı anadan doğmadığını ne acı deneyimlerle anlamıştı ya, marşı içinden mırıldanırken şu anda da duyuyordu, yüreğini tümüyle kaplayan ısıda ne düşme olmuştu, ne azalma. Nasıl uyanılmaz bir düştü bu! Geniş halk kesiminin ürkü dolu suçlamayla adını anmaktan bile korktuğu bir ülkede simgeye dönüşmüş bir sözcükten yürek dolusu onur duyuyordu. Kulağında derinden derine bugün de çınlayan marşları bağıra çağıra söyleyebilirdi aynı heyecanla. Belki biraz buruk... "Kavga sesleri geliyor/ Köylerden ve şehirlerden / TKP'ınız

ilerliyor / Bugün esir, yarın her şey / Hey hey Bugün esir yarın her şey / Adımlar sarsıyor yeri / Yürüyoruz kurmak için / İşçi köylü Sovyetleri / Bugün esir, yarın her şey... “ evet gene yarın diyoruz!

İlk duyduğunda günlerce ağlamıştı annesi. Kızına sonsuz bir güveni vardı. Gülşen’i kötü şey yapmazdı ama... Peki bu komünistlik?.. Uzun süre ne kendi söylemişti o sözcüğü, ne kimseye söyletmişti. Bir yakınlarını evden kovmuştu bu yüzden. Komünist demişler kızına!.. Kurban olmuşlar Gülşen’inin tırnağına, melek gibidir o!.. Şaka konusu olmuştu aralarında epeyi süre. Stalin’in ölümünden sonra ortaya dökülen yüzkarası kanlı olayları düşünürken annesinin sözlerini acı acı anımsamıştı. Melek değildi kuşkusuz, ama canavar da olamazdı! Olaylar gelişip doğrular su üstüne çıktıkça vardığı gerçek daha da acıydı, daha da irkilticiydi: Canavarca olayları yaratan hiç de canavar değil! Tarihte kansız devrim yok; en insanca dünyayı kurmak için savaşan kendi insanlarına böylesine acımasızca kıyan devrim de yok!... Kimler kimlere neler etmiş!.. En ağırına giden de, bir zamanlar “Burjuva yalanlan” diye iğrenerek karşı saldırıya geçtikleri çoğu şeyin doğru çıkmış olmasıydı.

Tarihler boyunca milyonlar milyonlarca insanın yüreğinde yer tutmuş, kardeşçe eşitlik özleminin yasallığını nasıl da utanmasızca bir iki yüzlülükle, hem de inananlarla alay eder gibi çiğnemişler!.. Nerdeydi yanılgımız? Uzun yargılamalar, çeşitli taşlamalardan sonra şuna vardı; inandıklarımız değil, inanmadıklarımızdı yıkılan, yapmak istediklerimiz değil, yıkmak istediklerimizdi. Baskıyı, soygunu, yalanı, hangi koşulda olursa olsun kimse gerekli, zorunlu gösteremezdi artık. Acılar ırmağından geçiyordu insanlık, karanlığın ötesinde hiç sönmeyen ışık vardı. Semih Deren’le sevgiye dönüşen dostluklarının temelinde bu buruk gerçeği ortakça saptamaları yatıyordu belki, işin daha da acı yanı, o günlerde getirdiği içten eleştirileri bir türlü sindiremeyen, sindirmek belki de işlerine gelmeyen, örgütün tepesine tünemiş, yıllardır ülkeye yabancı bir iki eski yöneticinin kendisini örgütten almaları, bunu dış basınlarında, radyolarında açıklayıp yaymalarıydı.

Yadsıdığı örgüt bağı polis makamlarına, hem de yetkili ağızlarca, açık seçik bildirilmiş oluyordu. Hiçbir yasal kurala dayanmadan verilmiş bu ‘Parti’den atma’ kararına karşı acıyı içine atıp susmaktan başka yapabileceği bir şey yoktu. Düzmece yargılamalarla adam karalamanın, yok etmenin bir küçük örneğiydi kendine uygulanan.

İktidarda olsalardı ya kampa, ya ipe göndereceklerdi demek! Umutsuzluğa düştü düşecek günlerinde Semih'in sevecen desteği yardımına yetişmeseydi, ne inanarak yaptığı mesleği, ne Levent'in varlığı bazı delice kararlara varmaktan kendini alıkoyamayacaktı belki; yaşamına son vermek gibi!.. Bu işin yanlış olduğunu çok iyi bilmesi, uzun uzun, ciddi ciddi düşünmesini engelleyememişti. Çünkü umarsızdı. Dünyayla birlikte burun buruna geldiği tarihsel yıkımdan daha kendine gelememişken, şimdi de bu! Pislik sürüp gidecekti demek! Yapabileceği tek şey, bu aşağılık yaratıklara yaşam boyu yürüttüğü kavganın verdiği güçle yazılı bir bildiri bırakmak, kişisel çıkarları için verdikleri büyük zararları sergileyerek herifleri belgeleriyle en ağır biçimde suçlayıp kendine kıymaktı. Akılda kalacak tepki gösterme çabasıyla bir budist rahibi gibi kendini yakmaktı bu!

Gülünçtü belki. Ama hiçbir gün kendisine gülünç görünmemişti. Dayanamayıp tek açıldığı kişiydi Semih. O gülünç bulsaydı, alaya almaya kalksaydı yapacaktı belki de! Tersine çok ciddi dinlemişti Semih. Evde yalnızdılar. Yeni çıkan bir tarih kitabıyla gelmiş, yanlışlarından söz ediyordu. Anlattıklarını duyunca kitapla, kitabın yazarıyla alayını yarıda kesip karşısına oturmuş; bir an dalgın kalıp düşünmüş,

- Böyle bir şeyi lütfen yalnız yapma, demişti. Beni de inandır, birlikte yapalım!

Gizlice alay ediyordu belki de!.. Kolay mıydı onu kandırmak! Semih'in sıraladığı nedenler daha güçlü, daha gerçekçiydi. Kavgadan kaçmak değilse çekilmekti bu. Kavga sürüp gidiyordu. Bu tür budalalıklarıyla bu siyasal asalaklar kendilerini iyice yalıtıp yalnızlığa gömülüyorlar, ülkede gittikçe kabaran devrimci devinimin dışına düşüyorlardı.

- Sizler, asıl şimdi gereklisiniz, demişti. Birkaç sayfalık dokunaklı kalıt bırakıp canına kıymakla görevini yapmış mı olacaksın? Haklı görünmüştü Semih. Devrimci örgüt gizemi içinde coşkulu özveriler dönemi, içtenlikle ama bağnazca bağlılık günlerimizle birlikte kapanmıştı belki de.

- Olup biteni anlamamış gibisin! demişti Semih. Bu tür coşkulu özveriler hep devrimci süsüyle ortaya çıkmış siyasal haydutların işine yaramış. Gidenlerin enayiliğine kıs kıs gülmüşlerdir. Satırlarını biraz daha bilemişler.

Kimlerin işine yaramış olursa olsun, o dönemin, içinde hep saygıyla koruduğu özlemiydi o ölesiye kutsal coşkulu bağlılıklar dönemi. Genç

üniversite öğrencileri yanlarına zehir saklamayı önermişlerdi örgütte, Güvenlik'de işkencede, konuşmadan gerekirse yaşamlarına son vermek için. İzin verilmemişti. Sonra soruşturmasında sayfalar boyu, bildiğini, bilmediğini polise sayıp döken genel sekreterin cezaevinde, hem de kahramanlığına söz ettirmeden dolaştığını görünce de yıkılmışlardı. Aynı kişi dışarı kaçmış, şunu bunu örgütten atmaya kalkıyordu.

- Sen doğrusun, demişti Semih'e. Bunalım geçirdim belki de... Hangi biçimde olursa olsun, kavganın dışına düşmemek gerek. Yapılacak bunca iş varken...

Gözlerini aralayıp baktı, kahveye dolmaya başlamış görüşmeci kalabalığı içinde bekleyen tanıdık yüzlerden kaçar gibi yine yumdu gözlerini. Kimseyle konuşma gücü bulamıyordu kendinde. Çoğunu, belki de tümünü seviyordu bu insanların. Hepsine saygı duyuyordu. Ara sıra sinir gerginliğiyle tutarsızlıklara düşseler de, inanılmaz dayanışma örneği göstermişlerdi! Son, yolu kapama olayında da öyle... Birazdan Nazif gelecek, namuslu insanların arasına karışıp Levent'in karşısına dikilecek. Hem de benim iznimle. İncelik gösterip bildirmiş sana; olmaz desen gelemeyecek miydi? O da babası. Ama ben annesiyim! Evet, annesisin. İstediğin anda dikilebilirsin karşısına; yüreğine en ağır taşı korsun! Kimi duygusal değerlerinden arınman yeter. Acımasızca vur! Biliyordu, bunları düşünmek de duygusallıktı. Aklın kararları da duygu öğesinden yalıtlanamıyor ki... Kimin ayrıcalığı var bu konuda?

- Gülşen abla, merhaba. Nasılsınız? Yurdagül'den haber var mı? Korkarak açtı gözlerini. Savuşturur gibi yanıtladı. Başını çevirip biraz daha gömüldü kuytusuna. Bu gencecik kızların, oğlanların "abla" deyişine takılsa da için için seviniyordu. Yaşlanmış, yaşdönümü günlerini de geride bırakıyordu artık. Kendini, hem kadınca korumaya çalışmıştı, hem doktorca. Kendine çeki düzen verip özen göstermesi gençliğine değil de, daha sonraki yıllara rastlıyordu. Semih'in ara sıra takılma konusuydu bu! Örgütten çıkarmaları yaradı sana, demişti! Kendinden epeyi yaşlı olmasına karşın, yaşama sımsıkı bağlı bu büyük adama kadınca mutluluklar tattırmakla da yükümlü sayıyordu kendini, özeni biraz da bu yüzdendi. Bıktığını, baş çevirmediğini gördüğü ya da sezinlediği an bir yanının sessizce çöküvermesinden korkuyordu. Nikâh bağına yanaşmamıştı. Semih de üstelememişti. Yalnız bir gün,

- Öyle korkuyorum ki, demişti. Bir gün burdan taşınıp gidivereceksin diye!..

Mutluluk kadar borçluluk da duymuştu bu sözlerine.

- Delirdim mi ben? demişti gülerek. Böyle evi nerden bulurum; kiralar ateş pahası!..

Zorlamayan, usandırmayan bir sevgiyi bölüşüyordu bu adamla. Önemlisi de yormayan bir sevgiyi... Karı kocalara benzemeyen yanları iki ayrı evde, iki yatak odalarının olması değildi sadece; bağımsız iki ekonomi sürdürmeleri de değildi -para sorunları yoktu ikisinin de-, konuşmaya, yazışmaya dayanamayan cinsel bağımsızlıkları, özgürlükleri de değildi belki -bu özgürlüğünü hiç kullanmamıştı, Semih'i de pek sanmıyor, merak da etmiyordu-; dayanılamayacak bir anda birbirilerini kollamak gibi bir yükümlülüğün altında ezilmemekti! Sevgiye de, sevgisizliğe de, istemenize karşın ara veremiyorsanız yitiren sevgi oluyor sonunda. Birbirilerine üst üste uğramadıkları günlerden sonra nasıl sıcak, nasıl anlayışlı yaklaşımla birleştiklerini düşündükçe içi titriyordu bu uyum bozulmasın diye. Evet, bu da benim bireyci yanım.

Kimseye de öneremezdi. Ne sıkıntılı yollardan geçerek varmıştı bu “lüks”e! Bu yolu biraz da koşulların elverişsizliği açmıştı belki.

Semih'in yıllar önce ayrıldığı karısından yetişkin iki kızı babalarına hep evliliklerinden sonra bile sağlıksız denecek ölçüde düşkünlük göstermişlerdi; öyle boş şeylerdi ki, (Analarına benziyor olmalıydılar!) onlarla bir an birlikte olmayı düşünemezdi. Son yıllara kadar da evde Levent vardı. Başıyla büyüdükçe her konuda her yolda karşısına dikilen Levent. Ortaokulla birlikte uysallığı da yitip gitmişti Levent'in. Sert tepkiler gösteren, inatçı, sinsi alaylara kalkıp damarına basan bir oğlandı. Gene de hiçbir önemli sorun yaratmamıştı. Okulda hep başarılı olagelmişti. Bağırıp çağırdığı olmuştu ya, dövdüğünü hiç anımsamıyordu oğlunu. Yalnız dayağa karşı olmasından değildi. Niye dövsündü? Daha lise ikideyken, bir arkadaşıyla esrar içtiklerini gelip kendisi söylemişti. Bir deneyeyim, demiş. Öyle çok sözünü etmişler ki... Başlayıp bir süre içtiği sigarayı da kendiliğinden bıraktı. Asıl sorunlar üniversitede başlamıştı. Bir gece, geç vakit gelip de karşısına,

- Seni niye Parti'den kovdular anne? diye çıkmasıyla ilişkilerinde yeni bir dönem başlayacağını sezer gibi olmuştu. İçkili sanmıştı önce. Değildi. Soru ağırına gitmiş, sevindirmiş, canını sıkmış, onurlandırmıştı!..

O güne dek konuştukları siyasal konular genel şeylerdi daha çok. Küçük yaşından beri evde görmeye alıştığı, sevecen yaklaşıp kendisiyle arkadaşlık kurmuş Semih Amcasıyla annesinin siyasal söyleşilerini dinler, söze seyrek karışırdı. Yan evdeki Semih Amca'sının ya da kendi evlerinin kitaplıklarındaki Marksist yayınları, sessizce okuduğunu, ara sıra annesine, ya da Semih'e sorular sorduğunu gördükçe, çocuğu hiç etkilemek istemeden işin nereye varacağım biraz da merakla izlemişti. İşin sonu gelip buraya varmıştı. Oysa ülkedeki yasadışı en eski Marksist Leninist Parti konusunda oğluyla konuştuklarını hiç anımsamıyordu. Pıtrak gibi fışkıran sol fraksiyonlar üzerine Semih'le dertleşmelerini yakınmalarını oturup sessizce dinleyen Levent'in, karışıp bir şeyler dediğini de... Levent'in sorusuyla bir ateş düşmüştü içine. Unutmuş, görmezden gelmişti bu çocuğu; görevini yapmamıştı! Şimdi ne kadar güçtü bu sorunun yanıtını vermek! Hiç tanımadığı birilerini kötüleyeceksin... Yadsıyamazdı da. Neresinden başlaması gerekiyordu? Gülmeye çalıştı,

- Hem kadınsın, hem deli doktorusun, diye attılar! Ne yapsınlar böyle birini! dedi, alaylı izlenimi verme çabasında bir sesle.

O gün Levent'e anlattıkları, sonra çok sudan şeyler gibi görünmüştü kendisine. Temelinde yatan, yönetimi şu ya da bu yoldan eline geçirmiş kişilerin eleştiriye kapalı olmaları, daha doğrusu eleştiriden korkmaları, çevrelerine topladıkları dalkavuklarla örgütü soysuzlaştırmaya götürdükleri gerçeğini anlatmıştı. Bu ortamı yaratan yapısal nedeni, nedenleri açık seçik belirtmemiş sayıyordu kendini. Sovyetlerin geçirdiği acı denemeleri de anlatması gerekirdi. 20., 22. Kongrelerde açıklanan doğrular yerli yerine konulmadan, günü, esinini ordan alan kişiliksiz üç beş adamın tarihsel bir örgütü nasıl çıkmazlara soktuğunu açıklamak kolay değildi. Sovyet Partisi'nin eleştirisiyle başlamak da, her şeyi yeni öğrenen genç bir adama sindiremeyeceği şeyleri birden yüklemek olacak diye korkmuştu. Konuşmaları çok genel, birkaç yetkilinin kimliklerini irdelemek gibi, kişisel nitelikte kalmıştı böylece. Gene de doyum olmuştu kendisi için. Yaşamındaki en önemli bir sorunu, kısıtlı ölçüde de olsa oğluyla konuşmuştu. Artık başlamışlardı... Bunun hiç de bir mutluluk döneminin başlangıcı olmadığını sonraları acı acı anımsamıştı. Yakınmıyordu. Kaçınılmazdı bu. Ülke adına duyup Semih'le sık sık yineledikleri kaygıları gün günden artarken, yanı başlarında yumurtasını kırıp uçma çabaları gösteren yırtıcı kuşun ayrımına neden sonra varmaya başlamışlardı. O

geceden sonra Levent'le bu konuda gene yüzeyde sayılabilecek konuşmalar geçti aralarında. Sezinlediği bir gerçekle tedirginliği artıyordu. Öğrenme çabasıyla sorduklarıyla bu çocuk, saklamaya çalıştığı bir şeylerini kanıtlama uğraşında gibiydi. Gerçekten var mıydı böyle bir gizli yan? Neydi? Levent'e daha yakın olma çabaları pek bir sonuç vermemiş, bir bakıma oğlanın aralarından biraz daha çekilmesine neden olmuştu. Marksist terimleri sık sık, çoğu kez de suçlama aracı olarak kullanıyordu. "Rahatına düşkün küçük burjuva" demişti Semih'e bir gün. Gülerek şakaya getirme çabalarına karşı da katı, soğuk bir sessizlikle karşı koymuştu. Olur olmaza aldırmayan babacan görünümü altında duygulu kişiliğiyle Semih'in belli etmemeye çalışması, sevgi ilişkileri içinde olageldikleri Levent'e kırıldığını saklamasına yetmemişti. Bu saygısızca saldırıyı nasıl karşılaması gerektiğini Gülşen de bilememişti bir türlü; kalakalmıştı. Söyleyeceği her söze, çok sert tepki alacaktı bu oğlandan. İçine korkular dolmaya başlamıştı; bu çocuk almış başını, bir yerlere gidiyor! Ancak öğreti alanında çıkabilirdi karşısına! Sormasını beklemiyordu artık. Levent'i sık sık tartışmaya çekiyor, çeşitli sorunlardaki açıklarını, yanlışlarını yakalamaya, gücü yettiğince oğlunu "doğru çizgiye" yöneltmeye çalışıyordu. Birkaç gün sonra "Belki de haklısın", demişti. "Semih de, ben de, rahatımıza pek düşkün küçük burjuvalar izlenimi bırakıyoruz. Ancak bir kişinin sınıfsal konumunu belirleyen, salt düzeysel görünümü ya da... " sözünü tamamlamasına kalmadan kesti Levent.

- Yanlış, dedi. Kişisel konumunuzdan söz etmedim ben. Siyasal konum. Önemli olan siyasal konum... Kişisel yeğlemenizin ötesinde ülkece düşülmüş bir yanılgı... Kâğıt kalemle, parlak bir iki sözle, yanık marşlarla sınıf kavgası yürüttüğünü sanmak. İster gizli yapın bunu, ister açık; ne değişir? Oportünizmdir bu! Küçük burjuva komünizmine batmaktır. Gerçek savaşı yürütmek gerek.

Kaygılarının gereksiz olmadığı çıkıyordu ortaya. Levent'in doğrultusu belliydi artık; sonradan Semih'in de karıştığı konuşmalar hep o eksende dönüp durmaya başlamıştı. İşi silahlı savaşa götürmedikçe bir yere varılacağına inanmıyordu Levent. Ülkede bir iki bu yolu tutanlar hemen yeniliverm işlerse, beceriksizliklerinden, işi gereği kadar ciddi tutmamalarındandı. Yapılacak şey, yanlışlardan çıkarılacak derslerle yola yeniden, daha bilinçli koyulmaktı! Yarım yüzyılı geçkindir, yineleyip duran, korkak, devrimci gevezeliklere ülkenin dayanması artık beklenilmezdi!

Çökmekte olan burjuvaziye yardım elini uzatmaktı bu! Bir vurumluk canı kalmış bu pis heriflerin!

Konuşmasını pek sevmeyen oğlunun, konu açıldı mı, karşı düşünceleri, önerileri uzun uzun, kesinkes, öğretisel dayanaklarıyla yanıtlamalarını, tartışmalarda ödün vermez katı tutumunu anlaması önce kolay, sonra da güç olmamıştı! Biz de böyle değil miydik? Bizim çevremiz daha da dardı. Partinin gizli dağıttığı üç beş broşürden, kitapçıktan başka neyi okuyabilmiştik ki? Yabancı dilimiz de yoktu bunlar gibi. Haşet'de satılan Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi ellerine geçtiğinde şaşkına, çılgına dönmüşlerdi. Lenin'in hemen tüm yapıtlarının özeti, yazıldıkları döneme göre tarihsel yorumlanmaları yer alıyordu kitapta. O kuşakların öğreti dağarcığıydı bunlar. Bir de Doktor Hikmet Kıvılcımlı'nın nasılsa saklanabilmiş Marksist yayınları. Türkçe'de Kapital'in iki çevirisi olacak diyene deli derlerdi o günler. (Ya da polis!.. Kışkırtıyor!..) Bugün yüzlerce Marksist kitap arasında on sekizindeki devrimciler özgün öğretiler yaratma peşinde!.. Böylece de bu günlerin acısını yaşar olduk.

- Bu kestirmecilikle yol daha da uzayacak Levent'ciğim, dedi bir gün Semih. Anlamadığım şu: Niye bu evecenliğiniz? Biz yapsak hadi neyse; vakitleri yok, derler. Sizin önünüzde koskoca bir yaşam var...

Aynı alaylı soğuklukla baktı Levent,

- Peki, önünde koskoca bir yaşam olduğu yıllar ne yapıldı Türkiye'de? dedi. Korkuyla sinmekten başka? Sesini alçaltıp evlerde gizli gizli devrimci marş söylemeyi yiğitlik sandı en kabadayısı!

Kendini güç tutuyordu Doktor Gülşen. Aslında bağırıp çağırmaya da gücü yetmiyor, gönlü elvermiyordu. Bizi yadsıyorlar.

Doğru olan, tarihin doğasına uygun olan da bu. Saçma, hiç de öyle bir doğası yok tarihin. Tersine, geçmişi doğru, yaslanmak zorundalar. Ayrıca da yanlış yoldalar. Evet, ama cezaevlerinde yılların bir türlü bitmediği durağan bir tarih parçasına zorunlu bir başkaldırı bu belki! Hep anımsıyordu; “Belki de yanlış yaptık, hep bilimsel kalalım diye” demişti bir gün en eski kuşaktan onlarca yılını cezaevlerinde geçirmiş yaşlı bir devrimci, yarı takılarak. “Saldırıp ölmek doğruydu belki!.. “ “Dağlara çıkmak!.. “ Ezilmiş kuşakların siyasal bilinçaltı ortaya çıktı bu çocuklarla! Başka ülkelerde bilimsel yola varılmadan, arayıp bocalamalar döneminde yaşanmış bu gözü kara, bilimdışı arayıştı atılımlar; işçi sınıfı öğretisine yamandı bugün bizde. Bir iki ülkede başarı kazandılar! Faturayı bize ödetecekler!..

- Bak Levent'ciğim, dedi Gülşen. Ortaköy'de en kara günlerde devrimci geleneği sürdürmüş Dramlalı, Kavalalı tütün işçileri vardır. Yunanistan'dan "Mübadil" gelince bir büyük Rum konağını üç kardeş bir aileye vermişler. Bir parçası da Hazine'de kalmış. Kırk yıl sonra o hazine payı dert oldu başlarına. O günler gülünç denecek kadar küçük olan eder; şimdi ödeyemeyecekleri boyutlara varmış. Kıvranıp duruyorlar. "O zaman niye ödeyip almadınız tümünü?" dedim en yaşlılarına. "Abe Gülşen" dedi adam acılıkla, "Biz bilir miydik dünya devrimi bu kaa uzayacak. Bugün yarın beklerdik!.. "

Söylerken de düşünüyordu; durağan bir ülkenin devrimci düşü bugün yarın beklenen dünya devrimi mitosuydu demek. Öyle iyi anlamıştı ki adamı. O günleri o da biliyordu; mutlu bir acılık vardı adama gülüşünde. Sevecenlikle takılarak anlattıklarını Levent donuk dinledi,

- İyi, dedi. Sen akıllı davranıp tümünü aldın evin.

Ne yapacağını, nasıl davranması gerektiğini bilmiyordu bu çocuğa. Dayanma gücünün sonuna gelmişti sanki. Oysa biliyordu işin daha başlarında olduklarını! Gene düşünüyordu, "Dünya Devrimi"ni beklerken Türkiye'dekiler bildiri dağıtıp gizli gazete çıkarmaktan başka ne yapıyorlardı peki? Onu da doğru dürüst becerebilseydik! Nâzım'ın dizelerindeki gibi, "Nerden, nasıl geleceğini bilmeden Gelecek dehşetli güzel günlere inanıyorduk!.. "Dünya Devrimi"yle dünya kurtulunca nasıl olsa Türkiye de kurtulacak güvencesiyle! Müslümanın mahşer gününe inanması gibi!.. Dünya devriminden söz etmiyor bu çocuklar, Türkiye'de devrim diyorlar; doğru yanlış, sözcüğün hiç değilse yüzeysel anlamına uygun yola yüreklice atılıyorlar! Ben de evin son taksitini geçen yıl ödedim! Acı acı gülüyordu hırsından. Ne saçma şeyler düşündürüyor bana bu pis oğlan!..

Çocukluğu pek kısıtlı geçmişti ya, gene de para sıkıntısı çekmiş saymıyordu kendini. Oldukça geç evlenmiş bir matematik öğretmeninin tek kızıydı. Erken yaşta yitirdiği babasından sonra annesiyle, bir ağır ceza yargıcının dulu olan anneannesinin emekli maaşlarıyla okumuştu liseyi, üniversiteyi. Doktorluğunda da muayenehane açmamış, aylıkla yaşamıştı. Mesleğine bağlıydı, düşkün değildi. Okumaya, devrimci alanda çalışıp kendini yetiştirmeye bolca vakit ayırabildiği için seviyordu daha çok! Fransızcası vardı; İngilizce kitaplardan da yararlanabiliyordu. Almanca, İngilizce, Fransızca, İtalyanca bilen, son yıllarda Rusçasını ilerletmeye

çalışan Semih'in yanında çok geri kalmış sayıyordu kendini. Onun bir de pek sözünü etmediği, oldukça iyi Arapçası, Farsçası vardı. "Varlıklı aile kalıtı" diyordu Semih Deren gülerek.

Baba yanından Hataylı bir tüccar aileden geliyordu. Dil öğrenimine altı yaşında Fransız mürebbiyeyle başlamış. Mal mülk olarak bir şey kalmamış babadan. Emekli aylığıyla, kimi kitaplarından gelen paraya bakıyordu o da. "Birimizden birinin maaşını kesseler de evlensek!" demişti bir gün her zamanki alaycılığıyla. Hatay Fransızlardayken, Fransız Komünist Partisi üyesi bir genç öğretmenden duymuştu Semih Deren ilk kez yeni bir dünyanın kurulmakta olduğunu. İstanbul'da, üniversitede öğrenim yıllarında da bir öğrenci aracılığıyla T.K.P'yle ilişkisi olmuş, örgüte girmemişti. Fransa'da doktora yaptığı yıllarda, Partili gençlerle içli dışlıydılar. Londra'da fabiancı sosyalistlerin kurduğu London Schools of Economics'de çeşitli eğilimdeki Marksistlerle yakınlıkları olmuştu iki yılı aşkın. Türkiye'ye döndüğünde de aranmış, bakınmış, olup bitenleri izlemiş, bir türlü bir örgüte -kendi deyimiyle- bağlanmak yürekliliğini gösterememişti! "Hiç de rastlantı değil" derdi Gülşen'e "Seninle evlerimizin yanyana düşmesi! Adını devrimci çevrelerden duyup da merak ettiğim çok az kişiden biriydin!"

Semih Deren'in ilk günden gösterdiği yakınlığı, devrimci uyanıklık gereği kuşkulu bir gözlemcilikle uzun süre yanıtsız bırakmıştı Doktor Gülşen. Kitaplarını alıp okumuştu; sorup soruşturmuştu da üniversite çevresinde herkes saygıyla, sevgiyle söz ediyordu. Namuslu, tam bir demokrat tanınıyordu en azından. Konuşmalarına, ilişkilerine de yansıyordu bu yumuşak kişiliği. Eğilimleriyle daha ilerdeydi belki, yapıtlarındaki sosyal siyasal kimliği ılımlı bir sosyal-demokrat görünümündeydi. Egemenlerin buna bile dayanamadığı bir ülke üniversitesinde ne olacaktı başka? Yaşamına şu ya da bu biçimde girmiş erkekleri pek tanımamış Levent'in, kendini bildiğinden bu yana sürekli evde gördüğü tek kişi Semih Deren olmuştu. O kadar çok sevmişti ki Semih Amca'yı, annesiyle ilişkilerini en doğal biçimde saygılı karşılamıştı. Küçükten beri annesinin kendisiyle konuşmadığı hangi yasak, hangi gizli konu olmuştu ki? Şimdi bütün geçmiş silinmiş, sevgi bağları çözülüp gitmişti sanki. Gün günden daha sıkı sarıldığı inançları doğrultusunda, annesini de, Semih Deren'i de iğnelemekten yabanıl bir tat alıyor gibiydi. Kendisine düşkünlüğünü biliyordu oğlunun. Bilinçaltı kıskançlığın içtepisi miydi bu? Levent'in

böyle bir sorununu varsayalım; aynı yola atılmış binlerce gencin tanısı da aynı mı olacaktı? Abartıldığına inandığı bu tür bireysel nedenlere, cinsel güdülere bağlanamazdı; toplumca yaşanan siyasal karmaşanın ürünüydü bu. Üzerinde uzun uzun düşünmeye irdelemeye değer bir ürün.

- Biz galiba yanlış bakıyoruz bu çocuklara, dedi Semih. Düşmana bakar gibi bakıyoruz. Oysa yaşama bakar gibi bakmamız gerek.

Bu, önyargıdan kurtulma önerisi üzerinde bir süre uzayıp gitti tartışmaları.

- Bu ülkeye yapılan en büyük kötülük, sınıfsal örgütlenmenin, özellikle işçi sınıf partisinin, onun bilimsel öğretisinin yasaklanmış olmasıdır, diyordu Semih Deren.

Yalnız ya da dışarıyla ortak, çağlar, yıllar boyu, hemen de hiç katkısı olmadan, hapur hupur yiyen asalaklar yığını yatalak etmişti ülkeyi. Gençlerin açlığı, bu bitkin durumdan kurtarma, kurtulma savaşıydı!

- Peki, aynı pislik yığını bu yiğit tepkileri sinsice kullanmayacak mı?

- Kullanıyor da... Ama sonunda teper bu silah.

- O silah şimdilik bizi tepiyor.

- Bunda bizim suçumuz yok mu?

Levent olayından sonra sorunu derinliğine, genişliğine, bütün boyutlarıyla, inceden inceye düşünmeye başlamıştı. Ateş etimize değince başka türlü yakıyor! Parti'ye girişinden bugüne dek görüp öğrendiği şeyleri, karşılaştığı olaylar dizisini tek tek inceliyor, olguları bugünün verileriyle yeniden gözden geçirmeye, kendisiyle birlikte, yüreğinin ta içinden bugün de bağlılık duyduğu örgütü soruşturup yargılamaya çalışıyordu. Niye yitirdik biz bu çocukları? Bunda bizim sorumluluk payımız ne? Bütün suç düşmanlarımızın mı? Özellikle gençleri çelerek çoğu ülkeyi kuşatıp ürküten silahlı eylem dalgasının Türkiye'ye böylesine yaygın girişinde, yönetimin üst katlarından döndürülen oyunların büyük payı vardı kuşkusuz. Birilerini bir gecede alaşağı edip bir Yirmi yedi Mayıs sabahı yeni dönemi başlatanların Türkiye gibi küçük burjuvası yoğun bir ülkede kısa yoldan sosyalist devrim düşleyenlere de, çarpıklığını sezemeyip öykünmeye kalkıştıkları kolayından bir esin kaynağı oluşturmaları üst kat oyuncularının işine çok yaradı denebilir. Fransa Mayıs'ındaki coşkulu öğrenci devinimleri özellikle emekçi kesimindeki toplumsal denetimi ne Fransa Komünist Partisi'nin, ne de C.G.T.'nin elinden alamadı. Kırk parçaya da ayrılsalar küçümsenmeyecek güç oluşturan bizdekilere biz neden çekici gelmedik,

toparlayıcı olmadık? Bunca kişiyi neden yitirdik; çoğu kez de karşımıza aldık? Bunları düşünürken Fransa'yla ya da başka bir ülkeyle boy ölçüşmek gibi bir sava kalkışmıyordu. Herkes kendi tarih-coğrafyasıyla sınırlıydı! Bizim tarihimizin, coğrafyamızın sağladığı birikimin yetersiz kalmasında ilk günden bugüne, kişilere, hepimize, herkese düşen suç payı neydi? Bir ara Levent'i bırakmış salt bunları düşünür olmuştu. Öteden beri kafasını kurcalayan bu konulara şimdi daha nesnel bakabildiğini sanıyordu. Semih takılmıştı bir gün,

- İyi belirtiler değil bunlar, demişti! Sen de bizim gibi küçük burjuva kuşkucularına karıştın!

Gerçekten de, eskiden çoğu kez katılıkla karşı çıktığı, direndiği, en azından tedirginlik duyduğu eleştirileri sessizce dinliyor, kimine katılıyor, yenilerini kendi bulup getiriyordu acılıkla. Örtbas edilemez, bağışlanamaz yanlışlarla doluydu geçmiş. İzlediniz mi pislik yukarlara gidiyor, balık baştan kokuyordu. Kendindeki bu değişim, uğradığı günlerden beri içinde bastırılmış haksızlığın kıpırdayışıydı belki de. Adının açığa çıkması yaşamını da tehlikeye atmıştı. Gece yarıları çalan telefonda sövgüler yemiş, ölüm bildirilerini dinlemiş, bir kez de bilinmeyen kişilerin silahlı saldırısına uğramışlardı Semih'le bir gece, biraz geç vakit eve dönerlerken. Kurşunlar vınlayarak geçmiş, kupayı kurtulmuşlardı. Güzel saydığı rastlantı Levent'in o gece evde olmamasıydı. Olayı duyurmadı ona. Silahı savunan ateşli devrimciye güçlü bir koz vermekten korkmuştu. Levent, annesinin örgütten atılması üzerine pek bir şey konuşmuyordu ya, olayın onu da hiç değilse eleştirel bir açıya ittiğini sezinliyordu; bundan biraz sevinç, daha çok da kaygı duyuyordu. Hiçbir biçimde etkilemek istemese de, yaşam boyu bağlı bulunduğu tarihsel bir örgüte oğlunun ters, karşıt konuma düşmesine gönlü el vermiyordu. Devrimci savla ülkeyi kaplayan irili ufaklı örgütler içinde, genelde doğru çizgiyi sürdürenin o olduğuna, bütün kırgınlığına karşın bugün de inanıyordu. En kaba yanlışları yapan da onlardı! Hele örgüt için güvenip seçtikleri kişiler konusunda. Çoğu bildikleri kimselerdi. Almanya'dan nabız yoklamaya gelen örgüt görevlisine, "Herkes birilerini kaptı; Türkiye'nin en çürük çarıklarını da siz topladınız!" demiş yaşlı bir devrimci işçi. Gerçek payı olsa da alaylı bir abartmaydı bu. Eskinin kalıntılarıydı sözü edilen. Gençler vardı, yeni kazanılmış coşkuyla koşup bağlanan kızlı oğlanlı pırıl pırıl gençler. Geniş yığınlara varılmayınca kendi aralarında tekkeleşip çürüyecek diye korkuyordu bunlar da. Ya da donup

kalacaklar Türkiye’nin karanlık buzluğunda bizim gibi. Olmaz o, Türkiye o günleri aştı! Olmaya başlamıştı bile. Benzer partilerin kendi ülkelerindeki uygulamalarına öykünerek kurulan demokratik örgütlerin tepesi daha baştan, marifetmiş gibi gizemli bir beceriklilikle yandaşlar, kafadarlarla dolduruluyor, açık seçik yanlışlar için yapılan tüm uyarılar ben merkezcil, yukardan bir bakışla düşmanlık olarak damgalanıyordu. Biraz geç de olsa ayrımına vardı ki, genç, yaşlı, gelenlerden çoğunun çabalarının altına ülkedeki emekçi yığınları için, işçi sınıfı için bir şeyler yapmak kadar, belki de onu aşan, gerekti mi ülke gerçeğini de çiğneyerek dışardaki birine, birilerine yaranma yarışında geri kalma, örgütün nasılsa tepesine konmuşlarca beğenilip kayrılma tutkusu yatıyordu! Eskilerde daha mı başka türlü işlemişti ‘Parti disiplini’ anlayışı? Kutsal inanç bağımız ilkel biçimde yedilip götürüldüğümüz yulara dönüştürülmüştü birilerince. Parti’den eskilerde atılmadımsa, içimde hiçbir kuşkuya izin vermeden, katılmadığım kararlara uyduğum için atılmadım. Bugünkü acılı mutsuzluğum o günkü aymaz mutluluğumdan daha gerçek demek. Bizim partide, ‘demokratik santralizm’ kuralı salt santralizasyon olarak uygulandı, hiçbir gün demokratik olmadan. O günlerde de ayrımındaydık bunun. Başka yolumuz, umarımız mı vardı? Yaprak kımıldamayan o yoğun baskı günlerinde kim, nasıl uygulayacaktı o kuralı? Tartışmayı bile getiremezdik aklımıza. Sorunun salt bizdeki koşullardan kaynaklanmadığını anlamamız için işçi sınıfı partilerin başa geçtiği ülkelerdeki akıl dışı trajik uygulamaların, ortaya dökülerek açılıp saçılması gerekliymiş! Yirminci Kongre’de Kruçov’un köylü patavatsızlığı görünümünde gün ışığına çıkardığı şeyler, yeni bir dönemin başlaması diye alınmıştı. O günlerde gözlemlediği bir olgu biraz daha aymasına yardımcı oldu. Üst katlardaki kimi parti sorumluları hiç de iyi karşılamamışlardı bu yürekli açıklamaları. Stalin’le birlikte onların da ayaklarının altından bir şeyler çekilip alınıyordu sanki. Gizli bir diretme içindeydiler. Yüksek parti çıkarları için burjuva sızmaları önlenmeli, gereksiz gevezeliklere karşı uyanık olunmalıydı! Anlamlı biçimde susan, ağırbaşlı, yukardan bakışlı yönetici parti sorumlusu oyununa alt katlardan yeni yetmeleri de özendiriyorlardı... Konuşma da aptallığın belli olmasın!.. Oysa, takke düşmüş kel görünmüştü. O yolu tutacak aklı başında birilerini bulmak kolay değildi artık! Yeni bir dönem başlamıştı! Öyle düşünüyordu! İşin hiç de öyle olmadığını sonraları acı acı anladı. Stalin döneminde kelleyi nasılsa kurtarıp yaşamının uzun yıllarını

Sibirya’da sürgünde geçirmiş, Moskova’da yaşayan eski bir Türk komünisti şöyle demişti bir gün: “Bu işleri yapıp edenlerin hepsi yerli yerinde valllahi” Elli yıl sonra ülkesine gezmeye gelmiş açık sözlü bir köylü, Martel Şükrü’ydü bu yaşlı komünist.

Konuk edip evde yemeğe tuttuğu bir gün, “Bak gizim” demişti masadaki bıçağı kaldırıp. “Brejnev ‘Bu bir bıçakdur’ dese, ooo, gıyamet gopar, göklere çıkarırlar bizim orda. Ben desem, ‘bu bıçakdur’, ‘hastirsin, o eşşek ne bilir’ derler!” Nasıl da açık seçik anlatıvermişti gerçeği! T.K.P. ile ordaki kırk yıllık temsilcisiyle ilgili anlattıkları burda yıllardır bilinen, kimileri alay konusu, çoğu yürek paralayıcı şeylerdi ya, yaşanmış, yaşanan acıları somut biçimde açıklayıcı nitelikteydi gene de. Bu da bizim Kruçov’umuz demişti Semih, adamı dinlerken!

Sosyalist yasallığın paçavra edildiği o dönemde bir tek “temsilci” kalabilmişti saygın yaşayan! Neler ödeyerek? T.K.P.’nin ordaki üyeleri ya öldürülmüş, ya sürülmüştü temizlik günlerinde; tümünde de bu adamın parmağı olduğu, en azından, en yakından tanıdığı namuslu kişileri bile kurtarmak için tek söz etmek yürekliliğini göstermediği, gösteremediği, giderek yaranmak için suçlamada öne geçtiği herkesçe bilinen bir gerçekti. Bazen düşününce içinde bulantıyla acıyordu adama. Güç koşullarda yaşamını sürdürme savaşı vermiş bir zavallı... O zavallı yeni dönemde de saygınlığını sürdürüyordu! Hem de yaşamının çeyrek yüzyılını zindanlarda geçirmiş, hasta, yaşlı, yiğit bir devrimci sığınma istediğinde, bir yalanıyla bütün sosyalist ülkelerden sınırdışı ettirecek kadar!.. Moskova’daki uluslararası bir bilimsel toplantıya çağırılı giden Semih, Salih Hacıoğlu’nun karısını, acılardan süzülüp geçmiş, çok yaşlı bir kadını, Sabiha Sümbül’ü bulup konuşmuş. Nâzım’ın Hacıoğlu Salih şiirini okurken şurama bir şey takılıyor, güç tutuyorum kendimi, derdi Semih. Karısının orda olduğunu duyunca koşmuş hemen. Moskova’nın ünlü bir caddesine bakan odasında ondan dinleyip duyduklarını anlatırken de gözleri kızarmıştı. “Biz burda yasa devleti diyoruz, onlar orda yasa devleti diyorlar! Acılığa bak!” demişti. Onlarınki bize de benzemez. İnsanlığın en büyük umudu sosyalist yasallık; o da yitip gitti mi, ne kalıyor?

Bir parti örgütleniyordu Türkiye’de o dönem. Yeni anayasanın kıvrımlarına sokulup yasa boşluklarından yararlanarak oluşmaya çalışan siyasal işçi örgülünün kimi kişileri, tarihsel gizli örgütte şu ya da bu biçimde ilişkiler kurmuş, gizli çalışmalarda tanıştıkları, yakın oldukları

kimselerdi. Nice günler, geceler acılıkla birlikte yanıp yakılmışlardı Türkiye'deki devrimci gizli devinimin devinimsizliğinden. Kimi zaman kalkışılarak, dar bir çevrede yürütülmeye çalışılmış eylemlerin hemen tümünde, beceriksizce yönetmekten kısa sürede yenik düşülmüş, polis sevindirilmişti! Asıl sorumlular örgütçe övgülerle aklanır, yüceltilir, bütün suç, poliste, daha çok yöneticilerin kurbanı olmuş bir iki zavallı üstüne yıkılırdı her zaman da. Bunlar çoktan açık açık konuşulmalı, ayrıcalıksız herkes yanlışların hesabını vermeli, doğru davranış önyargısız saptanmalıydı. Temiz dönemlerinde sosyalist yönetimlerin, yoldaşlarına ettikleri anlatılırken gözleri dolan, üniversitede öğretim üyeliğinden atılmış, sevip güvendiği kadın devrimcinin sorumlu yeri tutmasına seviniyordu yeni partide. Umutlarla doluydu içi. Yeni bir dönem başlıyordu Türkiye'de de! En temel bölünmeler, parçalanmalar döneminin başladığını kestirememişti. Hele o, yapılan haksızlıklara gözleri dolup söyleyecek söz bulamayan devrimci kadın yoldaşın, eski arkadaşları örgütten attırmak için en ön sırada koşacağını, en ağır biçimde suçlamak için elinden geleni geri koymayacağını hiç kestirememişti! Bunlar iktidarda olsalardı suçlananların durumu dumandı demek! Semih Deren'le yeni tanıştıkları günlerdeydi,

- Cevdet Paşa şöyle der, demişti acı bir alayla. "Politika âlemi bir başka âlemdir, kişi karındaşı olsa feda eder!.."

Çileden çıkarmıştı bu sözler Gülşen'i; adamı bir evden kovmadığı kalmıştı! Proleter devrimci tutum, davranış, bu çirkef siyasa anlayışını yeryüzünden kazımak için çıkmış. Aynı pisliklere bulaşmışsak neyiz biz? O pisliklerden kolay kurtulamayacak insanlarız! Bunalıma kaptırdı kaptıracaktı kendini. O günlerde anlayışlı yaklaşımın olmasa "Deli doktoru, deli doktor!"a çıkacaktı adım, derdi Semih'e... Ağır sanayi işçi yığınlarının var olmadığı, emekçilerin, işçi sınıfının yığınsal biçimde örgütlenmediği bir ülkede, olacak bunlar! Eski düşüncesiydi bu; onunla da avunamıyordu artık. Kuşkunun ağılı çekirdeği içine düşüp çatlamış, kılcal köklerini yüreğinin yumuşak toprağına derinden derine salmaya başlamıştı bir kez. Nerden geliyordu bu ülkenin acı gerçeği? Biz neresinde katılmıştık bu serüvene? Eski duyduklarını, sorup öğrendiklerini, öğrenemediklerini bir bir elden geçiriyordu yeniden. Ülkede en eskilerde bu kavgayı başlatanları, başladığı günlerde ya da hemen ertesinde başlayanları tanımış, hemen tümüne saygı duymuş, ancak sorularının doyurucu yanıtını hiçbirinde bulamamıştı.

Ağır gizlilik koşullarından gelen çekingen suskunluk, saklanmaması gerekenlerin bile üstüne gizemli bir örtü çekiyordu. Nesnel bakmak olası değildi geçmişe; ya övgüler vardı, ya yergiler. Söyleyenlere, söylenenlere saf yürekle inanıp yineleme dönemi kapanmıştı oysa! Geçmişten güç almak için, mitosları aşmak; doğrulan, eğrileri yerli yerine koymak gerekirdi. Bir rastlantı işte tam o günlerde hastaneye getirdiler İlyas Tartan'ı. Aralarında başlayan uzun dertleşmenin ilk adımı yıllar önce atılmıştı böylece. Yaşamı gizli kavgada geçmiş devrimciye anı yazma yolu kapalıdır; ne biçimde olursa olsun düşmana belge vermek sayılır. Belgesiz de tarih olmaz. Gerçek tarihi olmamak, kötülerin işine yarıyor daha çok. Geçmiş olayları utanmazca değiştirip istedikleri biçimde yutturabiliyorlar yeni kuşaklara.

- Lütfen yazın, dedi Gülşen, İlyas Tartan'a. Yayınlanmasa da saklansın; günü gelince ışık tutar.

Gizlilik dönemlerinin çekingenliğinden öte, devrimci özveriye dayanan bir alçakgönüllülük de yatıyordu bu yazmamakta; gizli, sessiz uzayıp gitmiş bir insanca kavgada adını ortalara sürmeyen biri olmak!

- Belki de gönlümüzce bir iş yapamadığımızdan! demişti İlyas Tartan. Kimbilir utanıyoruz belki de!.. Ne yazacağız?

Bir de ele geçerse korkusu. En yakınların polis diye damgalar seni acımasızca. Bu yasaklar, 141., 142. Maddeler, geçmişle iletişimini önlemek için bekliyor. Belleğimizi karartsınlar, geçmişle bağımız kopsun,

deneyimlerden yararlanmayalım, devrimcilerin körebe oynayan zıpçıktılara dönüştüğü ülke olsun Türkiye. Bu basit oyunla getirildik kanlı günlere. Geçmişi konuşmuşlardı İlyas Tartan'la uzun uzun. Çoğu bildiği şeyleri bile bir başkasından bir kez daha duymak, göze çarpıcı kılıyordu olayları. Pavli Adası toplantısında bulunmuştu İlyas. Toplumu sarsıcı üne kavuşmuş bir devrimci ozanın çevresinde, Moskova'da, tepedeki parti yöneticilerine karşı bir anlamda bağımsız, koşullara uygun, atılgan kavga yürütmek, diye özetlemişti Nâzım muhalefetini. Tartışılan sorunlar sonra geliyor; özünde muhalefet, yukarının kimi kez anlayışsız, ters baskılarına karşı gerçekçi tutum, özgün yol arayışlarıyla biçimleniyordu. Gençlik sorunları, azınlık sorunları, örgütlenme, ajitpurop sorunları gibi. Komintern, karşı çıkmasa, tümüne egemen olmasalar da, yeni bir yol ola ki daha yaygın, daha demokratik biçem getirebilirlerdi örgüte. -Bu yolda bir şeyler de yaptı Nâzım!-Ya da daha çok provokasyon diyordu İlyas Tartan! Bir ozanın düş gücü gizli çalışmalara parıltı da kazandırır, sayısız belalar da getirir. -Sayısız belalar da geldi sonra!- Komintern'in karşı çıkışıyla Nâzım'ın en yakın çevresinde bile çözülme olmuştu. Bu bizim, dışarı kaçan genel sekreter de yakın arkadaşını ilk bırakanlardan. Nâzım'ın Moskova'ya gönderilen temsilcisi (Tufan mıydı?) önce öldürülmüş, sonra da Taşkent'e sürülmüş diye duyuldu. Nâzım'ı dinlemek için Moskova'ya çağırdılar, gitmedi. Nâzım da, kimi yoldaşları da, bütün dünya partilerine "Polis Sosyalist" olarak duyuruldu Komintern'ce! İyi ki de gitmedi diyordu İlyas Tartan; gitse öldürürlerdi.

Öyle demişti bir gün İlyas Tartan: "Alabilsek, nasıl ibret doludur yaşam. Çelişkiler bitmez." Komintern'in kendilerine olan sarsılmaz güveniyle övünüyormuş TKP'nin üst yönetimi. Olayın sıcak günlerinde 'İnkılâp Yolu' adlı parti dergisinde açıklamışlar bunu. "Herkes bağışladı Nâzım'ı daha sonra" demişti İlyas Tartan. "Kaskatı merkezcil disiplin anlayışıyla yukarıya ödünsüz bağlılığın simgesi Doktor Hikmet bağışlamadı yalnız. Egemenliğini tartışmaz savunduğu tepeyi İsmail kapıverince zavallı Doktor Hikmet'e en büyük acıları tattırdı." Kerim'in dediklerini anımsamıştı Gülşen. "Nâzımizm diye tutturmuş bu adam da" derdi Doktor Hikmet için. Yapılacak can alıcı işlerden kaçıp düşlere sığınmakmış 'Nazımizm' dediği. Kimi aydınlara bakınca doğru diyeceği geliyor adamın ya, niye 'Nâzımizm?' Devrimci devinime Nâzım kadar gerçek kazanım sağlamış kaç kişi var ülkede? Düşleri olmayan devrimci olur mu? Yoğun

küçük burjuva dokulu yapıdaki insanlar edebiyata sığınıp işi düşlüğe vurdularsa bunda Nâzım'ın suçu ne? Nâzım, daha Moskova'dayken, Türkiye'ye gelmesinin tartışıldığı parti toplantısında,

- Gidebilir; ancak sıkı bir denetim altında tutulmalıdır orda, demişti Baytar Cevdet.

Nâzım hırsından elindeki kalemi sıkıp kırmış, nedenini sormuştu başkaldırıyla. Bireyci küçük burjuva davranışlarına kapılmasından korkulurmuş. Kaygı yerindeymiş demek! Cevdet de, Moskova'da büyük temizlikte ajan diye öldürülenler arasında. Karısından ötürü başı belaya girmiş, derler. Troçkistmiş kadın! Reşat'ın karısı (Greta derlerdi) Margerit de öyle öldürülmüş... Türkiye'deki olaylar üzerine Doktor Şefik Hüsnü ağır sövgülü sözler etmiş derlerdi Nâzım için! Doktor'u tanıyordu Gülşen, ondan sövgünün, hele ağır sövgünün çıkacağını bir an bile düşünemiyordu. Soylu aile eğitimiyle yetişmiş burjuva diplomatı inceliğinde bir adam sövüp saymalara kalkmış!..'46'da Parti kurunca Nâzım'ın cezaevinden gönderdiği, "Benim yerim Doktor'un yanıdır" sözlerini yıllar sonra tatlı bir anı olarak yinelerken, övünçle gülümseyip kızardığını, gözlerinin parıldadığını anımsıyordu. Nedir bu yıllar süren karmaşa? İki yanlı ağır baskı altında yamru yumru olmuş Türkiye'nin devrimci gelişimi. İçerden en ağır polis terörü, işkencesi; dışarda, giderek tarihin en kıyıcı polis yoldaş terörü... Moskova'da paçasını kurtarıp tek başına yaşamını sürdürmeyi başaran şimdiki genel sekreter, nice yıllar sonra Türkiye'den kaçıp gelene mührü vermek zorunda bırakılınca, karısının yakmışını duymuştu Gülşen, "Böyledir zaten demiş" Madam, "Burda yıllar yılı nelere katlanıldı; sonra bir adam çıkıp geldi Türkiye'den, sekreterliği o aldı!.."

Neresinden baksan ağlanası terslikteki sözü, nereye koyacağını bir türlü bilememişti! Moskova'da bir gece, evinden alınıp sürgüne gönderilen Sabiha Sümbül'ün ağlamasına gülerek bakmış götüren jandarma. "Moskova senin gözyaşlarını umursamaz" demiş. Genel sekreterin bir yalanıyla sosyalist ülkelerden sınır-dışı edilen Doktor Hikmet'in, yüreğini acıyla sıkıştıran sözlerini anımsamış ti; "Bizi sınırdan atan askerler, tıpkı Türkiye'deki jandarmalar gibi; soğuk, umarsız, kaskatı koşullanmışlar!" Doğal! Her yerde yükümlülüklerle, görev sorumluluğuyla sımsıkı kalıplara döküyorlar insanları. Bu yükümlülükleri, sorumlulukları çizip belirleyenler de çarkın başındaki yeri kapmış olanlar. "Bizim sosyalist ülkelerde her şey genel sekreterdedir, onun dışında kimse de bir bok değildir!" demişti ordaki

bir yaşlı yoldaş. O yere, yürüttüğü ileri savaşta, devrimci ilkelere bağlı demokratik bir ayıklanma, arınmayla varması beklenir genel sekreterin, bin bir oyun içinde pisliklere bulanarak değil. Yığınlar içinden, gerçekten demokratik yöntemlerle süzülüp gelmekle olası böyle bir arınma da. Bu iş hele bizim ülkede nasıl olabilir ki? Eyüp, Defterdar'da yapılan Dördüncü Kongre'den sonra bir daha yıllar yılı kongresini yapamamış bir parti. O da nasıl ağır gizlilik koşullarında yapılmış. Kongreyi düzenleyen Tornacı Yoldaş'ın dediği, iki kişiye bir de tabanca sağlanmış baskına karşı. Yıllar akıp gitmiş, kimi ölmüş, kimi dışarda, başka ülkelerde, kimileri cezaevlerinde, kimileri ayrılmış örgütten; merkez komitesine cooptalion'la adam geçirilir olmuş. Her şey kendilerine kalan tepedeki üç beş kişinin de işine geliyor bu gidiş! Aralarına yeni aldıkları, biraz kişilik belirtisi gösterip yanlışlara karış çıktı mı, "Sen hiçbir şey değilsin!" deyip kapıya bırakması kolay. Yasallık oluşmamış. Bunları konuşurken Rus Sosyal Demokratlarının, Londra Konferansı'nda geçmiş, sık anımsadığı bir olay aklına takıldı.

Bu konuda karar için oylama yapılacak. Kafkasya'dan iki Gürcü delege gelmiş, ancak bir oy hakları var. Lenin soruyor:

"Hanginizin seçimde aldığı oy daha çok" diye. Oylamaya o katılacak. Delegeler şaşkın bakmıyorlar. "Kafkasya'da seçim olduğu nerde görülmüş? Biz her şeyi aramızda yoldaşça çözümleriz!" diyorlar! Stalin olgusunun bir yanı bu "Yoldaşça çözümler"e dayanıyor olmalı! Bürokratlık değil, ama her yerde yasallık; Lenin'in titizlendiği demokratik yasallık. O bir kez bozulmaya görsün. Çeşitli kaynaklardan gelip birleşen -belki de bir türlü birleşemeyen!- Türkiye Devrimci Devinimi böyle bir yasallığa, o karanlıktaki didişmede nasıl kavuşabilirdi? Baku'dan gelenler öldürülüp, Ankara'daki örgütler de kapatılınca, tek umut lstanbul'dakilerdi. Hacıoğlu Salih, kendini Ankara'nın tek kalıtçısı, T.K.P.'nin asıl kurucusu sayıyor, İstanbul'daki Doktor Şefik Hüsnü'nün saygınlığına gizli açık karşı çıkıyordu. Emekçi kesiminin değil, küçük burjuva eğilimli aydınların simgesi görüyordu Doktor'u. İstanbul'da Hadımköy'de, tren istasyonu gişesinde çalışırken, karısı Sabiha'nın kolundaki sebze, yiyecek sepetiyle Doktor'un Maçka'daki burjuva görünümlü ev muayenehanesinden aldığı parti yayınları döneminde ilişkilerinin hiç de sevgiye dayanmadığını, bir gerginlik içinde sürüp gittiğini Sabiha da anlatır anılarında. Eskiyle ilgili bir konuşmalarında, Doktor Şefik Hüsnü'nün, Mustafa Suphi'den açılınca,

“Zıppır, maceraperest!” demesi şaşkına döndürmüştü bir keresinde Gülşen’i -Zıpır da demiyor “zıppır” diyordu!- Öylesine allak bulak olmuştu ki, üstüne gidip sormak ne söz, duymamazlıktan gelmeyi yeğlemişti. Ah bugünkü aklım olsa!..

Doktor’un bu sözleri ederken Suphi’yi küçümseyen, kızgın, daha çok da alaylı kızarmış gülümser yüzü, bir enstantene fotoğraf gibi yapışıp kalmıştı belleğinde. Onun da Mustafa Suphi’ye güveni yoktu demek. Baku olgusuna değil, Mustafa Suphi’nin kişiliğine bakışı olmalıydı bu. Bakûdan gelenlerin öldürülmeleri iki yanlı bir oyundu. Bolşeviklere, Türkiye’de destekleyecekleri, Ankara’daki paşalardan başka seçenek bırakmamak, kapitalist dünyaya da mayaları konusunda güvence verip çağrı çıkarmak... Devrimci sola vurarak Batı’ya yaranmanın kanlı başlangıcı... Ankara’da o günkü devrimci devinimlerde bulunup çalışmış, imâlatı harbiye işçilerinden bir eski partili, Mustafa Kemal’in, toplantılarına katılıp onlarla birlik olduğunu, sonradan döndüğünü söyleyip dururdu. Mustafa Kemal kimlerle birlik değildi ki o günlerde! Nâzım Nazmi’yi anımsardı hep; Nazif’in sınıf arkadaşının babası, bir eski jandarma yüzbaşısı. “O zaman başka yol, umut yoktu kızım” demişti, “Bunların hepsi komünistti!..” Bunlar dediği tek parti döneminin Kemalist Ankara takımıydı. Nazif adamı anımsar mı acaba? Unutup gitmiştir. İlginç bir adamdı Nâzım Nazmi. Dik omuzları üstündeki ak saçlı, büyük, kara yağız başı ufak tefek gövdesini daha da çelimsiz gösteriyordu. Erzurum Kongresi’nde Mustafa Kemal’in yakınında olmuştu, ortak anıları vardı. Sonraları Kayseri’de yeşil ordu örgütlenmesine katıldığını Paşa’ya bir mektupla muştulamış! Örgüt için başvuranlar Paşa’nın da başlarında ya da aralarında olduğu savındaymışlar. NUTUK’da kendi adına işler yürütüldüğünü, böylece duyup önlem aldığını söylüyor Mustafa Kemal de. Yenilgiye karşın o gün de geleneği olan en güçlü örgüt orduydu ülkede. Mustafa Kemal de o örgütle yaptı ne yaptıysa. Osmanlı kalıntısı, parçalanmış bir ülkeyi, başka hangi güçle, hangi biçimde, yıkılan Çar İmparatorluğu’nun yeni bir tarih aşamasına dönüşmüş yazgısına kim bağlayabilirdi Türkiye’de? Paşalar, beyler, başka yolu kalmayınca, bir süre komünistlik de oynadılar, sonra da yollarını buldular demek! Daha neyin, nereye varacağını, en inanmışların bile bilemediği; Lenin’in, devrimin 71. günü, “Paris Komünü’nü bir gün geçtik” diye sevincinden Leningrad’da çıkıp karlar üstünde dans ettiği bir dönemde, ne acı denemelerden geçmiş örgütlü proleterya, ne yandaşı köylülük değil de, Osmanlı paşaları,

Internasyonel’e bağlı komünizmi getirecekler Türkiye’ye! Ankaralı eski partililer aldatılmışlığın kızgınlığını, hiç değilse burukluğunu hep taşıdılar. Hacıoğlu Salih’in, Ankaralı egemenlerin nerden nereye geldiklerini, milletin sırtından çul değiştirip bitleri kanlanınca nasıl tafralara kalkıştıklarını alaylı saldırıyla anlatan bir yazısından söz etmişti İlyas Tartan. Doktor Şefik Hüsnü’nün olsun, Cevdet’in olsun, komintern dergilerinde görülen irdeleme yazılarında ilkel birikim yağması diye alınır Kemalist sosyoekonomik tutum; sermaye birikimi için başka yolları da yoktur.

Emekçi halkın, işçi, köylü, esnaf, zenaatkâr üretmenlerin devlet baskısıyla soygunu... Doktor Şefik Hüsnü bir konuşmasında Gülşen’e, “İsmet’e çatmamıza pek iyi bakmazlardı Ruslar. Celâl Bayar takımına karşı İsmet’i tutuyorlardı. Biz İsmet’e biraz fazlaca karşı çıktık mı sizin bilmediğiniz şeyler var gibisine gizemli biçimde kaş çatarlardı!” demişti gülerek. İlerde Türkiye Komünist Partisi için, kominternce alınan “Desantralizasyon” kararında bu kaş çatmanın payı, o günden beri kafasına takılıp kalmıştı Gülşen’in.

- Stalin’in öldüğü gece, babam ölmüş gibi ses çıkarıp hıçkıra hıçkıra ağladım, demişti llyas Tartan.

Sert çizgili uzun yüzünde, yanmış iki kömür ışıltısındaki gözleri sağlıksız bir titreşimle parlıyordu bunları söylerken. Kolu, yürüyüşü düzelince taburcu edip bir gece; eve akşam yemeğine çağırmıştı Gülşen onları. Semih’le tanışmalarını istiyordu. Semih’in o sinsi gülücüğünü yakalayınca sinirlenmişti Gülşen. Bu sözlerdeki benzersiz yıkıntıyı nerden bileceksin sen salak kitaplık kurdu!

- Gerçek ölümüne de ağladınız mı? diyordu Semih aynı gizli alayla.

Dediği, Stalin üstüne, Yirminci Kongre’deki korkunç açıklamalar. Yüzünde bir değişme olamamıştı İlyas’ın. Suskun kaldı bir süre. Karısı bir şey diyecekti ki,

- Ağlayacak durum mu kalmıştı? dedi İlyas Tartan. Geç geldik kendimize. Kafamın bütün camlarını açtım sadece, dedi.

- O zaman da üşütür insan!..

Gülşen’in sinsice gülümseyen Semih’i terslemesine kalmadı, tatlı bir gülüş tutturdu. Karısına baktı açıklamasını bekler gibi; kadını dalgın görünce,

- Öyle oldu, dedi. Üşüttük de!..

Amcasının gülüşüne sanki üzgün önüne bakan Besime de katılmamıştı. O gece geç saatlere kadar aynı konular üstünde dönüp durmuşlardı, İlyasları yolcu ettikten sonra Semih Deren, biraz çekinerek evine çağırdı Gülşen'i; sevgi ilişkileri o gece başladı. Bitişikteki kendi evlerinde Levent uyuyordu. Akşam masada sessizce yemeğini yiyip odasına çekilmişti dersim var diye. Ne garip oğlandır bu; o akşam hiç dinlemiyor göründüğü konuşmaların bir bir sözünü etmişti yıllar sonra; hem de eleştirisiyle! Daha küçüklüğünde içine kapanıktı ya, kapıları açıktı demek. O gece başlattıkları tartışmaları sonraki günler Semih'le sürdürdüler aralarında, İlyas Tartan'ı Semih de sevmişti. Acı deneylerde yanıp kavrulmuş, içtenlikli adamdı yargısı. Onun da takıldığı üşütme olgusunu, Besime'den öğrenmişlerdi. Günlerce odasına kapanmış Stalin yıkıntısından sonraki günler, kimseyle tek söz etmeden. Doktora görünmesi için kandıramamışlar. Sonra sonra Babıâli'ye gidip gelmeye başlamış. Bir de yayılmış ki çevrede; gözlüklü, kamburumsu kavruk, bir muhasebeci kıza, Şahika'ya tutulmuş llyas Tartan. O görkemli yapısıyla ezip daha da bücürleştirdiği kız yanında, dolaşır durur sokaklarda. Geçmişinde, evliliğinden bu yana bir başka kadın olayı da yok yaşamında, öyle düzenli yaşamışlar ki o güne dek. Karısı canına kıymaya kalkacak nerdeyse. Sonunda ağbileri almışlar kızı, İzmir'e götürmüşler. Gene korkmuşlar odasına kapanacak diye ya, olmamış.

- Ben akıllıca üşüttüm, dedi Semih. Çirkin muhasebeciyle değil, güzel bir Doktor Hanımla! Ağbileri gelse de vermem.

- Kes bu tatsız konuşmaları, demişti Gülşen. Ne geçirmiş adam, biliyor musun? Geçip geçmediği de belli değil ya!..

- Sizlere kalsa herkes deli zaten, Doktor Hanım!..

- Hangi deli demiş bunu? Gülüyordu Semih,

- Marks'ın piçini doğuran kâhya kadını, Lenin'in lnessa'sını niye örtbas ederler bilmem ki, herkesin bir üşütük yanı var demek!..

- Bilmeyecek ne var, dedi Gülşen. Erkekler dile düşmesin diye! Kâhya kadını, İnessa'yı, Marks'ın karısını, gene kimbilir ne acılara katlanmış Krupskaya'yı düşündüklerinden değil!

- Sus, çarpılırsın! dedi Semih. Kutsal şeylere dil uzatmaya başladın! İyice azıttın sen de!..

Şaka bir yana gerçekten de azıtmıştı Gülşen. Kafatasındaki tüm camları açmıştı o da; gerekti mi, eskiden tartışmasız inandığı şeylerin

tümüne dil uzatmaktan çekinmiyordu. Doğrular nerdeydi? Bugüne dek bizlerden köşe bucak saklanan doğrular!.. O doğrulara kavuşmamız için bizim açmamız yetmiyor, başka camların da ardına dek açılması gerek! Oysa, bir küçük aralıktan başka bir şey yok daha; ordan ne sızarsa. Kötüsü, aralığın büyümesini isteyen de pek yok gibiydi. Gerçekle yüzyüze gelmekten bilinçli, bilinçsiz kaçıyor çoğu kişi. Kendi dirençlerimiz düşmanın sıraladığı engellerden kötü! İnsan denen yaratık ne küçük doyumlarla avutuyor kendini? Uyurgezer kimileriyle konuşurken, yüzlerine bağırmak geliyordu içinden: “Yetmedi mi bunca aptallık? Daha neyi bekliyoruz? Her şeyi doğru dürüst yerine koymazsak başımıza gelecek var, görmüyor musunuz?”

- Yasal partinin tutumundan kaygılar duyuyorum, demişti İlyas Tarlan. Kalıtı yoksayıp yadsıyorlar. Kötüye gitmez mi bu?

- Polis, varlığını kanıtlayıp bağlamaya çalışıyor; yardımcı mı olsalardı? Ses çıkarmamıştı İlyas. Yanar kömür alacasındaki gözlerini dikip baktı bir süre. Bakışlarının kuytusunda bir şeyler var bu adamın. Semih’leydiler; onun isteğiyle görmeye gitmişlerdi İlyas Tartan’ı. Sessizliği Semih bozmuştu.

- Kalıtın tanımına, kalıt anlayışına bağlı bu, dedi. Toplumda biriken o kadar şey var ki, ille de bir gizli örgütün bıraktıklarına bağlamak tekkecilik olur. O gizli örgütten ne kaldı onu da bilmiyoruz ya!..

Sert tepki gösterecekti, tuttu kendini Gülşen. O kızdığın başkaları da senin gibi işte. “Ne kaldı, ne kalmadı?” tartışalım diyor adam; o kadarcığa bile dayanamıyor musun? O değil, sinsice bir küçümseme yatıyor bu sözler altında! Bir de...

- Sorun da o, dedi. Bilmiyorsunuz! Bilenler için çok şey kaldı o gizli örgütten. İlyas Ağbi doğru söylüyor; geçmiş bağı koparsa, iyiye gideceğinden ben de kuşkuluyum... Toplumdaki birikmiş başka kalıta gelince; burjuvazi de ona itiyor bizi!.. Şeytanın payını ayırmak güç o kalıtta!..

Düşünmeye de başladı; neydi bu geçmiş bağı? Kim, ya da kimlerdi geçmişin sağlıklı temsilcileri? Kalıtı nasıl açıklayacaktık? Dışarı kaçıp oralarda sekreterliğini duyuran kişi, geçmişte kim var, kim yok, çoğunun adını hayına çıkarmak için pundunu bulmaya kalkarsa, o karmaşa buraya yansımasın olur mu? Yasal partinin yönetici kadrolarında, hadi korku demeyelim, tedirginlik var. Eski yasa dışı örgütü sürdürme suçlamasından

kurtulmak için, ister kendi adlarına deyin, ister parti adına ‘önlemler’ almakla yükümlü sayıyorlar kendilerini. Burjuvazi, sırtını Amerika’ya vermiş öyle bir bastırıyor ki, bir açıklarını yakalasa hiç kimsenin gözünün yaşına bakmayacak! İyice ürkütmek için edepsizce abartarak saldırıyor biraz da.

- Şeytanın payı dedin, dedi Semih. Neymiş o? Düşündü bir an, nasıl açıklamalıydı?

- Şeytan boş mu durdu bu kadar zaman?

İlyas almıştı soğuk bir gülümsemeyle.

- Belki de onun kalıtı bizimkinden baskın çıkacak!

Bu belirsiz, gizemli sözlere açıklık getirmek için aranış içindeki Gülşen’e baktı Semih.

- Ben de bir şeyler sezinliyorum, dedi. Tam anlamak da kolay değil belki, anlatmak da...

Gene kızacak oldu Gülşen. Hep sezgilerinden söz eder, ne biçim bilim adamı bu?

- Ne güçlüğü varmış? dedi Gülşen. Burjuvazi’nin biriktirdiği geçici, görece doğrular var, özellikle bizim toplumda. Kemalist ‘ilericilik’ söz gelimi. Takılıp kalırsak bunlara?.. Din sorunu, batılılaşma sorunu, Kürt sorunu... Ne bileyim, daha bir sürü. En basit bir taşı oynat, bak nasıl birbirine girecek herkes! Resmi görüşün dışına çıkmaktan ödü kopacak niceleri var! Saplantılarının sarsılmasından korkacaklar. Hazır, her şeyi “ileri” biçimde oturtmuşlar yerli yerine!.. Benim temel kaygım başka, gene de. Geçmişten gelen devrimci çizgi doğru saptanmadan yola düşüldü mü, kanlı bıçaklı olacağız diye düşünüyorum!.. Bir uca kaymak için bekleyip duran yeni kuşakların önüne böyle çıkılırsa ne olur?

Levent’in adım adım elinden kayıp gittiğini gördüğü sonraki yıllar, bu konuşmalarını anımsamıştı. İlyas Tartan’ın o günkü sözünü de.

“Bu bizim yazgımız!” deyişi gözünün önünden, kalın sesinin yankısı kulağından bir daha hiç gitmedi İlyas Ağbi’nin. Hep de “yazgımız”ı düşündü, İlyas Ağbi’nin yazgısını niye düşünmedim? Bu sabahki bitişi daha o günlerden mi başlamıştı İlyas Tartan’ın? Çantayı aralayıp yeşil bloknota baktı. Kafası iyice takılmıştı yazılara. Mürvet’e de söylemiş, körmüş o... Bir Şahika’ya da anlatamamış ki... Neler diyor bu adam? Kahveye baktı, boşalmış gibiydi. Karşı sundurmanın önü iyice kalabalık. Görüş başlamıştır. Leventlerin koğuşuna daha var. Kalktı, duvar dibindeki köşeye, camın

önünde boşalan masaya geçip oturdu. Kara gözlüklerini çantaya koydu, yeşil bloknotu çıkardı. Sayfaları şöyle bir gözden geçirdi önce, okumaya başladı.

İLYAS TARTAN'IN NOTLARI: "Glokom ameliyatı neye yarayacak? Mürvet'e de söyledim, körüm ben, iyileştiremeyecekler. Bir Şahika'ya bile anlatamadım ki, insanlar doğruları işlerine yaramadan görmezler. Aslında yuvarımızda, protoplazma yapımızda var bir terslik; belki de genlerimizden geliyor bencil körlüğümüz. Zavallı Mürvet daha yeni evlendiğimiz günlerdeydi, otuz yıl önce bir akşam, Çamlıca'ya yürürken kendini boşu boşuna tüketmemden söz etmişti. Ne çok kızmıştım, o gece sevişmemiştim onunla. Biz dünyayı ne akla dayanıp da değiştirmeye kalkmışız, değişmeyecek sanki biz istemezsek! Nâzım'dan yediğim iki tokatı hiç unutmam; çocuk gibi ağlamıştım, içimden hak da veriyordum ona. Bildirileri geciktirmiştim, bu da suçtu. Bahariye'deki apartman dairesine girip de Nâzım'ı karşımda dikilmiş görünce, koskoca adam, dilim tutulmuştu sanki! Bugün düşünüyorum da, büyük ozandı Nâzım, büyük devrimciydi. Ağbim gibi seviyordum. Bugün de severim. Yeterince büyük düşünür müydü? O da mı kördü? Yoo, o gördüklerini değil düşlerini söyledi bize. Perde indi mi gözlere, tüm insanların birden iniyor. Nasıl iyi düşünür olacak bir küçük zavallı yaratık insan! Nâzım'dan değil, tüm insanlardan söz ediyorum. Peki, biz neyiz? Peşime takıldılar dün gene. Bahçede yürüyorum, peşimdeler. Koridora girdi/n, peşimdeler. Odaya geldim, kapattım kapıyı, biliyorum kapının önünde bekliyorlar Görmeden biliyorum. Aynı böyle işte. Bazı da besbelli görüyoruz, bilmiyoruz. Şu anda Şahika karşımda, yatakta yatıyor. Battaniyeyi kabartmış. Kızdığımı hiç belli etmiyorum doktorlara. Aslında kimseye böyle uzun boylu kızdığım da yok. Karanlık odaya aldılar beni. Gözüme bir küçük demet ışık verdiler. Doktor mercekle bakıp durur. Kaygılanmama gerek yokmuş. Lazer'le bitirivereceklermiş işi. Doktor Gülşen'le konuşurken anladım ki, biz sürekli yanar durur bir bataklığa düşmüşüz. Gencecik delikanlıları asıyorlar. Hangi işi bitirecekler lazerle. Yaşlandım da diyelim, çevreme doğru dürüst bakıp göremiyorum! O bitip tükenmez görünen gençlik yıllarımda, onda on gören gözlerimi nasıl kullandım? Kolej'de Kral Oidipus'un gözleri kanlar içinde sahneye çıkışını iki kez ilgisizce seyretmiştim. Habercinin saraydan koşarak gelip de, asılı bulduğu annesi lokaste'nin iğnelerini Oidipus'un, kendi göz çukurlarına nasıl batırdığını çığlık çığlığa anlatması da etkilememişti beni.

Son yıllarda hep düşünüyorum; yazgının kucağına mı düştük biz de? Ne denli yiğit olup ne yakıcı düşler kurarsan kur, karanlık kuyuyu boylayacaksın sonunda, öyle mi? Tuzak genlerimize kazılmış! İğneleri göz çukurlarına işte böyle batırdı Oidipus! Tutkularımız mı kör etti bizi, yoksa körlüğümüz tutkularımızı mı doğurup besledi; serpiltip geliştirdi bunca? Babam Emekli Topçu Kaymakamı Muhittin Arif, “Ulan eşek” dedi bir gün, “Biz Trablus’ta vuruştuk, Kütülemmare’de sonra, İzmir’e iki yarayla girdim Kurtuluş Savaşı’nda. Babam Kolağası Mehmet Arif Dersaadet; 93’de gitmiş, dönmemiş. Sen bizden aptal çıktın! Kimi kurtaracaksın bu deve gibi boyunla? Senin dediğin kantar, Bursa’da kestane tartar! (Ne çok kullanırdı bu Karagöz tekerlemesini! Bağlarbaşı’na Karagözcüler gelirdi eskilerde, ordan kaptı.) Herkesin gözü de kestane şekerinde! Dağıtın da göreyim...” Bunayınca da yineleyip durdu; “Herkesin gözü kestane şekerinde! Herkesin gözü kestane şekerinde!..” “Sen de al yesene, eşek!” demişti bir gün. Babamdan çok korkardım. Bir temiz dövmeyi düşlerdim hep. Çocuk islemedim; belki de ondan. Parti ile ilişkilerimi düşünüyorum. Nasıl düşlemiştik o gelecek güzel günleri! Şahika öyle içten dinliyordu ki anlattıklarımı. “Olmaz” dedi bir gün. “Sizin bu söyledikleriniz insanlara uymuyor. Ben hep iyilik etmek istiyorum, alay ediyorlar benimle. Çirkinim diye...” Uzun uzun ağladı. Neresi çirkindi Şahika’nın? Kalın camlar altındaki ürkek bakan gözlerine, serçe gibi çelimsiz yapısındaki ısıya bir söğüt gölgesi gibi sığınmıştım bunaldığım umarsız günlerimde. Başka nereye kaçabilirdim? Dışarıya ateş yağıyordu. Sol Ortaçağı’ınızı yaşamıştık demek. Nasıl kurtuluruz bu karanlık külhandan!.. Suları bugün de fokur fokur kaynatıyorlar! Kapı sallandı. Ardında bekliyorlar, biliyorum. Çirkin onların yüzü işte; göstermiyorlar! Baş ağrılarım gene başlayacak diye korkuyorum. Zavallı Şahika, ağbilerinin yanı sıra, gözyaşları içinde bırakıp gitti beni. Gücüm yetseydi büyük ağbisini dövmek isterdim. Utanmıyor muymuşum, kızım yaşındaki Şahika’yla ilişki kurmaya? Hem de evliyken...”

Okumayı bırakıp başını notlardan kaldırdı. Sıkılmış gibiydi, ilginçti ya, beklediği bunlar değildi. Bunalımını anlatıyor işte. Sol Ortaçağı diyor. Güzel deyim! Sanrıları sürüyordu demek. Hiç sözünü etmiyordu. Evet, saklar bunlar. Böyle sağlığını yitirmiş kişinin anılarından ne olacak! Kahve gene dolmaya başlamış. Nazif, ben görmeden gelip gitmiş midir görüş

yerine? Notlara eğildi. Yer yer çarpuk çurpuk, gene de özenli, okunaklı yazılar. Sayfa boyu Şahika'dan söz ediyor. Atlasam mı?

"Yüzündeki sivilcelere çok üzülüyordu Şahika. Mürvet bir ilâç salık verdi; birkaç hafta kullanınca bayağı azalmıştı sivilceleri. Ne iyi insandır Mürvet! ilişkimizi öğrenince ne sıskalığını bıraktı kızın, ne bücürlüğünü. Kamburmuş da... Suratı da cerahatli sivilceler içindeymiş... Utanmalıymışım bu iğrenç kızla düşüp kalktığım için. Aptal bir deveymişim ben. (Babam hep "eşek" derdi. Deve daha uygun geldi bana!) İnsanlar bu kadar iyi işte!.. Şimdi şu kapı ardındakileri alsam odama, sorsam, "Niye beni gözlüyorsunuz? Ne kötülük ettim ben size?" Ne derler? Aslında hepimiz aptal develeriz? Genlerimizden! Kurtulmalıyız. Kimbilir daha kaç yüzyıllar boyu sırtlarımızda kambur dolaşıp duracağız böyle. Belki de sonuna dek!.. İğneleri göz çukurlarına batırmaya yazgılıyız çünkü! Peki, sen kimsin? dedim Mürvet'e. Necisin? Dili tutuldu, kaldı öylece; bayıldı. Mürvet'i severim oysa. Bir gece... Dün yazmışım bunları. Gözden geçirdim, yırtsam mı diye düşünüyorum. Anlatmak istediklerimin hiçbiri yok burada. Yıllar önce de yazmaya kalkmış, beceremediğimi anlayınca bırakmıştım. Ben ülkemizden söz etmek istiyorum. Acıları burda yaşadım. İyi günlerim de oldu geçmişte. Yalancı iyi günlermiş. Bizim ülke karanlığının kendine özgü dokusu var. Sinsi bir yorgunluk bu. Şu kafamı bir toplayabilsem, yazacağım. Her şeyi göremesem de, görebildiklerimi yazsam yeter. Dünya yeni kurtuluyor sol ortaçağından! Rönesans'a geçiyoruz demek! Bizde de böyle mi? Geçmişte nelerin yaşandığı biliniyor mu ki, nereye gideceğini düşünüp bulabilsin kişiler. Doktor Gülşen üsteleyip durdu yazmam için. Peki, ben neleri biliyorum? Babam "eşek!" derdi, "Senin bildiğin yanıldığına yetmez!" İhtiyar baykuş doğruyu söyletmiş! Hiçbir gün doğruyu görmedi o; nasıl söylermiş doğruyu! Doğru, gene de bizim yaşadıklarımız. Sömürüyü yeryüzünden kazıyıp atacağız diye çıktık yola; bizi sömürdüler. Artık yakalandılar ama, yeni yollar, yöntemler aranıp bulunacak. Kim bulacak? Nasıl bulacak? Bulanıveriyor gene. Partide gördüklerimi, yaşadıklarımı, olup bitenleri yan yana dizsem önce. Evet, önce onları bir sıralayayım unutmadan, düşünür, yerli yerine sonra koyarım. Örgüte ilk girdiğim günden mi başlamam gerek? Aklıma ne gelirse. En iyisi, önce biraz uyuyabilsem. Gözlerim yanıyor. Gece yarısı uyanacağım nasıl olsa..."

Yazılar iyice karışmıştı burda. Okunamıyordu. Bir de kedi resmi çizilmişti. Pos bıyıklı bir kedi! Sonradan çıkardı: Stalin'e benzetilmiş! Kötü bakıyor. Çizime yatkın bir elden çıktığı belli. Amcasının resim yaptığını söylemişti Besime. Şöyle karıştırıp arka sayfaları çevirdi. Kambur develer çizilmişti bir sayfanın altına art arda dizilmiş, gidiyorlar; önlerinde de kedi! Aynı kedi. Kocaman bıyıklarının üstünden alaylı, kurnaz bakıyor, yan yan. Bir sürü hörgüçlü deveyi tek başına sürüklemenin yukardan bakışı bu! Karikatüre de benzemiyor; halk resmi gibi. Kahvelerde taş basmalar vardı ya da işlemeler kimi evlerde: Hazreti Ali, devesi, tabutu; ona benziyor sanki! İlyas Tartan'ın ölmüş olmasıyla içi yeniden kavruldu. Bir daha görüşemeyeceği düşüncesine dayanamamıştı. Daha dün akşam nasıl uzun uzun, sessizlik içinde, hiç açık vermeden konuşmuştu benimle. Bu defter çekmecesindeydi demek. Nerden bilirdim ki... Deli gibi düşünmek, kendini delinin yerine koymak kolay mı! Yazılara eğildi. Sayfanın ortasından sökmeye başlamıştı.

"...yeni tanıyordum daha. Gazi Mustafa Kemal'di en büyük. Sonra Atatürk oldu. Onun Kocatepe'deki görkemli görünüşünü çizen Nâzım'ın dizelerini çok sonraları coşkulu bir şaşkınlıkla okumuşluk. Oldum bittim şaşkındık bu ülkede. Körlüğümüz dünyanınkini geçiyordu. Çevremizi genişletecek başka bir seçenek, yol yöntem yoktu. Bir de Kemalistler vardı. Bize geleceğin kapılarını sıkı sıkı kapamışlardı; ezilenleri, soyluları korkutuyor, kandırıyorlardı, ilk uyanışım Kolej'de Nâzım'ın şiirleriyle oldu; sonra da Nâzım'ın kendinden aldım ne aldımsa. Bizim hala oğlunun Beşiktaş'taki evinde tanıttılar beni. Daha bıyıklarım yeni terliyor. Parti gençlik koluna alınmışım; öyle dedi Nâzım Ağbi. Ben daha neyin ne olduğunu yeni yeni anlıyorum. Hücremizin sekreteri biri toplantıda geldi; Nâzım'la yoldaşları birilerinin partiden atıldıklarını bildirdi. Nâzım polismiş! Birkaç ad daha var. Dilim tutuldu. Sonra uzun uzun anlattı; paşa torunu, satılmış bir burjuvaymış aslında. Şiirleri de... Şiirlerine de bir şeyler bulup söyledi. Eve geldim, başımda bir ağrı. Bir daha da gitmedim buluşmaya. Bir iki hafta sonra gelip buldular. Eniştemin yanında çalışıyorum. Eniştem dediğim teyzemin kocası, avukat. Arkadaşlardan biri Darülfünun'a gidiyor, Hukuk'a o geldi. Altunizade'deki evinde toplandık. Sekreterimiz, -O da öğrenci, Yüksek Muallim'de; fizik okuyor- Nâzım sorununu alıp da aynı şeyleri yinelemeye başlayınca kavga çıkardım. Aşağıdan aldılar. Demek onlar da pek inanmıyorlardı bu polislik savına! Bir

süre sonra da dağıldı hücremiz. Epeyi yıllar sonra, fizik öğretmeninin genç yaşında apandisitten öldüğünü duydum. Sabri'ydi adı. Hukukçu olan, Necati, Anadolu'ya, uzak bir ilçeye savcı atanmış dediler; bir daha onu da görmedim. Nâzım Ağbi'yle bağlantım, o Harbiye davası için tutuklanana dek sürüp gitti. Onlar üzerine çıkarılan ağır suçlama kararım da Nâzım Ağbi okuttu bana. Hiç unutmam, inkılâp Yolu adlı bir dergide çıkmıştı. Komünist Fırkası (K.B.'nin Türkiye Şubesi) Merkez Komitasının organı, yazılar, vardı. Başlığı altında da, "Marksist Leninist siyasi mecmua" diyordu. 1930 Temmuz Ağustos 1-, 2. sayılarıydı. Dergi bugün de gözümün önündedir. 'münderecat' yazısı var altta da. Kominternce de, parti merkez komitesince de muhalefet denen grup döneklikle, troçkistlikle, burjuvazi'ye hafiyelik etmekle, partiyi parçalayıp işçilerin daha kolay ezilmesini sağlamakla suçlanıyorlardı. Nâzım Hikmet,

Hamdı Şamilof Musolini Ahmet, Sarı Mustafa... Ötekileri de tanıdım daha sonraları, yakınlık kurmadım. Bildirinin bir yerinde, örgüte sızmış kimi gizli ajanların belki o gün de içlerinde olduğu söylenip partililer uyarılıyordu. '46 Tutuklamasında, mahkemenin aslını istediği TKP ilgili eski bir belge için polisten gelen yanıt takılmıştı kafama. Daha 927 Yılı'nda gizli alanlarıyla ele geçirip kopyasını çıkarmışlar; sonra adamın kimliğini belli etmemek için yerine koydurmuşlar belgeyi. Görevli örgütün çalışma biçimiymiş bu. Kim ya da kimlerdi örgüt içindeki bu gizli ajanlar? Örgütün tepelerinde olmalıydı hem de. '27'de Vedat Nedim, Şevket Süreyya hayın dönekliği dönemi yaşanmıştı. Parti, o günkü suçlayıcı yayında haklıydı demek; görevli birileri kaldı içimizde! Tanıştıklarımdan biri değil bu; ben hiç tutuklanmadığıma göre! Bu da ölçü olmazmış; yıllarca dokunmazlarmış kimilerine. Ökse gibi kullandılar belki de beni! Parti ilişkisi kurduklarımı tek tek geçirdim kafamdan; hiçbiri için kara yargıya varmaya gönlüm el vermedi. Gereğince cin değilim. Belki de; saftirikin biriyim! Gülüşüp durmuşlardır arkamdan. Kapı gene sallanıyor. Ordalar, gene gülüyorlardır. Yaşam boyu kullandık bu aptalı diyorlardır! Laz şoföre çekinerek, iskeleye yakın durabilir misiniz? dedim. 'Dururum,' dedi. 'Kimi arkadaşlarınız burda durulmaz diyorlar da!' dedim. 'Durulur, niyçün durulmuşun?' dedi. 'O, insanlar birbiruni sevmeduğundendur!' dedi. Yıllar sonra anladım ki Lâz şoför haklı. Çok eskileri bilmiyorum; yaşadığım, gördüğüm kadarıyla asıl sorun birbirimizi sevmediğimizden kaynaklanıyor! Ajanların yaptığı hiç bunun yanında! Oysa ben hep sevgiye inandım! Sevgi yoksa özünde

yaptığın neye yarar? Doktor Gülşen'e acıyorum. O da hepimiz gibi sevgisiyle yıkılıp gidecek. Oğlunu kurtarmak için çırpınıyor. Kurtaramaz! Suçlu kuşakların değil, yetersiz kuşakların da sorumluluğu var bu acıda. Türkiye bu; çıkmazdan ölüler üstüne basarak çakacak! Koşullanışımız, geçmişteki yiğit ölülerimizden söz etmedikçe kimse kalkıp bir yere gitmez bizde! Karşısı öyle biliyor ki bunu; Mustafa Suphi'leri alanlarda asmadılar, kim vurduya götürdüler kahpece. Alanlarda değil cezaevi avlularında asıyorlar şimdi... Gecenin bu saatinde başım çatlayacak. Yeter gördüklerimiz, görmeyecekse görmesin gözlerim! Bu ağrıyı, bu ağrıyı, bu ağrıyı...

Yazılar karışmıştı iyice, okunmuyordu. Kendisiyle ilgili sözler acı bir kazıntıydı Gülşen'in yüreğinde. Kurtaramaz diyor. Yetersiz kuşakların sorumluluğu dediği, bir başım ağrıyor benim de! Takıntılı olması açık seçik düşünmesine engel değil adamın. Doğruların yöresinde dönenip duruyor. Şaşmadan bağlı yaşadığı doğruları anlatımında sağlıksızlık belirtisi yok! İnançları kayıp gitmiş umutsuz, umarsız kişinin içine kapanık yıkıntısı bu. 'Kurtaramaz' yargısına varması bundan! Bu kesin yargıya karşı içinde bir kızgınlık patladı. Nasıl kurtaracağımı bilmiyordum ki, kurtarmaya kalkayım! Kime kızacağımı bile bilmiyorum! Sayfayı çevirdi. Yemden okunabilir tümceler başlamıştı. Dilden, dilin öneminden söz ediyordu sayfa boyu. Soyut, genel sözlerdi daha çok. Burda başlıyor gene:

"..Şefik Hüsnü'nün evine bir hastasıymış gibi gittiğimde şaşalamıştım. Doktor'un konuşması bana geçmişteki bir şeyleri anımsatıyordu. Çıkardım sonunda, '30'lu yıllarda yayınlanmış TKP programının, Türkiye üzerine yazılmış imzasız tezlerin, bazı önemli bildirilerin dili, biçemiyle konuşuyordu doktor. Kongra, Evropa, Anatoli diye yazılması daha o yazıları okuduğum günler gözüme, kulağıma batmıştı. Frenk'de yetişmiş Osmanlı aydınını ağzıydı bu. Tüm yazılarda 'burjuva halk inkılâbı' diye geçerdi 'burjuva demokratik devrimi' değil; Leninist demokratik santralizm halkçı merkeziyetçilikti. Amele sınıfıydı işçi sınıf değil. Oysa bir politikacının Amele sözcüğünü kullanması sol çevrelerden nasıl tepki almıştı yakın yıllarda. Komünist Beynelmileli geçiyordu sık sık. Tüm bu eski sözcükleri kullanmıyordu Doktor Şefik Hüsnü. Daha çok konuşma biçeminin yazılarla yakınlığıydı bir şeyleri anımsatan. Bir de sık sık kullandığı Fransızca sözcükler. Daha mütareke yıllarında partinin kuruluştan hazırlık dönemlerindeki edimleri, eylemleri

kaç kez Şefik Hüsnü'den dinlemiştim gece geç saatlere dek, daha başka bir sürü şey; Nâzım muhalefetini soramadım bir türlü. Bu konuşmaları yaptığım günlerde Nâzım muhalefeti denen olay çok gerilerde kalmış, unutulmuştu nerdeyse. Nâzım yıllardır cezaevindeydi; parti çoktan bağışlamıştı onu. Ben partiyi bağışlayamamıştım, Nâzım'ı böylesine ağır suçladığı için. Ama içimde kaldı. Her şey, her vakit içimizde kaldı zaten! '29'da İzmir Mahkemesi'nde bizimkilerin yiğit konuşmalar yaptıklarını anlatmışlardı. Ne kahpe bir yönetimde yaşadık, yaşıyoruz da. "Biz sizi 'komünist' olduğunuz için değil, hükümeti yıkmaya kalkıştığınız için yargılıyoruz." Bizimkilere bunu diyorlar, o zaman! Yargıtay Eskişehir'de. Mustafa Kemal, Eskişehir tren istasyonunda ünlü konuşmasını yapıyor; "...bu sebükmağzları yorukturunçaya kadar koşturacağız!?" diye komünistlere saldırıp yargıtaydakilere de yol gösteriyor bir tür. 'Sebükmağz' beyinsiz demekmiş Osmanlıcada. Mustafa Kemal de Osmanlı paşası gibi konuşuyor daha. Dil Kurumu'nu sonra, ulusçuluğu geliştirince düşünecek. Kemal'in dili tam Osmanlı, Şefik Hüsnü'nün ki Fransızcayla tanışmış Osmanlı kırması! 1931'deki TKP tarafından sevkü idare edilen Türkiye proletaryasının hegemonyası altında amele ve köylü bloku tarafından devlet iktidarı zapt olunur olunmaz, Sovyet temeli üzerine kurulacak olan amele ve köylü hükümetinin önünde dikilecek en müstacel vazife, sınıf düşmanlarının aksi inkılâpçı hücumlarına karşı yeni nizamın müdafaasını tanzim etmek... Büyük emlak ve arazi sahiplerini, büyük burjuvaziyi ve bu istismarcı sınıfların taraftarlarını silâhtan tecrit etmeye, aksi inkılâpçı orduların bekayasını tahrip etmeye ve köylüleri silahlandırmaya mecbur olacaktır... Kızılordu'nun ve inkılâpçı milisin ilk nüveleri tebellür etmiş olacaktır. Halkçı burjuva inkılâbının tamamıyla tahakkukunu çabuklaştırmak, amele ve köylünün halkçı diktatörlüğündün proletarya diktatörlüğünü intikal devresini kabil olduğu kadar çabuk kısaltmak... Amele Köylü Hükümeti kesif halk kitleleri halinde yaşayan milli ekalliyetlere, Kürtlere,

Lâzlara mukadderatlarım serbestçe tayın etmek ve arzu ederlerse devletten ayrılmak hakkını bahşeder... Belleğime yerleşmiş bu kırık dökük tümceleri savunma uğruna ne acılara katlandık. Amele ve Köylünün halkçı diktatorluğu'ndan proletarya diktatorluğu'na intikal. Nasıl olacaktı bu iş? Amele ve Köylünün Halkçı Diktatörlüğü nasıl kurulacaktı önce? Acımasız sömürü, soygun vardı ülkede. Büyük toprak sahipleri köylüyü, tüm

burjuvalar daha kendisi için bir şey düşünemeyen işçileri, tüm emekçi katmanları soyup soğana çeviriyordu. İlkel birikim yöntemiyle ülkede sermaye oluşacak! Asker gücüne dayalı Halk Partisi hükümeti emperyalist dünya ile antiemperyalist Sovyetler arasında ikili oynuyor; yeni kazanımlar bir yana, emperyalist dünya ile vuruşarak ele geçirdiklerini de yitirecek. Batı ajanı azınlık ticaret burjuvaları kovulup öldürülmüş, yerlerini Türkler kapmış; aynı hayın oyunu onlar oynuyor. Türkiye'yi yabancı sermayenin, batı emperyalizminin koynuna atacaklar. Sonunda attılar da. Yoksulluğun, işsizliğin, baskının yıllar yılı kol gezdiği ülkede hükümeti devirip Amele ve Köylü Diktatorluğu'nu kurmaktan kolay ne var! Bir kalkışmayla hükümeti devirmek değil çoğularınca beklenen; halkçılık savındaki yurtsever kişileri uyarıp kazanmak, attıkları ileri adımları destekleyip yüreklendirerek 'iktidar olmak'! 27'de Şevket Süreyya, Vedat Nedim kayınlığına dönüştü ya, daha '25'te 'Takriri Sükûn Yasası' çıkarıp da TKP'nin nesi var nesi yok tuz buz edilince, komünistler şaşkına dönmüşler. Bu kadarı beklenmezdi! Onlar, hükümetin gericiliğe karşı her atılımını desteklemişler. Kürt Sait isyanının öz nedenini açıklamalarına karşın, hükümetin bu yobaz isyancıların üstüne yürümesini de anlayışla karşılamışlar! Hükümet ne yapmış? Sebilürreşat'ı kapatırken Yoldaşı Orak-Çekiçi de kapatmış. Lenin'in dediği: Burjuvaziye güven olmaz!.. Peki de, neresi burjuva bu koltuklara yerleşmiş asker eskilerinin? Yıllardır baş belası sorun da bu, ülkede! Boşuna uğraşıyorum, kim çözebilmiş ki ben bu baş ağrısıyla allahım çatlayacak başım. Açıp kapıyı saldırayım şunlara diyorum! Ya onlar işimi bitirirler ya da ben önce Şahika'nın o serseri ağbisi... "

Gene Şahika'yı anlatıyordu İlyas Tartan. Tümceler karışık, bazısı anlamsızdı. Şuraya kadar anlattıkları bütün bir geçmişin dizi dizi sararmış fotoğraflarıydı. Söyledikleri bir tür savunu. Şahika'ya olan sevgisi de bu savunmanın bir parçası gibi. Keşke şu kızı tanıyabilseydim. Şimdi nerdedir, ne yapar? İlyas Tartan'ın ölümünü duyunca ağlar mı? Epeyi yıllar olmuş; evlenmiştir belki de. Nesini tanıyacağım? Sıradan bir kız. İlyas Tartan'ı tanıyamadıktan sonra... İlyas Tartan'ın önüne dizdiği sararmış fotoğraflar eski albümleri ortaya döküp karıştırmak isteği uyandırıyordu. Yazgımız bu albümde saklı! Semih'e kalsa belli yazgımız! Semih ne bilir? Onun bildiği kantar, Bursa'da kestane tartar! İlyas Tartan'ın Karagöz tekerlemesi, onun da diline takılmıştı. İsteksizce gülümsedi. Sayfayı çevirdi ortalara doğru

gene okunuyordu yazılar. Okuma isteği duymuyordu. Kafası Semih'teydi. Dün akşam birlikte yürümüşlerdi.

İkisi de öyle durgundu ki, sözleri bitmişti sanki... Levent için söyleyecek yeni bir şeyler yoktu. İkisi de artık bittiğini duyuyordu da birbirilerine açılmaktan korkarak, susku perdesiyle örtüyorlardı üstünü. O konuşkan Semih Deren de böyle susacaktı demek! Kitaptan okur gibi anlatır sırasında, İlyas Tartan'ın yazdıklarını okuyunca ne diyecek? Yazgımız da belliydi ona göre. Osmanlı kalıntısı tarih coğrafya mozayiğinden derlenip toparlanıp ülke kurmak her yiğidin harcı değil, demişti bir gün. Cıvalı zarla oynayan Bizans kumarbazı kalıtına bağlı Osmanlı diplomatlığı gerekirmiş. Seninle bu kumara oturanlar da ne idüğünü bilmelerine karşın görmezden gelmeyi yeğleyecekler! Sinsi eşrafınla madrabaz tüccarın da arkanda. Kuyruğu birbirine değmeden kırk tilki olan kafalar da başta, demişti... Bazan içimi karartır bu Semih. Atatürk için, 'ince komitacıydı' demiş bir gün İnönü. Kendisi de demokratik komitacılığa kalktı, incesini beceremedi, kaydı sonunda, Cıvalı zarları kaptırdı demek!.. Doğru, '50'de öyle kapandı o sayfa. Peki, '50'ye biz nasıl geldik? Semih bilir mi bunu?

- Seni niye Üniversite'de tutmadılar anladım, demişti bir gün. Türkiye'nin siyasal gelişmesini doğru dürüst bilmeyen profesörü ne yapsınlar?

Gülmüş,

- Doğru dürüst bilseydim asmaya kalkarlardı! demişti Semih Deren.

Bu konuyu bilimsel yöntemle incelemeye çalışan genç bir tarih doçentinin başı beladan kurtulmuyordu. Sonunda attılar üniversiteden. Doğrular gün görmesin! '51 tutuklamasını iyi biliyordu Gülşen. Kendine değmemişti ya dört bir yanından geçmişti mermiler. Yıkıntıydı '51 tutuklaması. Sorun '50'ye değil, '51'e nasıl gelindiğiydi. Baku'daki birinci, Halk Iştirakiyyun Fırkası'nın Ankara bağlarında gizli yaptığı bilinen 1. Kongresi, T.K.P.'nin ikinci kongresi sayılırsa, Akaretler'de Doktor Şefik Hüsnü'nün evinde yapılan 3. Kongre olması gerekir. Başta Şefik Hüsnü olmak üzere, Partililer genellikle, bu sonuncuyu sayarlar partinin kuruluş kongresi olarak içten içe! İstanbul'da mütarekede Doktor Şefik Hüsnü'nün başı çektiği, Ferah Sineması'nda ilk toplantısını yapan Osmanlı İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası da içinde, önceki bütün atılımları T.K.P.'nin kuruluş

öncesindeki yarım kalmış devinimler diye alırlar. Kesintisiz sürüp gelen ağır baskı yıllarında bunları tartışmaya kalkan da yoktur, pek bilen de.

Şefik Hüsnü'nün Moskova'da Komitern'de, Vedat Nedim'in Türkiye'de T.K.P. sekreteri olduğu günlerde partide işler yüzüstü beklemeye bırakılmıştır! Şefik Hüsnü, sekreterden hesap sormak, işleri yoluna koymak göreviyle gizlice ülkeye gelir. Toplantıya Şevket Süreyya, Nâzım da katılır. Doktor görür ki genel sekreter Vedat Nedim değil de Şevket Süreyya'dır; Vedat Nedim hık deyicisidir onun! Parti'nin atak devinimlere kalkışmasını gereksiz görmektedirler. Ankara, Mustafa Kemal, yapılması gerekeni yapmaktadır! O günkü Türkiye ortamında, T.K.P.'nin yapacağı, yapabileceği pek bir şey yoktur! Oysa emekçi halk kesimi o günün Türkiye'sindeki hiçbir ekonomik soruna Ankara'dan çözüm gelmediğini, gelemeyeceğini acı acı anlamıştır. Birkaç yıl sonra ezilmiş, yoksul yığınlar, denize düşmüşçesine, danışıklı kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'na sarılacaklardır! Olmaz mı, bir komünist partisinin böyle bir toplumda yapacağı, yapması gereken çok şey vardır. Ama bu iş yürek ister, istiklâl Mahkemelerinin bir celsede adam astığı ülke o günler Türkiye. Ankara'ya sığınmanın ideolojik kılıfını bulmak da pek güç bir iş değil. Tutuklandığı akşam İstanbul Emniyeti'nde, Mustafa Kemal'e yakın Ankara yüksek bürokratlarından bir akrabasıyla görüştürülür Vedat Nedim, Doktor'un dediğine göre. Adam anlatır ki, pabuçlar pahalı bu kez; diretirse şakası yok, ipe gidecek! Her şeyi söyler, herkesi ele verir Vedat Nedim. Doktorla da ertesi gün buluşacaklar Beyoğlu'nda, Galatasaray'dan Tünel'e giderken, soldaki muhallebicide.

Olan bitenden habersiz, buluşma yerine gelip girer doktor, oturur; arkalarda bir masadaki iki kişiden kuşkulanıp hemen kalkar. Bekleyen polisler, önce tanımamışlardır Doktor'u. Sakallı, gözlüklü, bastonlu bir yabancıdır gelen. Muhallebiciden çıkıp Tünel'e doğru giderken peşinden fırlarlar. Yaşlıcası aymış, anımsayıp tanımış Doktor'u. Tünel'e yakın Markiz Pastanesi'nin önüne kadar koşarlar peşinde seslenerek. Ardından gelen "Doktor Bey!.. Şefik Bey!.. " Seslerine aldırmadan çabuk çabuk yürür Doktor. Yetişip önüne geçerler. Fransızca, profesör olduğunu söyleyip kimliğini saklamaya çalışırsa da yutmazlar, alıp götürürler. Gülşen bu olayı nasıl heyecanla dinlemişti Doktor'dan. Anlatırken gülüyordu o da. Gülşen olayı uzun uzun düşünmüş, bir keresinde o kuytu muhallebiciye girip bir şeyler yemiş, Tünel'e yürümüş, o zaman daha açık olan Markiz

Pastanesi’nin önünde durup peşinden koşan polisler, elinde bastonu, sivri sakalı, gözlükleriyle Doktor’u arar gibi çevresine bakınmış, olayı yerinde düşlemişti. O takım, Şevket Süreyya’sı, Vedat Nedim’i, İsmail Hüsrev Tökini, Burhan Asaf Belge’siyle Ankara’ya kapılanırlar. Birkaç yıl sonra da, İsmet İnönü’ye başvurup, Gazi’den izin alarak çıkarttıkları Kadro dergisinde T.K.P.’li geçmişlerini, “Marksist”liklerini, en uygun biçimde pazarlarlar.

Batı, ‘29 bunalımının sarsıntısı içindedir. Ankara, devleti ayakta tutup yürütme çabasıyla çıkar yol arayıp duruyordur. Pragmatist yöntemle, eğrisini doğrusuna getirerek devlet yöneten Ankara’nın Paşalarına, Beylerine artık bunlar ideoloji üretip akıl verecekler! Yeryüzündeki Ulusal Kurtuluş Savaşçılarının ‘Kâbesi’ olacaktır Ankara!.. Bu akıla da ancak iki yıl dayanılır. Azınlık kompradorları temizlemeye girişen Ankara’nın, finans kalesi, İş Bankası grubu, kirli çıkın para babaları, seçkin, güçlü, kimi Levanten tüccarları, işadamlığına soyunmuş asker sivil bürokrat eskileriyle devlete artık iyiden iyiye ağırlığını koymuştur. “Tarihte bize ‘Ekonomi’ bilmiyorlardı diyecekler” diye dertlendiği söylenen Mustafa Kemal de yeğlemesini yapınca Kadro kapatılır. Yerine getirmekte oldukları görev de bitmiş aslında. Yüksek ideologların hepsi de yüksek görevlere atanarak yüksek kazançla kapatırlar bu yüksek pazarı!

- Sen de resmi görüşü savunuyorsun, demişti Semih. Sizinkilerin resmi görüşünü.

Bu adam benim küçük burjuva yanım! Devrimci yanın Nazif’le mi başlamıştı? Nazif mi? Yorgunlukla kapattığı gözlerini açıp kahveye, sonra saate baktı, daha vardı. Neslihan oturuyor orda. O da yeni gelmiş. Zavallı kız! Kadın olmanın ağır yükü altında ezilecek!

Nasıl da ürkek. Görmüştür beni. Sokulmaya çekinir utancından! Geçen yıl Yurdagül getirmişti Gülşen’e bunu; bunalım içindeymiş canına kıymasından korkuyorlarmış. Delice sevişip evlendiklerinin altıncı ayında kocasını almışlar. Ağır suçla yargılanıyor. Bu da örgütten ama, atlatmış. Kız Sanat’ı bitirmiş bu, Nejat da, kocası, kimya mühendisi bir fabrikada. Kızın suskunluğunu çözmek kolay değildi. Bir şeyler sezinleyip de sevecen sokulunca, başını Gülşen’in göğsüne dayayıp hıçkırarak ağmıştı. Ölmek istiyordu! Kendini tutamamış çalıştığı konfeksiyon fabrikasında, hem de hiç sevmediği bir adamla yatmıştı. Bir de duyulursa!.. Öyledir; erkekler duyulmasını isterler, kadınlar duyulmamasını! Kötüsü gebe de kalmıştı. O

istemedikçe hiç kimseye duyurulmayacağına kesin inandırdı Neslihan'ı. Yaptığı çok doğaldı ayrıca. Nejat dışarda olsaydı yapmayacak mıydı?

Başını eğip de "O erkek!" deyişini hiç unutmuyordu kızın. Evet, sen de kadınsın kızım, hem de sersemin birisin! Devrimciliğe kalkışmış sersemin biri... Bebeği kazıtıp bir de spiral taktırdı bir tanıdığı kadın doğumcuya. Yurdagül'e söylemedi; ruhsal dedi, daha çok; düzelir artık! Sanmıyordu; düzelmesi için kafasına çok şeyin değişmesi gerekir. Ö da o kadar güç ki, bu sınıftan kadınlarda. Hep saklayacak! Sakladıkça da... Sen o sınıftan değilsin, saklamadın mı? O sınıftanmışım demek! Baskısız ortam, geliri yüksek sınıflarda olası. Feodal yargıları da aşmış olmak gerek. Ben de kolay kurtulmadım bu sersemlikten! Semih Deren'le bile bile, yıllar süren ilişkilerinde, bütün içtenliğine karşın, söylemeyip kendine sakladığı, -hem de önemsememiş de ondan söylememiş havasıyla- bir sürü şey olmuştu.

"Nejat'ın yüzüne bakamıyorum" diyordu Neslihan, tıkanır gibi hıçkırarak. O senin yüzüne öyle bir bakar ki! Gözlerinin içi kurnaz tilki gözü gibi parlayarak hem de! "O erkek!", değil mi budala kızım? Bağlı olmak, yüke dönüşmemişse güzel. O da pek uzun sürmüyor. Genç bir dul olarak Doğu'da doktorluk yaparken bölgede ziraat teknisyeni bir Kürtle, Sıddık'la ilişkileri olmuştu. Sağlık Ocağı'nın yanındaki bahçeye bakıyordu. Çok utangaç bir çocuk. Odasına alıp da sokulduğunda eli ayağı buz kesmişti oğlanın. Sonraki günlerde de düşte gibi dolandı çevresinde. İlk günler, genç kaymakamdan evlenme önerisi gelmişti Gülşen'e. Akıl hastası karısından ayrılmış o da. Valiliğini bekliyormuş. Bayağı parlak kısmet! Sıddık en çok ona şaşıyordu, kaymakamı bırak da ziraatçıyla... Doğu'da doktor hanımlara kaymakamlar, hemşirelere de astsubaylar göz koyar. İlişkileri gizliydi ya, bir şeyler mi sızdı nedir, altı ay geçmedi, uzak bir ile atandı Sıddık. Gitmemeye, işi bırakmaya kalktı oğlan. Güçlükle önledi. Kalırsa ilişkilerinin süremeyeceğini kesin bildirince gitti. Anladım demişti ayrılırken ağlayacak gibi, "Benimle eğlenirdin!" Bir şey dememişti Gülşen. Bilmiyordu o da, eğlenme miydi? Öylesine Müslim'e benziyordu ki. Sesi bile... Kürt ağzıyla konuşan bir Müslim...

Devrimci yanına ilk etkiyi yapan Müslim'di kuşkusuz. Ama kişiliğini yoğurup ona bir anlamda yepyeni biçim veren Doktor Kerim olmuştu. Yakın çevresinde itici bile olmuştu bu değişim. Doktor Kerim Hanım! diye ad taktıklarını duyunca sağa sola çatmaya kalkıştı. Biraz durulup düşününce doğru bulmaya başlamıştı işin kötüsü. Doğaldı öyle olması da.

Marksizm'in, Leninizm'in temel sorunlarıyla, partinin geçmişiyle ilgili ne öğrenmişse ondan öğrenmişti. Ondan yaşlı, ondan eski partiliydi Doktor Kerim; Tanımadığı, şu ya da bu biçimde ilişki kurmadığı pek az kişi vardı eskilerden. Doktor Şefik Hüsnü'yü, Doktor Hikmet'i, Reşat Fuat'ı, daha nicelerini onun aracılığıyla tanımıştı Gülşen. Kimileriyle yıllar yılı içerde yatmıştı Kerim. Dayanamadığı, giderek bağışlayamadığı şey Doktor Kerim'de, küçük görürcesine kaba davranmasıydı Gülşen'e. İkide bir "ukala!" diye çıkışıp paylamalarına alışmıştı, içinden doğru da buluyordu bazı bazı. Bir gece kalabalık bir yemekte, bir iki kadeh içip sövmelere kalkışınca tutamamış, salata tabağını geçirmişti başına. Biz de deli doktoruyuz!.. Uzun süre eve sokmadı. Yıllar öncesinin silik gölge gibi belli belirsiz kımıldayan tatsız olayından canlı bir tek şey kalmıştı belleğinde; olayı ürküyle seyreden Levent'in ağlayarak gelip sarılması. Dokuz yaşında filandı, çok korkmuştu. "Anne bu adam deli, ben bu adamı öldüreceğim!" demesini de acılı bir gülümsemeyle anımsardı. Avukat Perihan'la evlendiler; birkaç yıl sonra da öldü Doktor Kerim. Çok içiyordu, sirozdan gitti. Öldüğünde hastanede başındaydı. Kupkuru dudaklarını güçlükle kımıldatmış, sönük gözleri Gülşen'de,

- Doktor olmuş! Avukat bok! demişti.

Belli belirsiz bir şey daha dedi ya anlaşılamadı. Sonradan, biraz da yakıştırarak çözümledi. "Ukalâ!" demişti. Perihan'la bakışıp gülümsediler isteksizce; güç tuttu hıçkırığını. Bir erkeğin hem devrimci hem de kadınlara bakışının bu kadar 'feodal' olacağına, Kerim'i tanımasa inanmazdı. Söylenince kızıp karşı çıkardı ya, kadınlar, erkeklerden sonra gelen, ikinci tür yaratıklardı onun için! Bir kadının onun yöntemiyle düşünmesi, onun biçemiyle konuşması dayanılır şey değildi; ukalalıktı düpedüz! Ta içinden kızmasına, zaman zaman da nefretle dolmasına karşın gene de sevgiyle, giderek borçlulukla anımsıyordu Doktor Kerim'i. Belki de, tanımasa olmaz, tek kişiydi yaşamında. Perihan'la evlendiklerini duyunca, kendini de inandırdı önemsemediğine ya, içinde buruk bir şeyin kımıldadığını bugün bile duyumsuyordu. Türkiye'deki devrimci tarih üzerine bir şeyler biliyorsam temelde Doktor Kerim'e borçluyum. Ama asıl önemlisi kadının doğru yeri, doğru konumu saptanmadan sürdürülecek siyasal devrimci çizginin çok silik, çok yüzeyde kalacağını kavramışsam bunu da ona borçluyum! iyi ki öldürmedin Levent'çiğim; deli filan değil o, bana çok şey vermiş alçağın biri!.. Avukat olmalıydım belki; o dediği de doğru! Şimdi

senin savunmanın olurdum! İzin verir miydin? Revizyonist, opportunist bir annenin savunmasının onur kırıcılığına nasıl dayanırdın! Gözleri doldu. Tutamıyordu kendini, hıçkırarak ağlamak geliyordu içinden. Çantasından çabucak şişeyi çıkarıp kolonya döktü avucuna. Burnuna çekti, boynuna, şakaklarına sürdü. Genzini yakan keskin alkollü limon kokusuyla derin soluklanıp duruldu biraz, insanları çıkmazlardan kurtarıp sağaltmak için yöntemler uygulayan Doktor Gülşen, kendisine de bir yol bulmak zorundaydı! Kendine kıymayı düşündüğü günleri anımsadı. Bugünkü acısının yanında nasıl çocuksu kalıyordu o duyarlılıkları. Kimler kovmuştu onu partiden; zamanın nasılsa silip temizleyeceği birkaç sağlıksız "yerkapan".

Kendilerine yakışır biçimde bitecek sonları da. İkisinin bitti bile. Üzülüyordu ölüp gitmelerine. Türkiye'ye gelmeliler, yakalarına burada sarılıp burda tükürmeliyiz suratlarına! Devrimci gücün böylesine parçalanıp bölük pörçük edilmesindeki sorumluluklarından burada yargılanmalı onlar! Mahkemenin savcısı da sen olmalısın! Evet, ben olmalıyım! Çok mu ters? Bugün benim oğlum yanlış bir yolda ölümü bekliyorsa, binlerce, onbinlerce genç, devrim, devrimcilik adına böylesine yiğitçe sapıttılarsa, bunda o ülkenin, bunca kişiyi çevresine toplayamamış tarihsel devrimci partisinin başındaki yöneticilerine düşen bir utanç payı da mı yok? Utanç payı mı? Daha ağırını demek geliyordu içinden, ölçüyü kaçırmamak, nesnelliğini yitirip duygusallığa düşmüş olmaktan korkuyordu. Salt bugünün değil, birikerek yığılan uzun bir geçmişin pisliğiydi bu. Kökleri de nerede?.. Kimleri nasıl suçlayacaksın? Hayın burjuvaziye yüklemek bütün suçu, sövüp saymak en kolayı. Ya bizimkiler? Öyle görünüyordu ki, Vedat Nedim, Şevket Süreyya kayması ne rastlantı, ne de ayrıcalıklı bir olaydı Türkiye aydın kalabalığı içinde. Ressam Namık İsmail'inden Vehbi Sarıdal'ına, İstanbul'da Doktor Şefik Hüsnü'yle toplantılara kalkışıp sosyalist bir örgüt kurmaya öykünen kişilerden Anadolu'da, Ankara'da, giderek o günkü Rusya'da komünist parti oluşturanlara kadar; -Mustafa Suphi neden bunun dışında olsun? Hele o günlerde! Çevren öylesini kalabalıktı ki... - hepsi kolay varılacağını beklemedikleri erek olarak 'vatanın kurtulmasından öte bir şeyi düşünüp düşlemeye, çoğunun ne güçleri yeterdi, ne yetenekleri. O gücü, o yeteneği yaratıp kazandıracak ne de toplumsal sınıf dayanakları vardı... Ötesini görüp tutkuyla özleyenler ya baştan, ya sonra doğrandılar. Nâzım Nazmi'yi anımsadı gene.

“Adam, Paşa da kendini iyice düşe kaptırdı!” diye fiskos edip yakınmış çevresindekilere, Mustafa Kemal’in Erzurum Kongresi’ndeki yakınlarından biri. “İngiliz’leri kovacağız İstanbul’dan! Anadolu’da da tek düşman kalmayacak!.. Şöyle olacak, böyle gidecek!.. Diyorum arkadaşlar, Paşa kendini iyice düşe kaptırdı!” Paşa öyle gerçekçiydi ki oysa! Osmanlı’dan ne kaldığını, neyi nasıl kullanacağını öyle iyi bildi ki!.. İyi bildi de, gözünü yumar yummaz birer ikişer yıkıverdiler iyi kötü ne bıraktıysa? Gücü bu kadardı demek!.. Ne yapsanız etseniz çapınızı çevreniz belirtiyor. Gücünüzü de. İsterseniz, böyle değil de, en evrensel, bilimsel dünya görüşünü benimseyin, kendi yazgınızı onunla çizmeye kalkın! “Armut ağacından uzağa düşmez!” derdi annem. Herkes ağacına bağımlı! Düşünüyorum derken bir de bakıyorsunuz düş kuruyorsunuz sadece! Böyle bir yanılgıdan kaçma kaygısının da apayrı, çok daha büyük tuzakları var. Ayağını yere bastığını sandığın anda egemenlerin kucağına oturabilirsin hiç ayrımına varmadan. Egemen güçlerin kucağına oturanların çoğu pekiyi ayrımındaydılar. Çankaya’da açılan kapıdan girdin mi devrimcilik savını da bırakmadan bolluğa kavuşuyordun. Alaylı anlatırdı Doktor Hikmet. Şevket Süreyya Ankara’da, savunmasında, “Siz de ‘inkılapçısınız’, biz de, demiş, (inkılâp sözcüğünü ‘inkılap’ biçiminde söylermiş Şevket Süreyya.) ‘İnkılâpçı İnkılâpçıyı hapse atmaz!.” Başkan Kel Ali, on yıl cezayı okuyup eliyle de göstererek, “Al sana inkılâp” demiş... Yüzlerine olmadı mı artlarından “Al sana!” yapıldığını nasıl bilmezler! Ne etsinler ki, pasta tabağı Kemalistlerin elindeydi! Yurtseverlik, devrimcilik de tekellerinde. Şefik Hüsnü’nün Mustafa Suphi için, “Delişmen”, “Serüvenci” sözcüklerini kullanması da, Suphi’nin Sultan Galiyev’le ilişkisinden kaynaklanan ola ki “milliyetçi” eğilimlerine güvensizlikten miydi? Galiyevizm’e bağlılığından kuşku duyulan bir komünist lider’e, proleter internasyonalisisme’inin bayrağını açmış Stalin’ci Kominter’in tepkisini mi belirtiyordu Doktor? Stalinci Komintern döneminde Türkiye Komünist Partisi’nin eylemlerini, “Bildiri dağıtmak, tutuklanmak! Bir Mayıslarda gözaltına alınıp yanık marşlar söylemek!” diye özetlerdi Doktor Kerim! İstanbul dışında, İzmir, Samsun, Adana, Bursa, Sivas gibi belirli büyük kentlerde, özellikle tütün işçileri, kimi yerlerde tek tük aydınlar, daha çok da öğretmenler arasında, sonraları Ankara’da Üniversite, öğrenci çevrelerinde bir ölçüde etkindiler. Terzi, kunduracı gibi zanaat kesiminde de adamları, yandaşları vardı. En geleneksel bağ Ortaköy’de, Kasımpaşa’daki Kavala, Drama’dan mübadil

gelmiş “Alaturkacı” tütün işçileriyle oluşandı. Çoğu Yunanistan işçi devinimi içinde görüp yaşadıklarıyla kazanılmışlardı. Bağlılıkları aileceydi. Reşat Fuat’a sorulan bir soruyu gülümseyerek anımsıyordu hep. Kasımpaşalı Conga Mustafa “Uçarnik Mitink”ler yapardık eskiden demiş! Ne demekti ‘uçarnik mitink’? Gülmüştü Reşat Fuat. Genç militanlar fabrika önlerinde bir iki dakikalık propaganda konuşması yapıp polise yakalanmadan kaçarlarmış. “Uçarnik mitink” denirmiş buna. Korsan miting yani. Gizemli “nik” ekini (Rusçalaştırmak için mi?!) tütün işçileri eklemişler demek! Hemen her yıl sürüp giden tutuklamalarla ‘36’lara kadar gelmiş bu eylemler.

“‘Desantralizasyon’ diye uğursuz bir sözcük var bizim parti için!” demişti Leibzig’de, bir toplantıda, dışarı kaçan Genel Sekreter. Moskova’da Komintern’in T.K.P. için aldığı bu karar, Türkiye’deki dedikodu odaklarında “Şefik Hüsnü, Komintern’den kovuldu!” biçiminde üretilip işlenmiş, yayılmaya çalışılmıştı. Neyin ne olduğu, nasıl uygulanacağı o günün Türkiye’sinde, yılların ağır baskısıyla ezik, yılgın yöneticilerce pek açık seçik de anlaşılmamış gibi! İşlerine geldiği gibi yorumlamayı yeğlemişler ya da!.. Türkiye Seksiyonu’na, Komintern’de, bir Polonyalı yoldaş getiriyor haberi. “Şimdi size Komintern’in T.K.P. için aldığı kararı açıklayacağım ama, sakın beni Mustafa Kemal’in casusu sanmayın!” 935’de Yedinci Kongresi’nde Komintern dünya politik koşullarını tartışırken, savaşta çıkarı olanlar, olmayanlar diye ikiyi ayırır ülkeleri. Kalınlaşan dünya savaşı tehlikesinde Mustafa Kemal Türkiye’sinin konumu savaş istemeyen olarak saptanmış. Demokratik ülkelerde antifaşist Barışçı Halk Cephesi oluşturmanın temeli atılıyor. Bu konunun özellikle o günün koşullarında Sovyetler Birliği için yaşamsal önemini, anlamını kavramak, büyük tarih, coğrafya bilgisi gerektirmez. Koskoca bir düşman dünyada, sınırları, sağlık kordonu olarak bir sürü antisovyetik devletle kuşatılmış Sovyetler Birliği ile uyumsuz politikadan çekinen tek ülke Mustafa Kemal Türkiyesi. Savaşta da hiçbir çıkarı yok. Alınan karara göre, merkezcil örgütsel biçimde, sınıfsal politik savaşıma kalkışılmaması isteniyor T.K.P.’den. Yerel birimler, yörelerindeki koşullara göre, H.P. örgütlerinde, Halkevlerinde, Spor Klüplerinde, derneklerde savaşa karşı, barışı, faşizm tehlikesine karşı demokratik hakları, işçilerin, emekçilerin haklarını, Sovyetler’le dostluğu savunan bir çizgi üstünde bağımsız, başlarına buyruk

olacaklar! Bu karara ara sıra Doktor Kerim de sövüp sayardı ya, doğrusu nedir? Onu da bulup söyleyemezdi.

Haber o gün, Türkiye seksiyonunda epeyi gürültü koparmış. Partiyi kapatma kararıdır bu, deyip karşı çıkmaya kalkışanlar olmuş. “Böyle bir karar ancak Türkiye’de verilebilir! Parti orda!” demişler. Karar öylece kalmış. Komünistlerden duyduğu tedirginlikle, karşı yana kaymalarını önlemek için Kemalistlere Stalin’in o günkü koşullarda verdiği zorunlu bir ödün müydü bu? Gerekirse Sovyet yetkilileri, “Sizin bilmediğiniz şeyler var!” deyip kaşlarını da çatabilirler! ‘Seperat’ kararı da deniyor bu karara. Ancak, yasalardaki aralıklardan (olanaklardan değil) yararlanarak Marksist yayınlar da bu dönemde yapılır! Merkez komitesi Doktor Hikmet’i bu işe yetkili kılar, bilinen. Çeviri, özgün Marksist yapıtlar, kitaplar, broşürler çıkmaya başlar. Marksizm Biblioteği, Emekçi Kütüphanesi yayınları dönemidir bu. Forma forma KAPİTAL çevirisi verilmeye başlanmıştır. Partide Hasan Ali ile Eczacı Vasıf’ın direncini kırarak tehlikeyi göğüsleyen Hikmet Kıvılcımlı’dır daha çok. Böyle bir atılım kelle fiyatınadır o günkü Türkiye’de. Nazilerin, Alman faşizminin Türkiye’yi ideolojik baskı altına aldığı en saldırgan günleridir. Basın organlarını ele geçirmek, Ankara’nın antikomünist ileri gelenlerini tam kazanmak için, faşistlerce bin türlü oyunun oynandığı yerdir Türkiye. Nâzımların ‘Harbiye Yargılaması’nı, Genel Kurmay’daki bir Nazi Albay’ının izleyip kışkırttığı söylentilerini, Ankara’da yıllar sonra duymuştu Gülşen. Olmayacak ne var?

Moskova’nın Ankara’yla çatışma, sürtüşme istemediği o günlerde, Komintern’ce desantralizasyon kararı da alınmışken komünistlerin donanmayı, orduyu başkaldırmaya kışkırttıkları savı açık seçik bir oyun-düzendir. Belki de kışkırtılan kimi toy özellikle de “Nâzıma”! - kişilerin gizliciliğe kalkışmaları kötülerin ekmeğine yağ sürmüş olmalı! “Harbiye’de yemekhanedeki kazanlara ağı atmaya yeltenen bir Rus Binbaşısı casus yakalanmış!” diye bir yandan ordu içinde gizliden Sovyet düşmanı haberler yayarlar gene o günler. Yasal bütün devrimci yayınları susturmaktır istedikleri. Başarırlar da.

Nâzım, Doktor Hikmet içeri atılmış, yılgınlığa hazır Hasan Âli, Eczacı Vasıf ürkü içinde bir köşeye çekilmişler; Hasan Âli’nin polise, bu işlere girişmeyeceği üzerine söz verdiği söylentileri de çıkmıştı. Zeki gibi o da, desantralizasyonu kendince yorumlamış olmalıydı! Sokağın ucunda Reşat Fuat’ı görünce çark edip yan sokağa saptığını Reşat söylemişti. Daha

sonraki yıllarda da tramvayda karşılaştığı Doktor Şefik Hüsnü'yle nazik bir iki sözden sonra ilk durakta atlayıp gidecektir. Gidiş o gidiş... Bu kaçışta Baytar Cevdet'in Moskova'da, Komintern'de Stalinci temizlik sırasında casuslukla suçlanıp öldürülmesinin yarattığı ürkünün payı da var, belki!

Doktor Şefik Hüsnü İkinci Dünya Savaşı başladı başlayacak günlerde Paris'ten İstanbul'a gelir. O trende ne büyük düşler kurduğunu, çok sonraki yıllar acı bir gülümsemeyle anlatmıştı Doktor Kerim'le gittikleri bir gün.

Dünyanın yöneldiği yeni siyasal aşamada Türkiye'ye biçtiği yer hiç de o gün varılan yer değildi demek. Kendisine izin için başvurulan, dönemin, içişleri Bakanı Şükrü Kaya, "isterse gelebilir ancak gelmesini salık vermem Doktor'a. Burda rahat edemeyecektir" demiş kardeşi avukat Hakkı Deymer'e. Gelmiş Doktor. Eve girer girmez polis çalmış kapıyı. Güvenliğe çağırmışlar. Gitmiş, ülkesine geldiğini, mesleğini burda sürdüreceğini söylemiş; bırakmışlar.

Gizemli çelişkiler ülkesi Türkiye! Nâzımların, Doktor Hikmetlerin, donanma mahkemelerinde on beşer, otuzar yıl cezaya çarptırıldıkları yıllar. Kara güç, ortaya atılıp göze batanları bağışlamıyor! Üst katlardaki dengelere bağlı belki de. Kendi verdikleri uydurma raporlarla Nâzımları, Doktor Hikmetleri de bırakırlar bir ara. Nerden ne eserse, '50' Affı'na kadar, on iki yıl bırakmamak üzere yeniden toparlarlar... Ağır kararların asker kaynaklı olduğu bilinir. '46'da, Cami Baykurt, Mareşal Fevzi Çakmak'ın "Nâzım'a ettiklerinden derin üzüntü duyduğu" haberini getirdiğinde içtenliğine kimse inanmamıştı. "Adli yanılgı" deyip kurtarmak isteyenlere Nâzım'ın ancak ölüsünü alırsınız cezaevinden diyen o Mareşal. Şefik Hüsnü'nün de gelmesiyle cezaevinde, ya dışarda yaşamda kalan herkes Türkiye'dedir savaşın başladığı günler. Moskova'nın tutumunu en açık biçimde Reşat Fuat tanımlamıştı bir gün. "İyi komünistsen git ülkende çalış! Kötü komünistsen, seni ben ne yapayım?" Tanı yerindeydi! Nasıl olup da en kötüsü orda kalmıştı peki? Onu ne yapmışlar? Moskova'da süt işlerinde çalışırmış. Sonra uzun yıllar radyoda, Türkçe yayınlarında konuşturmuşlar o yayvan, yavşak ağzıyla. Türkiye'den kaçan Genel Sekreter'den sonunda mührü kapan da o. Yamağı da, tencere kapak buluşmuşlar, '46 tutuklaması sınavından doğru dürüst geçemeyen bir Ermeni yoldaş!

Avrupa'ya çıkışında çeşitli yerlerde, sevip güvendiği çeşitli kişiler, bu adamların çevrelerine ettiklerini bir bir, belgeleriyle anlattıklarında

kızgınlığı da aşan bulantı duymuştu Gülşen. Bir sürü aptallıklar, çekememezlikler, çıkar hesapları. En aşağılık ayak oyunları, pislikler, pislikler... Beni kovmaları iş mi?.. 1 Mayıs'ta, Taksim'de ellerindeki orakla çekici yan yana getirip bu adam için "Çok Yaşa!" diye bağırtılan gençler geldi gözünün önüne. Gözlerini açıp boş boş gezdirdi kahvede. Pis dünya! Ilır çirkeften kurtulayım derken bir başkasına düşüyorsun; ne daha az derin, ne daha az kokuşmuş ötekinden! Asılınca, bir anda bütün geçmişin şerit gibi akıp geçermiş gözlerinin önünden. Doğanın alaylı bir oyunu olmalı bu! Bak, nerelerden geçtin buraya varmak için! Daha yirmilerinde Levent'im. Onları ortaya vardıran şerit bizim kafalarımızda! Toplumu kirlettiniz mi yitip gitmiyor o; zıttına dönüşüp arınıncaya kadar üst üste bindiriyor acıları. Öyle de bir uzun yola düşmüşüz ki... Nasıl arınacağız? Ne vakit?.. Canavarlık oyununa itilmeleri bunca yiğit gencin kimlere, nasıl kazançlar sağladı? Onu bilmemiz yetmiyor işte. Birkaç genci değil, tümümüzü asma oyunu bu! Biz, oyunu bilenlerin yeri hep böyle bulanık mı kalacak asılmışların kafasında akıp giden şeritte?

Bizi kör etmek için önce belleğimizi kararttılar. Toprağı kazıp eşeleyen köstebekler olalım, kör karanlıkta sürünüp duralım diye. Ne var ne yok, sayıp ortaya dökmemiz gerek. Toplumca asıldık işte; unutturulan tüm geçmişimiz, gözlerimizin önünde şerit gibi akıp gitmeli! Nelere eğri, nelere doğru dedin bugüne dek Doktor Gülşen? Oğlunu darağacına götüren yolda atılan tüm adımların içinde seninkiler de var. Nelere, kimlere takılarak düştün o yollara? Başkalarını suçlayarak kolayından kurtulmaya bak istersen; içinle barışabilecek misin? Doktor Hikmet'in, son acılı günlerinde "Kendimize tartışmasız başkan saydık bu paşa oğlunu" demesini anımsadı, Doktor Şefik Hüsnü için. Vedat Nedim'in ele vermesiyle Markiz Pastanesi önünden alınıp götürüldüğünde, nasıl geldin nerde kalıyorsun? filan diye başlamışlar. Yanıt alamayınca, şöyle anlatmıştı Dede Ahmet o tatlı Lâz ağzıyla: "Etma Doktor, ayibdur; şimdi yatirup dövelûm mi seni? Efendi adamsun!.. " demişler!.. Doktor'un kaşlarını çatıp başını inatla iki yana sallayarak diretmesini yapıyordu Fırıncı. "I-ıh soylemam!", "Yatirup da sekiz on tane yedu mi... " Polisleri alıp götürmüş kaldığı yere Doktor! Şefik Hüsnü, oyalayıp vakit kazanmak için bir süre konuşmadığı biçiminde anlatmıştı olayı Gülşen'lere. Doktor Hikmet gelecekmiş eve; gitsin diye beklemiş! Polislere gelmişler ki, oturmuş bekliyor Hikmet, evde! Gülerek Doktor Hikmet'i suçluyor gibiydi; beklenir mi gibisine! "Geldik ki o aptal

da bekliyor!" mu ne, demişti. Oyalama dediği birkaç saat... Doktor Hikmet'in elli yıl sonra yaptığı suçlama çok daha ağırdı. Bu "paşa oğlu", beş-on sopa yiyince, Doktor Hikmet'in Parti Gençlik Komitesi Başkanı olduğunu söyleyivermiş! Ağır baskılara direnip suçlamayı, soruşturmayı durduran Doktor Hikmet'e, borçluluğunu bildirmiş sonra. O borçluluğunu hiç unutmamış olmalıydı Doktor Şefik Hüsnü!

Ortada dolananlara çok içerlediği bir gün, "Hikmet başkadır!" demiş Doktor Kerim'e, "Hikmet bunların hiçbirine benzemez!" Doktor Hikmet'in acılı sonuna yaklaştığı günlerde yazdıklarında açık seçik sınıfsal bir kızgınlık vardı, bu bey, paşa oğullarına. Şefik Hüsnü'nün aile ağırlıklı ilişkiler içinde, cezaevinden kurtulur kurtulmaz kolayca pasaport alıp çıkmasına da takılıyordu. Onun böyle bir şey sağlaması olası mıdır? Dul işçi kadının oğlu Hikmet'e kim verir pasaport? Kuşku yok ki, sınıf kökeni yazgısını etkilediği gibi, kişiyi kişi yapan tüm davranışlarına çoğu kez silinmez biçimde damgasını da vuruyor. Şefik Hüsnü'yü düşünüyordu. Arkaya taralı, seyrelmiş ak saçlar altındaki geniş alnı, üst dudağı ileri kaydırmış kırmızı kılcal damarlı burnu, tıraşlı yanakları, sade, temiz giysilerin de kazandırdığı saygın, ağırbaşlı konumu, küçük, yumuşak elleri, ince parmakları ucunda biraz uzunca kesilmiş pembe tırnaklarıyla güler yüzlü görünümü içinde, bir emekli büyükelçi ya da benzeri bir yüksek bürokrat değil de, komünist partisi önderi olduğuna kolay inanılmazdı. Konuşmaya başlayınca, söylediklerinin özü olmasa, sözcükleri özenle seçişinde, ağır ağır söyleyişindeki o soylu, diplomatça biçem daha da arttırabilirdi kuşkunuzu! Ya o tam bir Fransız vurgulamasıyla kullandığı Fransızca sözcükler! Esrarlı ya da gizemli (Gizemli sözcüğü yoktu daha) demez söz gelimi, misterieus, der! Yetenek değil, talent, tutku değil, ambition... Mürebbiyelerle yetişmiş, öğrenimini Fransa'da sürdürmüş, Selânikli sivil paşaoğlu. Karısı da Leokadiye adında Polonyalı bir katolik. Paris'te evlenmişler. Polenezköy'deki Polonyalıların saygıyla gelip aradıkları bir ozanmış, derlerdi. Harbiye Cezaevi'ndeki bir bayram görüşmesinde Doktor çıkıp soylu bir salon adamı inceliğiyle elini öperken görmüştü en son yaşlı kadını, Fransızca konuşuyorlardı. Boyalı saçları, sürmeli gözleri, iriş kırış pudralı, allıklı yüzü, rüküş giysileriyle gerçekten garip görünümlü kadına "Deli Saraylı" adını takmıştı Doktor Kerim alçağı! Tutamayıp gülerdi ya, çok da üzülürdü. Tek kızı, Meryemini, Varşova ayaklanmasında Naziler öldürmüş. Nelerden geçmiş bu kadın! Hiçbir gün

inanmadığı bir siyasal kavganın acılı serüvenine yaşamı boyu, bağlı olduğu kocası için katlanarak sürüp götürmüş.

‘51 Yargılamasının Kanıtlar Dosyasında Mahkeme’ye verilmiş bir dilekçesi vardı, bir anlamda yürekler acısı! Avukat Perihan çıkarıp getirmişti kopyasını. Koskoca Doktor Şefik Hüsnü’nün karısı “Benim aptal kocam, hükümete inandı da başına bunlar geldi” gibisine sözler ediyor! Bağışlamasını mı istiyor ne kocasının! “Ah bu bizim önderlerimizin karıları!” derdi Doktor Kerim! “Doktor da bütün katolik yortularını bilir de, ‘Kadir Gecesi’ni bilmez! Bırak onu, Doktor daha Üsküdar’ı bilmez!” demişti anasının gözü ‘Tayyareci’ Celâl! Kimler gelip geçmiş bu partiden!.. Daha Üsküdar’ı bilmeyen siyasal önderin toplumuna, halkına bu yabancılaşması acaba hiç mi bir şey ödetmedi T.K.P.’ye?

Yiğitliğin işe yaraması için işleri başta akıllıca yürütüp daha ilk adımında örgütü kurda kaptırmamak gerek. İki baş belası var gizli örgütlerin, aptallıkla gevezelik! O ikisi de hiç eksik olmamış bizde. Çatlaktan sızan tehlikeli, gaz kaçağı gibi bunlar. Polisin bir kibrit tutuşturmasına bakar! Reşat’ın ‘44’de poliste gösterdiği dirençteki yiğitlik destansal nitelikteydi kuşkusuz. Sansaryan Hanı’nda işkenceden sonra açık bir pencereye sırtı dönük astılar kollarından, dışarda kar yağdığı bir Mart günü. Günlerce asılı bıraktılar öylece, sırtına yağdı o kar. Siyasal Şube’nin ünlü komiseri Parmaksız Hamdi sırıtarak “Artık ölürsün demiştik Reşat!” diyor. Bütün gövdesini bir ter basmış Reşat’ın; “Seni o ter kurtardı” demiş doktorlar sonradan. Ama bu yiğitlik, ‘44’de, başlattığı, Desantralizasyondan sonraki ilk illegal yayın, örgütlenme çalışmasının, daha yumurtadayken ezilmesine engel olamadı. Yiğitçe direnmek, sonra. (Kahramanlık dönemi başlar o zaman! İş kahramanlara kalınca da kötüye gidiyor demektir. Kahramanlardan önce insanlar vardır çünkü!..) “Bizim arkadaşlar polisi epeyi enayi sanıyor!” demişti tornacı Emin. Reşat askere dönmeyip gizli çalışmalar için ortadan kaybolunca, karısı Suat Derviş, iki göz iki çeşme, kapı kapı dolaşmaya başlar “Kocamı öldürdüler!” diye: Kocasıyla buluşup kaldığı yere ‘gizli gizli’ taşınmaya başlayınca da sevinç içinde! Böyle bir değişimin ayrımına varmamışsa gerçekten enayiymiş polis! Kurt gibi ayrımına vardıkları inancındaydı Tornacı. Kadıköy’de bir yakınlarının iskeleye yakın evinde kalıyordu ‘gizlideki’ Reşat. Akşam rakı sofralarında eş dost da eksik olmuyor! (Rakı sofrası yanıyla teyze oğlu Mustafa Kemal’e benziyor demek!)

İstanbul İl Komitesi Sekreteri Sebati Selimoğlu polise alınınca birkaç gün ayrılmış evden, ‘üç gün sonra da’ gelmediler diye dönmüş sıcak yuvasına! Tanıyordu Reşat’ı öyle rahatına düşkün biri de sayılmazdı. Neydi bu yaptığı, peki? Ulusal aptallığımız olsa gerek! Hem de nasıl aptallığımız! Sebati tutuklanınca Reşat çıkmış evden. Üç gün Üsküdar’da filan dolanmış dediğine göre, Mihri’yle ilişki kuramamış. Gidecek bir yeri yok. Tanınmaktan da korkuyor. Dönüp eve gelmiş üç gün sonra; arkasından da polisler. Gizlide çalışan TKP, Genel Sekreterini saklayacağı bir yer peyleyememiş önceden. Böylesi ilkel teknik aptallıkların hiç sırası değildi oysa! TKP, ülkenin o günkü sorunlarının bilimsel doğru çözümlerini içeren bildirisiyle, savaşa girmeden savaş koşullarının acılarına düşürülmüş yığınların gönlünü kazanabileceği bir çizgiyi savunuyordu. Şefik Hüsnü’ce yazılmış program, iktidarı elinde tutan tek partinin, CHP’nin ağırlık noktasının toprak ağalarına, vurguncu tüccarlara, karaborsacılara kaydığını belirtiyor, emekçi halkı bu soyguna karşı savunmanın yollarını gösteren, apaçık önlemler, uygulamalar öneriyordu. Somut, yerinde anlaşılır şeylerdi tümü de. Daktiloyla, şapirografla hazırlanmış “Günün Meseleleri” adlı bültenlerde de işlenen buydu. Bir de temel, ana istekler: İşçi sınıfının tüm sendikal hakları, tek dereceli seçim, tüm demokratik haklar, v.b... Sorun emekçi halkla sağlam bağlar kurup duyurmak, yaymaktı bunları; akıllıca bir örgütlenmeyle işi kotarmaktı.

Emekçi halkın o günkü umarsızlığında ışık tutan bir örgütle kuracağı bağ tarihsel önemde, temelli bir kazanım olabilirdi. Tümden uçup gitmişti aptallığımızla. Şefik Hüsnü’nün, daha sonra ortaya çıkan ünlü sarı defterindeki notlarında, bu tutuklamayla ilgili kızgın, acı eleştirileri öyle anlaşılabilir şeylerdi ki...

‘46’da Şefik Hüsnü’yle tartışmalarını anımsıyordu Doktor Kerim’in. Esat Adil’e güvenmeyip Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi’ni kurmuştu Doktor Şefik Hüsnü. Güvenmenin doğru olmayacağı, Esat Adil’in Amerikan yardımını benimsemesiyle çıkmıştı ortaya. Soğuk savaşın başladığı günler. İyiden iyiye ters yeller esiyor dünyada. Partiye bir polis saldırısını tek düşünmeyen, Doktor Şefik Hüsnü! Böyle bir olasılığı dile getirip uyarıda bulunmak isteyenlere de, suratı kıpkırmızı kesilerek ağır yanıtlar veriyor. Bu söylenceleri CHP’liler, polis çıkarıp yayıyor kasıtlı olarak deyip Kerim’i kötü bozarak susturmuştu bir gün. Osmanbey’de, ara

sokaktaki evden çıktıklarında o cin gibi bakışıyla gözlerini dikip bir süre evin kapısına bakmış,

- Ya bu adam uyuyor, ya da biz kuruntulu, ürkek herifleriz, demişti Kerim.

Acı gerçek çok kötü biçimde çarptı başlara; Şefik Hüsnü uyuyormuş! Bir sarı defteri vardı polisin aramada ele geçirdiği,

‘46 yargılamasının anahtarı gibi kullanılmıştı. Günlüğünü yazarmış Doktor, çekmecesine kormuş!

Direnmede bir destan da Şefik Hüsnü yaratmıştı ‘46’da. Başında bir polisle on altı gün bir taburede oturttular hiç uyutmadan. Konuşturamadılar. Sonunda gerek de kalmadı konuşmasına; çevresindekileri işkenceyle gereği gibi öttürüp istediği her şeyi almıştı polis. Borazanbaşı da, sonradan dışarı kaçıp İsmail’le birlikte örgütün tepesine çöken yiğit önderlerden Aram Pehlivanyan. Gökte aradıklarını da yerde bulmuşlardı bir bakıma. Yasal partinin, bir süre önce yasal olmayan işlere koşturulmuş kişilerle ilişkisi çıkarılmıştı ortaya; bu da onlara yetmiş de artmıştı bile. Yasal olmayan iş diye gösterilmiş birkaç toplantının, demokratik bir örgütlenme için yasal hazırlanma olduğu savunusunu da pek dinleyen çıkmadı. Doktor’un defterindeki notların da epeyi yararı olmuştu bu kös dinleyenlere! Bir tarihsel fırsat daha kaçırılmış oluyordu böylece.

‘46’daki örgütlenme çabası da böyle yıkıldı. Evet, hep kaşık yaptı ustalarımız da, sapını bir türlü doğru getiremediler! O kaşığın eğri sapıyla da eloğlu bir güzel gözümüzü oydu! Ah bu alçak burjuvazi; bırakmadılar ki yıkalım onları!.. Hiçbir aptallığımızı bağışlamadı hayınlar! Doktor Hikmet’ten, Reşat Fuat’tan sonra Doktor Şefik Hüsnü’nün de içeri atılmasıyla gözlerin üstüne dikildiği tek kişi kalmıştı dışarda; yıllardır Ankara’da bürokratlar arasında yer tutmuş, partinin hem sözcüsü, hem gözcüsü bilinir, aydınlar çevresinde saygın, solcu dergilerde ara sıra yazıları çıkan Zeki Baştımar. Doktor Kerim’den topluca alıp okuduğu yeni edebiyat dergilerinden anımsıyordu yazılarını Gülşen. ‘40’h yıllarda 15 günde bir çıkan Yeni Edebiyat Dergisi, Suat Derviş’in yönetiminde, kocası Reşat Fuat’ın gözetimindeki parti yayınıydı bir anlamda. Ali Rıza Çelik imzasıyla Reşat’ın yazıları, arasıra takma adla Nâzım’ın, hemen her sayıda H.İ. Dinamo’nun şiirleri, Suat Derviş’in öyküleri, çeşitli yazıları, başka bir sürü genç yazar, çizeriyle Yeni Edebiyat, umutlu bir ışıltı o günlerde. Daha Reşat askere alınmamış; Bayer’de çevirmen... Dergi çevresinde de Reşat’dan

sonra en saygın kişi Zeki Baştımar kuşkusuz. “Dışarda bir bayrak gibi dalgalanırken adı”, troçkistlik, polislik suçlamaları durmuş, Parti artık yıllardır içerdeki Nâzım’ı tutuyor. Bir türlü iki yakasını bir araya getiremedikleri antifaşist, demokratik cephe kurma çabasındaki partiye yakışan da o. Bu parti çizgisinin Ankara uygulayıcısı Zeki Baştımar, Milli Eğitim Bakanlığı çeviriler dizisine Rusça’dan Savaş ve Barış yapıtını çeviriyor Nâzım’la. Yakınlıkları eski; Nâzım muhalefeti döneminden.

Trabzon Öğretmen Okulu’ndan alıp Moskova’ya göndermiş Parti, delikanlılığında. KUTV’da okumuş. T.K.P. için uğursuz sözcük diyen bu, desantralizasyon’a Leipzig’deki bir parti toplantısında. Aslında epeyi uğur getirmiş kendisine bu sözcük! Desantralizasyon kararını şöyle yorumlayıp uygulamış o: Yasadışı hiçbir işe kalkışmayacağını bildirip baş vurmuş dönemin yetkililerine. O günlerin devlete egemen gücü, ülkenin tek yasal siyasal örgütü, Halk Partisi. Çok zengin bir akrabaları da partice saygın biri. Eyüp’teki evine iki görevli gelip uzun bir konuşma yaparlar kendisiyle. Pazarlık uyar; Zeki Baştımar Ankara’da Başbakanlık Kitaplığı’ndaki görevine atanır. Eskilerden Tornacı yoldaş bu olayı hep kötüye yormuş, polise söz verip bağlanmak, hiç değilse sığınmak diye yayıp durmuştur. Aslında, partiden saklı, gizli yapılmış bir şey değil. Kuşku yok ki, Reşat da, ötekiler de biliyorlardı olayı; desantralizasyon döneminde sakıncalı değil, doğal sayıldı ola ki!.. Yadırgamadıkları kesin; bunca yıl Ankara’da bürokratlık yapan bir ünlü T.K.P’linin oraya nasıl geldiğini ya da orda nasıl kalabildiğini de mi sormadılar? Kaldı ki, Zeki’nin bu konuda ki açıklaması, Reşat Fuat’ın ‘44 yargılamasında da geçmiş; kararda bile var...

Zeki Baştımar’ın İstanbul’a gelip yerleşmesiyle yeni bir çalışma dönemi başlamıştı Parti’de. Kıyı köşedeki güçler toparlanmaya çalışıyordu. Bültenler çıkarılmaya başlandı. Mustafa Suphilerin ölüm yıldönümündekini, parti hainleri duyurusunu, iyi anımsıyordu Gülşen. Bir de “Babamız Stalin” broşürünü... İlk kez parti suçu işlemiş, çevresindeki kimseye göstermeden okuyup geri yollamıştı broşürü. Bunu yaymaya kalkmak Stalin’e bağlılık değil, en ağırından süzme aptallıktı o günler Türkiye’sinde. Yoksa, o da taparcasına bağlıydı Stalin’e. Halkların babası broşürünü İlyas Ağbi yazmış olmalı! Önemli mi kimin yazdığı? Yalnız T.K.P.’nin değil, bütün dünyadaki komünist partilerin, temel sınavıydı Stalin’e bağlılıkta birbiriyle yarışmak. Boğazlar’da üs, Kars’ı, Ardahan’ı istedikleri yaygarasıyla azgın bir Sovyet düşmanlığı başlatılıp, komünist

avına çıkılmış; “Moskova’nın uşakları!”, “Stalin’in köpekleri!”, “Kremlin’in plakları!”, “Rus casusları!”, günlük gazetelerde hemen hemen değişmez manşetler o günün Türkiye’sinde. Baskı bunaltıcıydı. Halka söylenecek yaşamsal önemde bir sürü şey var; Stalin’e baba dedin mi, ülkede tanrının bir kuluna dinletemezsin bu doğruları. Parti’nin Zeki Baştımar’ca yeniden devinime geçirilmesine karşı çıkan Tornacı Emin, Tabelacı Ziya’nın çevresindekileri suçluyordu hayınlık duyurusudur deyip Likidatör’düler. Stolipin döneminde baskılardan yılgın kimi Rus Sosyal Demokratları gibi partiyi yok edip, işçi sınıfını burjuva partilerine bölerek köleleştirmek istiyorlardı. Karşılıklı atıp tutmalar, eski huyumuzdur deyip pek üstünde durmamıştı. Zeki Baştımar’Ia çalışma içindeki Doktor Kerim’in her buluşmadan sonra tedirginliği biraz daha artıyordu yalnız. “Bu da uyuyor Gülşen’ciğim!” diyordu ikide bir. Basında kıyamet, komünistler ezilecek diye, polisçe izlenebilecekleri olasılığına bir türlü inandıramıyordu Zeki’yi! “Peşimi düştüler mi ben derhal anlarum!” diyormuş, yanını yöresini kollar gibi gözlerini iki yana kaydırıp!

Yargılamada koca bir duruşma boyu, peşine takılan polislerin izleme raporları okunmuştu, hiçbirini de ‘anliyamamuş’!.. Ardına takıp götürmediği yer de kalmamış. Güvenlikte yüzleştirmek için yan yana oturduklarında, Komiser Rüştü, “Ankara’dan gelirsin de ben senin peşini bırakır mıyım Zeki Bey?” deyince, Doktor Kerim, “Kendimi güç tuttum, yanımdaki Zeki’ye dönüp ‘Gördün mü ulan hıyar?’ dememek için diye anlatırdı. Fırıncı’nın Kapalıçarşı’daki iş yerine gitmiş içeri alınmadan iki gün önce. Kaygı içinde, tedirgin Fırıncı o günlerde. Hep bekliyor bir şeyler gelecek diye. İçerde yineleyip duruyordu o da. “Sordim ona; ‘Zeki, kimse var midur arkanda?’ ‘Kiçüm vardır.’ demesun mi bana alayli, gülip de!.. “ Gerçekten “kıçı” varmış herifin, biraz da “başı” olsaydı. Kolayından polise çıkardılar Zeki’nin adını. Oysa en doğru tanıyı geçmişte Kerim Sadi koymuş Sultanahmet’te birlikte tutuklandıklarında: “Siz adınızın tam zıddısınız Zeki Bey!” demiş. Polis olmasına ne gerek vardı Zeki’nin? Hangi polis müfettişi onun kadar zarar verebildi partiye? O değil de kim olmalıydı, o dönemde örgütü toparlamakla görevli kişi? Uzun yıllar Mihri Belli’yi sayıklayıp durmuştu Doktor Kerim de çoğulları gibi. İki yıllık cezası bitip de ‘46’da salıverilince kaybolmuştu ortalardan. Bu yitikliğin Doktor Şefik Hüsnü’den izinsiz olamayacağı kesin. Bulgaristan’a geçmiş. Türkiye’de herkesin içeri atılıp yaprak kımıldamadığı dönemde Mihri Belli

dışarlarda. Gelince öğrenildi ki Yunanistan'da çete savaşına katılmış; dağda "Kaptan"lık yaparmış. Bütün hayranlıkların bir kez daha odağı olmuştu! İspanya savaşında bir tek Türk yok, Yunanistan'da ise yabancı tek kişi Türk! Övünme konusuydu bu!

Sonradan düşünülünce daha iyi anlaşılıyordu işin tersliği. İkinci Dünya Savaşı sonu, herkes ülkesinde, kendi sorunlarını çözmenin yollarını arıyor; kendi çöplüğünde veriyor savaşını. Yunanlı'nın yaptığı da o. Bizde çıt çıkmıyor, dağda adamımız var! Semih öyle demişti bir gün, "Ayranı yok içmeye, en iyi adamını komşu Balkan'a gönderir savaşmaya!"... Kimsenin gönderdiği yok; kendisi önerip çıkmış dağa besbelli. Gözü kara küçük burjuva aydın serüvenciliği!.. Adı "Mihrici"ye çıkmıştı Doktor Kerim'in. Daha öğrenciliğinde çalışmıştı Mihri'yle. Gözüpek, atılımcı davranışlarıyla, ilk tutuklanmasında gösterdiği toparlayıcı, akıllı direnişiyle o dönem devrimci gençlerin hemen hemen tümünün yüreğinde yatan aslandı Mihri Belli! Hele cezaevinden sonra ortadan gizemli biçimde kaybolması, o karanlık dönemde söylencelerle büyütülerek yanık özlemle aranıp beklenmesine neden olmuştu. Gelse de kurtarsa bizleri!.. Ona en bağlı birinin yakın günlerdeki yargısını anımsadı Gülşen: "Dağa çıkılır bu adamla; kentte çalışılmaz!" Uzun yıllar boyu yaşanılmış sürekli yıkıntıların getirdiği bu yargıyı Kerim de çoktan paylaşılır olmuştu ölümüne yakın günlerde. "Dünyada hiçbir devrimci, kendini kuşatan coşkulu saygınlığı böylesine savurmamıştır!" demişti bir gün. Salt Mihri'nin miydi suç?

Ortaya atılan herkesin didik didik irdelendiği açık dönemlerde, kapalı günlerde kazanılmış salt coşkuya bağlı saygınlıklar, kolayca sarsılıveriyor. Edirne'de eğitimine yahudi okulunda başlatılmış, kentte sözü geçer, feodal kökenli bir küçük burjuva aile çocuğu. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda yararlılıklar göstermiş Urfalı avukat Hayrullah Bey'in biraz kabadayı oğlu Mihri Belli. Boğaziçi Amerikan Koleji'de okurken, hocaları, son sınıfta burs bulup Amerika'ya gönderirler sınıfın bu elebaşısından kurtulmak için, kendi alaylı anlatışıyla. Türkiye'de o gün çoğu delikanlıya düşsel çıldırtıcılıkta özlem duyuran, başıboş, serüvenle dolu bir yaşam sürdürür Amerika'da. Bulaşıkçılık, garsonluk, gemilerde tayfalık, boksörlük, tarlalarda ırgatlık, benzeri daha bir sürü işe girer, çıkar. Bu arada nasılsa Ekonomi eğitimi de yapar. Güney'de Amerikan Komünist Partisi'yle ilişki kurup bir süre çalışır. Kendi deyimiyle Parti'ye "vaftizi" orda yapılır! Bu "vaftiz"le girer Türkiye Komünist Partisi'ne de. "Kadir gecesi"ni bilmeyen,

değil Anadolu'yu, Üsküdar'ı tanımayan biri daha. Üstelik "vaftizli"!.. Kemalist kuşaktan gelmiş olmanın önyargıları var ki bir de, kolay kolay atamaz üstünden.

Her yanıyla tanımıştı Mihri Belli'yi Doktor Kerim. Bir bakıma en büyük kötülüğü Reşat Fuat yaptı Mihri'ye, derdi!.. Türkiye Komünist Partisi'nin çileli merdivenlerinin tek basamağından bile geçirmeden, yani hiç törpülenmemiş ben merkezci yanını azdıran geçmişiyle birlikte, asansörle, merkez komitesine çıkarıvermişti bu Amerika'da vaftizli yoldaşı! "Böylece Türkiye'de ilk Amerikan yardımını T.K.P. aldı" diyordu Kerim iti! Reşat Fuat'ın, daha sonra Doktor Şefik Hüsnü'ce de onaylanan cooptation'una dayanıyordu yasal konumu. Aslında kongrelerin onayından geçirilmemiş cooptationların yasallığı geçicidir. Kongrelere yapılacak bir tür önerilerdir cooptationlar. T.K.P.'de uzun yıllar kongre lüksü olmadığı için kişiler birilerince atanır o yerlere; kızdırdı mı da kovarlar adamı! Mihri'yi seçerken Reşat Fuat, yanlış yapmış da denemezdi. Hele o günün Türkiye'sinde, acar, atılgan, bir iki yabancı dil bilir, ekonomi uzmanı, namusuna güvenilir, marksistlik savında kişi, yıllardır toprak altında kımıldayıp duran bir örgüt için eşsiz bir buluntu sayılırdı. Şefik Hüsnü'nün çekici özellikleri olan aydınlara verdiği önemde kendi sınıfsal özyapısı kadar, o ağır koşulların zorunla payını da ayırmak gerekir. Pek incesini düşünmeye alışık olmadığı için, o yere sanki gizemli bir güç eliyle oturtulduğuna inanıyordu Mihri. Tanrı yazgısıyla kral olduğuna inanan Ondördüncü Louis'in "Bendevlet" savı gibi "Benparti" karmaşasından yaşam boyu kurtulamadı bir daha. "Mihrici" Kerim Mihri'nin, mahkemede su koyveren eski devrimci bir ressamı, meyhanede, kralca "bağışlamasını" oynamıştı çakırkeyif olduğu bir gün; seyredenleri gülmekten kırıp geçirmişti. Yıllar sonra, Paris'teki bir toplantıya beklenen adamını gönderemeyen 1. Bilen'in davranışına karşı kızgınlıkla, "T.K.P."yi Lâz İsmail değil ben temsil ediyorum!" diye bağırdığını söylediklerinde de Gülşen hiç şaşmamıştı. Gene de en çok Kerim savunurdu Mihri'yi. Hangisi değil ki "Benparti" karmaşasında, derdi hep. Reşat mı? Zeki mi? Diyelim kongrece seçilmiş olmaları bu hakkı verir mi onlara? Uzun yıllar parti önderlerine yapışmış ben merkezci davranış biçimi bu. Fazla karıştırmaya gelmez; kökü yukarılara gider!

Belirtisi zekâ düzeylerine göre değişiyor bunun da. Cezaevinde günlük sürtüşmelerinin sinirliliği içinde kendisine çatan biri için Zeki'nin

“Hayır, ben önemli değilim. Parti’ye karşı çıkıyor!” dediğini söylerdi acı bir alayla. Yazı biçemindeki hırçın sertliği bakılınca inanılmaz ya, bir tek Doktor Hikmet’de yokmuş o, derdi. Belki genel sekreter olmadığından!.. Hiç dayanamazmış o tür davranışlara da. Doktor Hikmet’in bir takışmalarını anlatırdı Mihri’yle, içerde. Kemalizm savunmasını yapar Mihri, Doktor’a karşı. Demokrat Parti dönemi, herifler ülkeyi emperyalizme açmışlar. Oysa Kemalistler antiemperyalisl... Doktor da karşı görüşlerini söylüyor. Tartışma uzayınca Mihri, “biz böyle düşünmüyoruz!” gibisine bir şeyler demeye kalkar. Cinler tepesine çıkar Doktor’un! “biz... biz... biz’miş! Siz kim oluyorsunuz? Hadi ordan, haddini bil!” diye tersler bunu. Ne yapsın Mihri, Doktor Hikmet’e de dayılanacak değil ya!.. Aslında çok ilginç tartışmalarmış onlar. Gülerek anlatırlardı. Halk Partisi’nin uzun, durağan dönemine karşın Demokrat Parti’nin tutturduğu, dışarıya açılmış yağmalama yolu, çatışma konusu. “Bu adamlar iyice sıçıp hatırdılar, Doktor!” diyor Mihri. “Evet, sıçtılar!” diyor Doktor, “ama hiç değilse sıçtılar! Ötekiler döneminde, yıllarca öyle dur bekle munkabız bir durum!.. “ Kokuşmuş bir su birikintisine benzeyen toplumun kurşun ağırlığını, yaşamının yirmi iki yılını cezaevinde bekleyerek geçirmiş yiğit bir devrimciden daha acı biçimde, yürekten kim duyabilir?.. İlişkilerinde kimi zaman görülen yumuşamaya karşın yıldızları hiç barışmadı Mihri’nin Doktor’la. Kerim’e göre temeldeki düşünsel yapı ayrımından kaynaklanıyordu bu. Aynı devrimci örgüt içindeki kuşaklar arası kopuşmanın da simgesi gibidir. Doğuşundan o güne, Kemalist cumhuriyetin serüvenini, daha delikanlı öğrencilik yıllarında İstiklâl Mahkemelerinde yargılanmayla başlayarak iliklerine dek yaşamış Doktor Hikmet’le, Atatürk devrimlerinin çocuğu, kolej öğrencisi Mihri Belli’nin Türk toplumunun yapısına bakışları, olup bitenleri değerlendirmeleri zaman zaman akla kara kadar, uzlaştırılması olanaksız çatışmalar içeriyordu. Söz gelimi, Mihri Belli’nin sıkı sıkıya sarıldığı Kemalizm’in ilericiliği savı Doktor Hikmet için, yaşam boyu eleştirel biçimde, bütün bir tarihe, özellikle de Osmanlı tarihine bağlı olarak inceleyip irdelediği dayanılmaz bir dogma idi. Kominternin aldığı “desantralizasyon” kararına, politik bir zorunluluk olarak “katlanmıştır”. Mihri Belli ise, bilerek bilmeyerek baştan sona bu kararın gerekçesine uyumlu biçimde aldı Kemalizm’i. Daha, ‘45’lerde, ileri Gençler Birliği yargılamasında, Halk Partisi içinde çalışılan separat döneminin yaklaşımıyla tutturduğu, belki o gün için geçerli Kemalizmin

ileri yorumuna dayanan savunmayı ara sıra, ufak tefek düzeltmeler yapsa da, özünde, ülke sorunlarının kilidini açan tek sağlam anahtar gibi gördü. Böylece desantralizasyon dönemine rahat uyum sağlayan Zeki Baştımar'la aralarında kuramsal bir çatışma olmadı.

Türkiye'ye döndükten bir süre sonra birlikte çalışma yürüttükleri, T.K.P.'nin toparlanmaya çalıştığı '50'li yıllarda kuramsal işler kolaydı bir bakıma!.. Başta Stalin'e, Sovyetler Birliği'nin barışçı politikasına bağlılıkla başlayıp, antiemperyalist, özellikle Amerikan emperyalizmine karşı, ulusal kurtuluş savaşımı sloganları çevresinde dönüyordu her şey. O günün ağır polis baskısı koşullarında, örgütlenmeye bağlı olarak günlük işleri doğru dürüst yürütmeydi asıl sorun. Bir sürü takışma, çekişme, çekememezlikle geçen kısa çalışma süresinden sonra tutuklama başladığında Zeki ile Mihri birbirlerinden nefret eden iki kişi, yargılama başladığında birbirlerini en ağır biçimde suçlayan iki düşmandılar. Aslında ikisinin de suçlanacak ortak yanları, bir uyurgezer umarsızlığıyla sokaklardaki çeşitli kişilerle parti buluşmalarına, peşlerine takıp polis taşımalarıydı. Öyle ki, tutuklama başladığında, örgütte kimin kimlerle ilişki içinde olduğu üzerine her ikisinin birbirlerinden aşağı kalmayan yol göstericiliğiyle polisin kabataslak bilgisi olmuştu. Böylece de yaman tarihsel bir çorap örülmüştü partinin başına.

Duruşmada okunan Mihri'nin izleme raporları sayıca Zeki Baştımar'dan pek de aşağı değildi. Ciddi bir örgütte, polise yardımcı olmaktan ikisi de kurşuna dizilir, demişti eski bir partili!.. Falakaya direnmekle bitmiyor. Gene de en trajik boyutlara varan olgu, Zeki Baştımar'ın Paris'ten gelen Sevim Tarı'yla buluşmalarının Zeki'nin kılavuzluğunda polisçe saptanmasıydı. Bir iki ameliyattan geçmiş özürlü kulağıyla ağır işiten, Paris'te uzmanlık çalışmasında bir genç Doktor bayandı Sevim Tarı. Kerim'in sözünü ettiğini anımsamıştı Gülşen. Daha öğrenciliğinde bir toplantıda uzaktan görmüşlüğü vardı. Polise alıp bırakmışlar bir kez. “Zavallı kızın canına okutacak bu aptal herif!” demişti Kerim. Dediği de oldu.

Kır kahvelerinde, sokaklarda parti buluşmaları yapıp durmaya başlamış Zeki kızla. Polis adım adım peşlerinde; burunlarının dibinde; Sevim tedirgin, çevreden bir şeyler duyumsuyor. Birkaç kez da uyarıyor Zeki'yi. Herif oralı değil! Sevim'in kulağı ağır işittiği için yüksek sesle konuşma zorunluluğu da var. Ne konuştularsa dinleyip saptıyor polisler. Koynundaki T.K.P.'yle ilgili bir sürü gizli belgeyle vapura binerken

çevirdiler Sevim'i; '51 tutuklaması başladı. O günler Avrupa'da olan Polis Müdürü Kemal Aygün çok hayıflanır gelince. "Ben burda olsam bırakırdım kızı, tutuklamayı başlatmazdım," der. "Onları biz idamlı yasayla yargılatacaktık!" Tutuklamadan birkaç ay sonra çıkardılar idamlı yasayı. "Yaşamın doğurgan diyalektiği diye buna derim!" diyordu Kerim. "Genel sekreterimizin ağlanası ahmaklığı bak ne işe yaradı!" O da biliyordu bir işe yaramadığını; bir iki kelle kurtulmuş olsa da '51 tutuklaması Türkiye Komünist Partisi'nin idam sehpasına çıkarılmasıydı.

İki yıla yakın süren gizli soruşturma sonunda, 168 kişilik sanık yığınıyla '50 affından yararlanıp sürgünden, cezaevlerinden dönen bütün merkez komitesi üyelerinin de tutuklandığı, T.K.P tarihinin en kalabalık duruşması başladı. Şefik Hüsnü, Reşat Fuat, Zeki Baştımar, Mihri Belli, Halil Yalçınkaya, Mehmet Bozışık, Ahmet Fırıncı, Celâl Benneci Merkez komite üyeleri. İki toplantı yapmış Merkez komitesi. Son ikisi gitmemişler toplantıya. Halil Yalçınkaya'nın gidip evinde arayarak toplantıya çağırdığı Doktor Hikmet Kıvılcımlı var bir de; Halil'i tanıdığı, oldum bittim gözü tutmadığı, kulağı öteden beri, Zeki'nin polis olduğu söylentileriyle de doldurulduğu için kuşkuyla karşılayıp toplantıya gitmeyen.

Ancak bu, çıkmamıştı soruşturmada. Doktor Hikmet, sonradan, ayrıntılarını hiç bilmediği bu konuyu, gene hiç tanımadığı, olayın kilit adamlarından Tevfik Dilmen'i parmağına dolayarak, abuk subuk yakıştırmalara, yorumlara kalkışmıştı bir yazısında uzun uzadıya. Dede diye tanınan Ahmet Fırıncı, "Şefik Hüsnü'nün bulunduğu yerde ben yokum" diye gelmemişti toplantıya; Doktor'un '46'da uyarılara kulak tıkayarak polise öylesine açık vermesini bağışlayamıyordu. Burjuva basınının komünistlere karşı kıyamet kopardığı o günlerde Zeki'nin polislere kılavuzluk edercesine kapı kapı dolaşmasına ürküyle bakacak kadar da deneyimliydi. Delifişek bulduğu Mihri'nin gözü kara atılımlarını da oldum bittim kuşkuyla karşılamıştı. Mihri'nin Doktor'a onaylatarak kalkıştığı, Süleymaniye minarelerine "Saraçoğlu faşisttir" panosunu asma atılımı, o ağır karanlık günlerde, Kapalıçarşı'da, polisin gözü üstündeki izbe iş yerinde deri satışıyla uğraşan Dede için tüyleri diken diken edecek bir delilik, başarısızlıkla sonuçlanıp, bir sürü gencin tutuklanmasına neden olması ise kuşkuya yer bırakmayan bir kışkırtmaydı. Ona nice doğru görünse de bir yanıyla, yıllardır yaydığı baskılardan bezginliğini, yılgınlığını örtbas etmek için kullanıyordu belki de bu nedenleri. Daha

‘46’dan önce, gece yarısı karanlığında kendisiyle gizlice konuşmaya gelen Doktor Şefik Hüsnü ile Mihri Belli’ye kapısını açmamış, korkuyla sinmişti odasında. Sokakta bozulup kalan Doktor, acılıkla gülmüş, “Açmaz kapıyı” demişti sadece. Bir şey yapmaktan ödü patlayan, yapanlara da kuşkuyla bakıp engeller çıkaran, kendini ürkek, uyuşuk bir beklentiye adamış, yılgın devrimcisi ülkenin...

Nişantaşı’nda, Güzelbahçe’de bakkallık eden Celâl Bennececi (Tayyareci Celâl), Hasan Ali Ediz’in yetiştirmelerindendi. Yıllardır tutturduğu bakkallık işine tam oturmuş kişiliğiyle köşesinde, silik bir mahalle muhtarına benziyordu. Sinop Cezaevi’ne gönderilişini anlatırdı ilk girişinde. ‘44 yargılamasında aklanmış, ‘46’da üç yıl yiyip yatmıştı. O da yılgın, bezgindi. “Bu yarım yamalak kişilikleriyle bunca yıl nasıl direttiklerine şaşıyorum bu adamların,” diyordu Kerim. Cezaevinde bir gün, “Politik ateşten bir top” diye tanımlamasını anlatırdı Celâl’in. “Hop hop hop, sen arkadaşına atarsın, arkadaşın sana!.. “ diye elini yakan ateşten topları canı yanarak havaya sıçratır gibi oynamasını yapardı.

Kerim’in “Bu adamlar” dediğinin içinde Halil Yalçınkaya vardı bir de. “Tam bir bencil, köylü kurnazı! İki paralık çıkarı için adamın gözünü oyar bu herif. Yıllarca kendini de kandırmış komünist diye, bizi de” diyordu. “Sonra da çok içiyormuş Kerim. İçmeyip ne bok yesin, Gülşen’ciğim? Birini vurmak geliyor içimden! Kendimi mi vursam en iyisi... “

Kişinin diyelim ahlaksal çıban taşıması, toplumsal edimlerini, sonucu belirleyici biçimde etkiler mi? Kişinin konumuna göre değişse de bir ölçüde etkileyici olduğu nasıl yadsınır? Bencil, çıkarcı, ikiyüzlü, dönek, kaytarmacı, yalancı, sinsi, kıskanç ya da daha ileri götürüp sağlıksızlığa vardıralım, sadist, işkenceden giderek öldürmekten tad alan biri, en ileri örgütü de cehenneme çevirebilir; hele yetkiler geçmişse eline. Öyle de, böylesine pisliğe bulanmış bir toplumda, hep karşı yana gidecek, bize kötüler gelmeyecek sanmak da az zavallılık değil, lyi-kötü kavramları da tersi yüzü birbirine karışan şeyler. Proletarya için iyi olan bizim için de iyidir, diyelim. Nedir proletarya için iyi olan? Çocukların sokaklara atılıp soygun yapmaları, öldürmeleri proletarya için iyi miydi bugünün Türkiye’sinde? Onlar öyle olduğuna inanıyorlar! Peki, Levent’i telin ötesinde sille tokat dövmeye kalkması astsubayın, hastane bodrumundaki telin ötesin de? O da yurdu için, iyi yaptığına inanıyor! Allah belasını versin, aşağılık itin! O herifinki kötülük işte. Asker hastanesine kaldırmışlardı Levent’i. Uzun uğraşlardan sonra görüşmeye çıkardılar hastanenin izbe bodrumunda. Fransızca bir kitap istedi annesinden. Dili anlamayınca, şifredir diye ayakta güç duran çocuğa sille tokat saldırdı astsubay. Yıkılmış, ağzı kana bulanmıştı telin ötesindeki Levent’in Gülşen’in haykırmalarına kulak asmadan kelepçe takıp sürükleyerek götürdüler. Gıkı çıkmamıştı oğlunun. Ah bir tabancam olsa demişti Doktor Gülşen; onu hiç unutmuyordu. Astsubayı delik deşik edecekti! Aptallık biliyorum, ama bugün bile o duygudan kurtaramıyorum kendimi. O itin yaptığı kötülük işte. Eline geçse... Ne yapardın? İşkenceci eline geçti, ne yaptın? Yapılacak nesi kalmıştı ki?.. Hastaneye yollamışlardı adamı. Polismiş. Bir sürü kişiye ağır işkenceler yaptırmışlar buna. Yaptım demiyor, yaptırdılar diyordu hep. Bulanık cam parıltısındaki ürkü dolu gözleri dışarı uğramış, çevrede sürekli birilerini arıyordu. Uyuyamıyormuş. Biliyormuş onu öldüreceklerini. Surdan biri geçmiş ya demin, dönüp bakmış hani; işte o adam... Sözünü ettiği adam, kırk yıllık hademesiydi hastanenin; ilk kez

gördüğü biriydi. Çökmüş, bitmiş herif; içi kapkara. Umutsuz, umarsız bir yıkıntı... Cop sokmuşlar. O sokmamış, koluna oturmuş kızın. Kızın kolu kırılınca şef demiş ki... Kulağında hep ses varmış şimdi. Kırık kolundan asın demiş. Asmış onlar da. Asınca da...

Size yararlı olamayacağım, deyip bir başka doktora göndermişti adamı.

Acıma duygumuzu böyleleri yüzünden yitirdik. Hadi doktorsun, asıl suçlu bunu kullananlardır diye, bu pisliğe nasıl katlanacaksın?

O da değildi; bu insan yıkıntısına karşı öç alma sevinciyle bakıyorken yakalar gibi olmuştu kendini, ürpermişti. Ayrı yanımız kalmıyor faşistlerden!.. "Biz faşistler gibi öldüremiyoruz" demişti asılmış gerillacılardan biri. Levent nasıl öldürdü? İnanmıyordu. Dayanamadığı acı gerçeğe karşı gözlerini yummak olduğunu da biliyordu bunun. Yıllar öne, mutfaktaki eski bir dolabın arkasında, çini mozayiğin altına saklanmış iki paket tabanca mermisi bulunca donakalmıştı. Sen tabanca mı taşıyorsun?

Yadsımamış, tabancasını çıkarıp masanın üstüne koymuştu eve biraz geç dönen Levent.

Ne yapacaktım ya? Heriflerin namlusu uçundayız, görmüyor musun?

Sokaklarda her gün birkaç genci vurduklarını görmez olur muydu? O gece ilk kez kavgaya varan bir tartışma sürüp gitti geç saatlere kadar. Bir sonuca varamamışlardı, varacakları da yoktu. Teknik Üniversite'de ikinci yılıydı Levent'in. Bir hafta kadar süren sessiz, gerilimli bir yaşamdan sonra bir akşam eve gelince, Levent'in bıraktığı mektubu buldu masa üstünde. Bir yer tutmuşlardı arkadaşlarıyla, orda kalacaklardı artık. Bir de işe girmişti. Çok öpüyordu annesini, sağolsundu bugüne dek yaptıkları için. Onu arayacaktı. Birden buruş kırış olmuştu içi. Levent'in odasına girip de kapağı açık kalmış boş giysi dolabını görünce yaşlar inmeye başlamıştı gözlerinden; hıçkırığını güç tutuyordu. Yaşamı boyu kendini ilk kez böylesine yalnız, itilip kakılarak bir köşeye atılmış duyumsuyordu. Niye o kadar üstüne varıp bunaltmıştı çocuğu! Suç kendinde değil miydi? Tez toparlanmıştı. Niye onda olsundu suç? Ana yüreğinin ettiği oyunlara yenik düşmek aptalca gülünçtü. Levent'i de suçlayamazdı; övünmesi gerekliydi belki de. Yıllar boyu özverilerle yetiştirdiği kişi kimliğini kanıtlayıp kendi yolunu tutmuştu; üç gün önce, üç gün sonra!.. Pek öyle olmadı gene de. İçindeki sızıyı bir türlü bastıramıyordu. Salt evi bırakıp ayrılmamış, kanlı bir savaşa gitmişti oğlu. Önemlisi de, nasıl davranması gerektiğini

bilmemesiydi. Gidip aramalı mıydı, beklemeli miydi yoksa? Nerde arayacaktı? Arayıp buldu; neye yarayacaktı, her keresinde akmaza saplanan eski tartışmaları, belki daha da sinirli yinelenmekten başka? ilgilenmemek, ilgilenmemiş görünmek daha etkili bir yoldu belki de!.. Nasıl da çocuksu düşünmüşüm!

Elindeki kâğıtlara baktı. Bunalmıştı. İlyas Tartan'ın önüne attığı birkaç kartpostalla tek tek çevirmeye başladığı eski albümün sararmış yapraklarında çıkmaza saplanmış gibiydi. Nenden bulacaksın düzgün yolu, kavgada tek düze olan ne var ki? İlyas Tartan'ın sağlıksız kafasındaki her şey bile yaşamdakilerden daha yerli yerinde! Gene Şahika'sından söz ediyor:

"Mürvet'e dedim ki, ben bu kızı seviyorum. Lütfen beni de, kendini de alçaltma!"

Mürvet'i anlatıyordu İlyas Tartan, bir sayfa dolusu. Kolejden tanıyormuş, kızlığında. Güzel tenis oynarmış. İzmir Ticaret Lisesi'ne değil de Kolej'e gitse Şahika da oynarmış belki! Mürvet'e benzeyen öyle çok yanları varmış ki... Bunu söylediği bir gün bir sinir patlaması içinde Mürvet salon kapısındaki buzlu camı parçalamış. Eli de kesilmiş! Demek eliyle vurdu! O gece ağlamış İlyas Tartan. Banyoya gidip gizli gizli ağlamış. Bunları ilerde dikkatlice okumak gerek. Sayfanın sonuna doğru sayılar var. Toplamalar, çıkarmalar yapmış. Kapak, cilt, kâğıt demiş bazılarının karşısına. Kitap hesabı mı bunlar? Sayılar öyle ölçüsüz ki... Surda gene başlıyor.

"En azından yüz bin basmak gerek. Bütün gençler okusun. Bütün ayrıntılarıyla anlatacağım olanları. Biz yıkıldık diyeceğim. Ama sizler varsınız. Şahika bir gün... "

Gene Şahika'yı tutturdu! Kızlığını vermek istememiş Şahika. Evlenmek de istemiyormuş. Yaşamının sonuna dek öyle kızoğlan kız kalacaksa ne denebilirmiş? Ivır zıvır şeyler bir sürü. Naif bir adam bu! Çoğun eski devrimciler böyle galiba, özellikle cinsel konularda. Öyle bil sen! Ne anasının gözüleri var! Bir anlatsınlar da gör, tütün işçileri. Herif kendini evine alıp polisten saklayan işçinin karısına, yıkanacağım diye su kaynattırıp leğen koydurtur odaya; sonra da sırtıma lif sür diye çağırmaya kalkar. Kadın akşam kov bu ahlâksız herifi; mahalleyi toplarım buraya diye tutturur kocasına. En yakın arkadaşının karısını kandırıp yandaki odada keyif sürer. Adam içerde hasta yatağında... Daha böyle niceleri.

Devrimcinin özel bir ahlak yapısıyla güven yaratması güzel bir şey; gerekli, belki de zorunlu. Ama insan her yerde insan! İçgüdülerimizle düşe kalka gidiyoruz işte. En rezil, en ahlâksız yaşam biçimlerine batmış egemen güçler, ellerine geçti mi devrimcilere karşı kullanırlar böyle şeyleri. Halkı bizlerden soğutmak için bugün de en geçerli araç cinsellik. Pislik de paçadan akıyor her yanda...

En iyi ahlak cinsel sömürüyü aşan ahlak olacak ya, ona da çok var. Gizli gizli daha epey şeyler yapacak insanlar! İlyas Ağbi'nin ortaya döktüğü büyük sevisi bir takıntı. Bağlarını koparamadığı karısına açıklayış biçimi de, anasının ilgisini çekmek için çocuğun huysuzlaşması gibi. Her şeyi elinden alınıp yalnız bırakılmış bir çocuk İlyas Tartan! Başka ne yapacaktı? Bir kuşağın çöküntüsü bu belki de! Türkiye'yi kurtarmak için yola çıkan kuşağın... Türkiye'yi değil, dünyayı kurtarmak için yola çıkan kuşağın!.. Peki, ben niye duymuyorum bu çöküntüyü? Bu kızıp suçladığımız çocuklara borçluyum belki de! Yanlış diye bağırıp çağırsak da, bizi Türkiye'nin gerçeklerine hatırdılar başımıza vura vura! Umarsızlık içinde umut bu. Levent'in getirdiği yıkıntıdan başka neyi görebiliyorsun sen!

Bu sayfanın başında gene kedi resmi çizilmiş. Eğilip inceler gibi baktı, gülümsedi. Karışık çizgiler gibi görünen şeyler, kedinin bıyıklarında asılı küçük fareciklerdi. Adamın hep alaycı bir yanı vardı zaten. Kedi de, fotoğrafta poz verir gibi bakıyor. Bir sürü minik kurtçuklardan oluşuyor gözleri de. Yılana da benziyor kurtçuklar. Gerçekten ilginç bir iç dünyası varmış adamın. Besime'ye söyleyeyim, resimlerini de göreyim şunun. Her bakımdan incelemeye değer. Haklıydı Doktor Kerim, ukalanın biriyim ben. Sıkıldım. Kalkıp karşı barakaya mı geçsem? Görüş başlamış olmalı. Nazif de orada belki. Allah belasını versin! Kalkıp eve mi gitsem? Ya da hastaneye. Görüşmeye gireceğim de ne olacak? Sayfaları şöyle bir karıştırdı, (...rezil etti adam beni.) Tümceye takılmıştı. Bir olay anlatıyordu İlyas Tartan. Kalkıp otele gitmiş çalışmaya. İşi acele.

"...Adam kaygılar içinde. Tam 22 Haziran'daki İşçi Yürüyüşü olmuş. Ağır başlı adam Türkiye'ye umutsuz bakıyordu. Yugoslav göçmeniymiş. Fotoğraflar çekiyor. Yanında yontu soğukluğunda bir kız var. Onun da resimlerini çekiyor. Ayrı odalarda kalıyorlar. Konuşuyoruz. Kötüye gidiyor, dedi. Korkacak ne var işçilerden dedim? Bu ülkenin işçileri. Öyle değil, diyor, ben korkuyorum. Niye bu kadar ciddi bu adam? Çok kızmıştım, belli

etmemeye çalışmıştım ya, nefret etmiştim, tiksiniyordum adamdan! Pis herif! Şeytan dedi ki... ben de şeytanın dediği gibi, ayaklarının ucuna bakarak yaklaştım yandaki küçük odaya, eğildim anahtar deliğine. İçerden sesler gelmemiş miydi? Çıt yok! Dışardan geliyor sesler. Demek kızın odasında değil adam!.. Ben de sanmıştım ki... Ayaklarımın ucuna basarak oynar gibi döndüm ki adam arkamda üstüne uzandığı kilimden doğrulmuş şaşkın, kızgın bana bakıyor. Orda yatan koca adamı görmemiştim!.. Kaçar gibi gidip odama kapandım, gözlerimden yaş gelinceye kadar güldüm. Yaşamım boyu böyle oldu. Anahtar deliğinden gizli gerçekleri görmeye kalktım, arkamdaki koca gerçeği göremedim. Kızı röntgenliyorum sandı adam, haklı. Burjuvaziyi de anahtar deliğinden suçüstü yakalamaya kalktık. Herifler arkamızda sere serpe yattılar, hep onlar bizi suçüstü yakaladılar! Bir güzel de rezil ettiler bizi... Şimdi ben diyorum ki, bu kediler öyküsünü... “

Gene karışmıştı yazılar. Gülümsedi Gülşen. Yeniden acıyla kanı kaynamıştı İlyas Tartan’a. Yazıları sökmeye çalıştı, olmadı. Çevirdi; iki dolu sayfa iyice okunabiliyordu. Son tümceye baktı. “Bu işi yeni başlıyor daha. Bundan sonra... “ Dokuzuncu sayfanın yarısından sonrası boştu. Son iki sözcük “bundan sonra” sözcükleri bu boşlukta sallanıp duruyordu. Vazgeçti kalkmaktan; şu iki sayfayı da okuyup öyle gidecekti görüş yerine. Yolda, minibüsten kalabalık birileri inip barakaya doğru yürüdüler. Kadın kalabalığı. Bir erkek var önden önden giden, Nazif değil. Özenli, güzel bir el yazısıyla yazılmış bunlar:

“O, ülkeye döndüğünde görünce anladım ki yukarılarda işler hiç de iyi değil! Değişmişti; hem de eni konu kötüye doğru bir değişmeydi bu. Severdim oysa. İyi yürekli, arkadaş canlısı adam gitmiş, yerli yersiz yukardan bakıp tepelerden konuşan biri gelmişti. Oralarda böyle mi yol yöntem öğrettiler buna? Orda geçerli olan böylesi mi? Biz neyi yıkmaya çalışıyoruz, önce onu içimize sindirmemiz gerek. Doktor Gülşen oğlunun acısıyla kavrulurken dedim ki ona, görüyorsunuz işte, yazı yazıyorum. Yok ille de başka şeyler ararlar. Boşuna bakmayın anahtar deliğinden, yanılır insan. Amerika’dan geldiğinde tanıdım daha adamı ben. Yukarlara sonradan gitti. Kadını da Mürvet tanır kolejden. O da Amerika’dan gelmişti. Şimdi ikisi iki baştan ille de yırtıcı kedi olacaklar. Birbirlerini parçalamaya kalktılar. Önünde sonunda iki tür devrimci kalıyor geriye, sırtına bindirenlerle, sırta binenler! Kimsenin sırtına binmedim ben, ama hep

birilerini taşıdım! Sevinerek hem de, güle oynaya. Gerçek devrimci de kimsenin sırtına binmeyen kişidir bence! Kediler hep binme heveslisidir! Hiç sevmem bu hayvanları. Önlerindeki ciğeri yerken hırlarlar hele biri uzansın... Erkekleri yavrularını da yer. Sonra hep büyük olacaklar, övgüler düzülüp, çerçeveli fotoğrafları asılacak! Asılmaz ya, sözgelimi işte. Yasak çünkü! Şimdilik hep gizli bu işler. Gün geldi yasakların arasından süzülüp bir çıktılar ki, bunlar bizimkiler, tıpkı ötekiler gibiymişiz meğer biz de! Ben sana demedim mi? dedi Şahika. İşte bunlar da sizinkiler! Biri demokratik devrim, diyor, öteki sosyalist devrim! Hangisi neyi diyor, bakma ona! Bu onu deseydi, beriki ötekini diyecekti! Bütün bunları sonradan anladım ben. Önce çok kızdım, sonra doğrusun, dedim Şahika'ya, başka ne diyeyim? Oysa biliyorum öyle değil. Anlatacağım bunu da. Şefik Hüsnü Paris'te Sadrettin Celâl'e rastlamış. Bana anlattı. 38'lerde olmalı. Moskova'dan ayrıldıktan sonra. Eski arkadaş ikisi de. Komitemin ilk dönemlerinde birlikteydiler. Sonra Sadrettin Celâl devlet üniversitesinde profesörlüğü yeğledi. Günün sol eğilimli demokrat TAN gazetesinde gizlice yazılar yazdığı söylentisi yaygındı. Politika sütunundaki M. Anten oymuş denirdi. Gene de korkup döndüğüne inanılırdı. Örgüt bağı yok ya... Şefik Hüsnü de onu demiş. "Senin yoldan döndüğün söyleniyor" demiş. "Ben yolumdayım!" demiş Sadrettin Celâl. "Ben de senin için aynı şeyi duydum!" Türkiye'ye geldikten sonra da Şefik Hüsnü yazılar vermiş aynı Tan gazetesine el altından, savaş yılları boyu. Polise kaptırdığı not defterinde de söylüyordu bunu. Demek ne düşlerle yaşayıp kavgalar verdi Şefik Hüsnü! inkılap Yolu'nu çıkarırlarken, bunun salt bir parti yayın organı olmasını değil, karşıtların bile ilgiyle okuyup izleyecekleri ağırlıkta bir saygın gazete olmasını diliyorlar! Dileyen Şefik Hüsnü olmalı. L'humanite, Unita gibi bir şey! Sonra, gizliliği bozmamak koşuluyla parti içi demokrasi nasıl titizlikle savunuluyor. Sonra? Ne o oluyor, ne de öteki!.. Bunun üzerinde durmayacağım; bu ülkenin yetmezliği! Ülkenin yettiği günler gelince ne oldu? Önce biz, gizli bülten yayınlamaktan kurtulduk.

Bir gürültü koptu ülkede. Bir de parti kuruldu. Şefik Hüsnü çoktan ölmüş, Zeki dışarı kaçmış, Reşat da çeviriyle karnını doyurmaya çalışıyor. Mihri'ye gelince. Başka kimse yok mu, niye Mihri'den söz ediyorum? Var, olmaz olur mu! Kimse yok ki... Ama ben Mihri'den söz edeceğim gene. Süleymaniye'ye mahya asmaya kalkıştıklarını duyduğumda bir sevinmiştim. Reşat duyunca Ankara'da, cezaevinde alaylı gülmüş önce.

Bayrak demişler ona, Süleymaniye’ye kızıl bayrak asmaya kalkmış Mihri! Sonra, o deneyimli önlemci tutumuyla da, “dışardaki koşulları bilmiyoruz” deyip kapatmış, dedilerdi. Ben Doktor’a soramadım, çekindim, Baltacıoğlu’nun konferansındaki bizim gençlerin dayanışmayla sataşıp susturma olayını duyunca çok kızdım. Gidip Şefik Hüsnü’ye dedim ki. Ne demiştim? Önce şey dedim. Gene başım tuttu. Baltacıoğlu’nu, Altunizade’den tanırım. Tiyatro yapardı. Korkudan sağa kaymış adam. Ona gelinceye dek incesi, kalını öyle faşist profesörler vardı ki. “Niçin Antifaşistim?” diye makale yazmış bu adam. Peyami Sefa saldırdı solcu diye. Doktor, o da faşist demiş Şahika’ya... Şahika da ağlamış... Yalnız iyi anımsıyorum. Mihri’nin gençlere yaptırdığı o iş, bütün gençlik örgütünü tuz buz ettiydi. Kendi de içinde cumburlop polisin ağzına... Olmuş bitmiş şeyler... Biz de kalktık Çamlıca’ya çıktık Mürvet’le, Mürvet korktu birden. Buralar çok güzel, dedi. Yukardan baktığı için korkmuştu. Boğaz’a, İstanbul’a yukardan baktın mı benzeri yok. İçerisi pis de olsa güvercinler uçuşup duruyor. Ordan kalktık, doğru Behice’lere gittik. Geçmiş gün, bir yağmur başladı. Behice de evde yok. Yüreklice Anadolu’yu dolaştı Behice Boran. Eski arkadaşlarının çoğundan kaçtı. Komünistlerle düşüp kalkarsan sana da komünist derler. Komünist de dediler mi hele o yıllar defterini hemencik dürerler! Parti de elden gider böylece. Aslında Mihri de durucılardan değil ya, gene de ben tanığım, Mihri bir süre uzak durmaya çalıştı, söz gelmesin partiye diye. Bir kuşku Behice’lerde; bunlar duramazlar, durmuyorlardır, el altından, gizli gizli Parti’yi yönetmeye kalkışıp polisi sevindirirler diyor, başka şey demiyorlar!

İşin yüksek düzeyde teori yanı da bulunacak ki tadı olsun! Burda da Mihri’nin ustalığı işe yaradı!.. Ortalığın iyice karışması için her şey birebir artık. Sosyalist devrimi mi, demokratik devrim mi diye bir tutturdular ki o gün Mürvet, Sahavet Hanım’lara gitmiş; kocası gelmiş tam çıkacağı sıra. Reklamcılık yapar. Bağırmaya başlamış, nedir bu Behice’lerin ettiği diye. Mürvet de, ben söylerim bir daha yapmaz, demiş. Şahika olsa ağlardı. Demokratik devrim olmadan sosyalist devrim olur mu? diye bas bas bağırıyormuş adam. Sonunda, nerden çıktı bu ‘zorilama’ deyip Doktor Hikmet de atladı. Kavga iyice azdırılınca yüzlerce genç kalkıp ölüme yürüdüler. Önce Mihri’ye takıldılar; baktılar olmuyor, alıp başlarını gittiler dağlara doğru. Bir gün hepsi için destanlar yazılacak. Ama yollar öyle karıştı ki, Doktor Gülşen oğlu için suçlu arıyor şimdi. Sorumlu arıyor. O

kadar düşündüm, bir türlü bulamadım. Belki de benim suçlu. Babam dememiş miydi, o senin dediğin hanlar Bursa'da kestana tartar. Durmadan Bursa marşını söyleyeceksin, "...uzatarak elini/Mustafa Suphi yoldaşın dikecek heykelini. Hayda hay.." Kimse de uzatmadı elini!.. Uzanan ellerimizi de kestiler. Marş dinleyecek durumum mu var benim? Çatlayacak başım. Bir hap almalıyım. Yazacak çok şey var daha bir hap almalıyım. Bir hap almalıyım, iş sözcüklerle bitmiyor. Bitmez olur mu? Sözcükler, sözcükler, sözcükler... Hamlet kaç kişiyi öldürdü o yüzden. Isı iyice düştü, bu gece yazılar bitmeli. Bir sürü de çeviri var daha yetişecek. Sol ortaçağı bitti. Gözlerim nasıl dayanacak ışığa?

Sonra güçlükle okunan, karışık, İngilizce yazılar vardı. Anlamsız tümcelerle sürüyor, "bu iş yeni başlıyor daha. Bundan sonra... " diye kesiliveriyordu.

Yeniden karıştırır gibi şöyle bir baktı kâğıtlara, yavaşça çantasına yerleştirdi. Bir ağırlık çökmüştü üstüne, İlyas Tartan'ın sağlıksız kafasından birer ikişer önüne dizilmiş fotoğraflar, bir sokak fotoğrafçısının banyo kutusuna attığı, ilaçlı suda yüzen kartpostallardı da; daha birkaç dakikanın çalkantısında yeni yeni netleşiyordu sanki. Yer yer anımsadıkça acı bir gülümseme takılıyordu dudaklarına. Taşıdığı ağır yük altında tüm insanlara sevecen bakmış bu adam. Hiç boş şeyler değil aslında söyledikleri de. Sosyalist devrim, milli demokratik devrim çatışmaları günlerinde TİP'in programını inceler gibi yeniden okumuşlardı Kerimle. Demokratik devrim doğrultusundaydı temel yapı. İlyas Tartan'ın 'sözcükler' takıntısında Türkiye'ye özgü bir olay simgeleniyor gibi. Herifler devrim sözcüğünü yasakladılar bugün. O günkü Türk toplumu anlatılırken eskilerde, üniversitede ilerici öğretim üyeleri, sosyal sınıflardan söz edemezlerdi; tabakalaşma derlerdi. Yıllar yılı, ne komünisti, o sözcük bugün de büyük umacı, sosyalist sözcüğü bile karabasandı kimilerince. Sosyalist devrim diye bağıranlar salt bir sözcüğünü bağıra çağıra haykırmanın doyumuna varıyorlar, sözcüğe saygınlık, yasallık kazandırmanın coşkusunu yaşıyorlardı bir bakıma. Sorun o değil; ne güzel demiş Laz şoför, "Niye durmasun, durur. O, insanlar birbiruni sevmeduğundendur!" Kerim'in sözlerini anımsadı Gülşen. Kafayı iyice çektiği bir gün Mihri'yle Behice'nin düşsel tartışmalarını oynamıştı gülünç biçimde abartarak. Sonra da ağlamıştı. "Hepsi fasa fiso Gülşen'ciğim" demişti. "Türkiye'de gerçek solun böylesine çatışmasına hiç gerek yok. Önce birbirlerinden nefret

ediyorlar; öğreti kılıfları da bekliyor zaten!" Düşünüyordu; tam bir tanı değilse de gerçek payı vardı bu savın. Var mıydı? Ne ölçüde vardı? Desantralizasyon dönemi anlayışı yorumuyla Kemalizmin bağımsızlık savını biraz da abartarak kutsayan Mihri Belli'nin bu doğrultuda dayatması doğal değil miydi?

Avşa'da Behice Boran'larla birlik oldukları günlerdeydi. Köye gelen Doktor Hikmetle görüştürmek istedi Kerim, Behice'yi. Doktor diretmedi. Behice Boran nasıl katı bir dirençle karşı çıkmıştı! Bugün düşündükçe daha çok kızıyordu bu anlamsız, anlayışsız tutuma. "Ülkede kimlerin bu kavga yolunda neler verdiğini nerden bilecek bu kadın." demişti Kerim acılıkla. "İkinci 'Amerikan Yardım'da bu kadın!" niye dememişti! Aklına gelmemiş olmalı. Senin geldi!.. Evet, sonunda çocuklar silahları alıp dağlara yürüdü! Başlarda tek örgüt TlP'in çevresinde toplanmış gençleri kışkırtarak peşine takan, bir yerlere sürükleyen -Sonunda sürükleyemeyen!- Mihri Belli "Fareli köyün kavalcısı" mı oluyordu. Bu acımasız yargıya dalıp gitti bir süre. Bu acıları en ağır biçimde yaşamaya yazgılı mıydı Türkiye? Tarihsel zorunlulukların yanı sıra, en az onlar kadar ağır basan, kişisel sorumluluklar yok muydu? Şunu ya da bunu, serüvenci damgasıyla çürütüp dışlamakla neyi açıklamak olasıydı peki? Eski karanlık geçmişinde Türkiye'nin, serüven çekiciliğindeki coşkulu mutluluğu duymayan kim gelirdi devrim yolundaki umutsuz görünümlü acı kavgaya? Akıllı uslular, akıllı uslu yolda akıllı uslu biçimde kapılanmış günlerini gün ediyorlar. Bir zamanların Türkiye'sinde ağır sınavdan geçmiş kişilerin, kazanımlarına saygı beklemeleri pek mi küçük burjuvaca bir bencillikti? Nereye varıldı yadsımalarla?

Ayrılığın ilk günlerinde Doktor Kerim, çırpınıp durmuştu, Behice İstanbul'a gelip şu bizim çocuklara, eski yakınlarıyla içten, sıcak bir konuşma yapsa diye. Çok şeyin çözüleceğine inanıyordu. Düş müydü bu? Acı gerçek neydi: Dünkü en yakın arkadaşlarını, bir genel sekreter, bir Genel Başkanının, destekçilerinin doğrultusunda, partiden atmıştı. Nasıl yapmazdı, yoksa partiyi kapattıracaklardı bu hayınlar! Mihri Belli'ce saptırılan çocuklar önemli bir şeyi öğrettiler Türkiye'ye, devrim için ölmek salt bir yakıcı edebiyat olayı değildi! Peki, biz bu karmaşadan nasıl kurtulacağız?

Ne güç şey komünist olmak. Kırmızı kabuk siyasal tutkularla çatlayıverdi mi, allından sırıtan bencil insan yüzü iyice çirkin oluyor.

Behice’nin istanbul’a gelip eski arkadaşlarına yakınlık göstererek çözüm aramaktan kaçması çirkindi de ötekilerin yaptığı pek mi güzeldi! Onları da iyi tanıyordu Kerim. “İçerde de böyleydiler” demişti bir gün. “‘51 Tutuklaması’nda, başına buyruk, yerinde uyarıları dinler görünüp sinsice bildiğin okuyan -Kolay mı, militan devrimcilerdi!-, sorumsuz davranışlardan daha kendilerini kurtaramamış kızlı oğlanlı bir avuç yeni yetmelerdi bunlar, iki parça ettiler içeriyi. Mihri Belli’yle öyle denk geldiler ki... “ Ama, iyi kötü bir şeyler kaldı onlardan. Devrimci evecenlikle siyasal tutkululuğun ayrımını nasıl yapacağız? Öyle iç içe ki kim çizebilir sınırı? Levent’e, bugünkü gibi değil, çok daha katı baktığı günleri anımsadı. Artık bugün kaçmıyordu sorunlardan, ama o zaman kaçmaktan başka umar bulamamıştı. Dışarılara çıkmak, Türkiye’den ayrılıp bir yerlere gitme düşüncesi de o zaman çakmıştı kafasında. Yadsıdığı da yoktu; Levent’ten kaçıyordu. Daha önce bir kez çıkmıştı Türkiye’den. Uzun uğraşlardan sonra, Danıştay yoluyla aldığı pasaport eline geçer geçmez Yunan Adaları’na düzenlenen iki haftalığına bir geziye katılmışlardı Semih’le birlikte, çoğunluğu doktorların oluşturduğu bir turla. Sonra birkaç kez niyetlenmiş, birkaç da çağrı almıştı dışardan, her seferinde bir engel dikilmişti karşısına. Demek bugünmüş! Açtığında Semih de havalanmıştı. O da zaten... Hayır, yalnız gitmek istiyordu. Pek bir şey diyememişti Semih; yalnız biraz buruk yolcu etmişti Doktor Gülşen’i Yeşilköy’den. Yazmasını, gerekirse telefonunu bekleyecekti. Ne yazdı, ne de bir yerden telefon açtı iki aylık gezisinde. Kötü bir haberden kaçar gibi Türkiye’ye kulaklarını tıkamıştı! Evi bırakıp gittiğinden beri görmediği Levent’in bir vesikalık fotoğrafı vardı çantasında. Ara sıra açıp bakıyor, dalar gibi oluyordu ilk günler. Birkaç hafta sonra ondan da kurtardı kendini, bakmıyordu artık. Burnunun doğrusuna giden eşek kadar oğlan; nesine bakacağım! O aramış mıdır beni? Semih amcasından öğrenince... Kılı kıpırdamamıştır itin!.. Daha rahat soluk aldı belki de. İstediği gibi dolansın artık tabancasıyla; sokaklarda devrim yapsın!. Anne de yok... Haksızlık ettiğini biliyordu. Anne bencilliği çocuk bencilliğinin üstüne çıkıyor bazı. Levent’i düşünmeye gelmedim buralara ben. Ayrıca düşünmene gerek yok, düşünüyorsun nasıl olsa! Kullanacak mı o tabancayı? Ya onu vururlarsa? Mektupla yakınlık kurdukları Psikiyatrist Doktor Ojeni Mahler’in çağrısıyla Londra’dan Amsterdam’a gittiği gece vurgun yemiş gibi kaldı lokantada. Yandaki masada Türkçe konuşuyorlardı. Üniversiteden beş öğrenci

öldürülmüş İstanbul'da... Yedi-sekiz de yaralı varmış. Bir toplantıya bomba atmışlar. Sormak değil dönüp bakmıyordu bile yanda konuşanlara. Doktor Ojeni anlamıştı bir şey olduğunu, çözememiş, soru dolu kaygılı bakışları Gülşen'in üstünde, "Vet iz ziy meliğ? -What is the matter!-" diyordu Fransız ağızlı berbat İngilizcesiyle. Toparlanmaya çalıştı. Levent değildir bu; başka fakültelerden söz ediyorlar. Yüreğine çöken ağırlık dağılır gibi oldu. İstanbul'daki olayları konuşuyorlar dedi, Doktor Öjeni'ye; yeni kanlı olaylar... Biliyorsunuz oğlum var orda. Anası, babası savaşta öldürülmüş, hemen de bütün soyu Nazi kıyımından geçmiş Alsaslı bir aileden geliyordu Doktor Öjeni Mahler. Pörsük yanaklarının üstüne gömülmüş mavi göz çukurları Gülşen'e dikildi, donup kaldı bir süre,

- Dönecek misiniz?

- Hayır!..

Hiç düşünmeden yanıtlamıştı. Oğlu vurulmuş bile olsa dönmeyecekti!.. Ne sersemce... Şimdi kaçıp gitsem buralardan, asacaklar belki de. O gün dayanılmaz görünen, Levent'in sokaklarda vurularak ölmesi, bugünkü asılma olgusuna yeğlenecek şeymiş! Geniş ilişkileri olan emekli bir diplomattı Doktor Öjeni'nin kocası. İstanbul'da öldürülen çocukların o gece adlarını aldılar basından. Odasına çekilince geç vakte kadar sessizce, uzun uzun ağladı. Kanal kıyısında üç katlı bir evin en üstteki odasını vermişlerdi. Pencereye yaklaşıp aşağıda, ışıl ışıl sularda dolaşan küçük teknelere baktıkça mutsuzluğu artıyordu sanki. Yanmak için cehennem gerekmiyor demek, bu cennette de yanabiliyor insan!. İki haftayı geçmişti Türkiye'den ayrılalı, Semih de içinde, hiçbir şeyi özlemiyordu. Yaşlıydı. Oğlunun ölümüne dayanamayacak kadar yaşlıydı hem de! Her davranışında annesinin yaşını, neye dayanıp, neye dayanamayacağını bilmek, göz önünde bulundurmak zorunda mı Levent? Ben annemin duyguların pek mi kolladım? Benim anneciğim cahil, çocuğunun rahata kavuşmasından başka şey düşünmeyen... Boğazına bir şey tıkanır gibi oldu gene. O da öyle bir anneydi Levent'e göre! Öyle olur mu, suçlu bir anneydi! Devrimci ideolojiyi saptırmış, işçi sınıfı kavgasına yüz çevirip hayınlığa kalkışmış bir anneydi! Abartıyorsun, hiçbir gün böyle bir suçlamaya kalkışmadı çocuk. Karşıma geçip bu sözcükleri sıralamadı belki. Sıralamadı mı? Kaç kez, hem de alaylı biçimde, ne rahatımıza düşkünlüğümüzü kodu, ne korkaklığımızı. İşçi sınıfının devrimci teorisini küçük burjuva çıkarlarımız doğrultusunda yorumlayıp sosyalizme çoktan yüz çevirmiş bir

devletin çizgisinde... Yüreğindeki ağırlığı buralarda, Türkiye'dekinden daha çok duyduğunun ayrımına vardı.

Orda bir işim vardı. Sabahın köründe hastaneye koşmak, hastalarla, çevremdekilerle sürekli uğraş içinde saatlerin nasıl geçtiğini bile anlamadan, hele uzmanlık alanı gereği, bin bir sorunu olan bir sürü insanla yüz yüze, akşamlara kadar didişmek, yorgun argın eve dönünce müzik dinlemek, okumak, biraz çene çalmak Semih'le ya da -Hovardalık günleri diyorlardı ona!-bir yerlerde yemek yiyip bir sinemaya, tiyatroya gitmek, önce bir sergiye uğramak belki; devrimci kaygılara yeterince vakit bırakmıyordu demek!

- Beni iyileştirebilir misiniz?

Ertesi sabah, kahvaltıda, bir batılıda yadırganacak kadar sıcak ilgisini sürekli üstünde duyumsadığı Doktor Öjeni'ye umarsız bir gülümsemeyle sormuştu bunu.

- Sanmıyorum! dedi Doktor Öjeni.

Kımıltısız, bulanık bakışlarını Gülşen'e dikmişti gene. Çok az gülüyor bu kadın. Hem niye bu kadar kötü giyiniyor? Gençliğinde güzelmiş, fotoğrafları var salonda. Hemen de sadece dinleyen kocasıyla Hollandaca bir şey konuştular. Şaşılası şey, gülümsedi Doktor Ojeni de.

- Ben de başkalarına baş vurmuştum, dedi. Umarsız görünen durumlarda böyledir. Kendinizden başka kurtarıcınız yok, bunu siz de biliyorsunuz. Laroxil vereyim isterseniz.

Doktor Öjeni'nin yüzüne şöyle bir uğrayıp çekilen gülümsemenin acılığı, ancak bu katı bildiriyle ayrımsanabiliyordu. Hangi sorunları nedeniyle doktora başvurduğunu sormadı Öjeni'ye. Sorunsuz kim var ki?... İlk kocasından olan yetişkin kızının aşırı ölçüde eroin alarak öldüğünü birkaç gün sonra tanıyacağı Doktor Nurettin'den öğrenmişti. Çocuğunu böyle yitirmek daha mı az acı? Nasıl da bencil! En sevdiğimizin ölümünden bile onur payı bekliyoruz!.. Oğlumun ölüm tehlikesi içinde oluşu mu beni hasta eden, doğruluğuna inanmadığım bir yararım dokunamıyor. Birilerini öldürmesini olası görmediğinden miydi kafasının salt oğlunun öldürmesine takılı kalması? Bir faşisti öldürmesini de mi suçlayacaksın, peki? Sınıf savaşı üstüne, yıllar boyu marşlar söyleyen biri, tek bir kişinin öldürülmesine (Uyanamıyor demek! Az ölüm görmemişti doktor olarak. Uğrunda umutlu marşlar söylediği devrimci savaş, hiçbir gün, birini, ya da birilerini öldürmeyi çağrıştırmamıştı ona. Kimsenin burnu kanamadan mı

yapacaktınız devrimi? Sokaklarda şunu bunu vurmak devrimci savaş olacak? Alanlarda yığınlar yürüyecek! Sel gibi akıp bir yerleri ellerine geçirecekler!.. Coşkuculuktan bir türlü kurtulamıyoruz demek! Öyle de değildi. Bireysel öldürmeler, yıldırmalarla yürümez bu iş; ama gereğinde ölünür de, öldürülür de. Yığınların kazanımıdır ölçü. Yığınların nefreti, küskünlüğü, en azından ürküşü bütün ülkeyi kaplamış bugün; ne kazanıldı öyleyse? Sokaklarda gençleri öldürerek sağ başlattı bunu, bizim ne kazancımız olacak! Yığınlar sınıf örgütünden de, bilincinden de uzak daha. Örgütlenmemiş yığın sürüdür; ürkütmekten kolay ne var!.. Türkiye sürüler ülkesi mi? Böyle aşırı bir yargıyı sindiremezdi. Olumsuz gibi görünen bütün kanlı olaylar, yığınların bilincine hiçbir kalıtsal iz bırakmadan mı geçip gidiyor? Yıldırma, şaşırtma, bölüp dağıtma payı büyük de olsa... Gençler bırakacakları kalıta inanarak mı atılıyorlar ölüme? Onların hesapları daha kısa süreli; devrim gününün geldiğine inanıyorlar! Lenin'in, "Dün erkendi, yarın geç!" dediği an! "Ya o anı kaçırırsak!.." tedirginliğinde hepsi!..

Saptırıyorsun! Saptırıyordu. Levent'le kaç kez tartışmışlardı bunu. "O an"a varmak için eylemin gerekliliğine inanıyorlardı onlar. Silahlı sınıf savaşıydı bu; bireysel terör değil! Son kesin savaşın nerde, nasıl verileceğini bugünden kestiremezdik. Savaşı bugün sürdüremezsek "o gün" nerden gelecekti? Artık çözmekten umut kestiği bu yanar döner sorunların ortasında başı çatlayacak gibi ağrıyordu. En ağır basan oğlunun öldürülme olasılığıydı; söylemekten de utanmıyordu artık. Ertesi sabah kahvaltıda, Ojeni telefonda biriyle konuşurken kulak kabarttı. O güzel İngilizce'siyle bizde bir "Turkey" var; sen de gel diyordu birine!

Türk diyecek, Türkiye diyor. Turkey bir de hindi demek. Gülecekti ki,

- Konuşmak ister misiniz? dedi Doktor Ojeni; sizden biri, Doktor Nurattiyn. Hamburg'daymış...

Yanıt beklemeden, Gülşen Hanım bizim konuğumuz, daha kalacak diyordu telefona. Doktor Nurettin'le çok kısa oldu telefon konuşmaları. "Nasılsınız? Görüşelim. Sevinirim. Daha hurdayım... " gibi, düşünmeden deyiverdiği bir iki sözden sonra kapattılar. Doktor Öjeni'nin anlattıklarıyla anımsamıştı adamı. Rastlantıya da sevinmiş, hele Amsterdam'da birlikte oldukları günlerden sonra daha da çok sevinmişti. Türkiye'den '46'larda çıkmış eski bir devrimciydi Doktor Nurettin. Ardından övgüyle söz edildiğini çok iyi anımsıyordu. '44, '46 tutuklamalarında ağır sınavlardan

geçmişti. Sonra güney sınırından gizlice çıkmış ülkeden diye duyuldu. Ötesini bilmiyordu pek. Ama “Yukarda” olduğu söylentileri ara sıra dolaşırdı. Yaşadığı uzun serüvenden sonra, yıllardır Doğu Berlin’de ünlü bir beyin cerrahıymış şimdi. Yakınlarda emekli olmuş ama, bazı önemli ameliyatlara katılıyor, dış kongrelere filân gidiyormuş. Faşist diye tıkılıyordu Doktor Öjeni’ye, iyi bildiği Almanca’yı, Almanlara olan nefretinden kullanmadığı için! İngilizcesi için de... Telefonda Turkey’den söz edip de Doktor Gülşen’i verince, “Gulu glu diye hindi sesleri bekledim” diye alay ediyordu! Gülşen’le aralarında derin bir dostluk oluştu kısa zamanda. Oluşmak da denemezdi; öteden beri gizli duran yakınlığın birden ortaya çıkarılıp yaşama geçirilmesi, koşullar elverdiği için işlerlik kazandırılmasıydı bu! Bir çoklarıyla birlikle. Gülşen için alınan partiden kovulma kararını da biliyordu. Benzeri nice ayak oyunlarını da. Daha nice nice pislikleri görerek bunalımlar içinde kıvranıp durmuştu yıllarca. Şimdi mesleğine bağlıydı umarsızlıkla. Doktorluğu kurtarmış onu. Bir de karısı... Yoksa yaşamına son vermeyi bile düşünmüş kaç kez! Karısını da tanımıştı daha sonra Berlin’de. Pangaltı’dan, biraz içine kapanık, güleryüzlü sevecen bir Ermeni kadını.

Öjeni’nin verdiği iki laroxil’i alıp da ancak uyuyabildiği gecenin sabahında karşılaşmışlardı Doktor Nurettin’le. Gece yarısına doğru “Anne!” diye sesler gelmişti kanaldan! Levent’in sesiydi! Fırlayıp kalkmış, pencereyi açıp uzun uzun dinlemişti ışıltılı, serin kanalı, evle kanal arasında uzayıp giden ıssız, alaca sokağı. Nerden olacaktı Levent’in sesi; sanrıydı bu. Ağır bir çöküntüye düşüyordu demek, izleniyorum korkuları da başlar yakında! ilâç almak zorunluydu. Daha ilk karşılaşmalarında ilâcın verdiği durgunluk gözünden kaçmamıştı Doktor Nurettin’in. Sanki bugünü bekliyor gibi hemen açıldı Gülşen de; artık üstesinden gelemediği tüm sorunlarını bütün içtenliğiyle önüne sermişti bu birden bulunmuş eski dostun. Kendini doktorluğu adamıştı ya, gene de en canlı ilgi alanı Türkiye’ydi Doktor Nurettin’in. Hep titizlikle koruduğu kutsal bir sorumluluk duygusuyla izliyordu Türkiye’yi. Mesleğini, umarsız kalınca sarıldığı geçici bir doyum aracı diye alıyordu; yürekten tutkusu yıkıntılarla dolu devrimci savaşımdı bugün de. Kanal boyu yürüyüşlerde, tekne gezilerinde yaptıkları konuşmalarla öyle yakınlık olmuştu ki aralarında, bir akşam, deniz kıyısında, bir balıkçı köyünde geç saatlere dek oturdukları meyhanedeki o uzun konuşmalarından sonra da, gerçekten insan bir devrimci yoldaşa

kavuşmanın dupduru mutluluğu sinmişti içine Gülşen'in. Kalın gözlüklerini çıkarıp yorgun gözlerini bir noktaya dikerek alçak sesle ağır ağır anlattığı, çoğu sosyalist ülkelerde geçmiş koskoca bir yaşam öyküsü oluşturan acı, tatlı anıları; başta kendisi, Gülşen'in de tanıdığı belli başlı birçok kişileri tam bir dürüstlükle yargılayışı, bir sürü temel soruna, önyargısız, yürekli yaklaşımı, sonunda hemen de tümü için birlikte vardıkları ortak kanılar belleğine derince kazınmıştı. İyice altında ezilmeye başladığı çözümsüz sorunların güvendiği birince sırtından çekilip alınmasıydı bu; bir yeğnilikle doğrulmuş, daha dik durabilmişti sanki o günden sonra.

Yukardakileri, Türkiye'den saçıp oralarda T.K.P.'ye Genel Sekreterlik yapan Zeki Baştımar'ı, Genel Sekreterlik mührünü Zeki'den kapan İsmail Bilen'i, daha İstanbul'dan aynı dönemlerde Üniversite'de birlikte oldukları Aram Hehlivanyan (Ahmet Saydan)'ı iş başında yakından tanımıştı Doktor Nurettin. Türkiye'deki marksist solun yazgısına tarihsel bir örgütün tabelası altında uzun yıllar boyu dışardan el koymaya kalkışan, ülkenin devrimci gerçeğine gün günden yabancılaşmış bu birbirinden küçük yaratıkları anlatırken suçlama, giderek kızgınlık bile yoktu sesinde. Ama katıksız bir acılık vardı; insanın yüreğine işleyen bir acılık. Gülşen'in habis bir uru gibi içini yıllardır didik didik etmiş, bildik acılardandı bunlar. Bu yaşlı devrimciyi ondan daha iyi kim anlayabilirdi? Türkiye devrimci akımı içinde yaşamları boyu saptadıkları gerçekler, haritanın, biri ülke dışında kalmış iki parçasını yan yana getirerek bütünü görmelerini sağlamıştı. Kanalları, köprüleri, tiyatro dekoru görünümlü, renkli yapılarıyla ne güzel kentti, üç gün boyunca sokaklarında, lokantalarında Türkiye'yi konuşup tartıştıkları Amsterdam!.. Sonra Berlin'de birlikte oldular. Sonra Budapeşte'de, Bükreş'te, Sofya'da, adlarını uzaktan duyduğu çoğu Türkiyeli devrimci dostlarını tanıdı Doktor Nurettin'in. Türkiye için acılara katlanmak tümünün ortak yanıydı. Acıların kaynağıydı, candan özveriyle bağlandıkları partilerinin tepesine oturmuş hem değersiz, hem de mayası bozuk, kötü birkaç kişiydi! Rastlantı mıydı oraya gelişleri? Türkiye'deki onca devrimciden nasıl bir evrimle süzüle süzüle bu tortu çıkabilmişti tepeye? Ne biçim bir ayıklanmaydı bu? Hangi güçlü el çiziyordu bu yazgıyı? Oraya nasıl geldikleri kadar, pisliklerinden kurtulmak için yürütülen bir sürü çabaya karşın orda asılı kalabildikleri ayrı bir sorun, belki de asıl sorundu! Çoğu bulanık olgular gün günden saydamlaşıyordu kafasında Gülşen'in.

Desantralizasyon kararından sonra T.K.P. için bir anlamda uykuya yatırılmış sayılacak komintern dönemini pek bilmiyordu, kominetrn kaldırıldıktan epeyi sonraki yılları yaşamıştı o. Moskova'da bir temsilci bırakmış olan T.K.P, uzun yıllar Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin koruması altında, konuk bir kardeş partiydi. Öteki ülkeler komünist partilerince tanınması, saygınlık taşıması da onun tanıklığıyla oluyordu. Zeki'nin genel sekreterlik döneminde bütün gün yaptığı iş kardeş partilere mektup yazmak olmuştu diye alay ediyordu yakınındaki biri. Genel sekreterlik mührünü Zeki'den kapan İsmail'in mektup yazmasına gerek yoktu; kardeş partiler, yıllardan beri iyi tanıyorlardı onu! Daha Türkiye'den Kore'ye asker gönderildiği günlerde, o binlerce Türk askerinin, İskenderun'daki gemiden kaçıp dağlara çıkarak hükümete karşı gerilla savaşına başladıkları haberini bu T.K.P. temsilcisi Kominform'a bağlı kardeş partilere bildirmişti. Onları şaşkına çeviren bu renkli kişiliği tanımamak olası değildi! Şefik Hüsnü'nün acı bir alayla "Kırk yalan" dediği bu adam için anlatılan gülünç öyküler bir küçük kitap oluşturacak kadar çoktu. Ne var ki yalnız gülünesi değildi olaylar. Bir kardeş parti ileri gelenin T.K.P genel sekreterinden "Sizin o 'essek' ne yapıyor?" diye söz etmesi partisine yürekten bağlı bir T.K.P.'li için sindirilmesi güç ağırlıkta bir olguydu. Kolay yenir, yutulur şeyler değildi bu 'eşşeğin' yaptıkları da. 12 Mart döneminde ağır kanserli, yaşlı Doktor Hikmet Kıvılcımlı'yı, partiden kovulmuştur yalanıyla, sığındığı sosyalist ülkelerden sınır dışı ettirmesine Zeki bile dayanamamış, "Laz'ın bok yemesi!" demişti. "Ben izindeydim, burda olsam yaptırmazdım..." Laz'ın yediği bok, 923 tutuklamasında, İzmir'deki yargılamalarda Doktor Hikmet'e karşı duyduğu aşağılık içtepisiyle birikmiş öcünü almaktı. Bütün canavarca yöntemlere başvurmuş, Doktor Hikmet'i konuşturamamıştı İstanbul polisi; hem de üstünde, Lâz İsmail'ce atılmış, "Beni Komintern kararıyla Komite'den Doktor Hikmet kovdurttu!" ağır suçlaması varken. Lâz İsmail'in içine sindiremediği, Doktor Hikmet'in devrimci direnciydi. İzmir savunmasında, "Ben işçilerin iktidar olmalarını istiyorum" derken bunun suç olmayacağını, örnek olarak İngiltere'deki Mc Donald'dan söz etmesini İsmail parmağına dolamış, Doktor Hikmet'in laborisme'e saptığının kanıtı diye yaymaya kalkmıştı daha o zaman. Doktor Hikmet'in partiden kovulmuşluğu söylentisini Türkiye'de yaydıkları günler Ahmet Fırıncı'ya rastlamışlardı Kapalıçarşı çıkışında Doktor Kerimle. "Yalandur!" diyordu Fırıncı Dede,

“Atildu dedikleri tarihten çok sonra, Reşat, Doktor Hikmet, ben Feriköy’de bir evde parti toplantıları yaptuk!” diye pek de sevmediği Doktor için tanıklık ediyordu açık yüreklilikle. Hangi yalanını çürütmek için tanık aranacaktı ki bu Kırkyalan’ın?.. Salt Nâzım’a yıllar boyu yalan dolanla oynadığı oyunları, çektirdiği çileleri anlatmak bile saatler alıyordu. En kaba yalanlara bile inanacak birileri çıkıyor demek. İnanmaya gereksinim duyuyor olmalılar. İşe başladığından beri T.K.P. adına karşısında İsmail’i görmüş Sovyet Parti bürokratınca yeni kişiler tanımak, Türkiye adına çıkmış yeni birine ya da birilerine güvenmenin sorumluluğunu yüklenmek yaşamı boyu göze alamayacağı bir şey! Türkiye’yi o denli tanıyan kim çıkabilir yeni kuşaklardan? “Komintern” dönemindeki eskilerden kimse kalmamış; müdürler gitti, her yerde büroyu odacılar yönetiyor şimdi, demişti biri. Ülkede saygınlığını yitirmiş olsa da Zeki, bu odacılardan değildi kuşkusuz. I. Bilen Aram ikilisinin düzenini bozacak güçte de değildi.

‘51 tutuklanması’ndaki bütün rezilliğini, Doktor Sevim Tarı’nın, Güvenlik’teki tutumuna yüklemekte gösterdiği beceriyi burda nasıl göstersindi? Bu başarıya büyük destek veren Sevim Tarı’nın ünlü “mektup yakalatma” olayıydı! Dışarlarda da tutturmuş bunu. Olayı ayrıntılarıyla biliyordu Gülşen; bildiklerini anlatmayı dürüstlük gereksinimi saymıştı. Yüreğinde Zeki’ye karşı bir acıma duygusu vardı Doktor Nurettin’in. Türkiye’den ilk geldiği günler karşılaşınca irkildim, diyordu. Nasıl kin, nefret kusuyordu adam, her ağzını açışta! Türkiye’den daha sonra gelen biriyle konuşurken, Ruhi Su için, “Gene orda böğürüyor mu o sersem herif?” deyişini hiç unutamıyordu. Kızgınlığı acımaya dönüşmüştü zamanla. “Polis önce Mihri’yi, onun üzerinden beni buldu. Provokatör bunlar!” dediğini işitince acıma duygusu soluverdi Gülşen’in

Zeki Baştımar. Doktor Nurettin’in çalıştığı hastanede ölmüştü. Türkiye’de cezaevinde birlikte yattıkları günlerden tanıyordu Zeki’yi. Sürekli suskun görünümü gizemli kapalı kutu etkisi yaratıyordu çevresinde! “Konuşma da aptallığın belli olmasın” sözünün bir doğruluğu var demek! O kurnazlığı yıllar yılı yürütmek de beceri ister. Ağır başlı görünüme karşı doğulu feodal saygı duyma eğilimiyle Stalinci içten pazarlıklı suskunluğa bağlılıktan türemiş, konuşmaz, ya da az konuşur partili militan tipinin çoğularını büyüleyip kandırdığı ortamda pek büyük beceri de istemiyordu bu iş. [Konuşma yeteneğini ‘51 tutuklaması’nda polisteki ifade günlerine

saklamış olmalı (!)] Son günlerde de iyice çöküntüye düşmüş Zeki. Koridorun öte başında duran üç Alman için tutturmuş, bunlar Türk diye!.. Gizli gizli konuşup kumpas kuruyorlarmış kendisine! “O kadar üsteledi ki gidip baktım adamlara, dertleşen üç Alman.” diyordu Nurettin. Doktor Kerim’in tanı’sını anımsadı Gülşen; bu adam klinik bir olgu demişti Zeki için. Gazinolarda, sokaklarda kızı polis ağına düşürdüğü günler, Sevim’in çevreden kuşkulanıp artık böyle açık yerlerde değil, bir evde buluşmaları önerisini kendisine yapılmış cinsel çağrı diye yorumlamıştı zeki; ahlâksızlığının kanıtı diye anlatmıştı Kerim’e cezaevinde. “Ruhu sağlıksız biçimde çirkin bu herifin” diyordu Kerim. Bu cinsel-ruhsal sağlıksız adamla cinsel sağlıklı Mihri Belli’nin kurbanı olmuştu Doktor Sevim de!.. İstanbul Güvenliği’ndeki hücrelerde, iki yılı bulan tutukluluklarıı sırasında ilişki yolunu bulup Mihri Belli’nin Sevim Tarı ile sevişmeleri her türden sömürüye açık bir kart vermişti kördüğüm olmuş içtepilerle yüklü Zeki Baştımar’ın eline. O da alabildiğine kullandı bu kartı; hem de her düzeyde! Duruşmalar başladığında, poliste verdiği 170 sayfalık ifade skandalı ortaya çıkınca, Doktor Şefik Hüsnü’yle, Reşat Fuat’ın Zeki Baştımar’a karşı yerinde tavır koymaları, bütün baskıları göğüsleyip polisten alnının akıyla geçmiş Mihri için de kazanım olmuştu. Cepheler oluşmuştu, sonuç belliydi artık. Bu açık durumu bulandırmak için akıl almaz budalalıkta bir kurnazlıkla Zeki; T.K.P.’nin ‘51 yıkımını nerdeyse tümüyle Sevim Tarı’nın Güvenlik’teki ahlaksal tutumuna bağlayıp en sinsi biçimde yaymayı da başardı! Sevim’in bu oyuna karşı kendini savunma gereğinden çıktı bu ünlü “mektup olayı”. Doktor Şefik Hüsnü’nün, Reşat Fuat’ın baştan beri olup bitenleri öğrenmeleri için Mihri, Sevim’den, olayları ayrıntılarıyla yazmasını istemiş, o da yazmıştı. Duruşmalar sırasında Sevim’in odasında parça parça, özenle, günler geceler boyu sürdürdüğü yazma olayı cezaevi yönetimince gizli gizli izlenirmiş. Yazmayı bitirip duruşma salonuna çıkarken Sevim’i arayıp mektubu aldılar. Böyle bir olasılığı nasıl düşünmemiş kız?

Kerim, Mihri’den demişti! “Uyarılara kulak tıkayıp burnunun doğrusuna gitmeyi marifet bilir o; Sevim’i de uyuttu...” demişti. Bir kez daha anlaşıldı ki insan zekâsı en çok böyle yerde gerekli! Olayın şoku ile Mihri’nin, o günler cezaevi başına getirilmiş, tutukluların yüzüne gülüp duran, işin düzenleyicisi bir Binbaşı’ya sövüp saymasına “Düşman dediğin erkekçe vurmalı!” yollu iri sözlerle kükremesine de acı acı gülüp

duruyordu. Olan olmuş Zeki Baştımar da gökte aradığını yerde bulmuş, eskiden duyduklarına biraz kuşkuyla bakan kimilerini de yanına almıştı. Genel Sekreter'den kaynaklanan bir sürü pisliğin yanı-sıra, adamın poliste verdiği 170 sayfalık ifade de unutulmuştu.

Kimi çevrelere göre Zeki haklıydı, '41 tutuklamasında başa gelenlerin nedeni belliydi artık; mahkemede aklanma olasılığını ortadan kaldıran da polisin isteğiyle düzenlenmiş bu mektuptu!.. Yıllar sonra, Avrupa'da dolaşırken yeri gelip açılınca anımsadığı bu olaylar, acıların zaman içinde dibe inmiş sinsice bekleyen çökeltisi gibi, konuşulmaya başlandı mı bir devinimle kabarıp yayılıyor, bütün çevreyi bulandırarak her şeyi yeniden sersemliklerin, alçaklıkların ağır dokusuyla kuşatıp karartıyordu sanki. Bu kir pas içindeki olayları anımsamak niye; hangi deneyimimizden yararlanabildik bunca yıl? Nedir bizim gözlerimizi bağlayan? Özümüze bulaşmış bir pislik var ki en kutsal yolda yürürken bile kokuşturuyor bizi bir yanımızdan.

Reşat, Zeki'nin Ankara'ya Başbakanlık Kitaplığı'na atanmadan önce Eyüp'te evine gelen resmi kişilerle konuştuğunu nasıl bilmezdi? '44'deki kararda da yazılı, ilk kez duyduğunu söylemişti '51'de! Zeki'nin polisle işbirliğinin kanıtı diye göstermişti! Zeki, Reşat'ın Troçkist' olduğundan kuşku duyabilir miydi gerçekten? Reşat'a saldırırken Sovyet bürokratlarında en duyarlı tepkiyi yaratacak kara çalmanın bu olduğunu biliyordu. Devlet gücünde olsalardı kuşkusuz birbirlerini ölüme göndereceklerdi. En kaba iki örnek bunlar. Bir sürü ülkede binlerce kez oynanmış oyun. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yılları anımsıyordu. Sofya'da, Budapeşte'de, Prag'da, Varşova'daki siyasal davaları biraz şaşkın, ama en küçük bir kuşku duymadan izlemişlerdi. Kostof, Rajk, öldürüldüler. Asıl yıkıcı acıyı ölümlerinde değil, Stalin'in ölümünden sonra yapılan açıklamalarla aklanmalarında duymuştu. Yalnız kıyılan o suçsuz kişilere değil, aldatılan bizlere yazık olmuştu. Özlemle bağlandığımız düşlerimize, umutlarımıza kıyılmıştı acımasızca. Sofya'da, Parti genel sekreterinin, Kostof'un mezarına törenle çelenk koyduğunu gördüğü gün, gazeteyi yüreğini parçalayan bir tiksintiyle atmıştı elinden.

Doktor Şefik Hüsnü Moskova'da, '36'da Stalin karşıtlarının öldürüldüğü günden söz etmişti. Bir ikindi üstü duyulmuş o gün işlerinin bitirildiği. Akşama dönük ağır bir sessizlik çökmüş gibiymiş Moskova'ya. "Devrim'den sonra toplanıp karar vermişler" demişti Doktor, "Fransız

devriminde devrimcilerin birbirlerine kıymaları devinimi başsız bırakarak salt burjuvazinin işine yaradı. Bu oyuna düşmeyelim!" demişler. Gülümseyerek, "Ama, bakmışlar ki olmuyor!." demişti Doktor!.. Demek olmuyor! Birileri birilerine kıyacak ille!

Vurdum duymazlığa dönük acılı bir umarsızlık vardı gülüşünde Doktor'un!

Elden ne gelir, acı çekilecek! Ya size çektireceklerse acıyı? O zaman baş kaldıracaksınız!.. Ya da uyanık olup başkalarına yıkmanın yoluna bakacaksınız öncesinde. Tutamadıkları bu antlaşmayı Lenin'den sonra konuşmuş olmalılar. Lenin kime kıydı yoldaşlarından? Suç işleyenlere bile katı olmadı; bir anlamda sevecenlikle karşıladı. Devrimcinin yüreği sımsıcak insan sevgisiyle çarpmıyorsa hiç çıkmasın tarihin karşısına! Peki, kaç Lenin var tarihte?

Demek doğru demiş Celâl Benneci! Herkesin birbirine attığı ateşten bir top, hop hop hop! Bu rezil çember kırılmadan nereye varabiliriz? "İnsanı değiştirebiliyor musunuz, insanı?" diyordu Malraux. Kendini yiyip bitirmiş bu soruya verecek yanıtımız yok mu bizim? İnanıyordu, gene de yürekten inanıyordu olduğuna. Kuşkum yok insanın değişeceğinden! Süre kısa olmasa da değişecek. Binlerce yılın pisliğinden yetmiş yılda arınmamız olası mı? Yetmiş yılın ilk adımı dünyanın en geri ülkesinde atıldı. Geçmişin etkin kalıtçısıyız diyor Lenin.

Geçmişlerden birikip gelen demokratik gelenekler bu kalıttan sayılmayacak mı?

İşçi sınıfı iktidarı deyip daha ağır zincirler altında mı varacağız sınıfsız özgürlük toplumuna? Burjuvaziye derken birbirimize kıyarak mı? Kerim'in çakırkeyif takıldığı Troçki Mehmet "işçi sınıfı devrim yapıp iktidara geçsin de sen beni as yoldaşım!" demişti bir gün. "Görüyor musun?" demişti Kerim alçağı, "Herif beni asmayı koymuş kafasına!" O gün pek de düşünmeden gülmüştü bu itliğe. Duvar gibi sağır, işçi Troçki Mehmet'in, sarkık burnu üstüne sıralanmış gözleriyle hiçbir şey duymadan inançlı bakışını da, Kerim'in sözlerini de bambaşka bir yorumla anımsıyordu şimdi. '36'da Moskova'da hayınlıkla yargılananlar o inançla boyun eğdiler demek! Kendilerini ağır biçimde suçlayarak hem de! Bu devlere yakışır özveri ne kazandırdı devlere?

Cücelere kazandırdı. Özveriyi kurnazca sömürenler, yönetmenliklerinin dünya çapında temelini attılar! İnsancıl tutkuları en

aşağı biçimde çarpıtarak kullananların saltanatı kuruldu

Ayrıldığında da yorgun dönmüştü ülkeye. Budapeşte hava alanında Doktor Nurettin'den ayrılırken göğsüne bastırarak kucaklamış, "Bana ışık tuttunuz Doktor!" demişti gözleri doldu dolacak bir duyarlıkla. Ah genç olmalıydık ikimiz de; yüreklice sevebilirdim bu herkesi yerli yerine oturturken kendisi için hiçbir şey istemeyen adamı, İstanbul'a geldiğinde Semih Ankara'daydı. Kapıcı söylemişti apartmana girerken. Kapıyı açıp da elinde valizi, yorgun argın yatak odasının kapısını yavaşça iteleyince şaşırıp kalmıştı birden. Yatağında çıplak birileri yatıyordu. Kimdi Levent'in yanındaki kız? Bunlar derin uykuda; sızmışlar mı ne? Nerdeyse öğlen olacak. Yavaşça çekilip çıktı odadan, içinde karmaşık duygular tepinip durmuş, mutluluk benzeri bir esintiye dönüşmüştü sonunda. Levent evde?., içi içine sığmaz gibi dolanıp durdu bir süre. Kalksalar artık da, hazırlayıp bir şeyler yesek. Aç da sayılmazdı. Dolaba, mutfağa baktı; ev tamtakır. Bir lokantaya götüreyim şunları. Divana uzandı. Güzel kıza benziyor. Nasıl bir çılgınlık yaşadılar kimbilir! Levent'i kız arkadaşıyla görmüştü ya, ilkti böylesi. Belki de büyük 'aşk' var aralarında! Sanmam; öyle uyanıklar ki, uzun süreli, hele öyle yeminli bağlantılar artık umrunda değil bunların. Geçmişlerdeydi o! Zaten ne ki 'aşk' dedikleri; kadınla erkeğin soluk soluğa yarışması! Kimin kazanacağı da belli değildir hiçbir zaman! Biri tökezleyip kapaklanmışsa, sonunda şaşkın, bitkin bakışıp kalırlar!.. Ne gerek vardı bu koşuya! Bu mu aşkın tanımı? Saçmaladın! Aklım bu kadara erdi benim, doğrusunu bilen, gören varsa çıksın ortaya! Eksik yanı tanımın; hiçbir gün eşit koşullarda yapılmadı bu yarışma, her vakit bir paslı zincir kadının ayağında. Erkek arayı açıp gitti; hem de çoğu kez başka yarışları kazanma ya!.. Bizimkiler de pek yorgun düşmüşler yarışmaktan; vursam mı kapılarını? Evden çıkıp gitmek miydi doğrusu; böyle 'basılmaktan' hoşlanmazlardı ne de olsa! Levent'i bırakıp gidemezdi. Bu kız gebe kalmışsa! Bir de torun başımıza!.. Dünyada uğraşamam! Daha babasından kurtulmadım. İçten içe istemesine, bebeği düşündükçe mutluluk duymasına da kızıyordu. Bugün de o mutluluğu küçümsemesine kızıyordu. Keşke bir bebeği olsaydı Levent'in! Biz kadınlar adam olmayız!. Kızın aklı varsa almıştır önlemini! Pek aklı olan kıza da benzemiyor! Tanıyınca anladı yanıldığını. Aklı başında, sevilecek, sayılacak kızdı Yurdagül. Siyasal konuda oğluna karşı katı tutumunu da etkileyip yumuşatacak kadar! Düşüncelerinde uzlaşmaya varacak bir değişiklik değildi söz konusu olan;

Levent'le her karşılaşmalarında gerilim içinde sürüp giden tartışmalar kesilmişti. "Anne olmak yetmiyor size; önder olmak da istiyorsunuz! Bağışlayın. Artık bıraksanız Levent'i iyi olacak!" Karşısına dikilip bunları dediğinde kızın suratına bir tokat indirmemek için güç tutmuştu kendini. O gün değil birkaç ay sonraydı bu çatışma. O gün uyanıp odadan çıkınca annesinin boynuna sarılmıştı Levent, sonra da kızı tanıtmıştı rahatlıkla. "Bu da Yurdagül. Arkadaşım!" Gördük! Yemeğe kalmamışlardı; çok geç olmuş, arkadaşları bekliyormuş. Sonraki günler de görünmemişlerdi epeyi uzun süre. Taksim'de karşılaşmaları rastlantıydı. Son büyük kavgaları da, yürüyüp bir banka oturdukları İnönü Gezisi'nde kopmuştu o gün. Levent'in kızgın fırlayıp gitmesine de, buz parçası sözcüklerle karşısına dikilen Yurdagül'e de, dili tutulmuş gibi suskun bakıp kalıverince bütün tartışmalar silinip gitmişti kafasından! Dönüm noktasıydı o gün! Kız doğru söylüyor; yapıma düşen annelik sadece! Önderliğe mi kalkıştımdı ki ben? Ne yapayım, alçak bunlar!.. Kalkışmaktan değil, önder olmamaktan kaynaklandı bütün pislikler. Tarihsel görevimiz yerine getirecek güçte değilmişiz demek. Levent'le son kavgaları, dökümünü yapmayı denediği geçmişin kesin yargıya bağlanmasını da zorunlu kılmıştı. Yaşananlar dürüstçe açıklanıp ortaya dökülse bile kolay değildi bu da. Bu yargıyı tastamam sindirmeden uygulamaya geçilemeyeceğini algılayıp anlayabilmesi için epeyi şeylerin olup bitmesi gerekmişti. (Şimdi bunun içinde İlyas Tartan'ın kendini üst kattan boşluğa bırakması da yer almıştı!) salt siyasal bakıp yüzeysel kaldığı kuşkusuna bile düşmüştü bir ara. Neyimiz benziyor ki bu çocuklarla bizim? Ben annemin gözü önünde bir oğlanın koynundan çıkıp böyle rahat bakabilir miydim birilerinin yüzüne? Erkek olsam da yapamazdım. Arkadaşlarımız arasında kız erkek, cinsel ilişki bir yana, cinsel konuları açık açık konuşmak bile doğal sayılmaz, ayıplanırdı. Nazif'le evlenmeden önce yattıkları nasıl özenle gizlemişlerdi çevreden. Ayrı yanımız bu olsa keşke! Temele varan ayrılığı bir yana bırakmıştı artık. Anneyim ben! Anne olmak da ne kolay böyle bir dünyada!

Uykuları düzelmiyordu bir türlü; sık sık ilaca başvuruyordu. Gazeteyi, televizyonu açarken, her telefon ya da kapı çalmışında, ya da derinlerden kulağına çalan bir radyo konuşmasıyla pat diye düşüverecek kötü bir haberin ağır beklentisinde ezildi eziliyordu her an. Pek seyrek görüyordu Levent'i; bu kuşkulu uzaklık sinirlerine yüklenmiş gerilimi daha da ağırlaştırıyordu. Semih'in sıcak, sevecen yaklaşımıyla ara sıra

gevşemese, günler, aylar boyu yayılıp duran ölüm haberlerinde oğlunun adı ne vakit çıkacak diye beklerken sonu neye varacaktı? Bir gece yarısı telefon sesiyle deli gibi fırladığında, ardından gelen mutlu haber olmasa yıkılıp kalır mıydı kimbilir?.. Hayır, öldürülmemişti, tutukluydu Levent! Dört arkadaşıyla birlikte, bir haftadır Birinci Şube'deydiler. Telefon eden bir gazeteciydi. Yeni öğrenmişler onlar da. Annesinin ilgilenmesini söylemiş, adını vermeden kapatmıştı telefonu. Yan daireye koşup Semih'i uyandırmış, Ankara'da İstanbul'da yardımı dokunabileceğine inandıkları kişilere telefonla saldırmışlardı hemen o gece. Sabah erkenden avukatla Gayrettepe'ye gittiklerinde donup kalmışlardı. Burda yok öyle biri, diyorlardı! Tam yedi ay sonra bu cezaevinde bulabildiler Levent'i. Sağ kolu kırıktı, ayaklarının üstüne basamıyordu daha. Ölüm cezasıyla yargılanacaktı. Evet, böyle gelmişti bu kapıya.

Ayılır gibi saatine, karşıda barakanın önünde birikenlere baktı.

Kahve boşalmıştı. Kalkıp çıktı, yolu geçti ağır ağır, niye yaptığını bilmiyor gibi, karşısına geçtiği erlere işlemleri yaptırıp salona yürüdü. Kimseyle konuşmak istemiyordu. Yakınında, biraz sonra boşalan iskemleye yorgunca ilişip yumdu gözlerini.

Gün boyu, ay boyu, yıl boyu irili ufaklı damlalarla zaman, düştükçe içinin bir yanlarını kavurup duran kızgın bir eriyikti cezaevi kapılarında. Gücünün yettiğince, gücünü aşan ölçülerde diretebilmişse bu, yargılamada bütün olumsuz gelişmelere karşın Levent'in öldürüleceğine, inanışa katlanmaya hiçbir gün içi elvermemesindendi. Gördüğü en iyi eğitim olmuştu bu cezaevi kapıları kendisi için de. Bir başka Türkiye'yi burda tanımıştı.

İçin için, açık açık ağlayan, haykıran, yumruklarını sıkan, çoğu kez de suskun, suskun bekleyen analar, babalar, eşler, sevgililer, kardeşler, çocuklar, arkadaşlar arasında, karmaşık sarsıntılar içinde oluşup gelişen kişiliğiyle insanlara bir başka açıdan, bugüne dek okuduğu kitapların vermediği yeni bir açıdan bakmayı kazanmıştı. İnsan alçaklığına çarpmayan kitaplar, bilgiler, ne denli çekici görünürse görünsün yapma çiçek! Ülkeyi hapur hupur yiyenlerin zindanına kapatılmış ölümü bekleyen oğluyla bir yazgıyı paylaşanların yakınlarına karşı ayrım yapmaksızın anlayışla, sevecenlikle yaklaşarak her türden dertlerine koşma çabasında olmuştu elinden geldiğince. Küskün örgüt çatışmalarını aileler arasına sokmamaya özen göstermiş, kızarak baktığı çok şeyleri gülümseyerek karşılamasını

öğrenmişti. Bu yol onu daha çok sorumluluk yükleyen bir duyguya götürmüştü; yalnız Levent'in mi, tüm tutuklu gençlerin annesiydi o. Bu bilinç düzeyiyle ulaştığı konumunu Yurdagül'ün varlığına borçluydu biraz da. Aylar süren tutukluluğunda, bütün baskılara karşın örgüt bağını bulamamışlardı Yurdagül'ün. Bırakmışlardı ya, gözleri kızın üstündeydi; kendisi de ayrımındaydı bunun. Hiçbir eylemden etkinlikten eksik olmamıştı gene de; cezaevi kapılarında ön sıralarda koşmuştu. Gerçekten de bu çocuklar korku nedir bilmiyor. Güvenlik'te otobüsten yaka paça indirilerek alıp götürdükleri o olmuştu bu kez de. Başvurular sonuç vermemişti, içerdeydi daha. Yüreksiz devrimci kanatsız kuş gibi; uçamaz bir türlü! Uçanı da vururlar bu ülkede! Gözlerini aralayıp uykudan uyanır gibi uzak uzak baktı salona. Tanıdık kişiler bekleyip duruyorlar; bizimkiler başlamamış daha. Nazif Ankara'dan geliyormuş; bir kaza filan... Niye olmasın; yollar araba leşleriyle dolu, televizyonda her gün gösteriyorlar! Yalnız Nazif'in de değil, ilgisiz birilerinin başına gelecekler, mutsuzluktan kaçmana yarayacak! Böyle bir şeyi nasıl düşünürüm! Benim dediğim... Doğru, ben artık ne dediğimi pek bilmiyorum. Nedir yargılamadaki ölçümüz? Martılar inip kalkardı bir zamanlar şu kapının yanındaki çöplüğe. Şimdi orayı temizlediler. Ne değişti? Ya bunca çekilenler? Görünenin ardındakini bulup çıkarmak o kadar güç ki... Geçmişi sorgularken bu yüzden yanılıyoruz!.. Tarihin çöplüğünü kimse temizleyemez, aşılır sadece. Çoğu kişi aşılmadan göremiyor çöplüğü! Gününde görenler acıyı çekiyor. Ya da kaçıp bir yerlere sığınıyorlar. Ne acılar çekti insanlarımız! Yetmedi, bugün doruktayız gene. Biraz durulmuş gibi bakındı çevresine. Surda kaç anne babanın çocuklarının idamları Meclis'de; benden daha dirençli görünüyor hepsi de! Ben yalnızım, Nazif'e duyduğum tiksintili güvensizlik oğluma bakışımı da gölgeliyor. Sinirlerimin bencilliğimden kaynaklanan kötü bir oyunu bu. Levent'in sokakta kurşunlandığı haberi gelseydi, bir cüzzam gibi sarıp parça parça çürüten bu bekleyişten daha ağır olmayacaktı demek! Dönek, ondan da ötesi korkak Nazif'ten, hayınlık kapısını kapatacakları şu son günde buraya gelmesine izin vermekle neyi bekleyebilirdim ben? Yıkıma düşüren yorgunluk bu. Böyle acımasız olmamalıyım kendime. Cezaevi Müdürü'nün sinsi hayınlık önerileriyle karşılaştığımız o günden sonra; neler neler yaşamış, nelere göğüs germişlerdi, evet, o günden sonra. Cezaevi yönetiminin, dergisini salık verip saygıyla sözünü ettiği ünlü profesörü de, gazeteci karısını da yakından

tanıyordu. Borçlulukla bakmıştı Levent'e; bütün bu pisliklerin ne kadar üstündesin benim güzel oğlum!.. Her şeyi unutmuş, bu çocuğa layık anne olmaya çalışmıştı o günden sonra! Bugün yaralıyım. Bir bakışından korkuyorum Levent'in. Ne der bu adam? Babam da olsa böyle bir günde beni görmesine niye izin verdin bu adamın? Bağışla beni oğlum; seni değil kendimi deniyorum ben! Küskün anne yüreğinin son gücüne dek gerilmiş yorgun kaslarıyla sana layık olmanın devrimci sınavındayım bugün de! Bizi yenemezler; çok çok durur bu yürek! Bizim yazgımız bu; belki de güzel yazgımız bu bizim! Karakollarda, kışlalarda, cezaevlerinde, mahkemelerde, gizli, açık işkence yerlerinde yarım yüzyılı aşkındır sürüp gelen acı, kanlı kavganın bilincinde olmaktan daha kutsal, daha yüce ne var bu kıpkırmızı güneşi amansızca yasaklanmış güzel ülkede? Yazık ki birbirini sevememiş eski insanlarımız! Bu bizim onları sevmemize engel mi? O sevgisizliğin kaynaklarını tartışabiliyoruz bugün. Sevgimizi tartışmamalıyız! Yıllar yılı bu ülkede, devrimciler mayın tarlasında yürür gibi yaşadılar yaşam boyu. Çorak topraklardaki insanlara su taşımanın sorumluluğu da omuzlarında.

Acı çeken insanları yeğleyerek katlandılar bütün çektiklerine. Suyun başına oturup tas tas şerbet içenlerden bir ayrımı var bunların. Yolundan dönenleri kutsayan profesörü içi bulanarak düşündü. Bu kadar duygusallığa da gerek yoktu aslında. Kendisine yakışanını arayıp buluyor herkes. Bugün CIA'dan birileriyle içli dışlı olan, dergisine, tanıtma faslından dolar sağlayan adamın daha baştan yola nasıl çıktığına baktın mı şaşmıyorsun. Delikanlılıktan beri yakınlar Semih'le. Karısını da iyi tanıyorlar. Başka nereye varırdı daha yola çıkarken niyeti açık seçik belli bu karı koca?

Oğlan başlardan GÖKBÖRÜ okuyucusu. Gerici dekanın korumasında asistan olmuş Bakanlığa başvurup gerici bakanın torpiliyle kapağı Londra'ya atmış. Ekonomi doktorasını yapar London Schools of Economics'te. Adı yavaştan solcuya çıkmaya başlamıştır! Labor Party'ye üye olduğu söylenir. Ülkeye dönünce yükselip üst katlarda bir yerlere varmaktan başka tutkusu yoktur aslında. Ziya Gökalp gibi bir baytar, İttihatçı'sından Mustafa Kemal'ine, herkese akıl hocası olmuş bu ülkede; biz daha iyisini yapıyoruz niye daha yükseğe çıkmayalım, deyip duruyordur artık.

"Nasıl Lider Olunur?" kitabı masasındadır. Sırtını nerelere dayanması gerektiğinin arayışıyla da çok vakit kaybetmez; bellidir kimlere yaslanacağı! Daha doğrusu ülkeyi ellerinde tutanlar kimin sırtına

sıvazlayacaklarını iyi bilirler. Karısı için bir tanıyanı, yaşamım boyu ilk kez birini tokatladım demişti bir gün! Bu kızı tokatlamış. Fakülte'de asistanlıkta ön almak için, evine çağrılı gittikleri frenk profesörün karyolasına uzanıp uyuma numarasına yatmış gizlice, bunlar içerdeyken. Eşcinselmiş adam; ayrılırlarken seslenip kapıdan çevirmiş gidenleri, gelin alın arkadaşınızı, uyuya kalmış burada diye! Bu uyuma numarasındaki karıyı uyandırma numarasıyla tokatladım ben de diyordu eski arkadaşı! Bir yere ulaşmanın çeşitli yolları var; onursuzunu seçmek de yürek işidir!. Kafasına "yükselme"yi koymuşsa etini de sunar, beynini de. Güçlük onurlu yürümekte. Günahları salt bir şeycikler edinme çabaları olsa keşke; dünya kurtlarının demokrasi diye her yerde safalakları ayartmaya sürdükleri dişili, erkekli becerikliler bunlar. Vurgunları da o boy. Çoğu kez bu becerikliler suçsuzların arasından çıkıyor! Canını dişine takarak yetim çocuklarını okutup adam etmeye çalışan ilkokul öğretmeni ana, oğlunun bir gün gelip Amerikalılarla iş yapmasını kim bilir nasıl düşlemiştir! Profesör oğlu işkenceci çoğulculuğa iyi fiyata, düşünce üretiyor bugün. Dünyaya yayılmış en ileri düşüncelerin kanlı bıçaklı yasak edildiği ülkede çoğulculuk!.. Daha yükseklerde, daha rahat yaşam uğruna, neleri yitirmeyi göze alarak bol parayla savunulan çoğulculuk! Tanrı layığınızı versin sizin!.. Seninle övünüyorum benim güzel oğlum. Şu duvarların ardındakiler güzel çocuklarımız bizim. Yanılgıları olabilir, paraya pula satılmadılar. Halkımızın için için yanan yüreğinden kaynaklanıyor dirençleri, yiğitlikleri. Sonra ben kalkıyorum Nazif'i salıyorum Levent'in üstüne böyle bir günde! İşkence polisinin yüksek kattan akıl hocası profesörün bağışlayıcı kollarına sığınacak benim oğlum! Canını kurtarmak için saflarında yer tutacak! Bunları düşünmüyorum Levent'ciğim, kendime saygımı bu kadar yitirmedim daha. Senin yerine ölemediğim için kahroluyorum. Söylemekle yapmak arasındaki boşluğu düşündü. Gerçekten ölür müydün onun yerine? Sorabiliyorum demek! Boğazına dolanmış ilmeğin ucunda ince, uzun gövdesiyle darağacında çırpınışı, o güzel yüz kaslarının acıyla seğirişi içinde sallanan Levent'i görünce, bağırmak, bir yerlerini paralamak, kendini yerden yere atmak mı, yoo, -Keşke yapabilseydi bunları- korkuyordu taş gibi çakılıp kalmaktan başka bir şey gelemeyecekti elinden. Bitkiye döneceğim belki de. Çoktan ölmüş olmalıydım ben!.. Yurdagül çıkıp gelse o dikilseydi Nazif'in karşısına. Güvenlik'de, Nazif'in kendini ayırıp aklama çabasıyla kişiliksiz, ürkü içindeki çırpınışıyla yandaki camlı odadan "Rica

ederim, beyefendi. Ben kesinlikle... Onaylar mıyım efendim?” yollu, ezildi ezilecek konuşmaları gelirken Yurdagül’ün gözlerini üstüne kaydırıp şaşkın, kızgın bakışını anımsıyordu hep. Nazif’in kim olduğunu söylemediği için o anda suçlamıştı kendini. Bilmeliydiler. Levent de tam bilmeliydi babası denen adamın kim olduğunu!.. Benim günahım bu! Nesine sevecen bağışlama, rengi, biçimi böylesine yıvış yıvış yaratığın? Güvenlik’te salıverilip kapıya indirildiklerinde, Gülşen’i görünce sokulacak, bir şeyler diyecek gibi sallandı şöyle bir; Tanımıştı demek! Bakışına çarpınca duralayıp kaldı öylece. Ağır sözlerle üstüne yürümek geliyordu içinden. Yüzü ölü yüzü gibiydi Nazif’in. Neyi”, nasıl onaylarsın sen, yüreksiz budala! Cezaevi kapılarında işin ne senin?

Kavga burda da yürüyor. Niye kaçıp da kurtarmıyorsun kendini Levent’den? Sen kim, o kim? Korku içinde karanlıklara sığınan pis bir böceksin sen. Öyle olmanı istediler, öyle oldun. Yapayalnızsın!.. İsterlerse topuklarını bastırıp eziverirler seni. Bize güçleri yetmez. Ezip yok ettiklerini sandılar, eskisinden daha güçlü çıktık. Burukluk vardı içinde. Biliyordu, yeterince güçlü olamadığımızı, olmak elimizdeyken, yüreği aynı ateşle yanan birbirine düşürülmüş bölük pörçük insanların bu aptallık çıkmazından sıyrıldıkları gün neler olacaktı Türkiye’de, onu biliyor, görüyor, bunca acıdan sonra gün günden yaklaştığını inandığı o düşten alıyordu mutluluğunu. Kara yazgın nasıl olsa değişecek senin de, düş kırımı ülkesi Türkiye! Daha nice acılar beklese de... Doğruldu yavaşça. Nazif’ti; masada bir sürü kişi sıraya girmişti ardında. Görüş başlamış. Yeniden bir sıkışma duydu yüreğinde. Ne vakit geldi bu? Beni gördü mü? Kalktı ayağa, duralayıp kaldı öylece, nedenini bilmeden yavaşça yine oturdu yerine. Kara gözlüklerini çıkarıp çantasına koydu. Gözlerini dikip bakmaya başladı kapı dibindeki masada sırasına bekleyen arkası dönük Nazif’e. Şimdi ne yapması gerekiyordu? Niye gelmişti buraya; sabahtan beri niye saatlerce beklemişti? Bütün geçmişi niye sorgulamıştı, bu adamın Levent’e kuracağı tuzağı önleyemeden salt böyle uzaktan seyredecek idiyse? Bu tuzağa düşer mi benim oğlum? Düşmez; asılmayı yeğler o! Bu mu tuzaktan kurtulmak? Gencecik insanların darağaçlarına gitmelerine seyirci kalarak mı bozacağız tuzakları? Darağaçlarını kuranları sevindirmek bu! İyi işte, Nazif de bunu önleyecek Levent’i kandırıp! Bu budala Nazif’in mi gücü yetecek? Böyle bir gününde bu budalanın Levent’i tedirgin etmesine niye izin verdin öyleyse? İyice tanısın Nazif’i! Yetti bunca yıl kendimi didik didik ettiğim.

Bütün bir geçmişin kara yükünü, niye biz üstlenelim? Satılmış profesör, kıç yalayarak gününü gün eden dişili erkekli reziller sürüsü, tümünün tepesinde; Türkiye'nin üstüne çökmüş zebani soyguncular kadar, korkudan yamru yumru kesilmiş, köşesine çekilip elliye sütlüye karışmayan bu dönek 'namuslu' aydınların yakasına yapışmak gerek! Çocuklarımızın darağaçlarına gitme yolunu, düşmanı yüreklendiren yılgınlıklarıyla onlar açtı. Şu erlerin önü sıra görüşmeci kalabalığına karışmış giden omuzları düşük Nazif mi? Tiksintiyle acıma niye bu kadar çabuk yer değiştiriyordu? İkisi de benim değil de ondan! Öç alma duygusunu bir türlü yenemiyordu. Yadsıyacak ne var? Baba olarak suçlu değil mi bu adam? En yakıcı cezayı ordan yemeli!.. Onu cezaevi kapılarına getiren bu ilkel bağdan kurtarmak gerek. Güvenlik'te ürkü içinde dil döküp salt kendini kurtarmaya bakan herifin ne işi var burda? Kalktı yavaşça. Denetim masasına yaklaştı, kendisine yolu açan birkaç tanıdık görüşmecinin önü sıra dikildi masanın karşısına. Kimliğiyle birlikte, koğuş numarasını, Levent'in adını verdi. Astsubayın uzattığı görüşme kartını alıp çekildi, beklemeye başladı. Levent de bilmeli mi bunu? İlyas Ağbi'yi söylesem mi? Umursamaz belki de. Koridordan çıkıp gardiyan erlerin yanı sıra bahçede yürümeye başladıklarında çözümsüz hiçbir şey kalmamış gibiydi içinde. Herkes yazgısını çizecek! Asılmak Levent'in sorunu! Biz de kendi kararımızı verelim. İlyas Tartan gibi. Hayır, biz sağlıklı olmak zorundayız. Nasıl bir şey sağlıklı olmak? Sen yaratacaksın koşullarını. Cehennem ateşinden geçiriyorlar Türkiye'yi; kafamızı önce düşlerden arındırmamız gerek. Acılıkla uyandın mı, boşluğa bırakıp betona çakılsan da kara kargalar sürü sürü tepende. Bir güneşe bak, eylül mavisindeki güneşe, bir de şu yolumuzu kesen bodur kışla yapılarına! Yanlışlarını da yinelemeyeceğim artık Levent'ciğim, söz senin!

Kapıda iki yanlı bekleyen gardiyanlar arasından geçip görüş yerlerine uzanan koridorun başında duraladılar. Bugüne dek kimbilir kaç kez yinelenmiş işlemler bitip de görüşmeye giderken derinden derine, bazen fısıltıya dönüşür gibi yankılanan sesler öyle bildik, öyle yakındı ki... Sürüp giden yüz akımız kavganın kutsal soluması bu! Görüş yerinin kapısında çavuş duruyordu. Çekilip açtı kapıyı. Arkası dönük Nazif başını çevirdi şöyle bir, Gülşen'i görünce şaşaladı, donakaldı. Camın ötesindeki karşı görüş yerinde olduğundan uzunmuş gibi boyu, geniş omuzlarıyla görkemli

bir karaltı biçiminde Levent görünüvermese öylece de kalacaktı sanki. Gülşen'in gözleri Levent'deydi,

- Merhaba!..

- Önündeki aygıttan gelen ses nasıl yabancılaşıyordu böyle. Dinliyorlar. Daha iyi; dinlesinler!.. Toparlanıp "Merhaba" dedi, Nazif de titredi titreyecek bir sesle. Gülşen sessizdi. Asıl şaşalayan Levent'di belki de. İlk kez bir arada görüyordu bu iki insanı. Levent'in dudak kıvrımında beliren sinsi gülümsemeden paylarına düşenin tedirginliğinde suskun kalmış gibiydiler ikisi de. Gülşen'in ağırlığını yeni algılamaya başlamıştı Nazif. Ne diyecekti şimdi? Avukatın söylediklerini yineleyebilir miydi bu kadının yanında? Bir anlam verememişti önce; Doktor Gülşen'in niye geldiğinin ayrımına vardı birden! Asıl şimdi konuşmam gerek. Oğlunun ölümünü önleyebileceğimiz bir günde sınavdan geçeceksin Doktor Hanım! Bugün kendim için değil, bir türlü uyanamadığınız düşler uğruna özveri beklediğiniz oğlum için karşındayım! Kuşkum yok sen çoktan taş bastın yüreğine! Ben alışkınım hayınlığa, yapamıyorum!

- Nasılsın?

Ne soruyor bu adam gibi, yarı alaylı gülümseyerek baktı Levent.

- İyiyim, dedi. Sizler nasılsınız?

Sizler sözcüğü, Nazif'le Gülşen'in şu andaki görünümleriyle sesindeki alaycı tonu güçlendiriyordu. O da ayrımına varmış olmalıydı ki, sessiz, alaycı gülüşü tutamamış gibi daha da yayıldı yüzüne. Asacakları benim oğlum, bu güzel adam işte.

Yıllar önce, Ankara'da "okuduğunu unutmamak gerek!" diyen, bıyıkları terlememiş aynı alaycı oğlan bu. Yoksa çakıyormuş insan!.. Hangimiz çaktık? Annen mi, ben mi, asılmayı bekleyen sen mi? Okuduklarını, hayır, size okutulanları biraz olsun unutman gerek artık oğlum! Törenle asılman ne kazandıracak sanıyorsun? Bu bir avuç yeryüzü, payına düşen o kadar çok şeyle, öyle güzelliklerle dolu ki... Boğazında kuruluk vardı. Şu karşıda dikili duran adamın alaycı gülümsemesini nasıl aşacaktı? Hem de şu kadının önünde.

- Avukatlarla uzun konuştuk, dedi.

Çatallıydı, önleyemediği bir kısıklık vardı sesinde. Derince bir solumadan sonra,

- Bak oğlum, diye aldı gene. Bugün son gün, biliyorsun dilekçeyle başvurmazsak bütün kapılar kapanıyor!.

Duraladı gene; dudağındaki alaycı kıvrım düzelmiş, camın ardından taş gibi kımıltısız bakan karşıdaki adamı tanıyor muydu? Bir ürküye kapıldı kapılacaktı, toparlandı.

- Senin vermene de gerek yok. İstemiyor olabilirsin bu koşullarda. Durdu, açıklama gereği duymuştu. Aynı çekingenlikle yineledi hemen,

- Dilekçe vermiş görünmek istemiyor olabilirsin... “Birbirlerinden çekiniyor olabilirler” demişti avukat.

- Çözümünü bize bıraksın diyor avukatlar. Hiçbir şeyine karışmadım bugüne dek, beni suçlayabilirsin. Ama, oğlumsun sen benim.

Tutamamıştı. Dudakları titriyordu. Hıçkırığını güçlükle bastırırken şaşırdı. Ağlayabilecekti demek! Tam şu anda iyi de olmuştu! Aldı gene,

- İnandıkların için de yaşamın, bir şeyler yapman gerekli değil mi? Sakladığın kişiler ölümüne seyirci kalabiliyorlarsa ne biçim arkadaş onlar? Saklamaya değmezler demek!.. Lütfen oğlum!.. Tam kıyısındasın uçurumun! Üç dört saatimiz var surda. Seni itelemelerine boyun eğme!.. Katlandığın kadarı yeter. Biraz da kendini düşün!

Kekeleyecekti. Aklında önceden sıraladığı tümcelerden yarısını unutmuştu. Etkili konuşmuştu gene de. Son tümce batıcı mıydı? Açıklama gereği duymuş gibi ekledi,

- İnandıkların için de zorunlu bu!.

Şimdi olmuştu, sustu. Başka ne diyecektin? Sessizlik uzadıkça artan umutla Levent’deydi gözleri.

- Sen söyle bakalım!..

Levent’in gülümseyerek annesine yöneltti̇ği bu açık alaylı sözle sarsılır gibi oldu Nazif. Sadece seyrediyor bu çocuk. Öç mü alıyor bizden?

- Sizi dinliyorum, dedi Gülşen, katı kesin bir vurgulamayla.

Sustu. Suskun boşlukta zaman kayıp gidiyordu. Bir iki dakika sonra, tamam diyecekler. Yaşamı boyu ilk kez yan yana gördüğü bu iki insan Levent’e dürbünün ters yanından bakılan iki minik yaratık gibi, camın ötesinde, çok uzaklarda görünüyordu. Biri konuşuyor, öteki susup duruyor. Bizi dinliyormuş. Böyle değil, yakınımda olmalısın sen. Kızgınlıkla bakma bana! Seni çok sevdim anneciğim. Birilerini öldürürken de seviyordum seni. Ölümü göze almanın, gereğinde dostça karşılamanın coşkuculuğu var, bunu senin bilmemen olmaz, yi liri isem benden ne kalır? Boyun eğmemden mi korktun? Ne işin var bu adamın yanında senin? Uzun yılar boyu bana söylemediklerini de biliyorum. Yüreğimizdeki par par ışığı bu

zavallının soluğu söndürebilecek olsa çoktan kararırdı içimiz. Kovayım diye mi getirdin? Bu senin işin; çocuk edinmişsin böyle birinden!.. Neyim benziyor bu adama benim? Ölümü düşünmüyorum bile. Daha vakit var! Bakarsın yıkılıverir bu duvarlar! Delinir bir yerinden. Yaşamaktan korkanlar içindir ölüm. İlmeğe giden bir iki basamağı göze alamıyorsan, sen de sıradan birileri gibi bütün pisliklere katlanacaksın. Hani devrimciydin?.. Seni seviyorum anneciğim. Yurdagül nerde? Çoraplarım yırtıldı. Getirdiğin pijamayı da bir giyişte patlatıverdim; kilo da almadık ya... Ne uzun beş dakika bu! Bitse de gitseniz artık!

- Vakit tamam!

Çıkacaklardı. Nazif umutsuzca kekeler gibi,

- Bir şey demedin, dedi sönük bir sesle. Ardındaki kapıya dönerek soğukça baktı Levent,

- Annemle konuşursunuz, dedi.

Çıktı. Annesiyle mi konuşuruz? Doktor Gülşen çoktan dönüp çıkmıştı görüş yerinden. Nazif koridorda, içindeki değerli bir yanını koparıp atmışlar da dengesini arıyormuş gibi güçlükle yürüyüp bahçeye çıktığında karşıda birikmiş görüşmecilerin biraz uzağında dikilmiş duruyordu Doktor Gülşen... Gardiyan erlerle birlikte kapıya doğru yürürlerken de kıyıdan, tek başına yürümeye başladı. Bu kadınla mı konuşacaktı Nazif? Bu iş bitmişti. Güneş çevrene iniyordu. Asacaklar Levent'i. Beni bekliyorlar; ne diyeceğim avukatlara? Bu kadınla konuşsunlar! Öyle istiyor oğlumuz!.

Koridora girip de kimliğini almak için masaya yaklaşırken dalgın, umarsızdı. Bezgindi de. Kalabalıktan sıyrılıp kaçmak, bir yerlerde tek başına dolanıp durmak geliyordu içinden. Cezaevi kapısından yorgunlukla yola çıktığında kararlıydı. Akşam uçağıyla dönmeliydi Ankara'ya evine çekilmeliydi. Avukatlara telefon ederdi. Minibüsler dolu dolu geçiyordu. Taksi de bulunmaz buralarda

- Bir dakika!..

Tamdık bir sesin çarpıntısıyla döndü. Evet, Doktor Gülşen'di. Gözleri Nazif'te, yaklaşıp durdu yanında, öylece baktı bir süre,

- Çok acı çekiyorsun, dedi. Gereksiz oysa...

Ne durumu, ne söylenen şeyleri daha algılayamamıştı Nazif. Gereksiz mi? Ne demeliydi bu kadına? Kalmadı, aynı donuk bakışla sürdürdü Doktor Gülşen,

- Bir gizi açıklayacağım sana!.. Bastırmak isler gibi durup baktı bir süre,

- Katlanmana gerek yok, dedi. Sana göre değil bu acılar. Gene öylece baktı, ekledi yavaşça,

- Haklıydın kuşkularında. Babası sen değilsin Levent'in! Müslim'in oğluydu o!..

Acı bir alayla tamamladı,

- Bir gençlik günahını bağışlarsın artık, işe de yaradı; seni acılardan kurtarıyor... Hoşça kal!

Döndü, yol kıyısından yürüdü, yavaşlayıp duran bir minibüse binip gitti. Toz duman içinde uzaklaşan minibüse bakıp kalinisti Nazif. Yalnız dilsiz değil, sağırdı da. Görmüyor, duymuyordu sanki. Yeni bir düzen kurma uğraşıyla birden dağılmıştı her şey, allak bulaktı. Toparlanmaya çalıştı; başaramıyordu. Ne demişti bu kadın? Levent benim çocuğum değil mi? Öyle dedi! Levent de biliyordu bunu! Sen bilmiyor muydun? Güneş indi inecek çevrene. Gün bitti. Avukatlara öyle diyeceğim ben de. Benim oğlum değilmiş bu çocuk, diyeceğim. Gerek yok yardımcı olmanıza. Sevinsene!.. Başkasının çocuğunu asacaklar, sen kurtuldun! Hiçbir şeyi kımıldatamıyordu, kaskatıydı içi. Yaslanacak bir yere bakındı, yoktu. Minibüsler yol boyu koşuşup duruyorlardı.

24 Nisan '87 Osmanbey
5 Ekim '89 Bodrum Türkbükü EDA Motel